

С. Валога и др. В. м. к. и. и.

КАЛЕНДАР

ДЛЯ
АМЕРИКАНСКИХ РУСИНИВ
НА РІК
1909

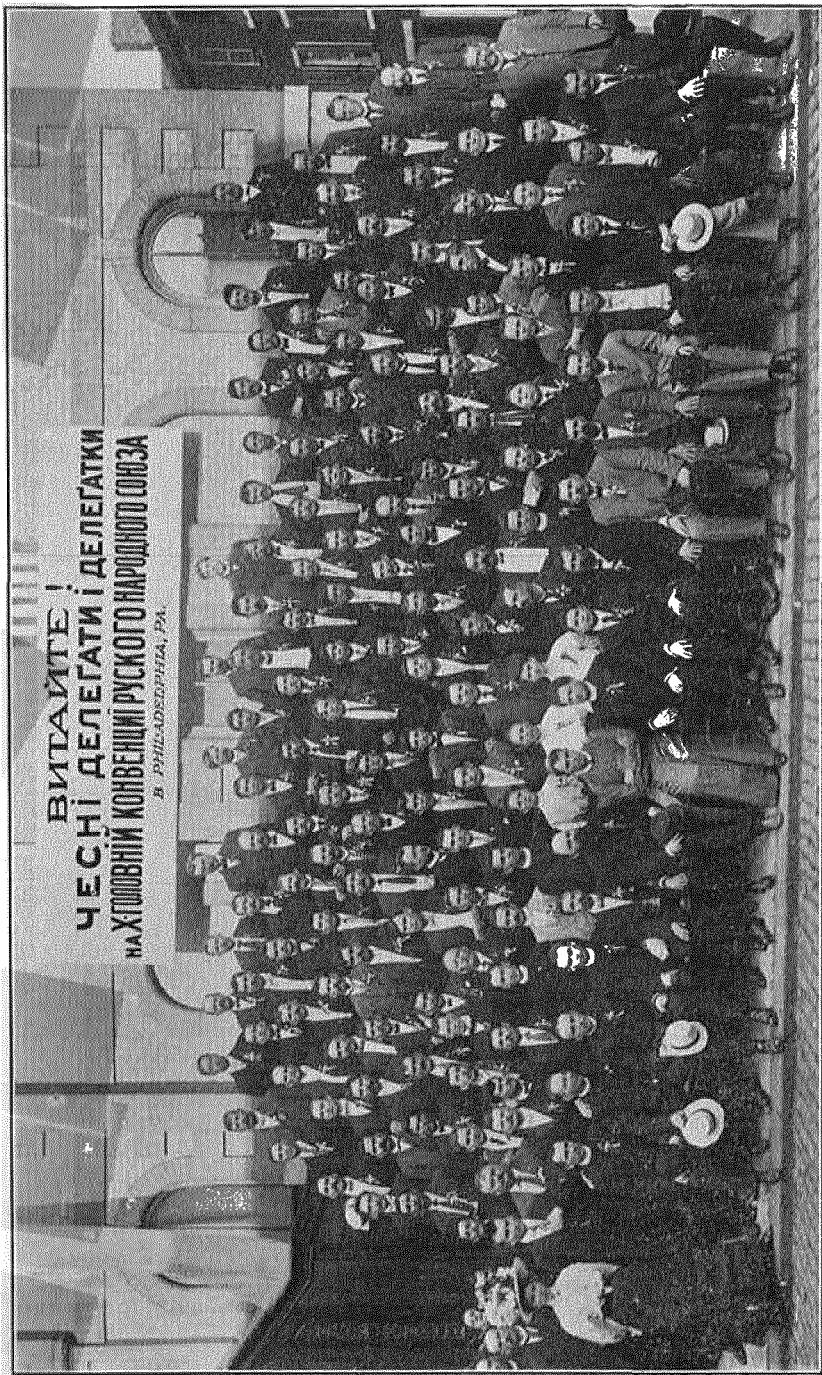
Наклад Р. Н. Союза.

Нью-Йорк, N. Y.

Здѣлано въ Нью-Йоркѣ, 100 Nassau St.

ПРЕОСВЯЩЕННИЙ С. С. ОРТИНСКИЙ,
перший руський Епископ в Америцї і перший почетний член Р. Н. С.

ДЕЛЕГАТИ X-ої КОНВЕНЦІЇ „РУСЬКОГО НАР. СОЮЗУ”
в Philadelphia, Pa. р. 1908.

КАЛЕНДАР

ДЛЯ

АМЕРИКАНСЬКИХ РУСИНІВ

НА РІК

1909

НАКЛАД РУСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗА

НОВИИ ИОРК

З ДРУКАРНІ „СВОБОДИ“ — УЛ. ГУДСОН 184

Вступайте до „Руського Народн. Союзу“!

РУСЬКИЙ НАРОД. СОЮЗ В АМЕРИЦІ,

се одинока наша правдиво
руська організація, осно-
вана 1894 р.,

числить тепер понад 12 тисяч членів
і складає ся з висше 220 місцевих
поважних братств.

„Руський Народний Союз“ видав на
посмертне, запомоги в разі каліцтва,
неспосібности до праці і т. п в про-
тягу посліднього року 100.000 дол-
лярів. — Помірруйте собі, що то за
сила грошей на нашу бідну Русь!
А чи могли би американські Русини
тим похвалити ся, сли-б ходили са-
мопас, або витирали кути по чужих
організаціях, як се робить більша
половина американських Русинів? —
Тож вже час пізнати, що в єдности
сила! Русини, організуйте братства
і вступайте до „Руського Н. Союзу“
і других притягайте!

Посмертне \$1000 — за жену \$400 і інші запомоги!

Кожий правдивий Русин належить до „Руського Нар. Союзу“

Записуйте діти до „Руського Молод. Союзу“!

„В ЄДНОСТІ СИЛА“!

Се клич виписаний на прапорі „Руського Народного Союзу“, се клич, яким ростуть, кріпляють і міцніють народи, се клич, який занедбаний і наймогутніші народи доводить до упадку, руїни і смерті...

„В ЄДНОСТІ СИЛА“ виписане на прапорі найбільшої руської народної організації в Америці, „В ЄДНОСТІ СИЛА“ мусить також бути виписаним і в серцю кожного Русина, наколи в його жилах пливе хоть капля руської крові, наколи він хоче, щоб народ наш не пропав марно на чужині, як гияльча відчакхнена від матернього пня, наколи він бажає добра своєму народови, своїй рідні, самому собі.

Клич: „В ЄДНОСТІ СИЛА“, тому нехай вйде в нашу кість і кров, нехай озарить всі наші думки, всі наші мрії, діла і вчинки.

Лиш до краю здеправований народ накладає на себе руку. Наш народ такої деморалізації не знає! Він хоче жити і він буде жити! А буде жити лиш тоді, коли вповні зрозуміє, коли переведе не лиш в слові, але і ділом клич: „В ЄДНОСТІ СИЛА!“

А єдність, се иньшими словами: організація, сполука, союз одиниць.

Ми, злиднями і горем, нуждою, холодом і голодом вигнані з рідної, не своєї землі, на тій гостинній чужій землиці маємо лиш одну однісеньку організацію, у якій живе душа руського народа, у якій не допчуть ся найсвятійші його почування, ми маємо лиш „Р. Н. Союз“. Підпирати „Р. Н. Союз“ значить служити своєму народови, підпирати його розвій, його славу.

ВСТУПАЙТЕ ДО „Р. Н. СОЮЗА.”

„Руський Народний Союз в Америці,” се одинока руська організація, котра від початку заснована аж доси не спроневірила ся своєму прапорови, на котрім виписане золотими буквами: любов Бога і любов своєї вітчизни, Руси-України.

Попри великанські моральні користи дає „Р. Н. Союз” еще і великі матеріальні користи. „Р. Н. Союз” платить:

посмертне за члена	1000	долярів
а за жену члена	400	„

на случай каліцтва дістають члени:

за око	200	„
за руку	200	„
за ногу	200	„
за руку і ногу	1000	„
за дві ноги	1000	„
за дві руки	1000	„
за двоє очий	1000	„

Не місце тут захвалювати нашу славу організацію „Р. Н. Союз,” бо єї патріотична діяльність, сотки тисяч виплаченого посмертного і розличних запомог говорять за себе. Тож горніть ся всі Русини під прапор „Р. Н. С.” не витирайте кутів по чужих організаціях, бо там ви будете в комірнім. Уважайте на те, що наш „Р. Н. Союз” має взнеслі ціли, котрі не тільки принесуть Вам матеріальну користь, але піднесуть високо імя Руси-України по сім і по тім боці океану.

„Р. Н. СОЮЗ” СЕ НАША СИЛА!

Хто не дбає о своє і лиш витирає пороги в чужих і Русинам ворожих організацій, не варт зватись Русином! Брате! Памятай, що сорочка близша до тіла, як кожух!

ЗАПИСУЙТЕ ДІТИ ДО „РУСЬК. МОЛОДЕЧОГО СОЮЗА“!

„Руський Молодечий Союз“ за меньше місячне дає більше по-смертне родичам за діти, як яке небудь товариство асекураційне. Ваші діти — се будучність ваша, будучність сьв. Руси!

Сума грошей, яку заплатить „Р. Молод. Союз“ родичам, если умре дитина, належавша до „Р. Молод. Союза.“

Если надеждала через:	Если дитина вступила до „Р. М. Союзу“ маючи літ:														
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
	то дістанє доларів:														
30 днів	15	17	21	24	29	35	42	50	60	75	95	106	118	131	145
1 рік	18	21	25	30	36	43	51	61	76	96	117	119	132	146	300
2 „	22	26	31	37	44	52	62	77	97	108	120	133	147	300	
3 „	27	32	38	45	53	63	78	98	109	121	134	148	300		
4 „	33	39	46	54	64	79	99	110	122	135	149	300			
5 „	40	47	55	65	80	100	111	123	136	150	300				
6 „	48	56	66	81	101	112	124	137	151	300					
7 „	57	67	82	102	113	125	138	152	300						
8 „	68	83	103	114	126	139	153	300							
9 „	84	104	115	127	140	154	300								
10 „	105	116	128	141	155	300									
11 „	117	129	142	156	300										
12 „	130	143	157	300											
13 „	144	158	300												
14 „	159	300													
15 „	300														

Приміри: Если дитина мала 10 років, вступаючи до „Союзу“, а умерла по 5 роках, то родичі дістануть \$150.

Діти дійшовши 16 року життя переходять як члени до „Р. Н. Союзу.“

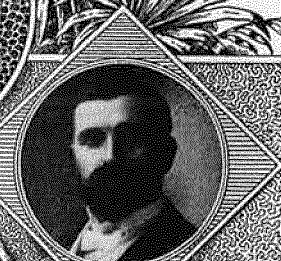
ГОЛОВНИЙ УРЯД Р. Н. СОЮЗА
1908—1910.

Председатель

Секр. финансовый

Кассир

Секр. управитель

Секр. рекордоний

Голов. організатор

ПОКРОВИТЕЛЬ І ПОЧЕТНИЙ ЧЛЕН Р. Н. СОЮЗА.

Іх Преосвященство Стефан Сотер Ортинський, перший руський єпископ в Америці.

ГОЛОВНИЙ УРЯД „Р. Н. СОЮЗА” НА РОКИ 1908—1910.

Духовний управитель: о. Михайло Балог, 712 Carson St., S. S. Pittsburg, Pa.

Предсідатель: Дмитро Капігула, McAdoo, Pa.

Місто-предсідателька: Марія Черемшак, Trenton, N. J.

Місто-предсідатель: Федор Гут Кульчицький, Pittsburg, Pa.

Касієр: Алексій Шаршонь, 524 Pine & Franklin St., Shamokin, Pa.

Секретар фінансовий: Семен Ядловський, Вох 76, Jersey City, N. J.

Секретар рекордовий: Теодозий Лабовський, Вох 76, Jersey City, N. J.

Радні: Михайло Беля, Holyoke, Mass.; Петро Ярема, New York, N. Y.; Іван Глова, Shamokin, Pa.; Андрей Стефанович, Pittsburg, Pa.; Алексій Горбаль, Derby, Conn.; Михайло Черін, Cleveland, O.

Контрольна комісія: о. Д. Добротвор, 25 Chestnut St., Yonkers, N. Y.; Василь Гришко, Scranton, Pa.; Михайло Бабій, Chicago, Ill.

Директор друкарні: о. П. Понятишин, 411 Washington Ave., Elizabeth, N. J.

Редактор: Ант. Цурковський, 184 Hudson St., New York, N. Y.

Менаджер друкарні: К. Кирчів, 184 Hudson St., New York, N. Y.

Гол. організатор: Мих. Беля, 56 Hamilton St., Holyoke, Mass.

ДО „РУСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗА В АМЕРИЦІ”

належать слідуєчі відділи:

(Числа відділів, імена місцевостей і братств).

- Від. 1. Бр сьв. Андрея, Shamokin, Pa.
- Від. 2. Бр сьв. Димитрія, Mt. Carmel, Pa.
- Від. 3. Бр сьв. Йоана Хрестителя, Olyphant, Pa.
- Від. 4. Бр сьв. О. Николая, Jersey City, N. J.
- Від. 5. Бр сьв. Петра і Павла, Mt. Carmel, Pa.
- Від. 6. Бр сьв. Петра і Павла, Brownsville, Pa.
- Від. 7. Бр. Покр. Пр. Богородиці, McAdoo, Pa.
- Від. 8. Бр сьв. Арх. Михаїла, Elmira, N. Y.
- Від. 9. Бр. Пр. Богородиці, St. Clair, Pa.
- Від. 10. Бр сьв. Апп. Петра і Павла, Ansonia, Conn.
- Від. 11. Бр сьв. Йоана Хрест., Waterbury, Conn.
- Від. 12. Бр сьв. Івана Хрест., Yonkers, N. Y.
- Від. 13. Бр сьв. О. Николая, Troy, N. Y.
- Від. 14. Бр сьв. Арх. Михаїла, St. Louis, Mo.
- Від. 15. Бр сьв. Йоана Хрест., Buffalo, N. Y.
- Від. 16. Бр. Пр. Богородиці, Lansford, Pa.
- Від. 17. Бр. Пр. Богородиці, West Pawlet, Vt.
- Від. 18. Бр сьв. Йоана Хрест., Seymour, Conn.
- Від. 19. Бр сьв. Василя Вел., Priceburg, Pa.
- Від. 20. Бр сьв. Петра і Павла, Jessup, Pa.
- Від. 21. Бр сьв. Кирила і Методія, Mayfield, Pa.
- Від. 22. Бр сьв. О. Николая, Manown, Pa.
- Від. 23. Бр сьв. Арх. Михаїла, Homestead, Pa.
- Від. 24. Бр сьв. Йосифа, Shamokin, Pa.
- Від. 25. Бр сьв. Йоана Хрест., Trauger, Pa.
- Від. 26. Бр. Благов. Пр. Богородиці, Belle Vernon, Pa.
- Від. 27. Бр сьв. Петра і Павла, Glen Lyon, Pa.
- Від. 28. Бр сьв. Пр. Ілії, Mahanoy Plane, Pa.
- Від. 29. Бр сьв. Спаса, Rhone, Pa.
- Від. 30. Бр сьв. Ап. Андрея, Breslau, Pa.
- Від. 31. Бр сьв. Арх. Михаїла, Eleanor, Pa.
- Від. 32. Бр сьв. Петра і Павла, Trauger, Pa.
- Від. 33. Бр. Усп. Пр. Богородиці, Northampton, Pa.
- Від. 34. М. Р. Н. С., Old Forge, Pa.
- Від. 35. Бр. Трех Сьвятителей, Whitney, Pa.
- Від. 36. Бр сьв. Йоана Хрест., Scottdale, Pa, Westmor. Co.
- Від. 37. Бр сьв. О. Николая, Chisholm, Minn.
- Від. 38. Бр сьв. О. Николая, Auburn, N. Y.

- Від. 39. Бр. сьв. Петра і Павла, Syracuse, N. Y.
Від. 40. Бр. сьв. Ілїї Прор., Scranton, Pa.
Від. 41. Бр. сьв. Арх. Михаїла, Westmoreland City, Pa.
Від. 42. Бр. сьв. О. Николая, Passaic, N. J.
Від. 43. Бр. сьв. Василя Вел., Simpson, Pa.
Від. 44. Бр. Пресьв. Богородиці, Mt. Carmel, Pa.
Від. 45. Тов. „Любов”, Philadelphia, Pa.
Від. 46. Бр. сьв. Апп. Петра і Павла, Plymouth, Pa.
Від. 47. Бр. сьв. Апп. Петра і Павла, Ambridge, Pa.
Від. 48. Бр. сьв. Йоана Хрест, McKeesport, Pa.
Від. 49. Бр. Пр. Богородиці, Powhatan, W. Va.
Від. 50. Бр. сьв. Йоана Хрест., Desloge, Mo.
Від. 51. Бр. сьв. Арх. Михаїла, Yatesboro, Pa.
Від. 52. Бр. сьв. Йоана Хрест., Holyoke, Mass.
Від. 53. Бр. сьв. О. Николая, Pittsburg, Pa.
Від. 54. Бр. сьв. Арх. Михаїла, Terryville, Conn.
Від. 55. Бр. сьв. Апп. Петра і Павла, Carnegie, Pa.
Від. 56. Бр. Усп. Пресьв. Богородиці, Allegheny, Pa.
Від. 57. Бр. сьв. Апп. Петра і Павла, Cohoes, N. Y.
Від. 58. Бр. сьв. Володимира, Ramey, Pa.
Від. 59. Бр. сьв. Йоана Хрест., Lensering, Pa.
Від. 60. Бр. сьв. Анни, Baltimore, Md.
Від. 61. Бр. сьв. Апп. Петра і Павла, Dunlo, Pa.
Від. 62. Бр. сьв. Йоана Хрест., Monessen, Pa.
Від. 63. Бр. сьв. О. Николая, Ford City, Pa.
Від. 64. Бр. сьв. Апп. Петра і Павла, Gradatim Pa.
Від. 65. Бр. сьв. Володимира, Elizabeth, N. J.
Від. 66. Бр. сьв. Андрея Первозв., New York, N. Y.
Від. 67. Бр. сьв. Арх. Михаїла, Butler, Pa.
Від. 68. Бр. сьв. Григорія Богослова, Ansonia, Conn.
Від. 69. Товариство „Зоря”, New York, N. Y.
Від. 70. Руськ. Молод. Клюб Поступовий, Jersey City, N. J.
Від. 71. Бр. сьв. Йоана Хрест., Franklin Furnace, Pa.
Від. 72. Бр. сьв. Володимира, Alden Station, Pa.
Від. 73. Бр. Князя Данила, Providence, R. I.
Від. 74. Бр. сьв. Георгія в Granville, Pa.
Від. 75. Бр. сьв. Володимира, Mt. Carmel, Pa.
Від. 76. Бр. сьв. Йоана Хрест., Newark, N. J.
Від. 77. Бр. сьв. Стефана, Yorkville, Ohio.
Від. 78. Бр. сьв. О. Николая, Minersville, Pa.
Від. 79. Бр. сьв. Юрія, Meyersdale, Pa.
Від. 80. Бр. сьв. Арх. Михаїла, Pleasant Valley, Pa.
Від. 81. Бр. сьв. Петра і Павла, Baltimore, Md.

- Від. 82. Бр. съв. Апп. Петра і Павла, New Alexandria, Pa.
Від. 83. Сестрицтво съв. Любви, Carnegie, Pa.
Від. 84. Бр. съв. Арх. Михаїла, Canonsburg, Pa.
Від. 85. Бр. съв. Арх. Михаїла, Hazleton, Pa.
Від. 86. Бр. Пресъв. Богородиці, Olyphant, Pa.
Від. 87.. Бр. съв. Василя, Lancaster, N. Y.
Від. 88. Бр. Усп. Пр. Д. Марії, Cross Fork, Pa.
Від. 89. Бр. съв. Арх. Михаїла, Simpson, Pa.
Від. 90. Бр. съв. Йоана Хрест., Centralia, Pa.
Від. 91. Бр. съв. Димитрія, McKees Rocks, Pa.
Від. 92. Бр. съв. О. Николая, Taylor, Pa.
Від. 93. Бр. съв. Йосифа Обручника, New Burgh, O.
Від. 94. Бр. съв. Тройці, New Britain, Conn.
Від. 95. Бр. съв. Арх. Михаїла, Beaver Meadows, Pa.
Від. 96. Бр. съв. Йоана Хрест., Pittsburg, Pa.
Від. 97. Бр. съв. О. Николая, Marion Heights, Pa.
Від. 98. Бр. съв. Володимира, Shenandoah, Pa.
Від. 99. Бр. съв. О. Николая, Wilkes Barre, Pa.
Від. 100. Сестрицтво съв. Ольги, McKeesport, Pa.
Від. 101. Бр. Пр. Богородиці, Canonsburg, Pa.
Від. 102. Бр. съв. Апп. Петра і Павла, Cleveland, O.
Від. 103. Бр. съв. О. Николая, Export, Pa.
Від. 104. Бр. съв. О. Николая, Perth Amboy, N. J.
Від. 105. Бр. съв. Володимира, Nicetown, Pa.
Від. 106. Тов. Русинів, Chicago, Ill.
Від. 107. Бр. Благ. Пр. Богородиці, Sayre, Pa.
Від. 108. Бр. съв. Володимира, New York, N. Y.
Від. 109. Бр. съв. Арх. Михаїла, Ellsworth, Pa.
Від. 110. Бр. съв. Апп. Петра і Павла, Leetsdale, Pa.
Від. 111. Бр. съв. Йоана Хрест., Allegheny, Pa.
Від. 112. Товариство „Любов”, Newark, N. J.
Від. 113. Бр. съв. Василя, New Florence, Pa.
Від. 114. Бр. съв. Петра і Павла, Dunmore, Pa.
Від. 115. Бр. съв. Арх. Михаїла, New Philadelphia, Pa.
Від. 116. Бр. съв. Арх. Михаїла, Chisholm, Minn.
Від. 117. Запорожска Січ, New York, N. Y.
Від. 118. Сестрицтво Соб. Пресъв. Богородиці, Pittsburg, Pa.
Від. 119. Бр. съв. Арх. Михаїла, Latrobe, Pa.
Від. 120. Бр. Благ. Пр. Богородиці Діви, Spangler, Pa.
Від. 121. Бр. съв. Йоана Хрест., Trenton, N. J.
Від. 122. Бр. Усп. Пр. Богордиці, Trenton, N. J.
Від. 123. Бр. Пр. Діви Марії, Scranton, Pa.
Від. 124. Бр. съв. О. Николая, Ormrod, Pa.

- Від. 125. Бр. Пр. Богородиці, Chicago, Ill.
Від. 126. Бр. сьв. Михаїла, Beaverdale, Pa.
Від. 127. Бр. сьв. О. Николая, Buffalo, N. Y.
Від. 128. Бр. сьв. Андрея, Logain, O.
Від. 129. Бр. сьв. О. Николая, Sykesville, Pa.
Від. 130. Бр. сьв. Муч. Фльора і Лавра, Pittsburg, Pa.
Від. 131. Тов. Заморська Україна, Buffalo, N. Y.
Від. 132. Тов. Запоражська Січ, McKeesport, Pa.
Від. 133. Бр. сьв. Николая, Newark, N. J.
Від. 134. Бр. сьв. О. Николая, Ernest, Pa.
Від. 135. Бр. сьв. Георгія, Smoke Run, Pa.
Від. 136. Тов. Січ, Carnegie, Pa.
Від. 137. Бр. сьв. Георгія, West Seneca, N. Y.
Від. 138. Тов. Івана Наумовича, Philadelphia, Pa.
Від. 139. Бр. Усп. Пр. Богородиці, Oil City, Pa.
Від. 140. Бр. сьв. Арх. Михаїла, Youngstown, O.
Від. 141. Бр. сьв. О. Николая, Little Falls, N. Y.
Від. 142. Бр. сьв. Арх. Михаїла, Elizabethport, N. J.
Від. 143. Бр. сьв. Димитрія, Windber, Pa.
Від. 144. Гуське Тов. Тисьмениця, New York, N. Y.
Від. 145. Бр. Неп. Зач. Пр. Богородиці, Altoona, Pa.
Від. 146. Бр. сьв. Апп. Петра і Павла, McKees Rocks, Pa.
Від. 147. Бр. сьв. Арх. Михаїла, Allentown, Pa.
Від. 148. Бр. сьв. О. Николая, Box 32, California, Pa.
Від. 149. Стр. Пресьв. Богородиці, West Seneca, N. Y.
Від. 150. Бр. сьв. О. Николая, Irvona, Pa.
Від. 151. Бр. Пр. Діви Марії, Allentown, Pa.
Від. 152. Бр. Пр. Богородиці Марії, Homestead, Pa.
Від. 153. Бр. сьв. О. Николая, Berwick, Pa.
Від. 154. Бр. сьв. Ів. Хрест., Dunmore, Pa.
Від. 155. Тов. Запорожска Січ, Perth Amboy, N. J.
Від. 156. Бр. сьв. Апп. Петра і Павла, Chattaroy, W. Va.
Від. 157. Бр. сьв. Димитрія, Donora, Pa.
Від. 158. Бр. сьв. Володимира, New Kensington, Pa.
Від. 159. Бр. сьв. Апп. Петра і Павла, Herkimer, N. Y.
Від. 160. Бр. сьв. Юрія, Jamaica, L. I., N. Y.
Від. 161. Бр. сьв. Петра і Павла, Tower City, Pa.
Від. 162. Бр. сьв. Володимира, Scranton, Pa.
Від. 163. Тов. Зоря, Edmonton, Alta., Canada.
Від. 164. Бр. сьв. Йоана Хрест., North Hadley, Mass.
Від. 165. Бр. сьв. Апп. Петра і Павла, Chicago, Ill.
Від. 166. Бр. сьв. Петра і Павла, Barnesboro, Pa.
Від. 167. Бр. сьв. Петра і Павла, Cumbola, Pa.

- Від. 168. Бр. съв. Василя Вел., Perth Amboy, N. J.
Від. 169. Бр. съв. Йоана Хрест., Scranton, Pa.
Від. 170. Бр. съв. Йоана Хрест., Chauncey, Pa.
Від. 171. Тов. Запорожска Січ, Pittsburg, Pa.
Від. 172. Бр. съв. Петра і Павла, Saltsburg, Pa.
Від. 173. Бр. съв. Ольги, Cleveland, O.
Від. 174. Бр. съв. О. Николая, Oxford Furnace, N. J.
Від. 175. Бр. съв. О. Николая, Detroit, Mich.
Від. 176. Бр. съв. О. Николая, New Burgh, N. Y.
Від. 177. Клуб Д-ра Івана Франка, Vegreville, Alta, Canada.
Від. 178. Бр. Пр. Богородиці, Manchester, N. H.
Від. 179. Тов. імени Богд. Хмельницького, St. Louis, Mo.
Від. 180. Бр. съв. Апп. Петра і Павла, Scarbo, W. Va.
Від. 181. Бр. съв. Івана Хрест., Michel, B. C.
Від. 182. Бр. съв. Івана Хрест., Dixonville, Pa.
Від. 183. Бр. съв. Апп. Петра і Павла, Sunderland, Mass.
Від. 184. Бр. Покр. Пресъв. Богородиці, Whiting, Ind.
Від. 185. Бр. съв. Кирила і Methodія, Hazletoi, Pa.
Від. 186. Бр. съв. Ольги, McAdoo, Pa.
Від. 187. Тов. Запорожска Січ, Ford City, Pa.
Від. 188. Бр. Усп. съв. Анни, Ginter, Pa.
Від. 189. Бр. Усп. Пр. Богородиці, South Fork, Pa.
Від. 190. Бр. съв. Володимира, Newark, N. J.
Від. 191. Бр. съв. Василя Вел., Troy, N. Y.
Від. 192. Бр. съв. О. Николая, Herkimer, N. Y.
Від. 193. Бр. Усп. Пресъв. Богородиці, Red Star, W. Va.
Від. 194. Бр. Пр. Богородиці, Minneapolis, Minn.
Від. 195. Бр. съв. Апп. Петра і Павла, Peekskill, N. Y.
Від. 196. Бр. съв. Тройці, Whiting, Ind.
Від. 197. Бр. съв. Арх. Михаїла, Swoyers, Pa.
Від. 198. Бр. съв. Арх. Михаїла, Port Jarvis, N. Y.
Від. 199. Бр. Преч. Діви Марії, Whiting, Ind.
Від. 200. Бр. съв. Петра і Павла, Indian Orchard, Mass.
Від. 201. Бр. съв. Арх. Михаїла, Whippany N. J.
Від. 202. Бр. Пресъв. Діви Марії, Auburn, N. Y.
Від. 203. Бр. съв. Тройці, Brooklyn, N. Y.
Від. 204. Тов. „Просвіта”, New York, N. Y.
Від. 205. Бр. съв. Арх. Михаїла, Emerald, Pa.
Від. 206. Тов. Руський Молод. Клуб, Ambridge, Pa.
Від. 207. Бр. съв. Велмуч. Димитрія, Jeanette, Pa.
Від. 208. Бр. съв. Арх. Михаїла, Kingston, Pa.
Від. 209. Бр. съв. Арх. Михаїла, Carteret, N. J.
Від. 210. Тов. імени Тараса Шевченка, Boston, Mass.

- Від. 211. Бр. сьв. Арх. Михаїла, Stapleton, N. Y.
Від. 212. Бр. сьв. Арх. Михаїла, Cleveland, O.
Від. 213. Бр. сьв. Арх. Михаїла, Bayonne, N. J.
Від. 214. Сестр. Тов. сьв. Надії, McKees Rocks, Pa.
Від. 215. Бр. сьв. Арх. Михаїла, W. Rutland, Vt.
Від. 216. Бр. Пр. Богородиці, Hazleton, Pa.
Від. 217. Бр. сьв. Йосифа, Rochester, N. Y.
Від. 218. Бр. сьв. Івана Хрест., Santiago, Pa.

Рік 1909.

1909 рік є роком звичайним і ділиться на такі астрономічні частини:

ВЕСНА починає ся, коли сонце вийде в знак барана о 7-ій год. рано, дня 21 марця. День і ніч рівні.

ЛІТО починає ся, коли сонце вийде в знак рака о 3-ій год. по пол. дня 21 червня. Найдовший день, найкоротша ніч.

ОСІНЬ починає ся, коли сонце вийде в знак ваги о год. 6-ій веч. 23 вересня. День і ніч рівні.

ЗИМА починає ся, коли сонце вийде в знак кізла о 12-ій год. в полудне дня 22 грудня. Найкоротший день, найдовша ніч.

ПАНУЮЧОЮ ПЛАНЕТОЮ в р. 1909 є Сатурн.

Затьми в 1909 році.

В році 1909 припадають дві затьми сонця і дві місяця, з яких однак у нас буде мож бачити лиш одну сонця і одну місяця.

Перша затьма місяця є цілковита і припадає на перші години ранка в день 4-го червня. Починає ся о 12-ій годині 43 минут ранком а кінчить ся о 4-ій 15 минут. Видко її буде в полуднево-східній Азії, на індійськім океані, в Європі, Африці, на атлантийськім океані, в полудневій Америці і полуднево-східній частині північної Америки.

Перша затьма сонця є цілковита і починає ся о 10-ій год. в ночи 17-го червня на всхід від острова Формози, переходить північно-всхідну частину Азії, північну-всхідну часть Європи, північні полярні околиці і північну Америку, де кінчить ся дня 18-го червня о 2-ій годині 37 минут рано в стейті Міссурі. Цілковиту затьму мож буде бачити в середній Сибірі і полудневій Гренландії.

Друга затьма місяця є рівнож цілковита і припадає перед помуднем дня 27-го листопада. Треває від години 8-ої 11 мі-

нут до 11-ої 38 минут і буде видна в північно-західній Європі, північно-західнім побережжю Африки, на атлантийським океані, в Америці, на Тихім океані, і в східній частині Азії та Австралії.

Другу затьму сонця буде мож бачити лишень в полуднево-всхідній Австралії, в полудневій частині Нової Зеландії і на полудневім ледовім океані. Затьма є часткова і починає ся 12-го грудня о 6-ій годині 57 минут вечером а кінчить ся о 10-ій годині 33 минут.

Календар церковний:

місяці: 5 неділь і 4 дни. Неділя мясопустна і лют. (14 лют.). Неділя сиропустна 8 лют. (21 лют.). Великдень 29 марця (11 цвіт.). Вознесіє 7 мая (20 л.). Сошествіє сьв. Духа 17 мая (30 л.). Петрівка 5 неділь. Ключ пасхи с. В руці літо г.

ПОСТИ.

- 1) В навечеріє Богоявленя.
- 2) Великий піст від понеділка по неділі сиропустній до Великодня.
- 3) Піст перед сьв. Петром і Павлом (Петрівка) від понеділка до неділі Всіх Сьвятих до сьв. Петра.
- 4) Піст перед Успенієм Пресьв. Діви Марії (Маковеївка або Спасівка) від 1 (14) серпня до Успенія.
- 5) В день Усікновеня честн. Голови сьв. Йоана Хрестителя 29 серпня (11 вересня).
- 6) В день Воздвиженя честн. Хреста 14 (27) вересня.
- 7) Піст перед Різдром Христовим (Пилипівка) від 14 (17) падолиста до Різдва.
- 8) Кождої середи і п'ятниці, крім „загальниць.”
- 9) В сирний тиждень у всі дні вільно їсти лиш з набілом.

ЗАГАЛЬНИЦІ (ТИЖНІ ВІЛЬНІ ВІД ПОСТУ).

- 1) Від Різдва до навечерія Богоявленя.
- 2) Межи неділями „митаревою а блудного сина.”
- 3) Від Великодної до неділі Томиної.
- 4) Від Сошествія сьв. Духа до неділі Всіх Сьвятих.

ВЕСІЛЯ І ЗАБАВИ З МУЗИКОЮ ЗАБОРОНЯЄ СЬВ. ЦЕРКОВ ВІДПРАВЛЯТИ:

- 1) У всі середи і п'ятниці, крім загальниць.
- 2) Від початку посту перед Різдом аж до Богоявлення.
- 3) Від понеділка сирного через Великий піст аж до неділі Томиної.
- 4) В пості перед сьв. Петром і Павлом.
- 5) В пості перед Успенієм Пр. Богородиці.
- 6) В день Усікн. чесної Голови сьв. Йоана Хрестителя.
- 7) В день Воздвиження чесного Хреста.

■ Сьвяточні дні в Сполучених Державах.

1) Кожда неділя (Sunday), Новий рік (New Year), Рождество Христове (Christmas) суть загальними сьвятами в які устас робота. Декуди сьвяткують ще велику п'ятницю.

2) Дня 22 лютого сьвято уродин борця за волю Джорджа Вашингтона (Washington's Birthday).

3) Дня 30 мая Memorial Decoration Day, сьвято украшеня гробів погибших жовнів.

4) Дня 4 липня, Fourth of July (Independence Day), сьвято оголошеня независимости Злучених Держав.

5) День робітників (Labor Day), припадає першого понеділка в вересни кожного року.

6) Thanksgiving Day, — день подяки за побіду по війні 1863 року, припадає в послідний четвер падолиста.

С І Ч Е Н Ь

н. ст.	с. ст.	Рускі сьвята	Римські св.
1	П	19 Грудень. Вониф. Ігнатія свмч.	Н. Рік 1909. Макарія
3	Н	21 Перед Рожд.	По Р. Генов.
4	П	22 Анастазії	Тита б.
5	В	23 10 муч. в Криті	Емілії
6	С	24 Навеч. Р. Хр. ☉	Трох Кор.
7	Ч	25 Рожд. Христ.	Валентина
8	П	26 Собор Пр. Бог.	Северина
9	С	27 Стефана перв.	Юліяна і Вас.
10	Н	28 По Рожд.	1 по 3 К. Пав.
11	П	29 Діт. уб. в Вифл.	Альойзія
12	В	30 Анїзи муч.	Гонорати
13	С	31 Меланїї	Ілярія
14	Ч	1 Н.Р. Обр. Г., В. С	Фелїкса
15	П	2 Сильвестра п.	Мавра
16	С	3 Малахії прор.	Маркила п.
17	Н	4 31 по С. Соб. 70 а.	2 по 3 К. Ант.
18	П	5 Навеч. Богоявл.	Приски
19	В	6 Богоявл. Госп.	Фердинанда
20	С	7 Собор Іоана Хр.	Фабіяна
21	Ч	8 Георгія, Еміл. ●	Агнешка
22	П	9 Полієвкта	Вінкентія
23	С	10 Григорія Нис.	Обр. П. Д. М.
24	Н	11 По Просв. † Т. п.	3 по 3 К. Тим.
25	П	12 Татїяни, Евпр.	Нав. Павла
26	В	13 Ермила і Страт.	Поликарпа
27	С	14 Отців синайск. ☉	Іоана Золот.
28	Ч	15 Павла Тив.	Кароля В.
29	П	16 Покл. ок. Петра	Франца Сал.
30	С	17 † Антонія Вел.	Мартини
31	Н	18 О Мит. і Фарис.	4 по 3 К. Пет.

Зміни місяця.

- ☉ Повня д. 6 січня о 3 годині 6 м. по пол.
- ☾ Посл. чверть д. 14 січня о 7 годині 9 м. вечером. Хорошо і тепло.
- ☀ Нів дня 22 січня о 1 годині 10 м. рано. — Змінна погода.
- ☽ Перша чверть дня 28 січня о 4 годині 5 м. вечер. Хорошо і вітер.

Предказаня після 1йй-літн. календаря.

Студінь і морози до 15, потім випогоджує ся, ладібно. Від 23 до 27 неприємно і зимно, 28 сніг, 30 дощ.

Календар жидівський

Дня (21 грудня) 10 Тебет 5699. піст. Облога Єрусалима. — 23 перший Шабат.

КІЛЬКО ВСІХ РУСИНІВ-УКРАЇНЦІВ НА СЬВІТІ ?

Русини-Українці (не Москалі, бо се зовсім иньший нарід) живуть в Росії, в Австрії, Угорщині та Америці.

В Росії по урядовім численю з 1897 року є 32 мільонів 205 тисяч душ. — В Австрії, Угорщині та в Америці північній, Канаді і Бразилії можна числити Українців на більше як 5 мільонів.

Разом отже веіх Русинів Українців по численю з 1897 року є 37,205.278 душ.

Л Ю Т И Й

н. ст. с. ст.	Рускі свѣта	Римскі св.
1 П	19 Сѣч. Макарія	Лют. Ігнатія
2 В	20 Евтимія	Маріі Гр.
3 С	21 Максима, Неоф.	Власія
4 Ч	22 Тимотея	Вероніки
5 П	23 Климента ☉	Агафії
6 С	24 Ксенії	Дороти
7 Н	25 Обл. синї. † Гр.	5 по 3 К. Ром.
8 П	26 Ксенофонта	Іоана
9 В	27 Іоана Золот.	Апольонії
10 С	28 Єфрема пр.	Схолястики
11 Ч	29 Ігнатія	Децидерія
12 П	30 Трох Святит. €	Евлялії
13 С	31 Кира, Іоана безс.	Катерини Р.
14 Н	1 Лютій. Мясоп.	6 по 3 К. Вал.
15 П	2 Стрітений Госп.	Фавстина
16 В	3 Симеона Б.	Юліяни
17 С	4 Ізидора	Константина
18 Ч	5 Агафії	Флявія
19 П	6 Вукола, Юліян. ●	Конрада
20 С	7 Партенія	Евстахія
21 Н	8 Сироп. Теодора	Запустна
22 П	9 Никифора	Петра стол.
23 В	10 Порфирія	Романи
24 С	11 Власія	Попелець
25 Ч	12 Мелетія	Матея ап.
26 П	13 Мартиніяна ☿	Анастасії
27 С	14 Авксентія	Александра
28 Н	15 1 п. Онисима	Вступ. Леан.

Зміни місяця.

- ☉ Повня дня 5 лютого о 9 годни 23 м. рано. — Випокожене.
- ☾ Посл. чверть дня 13 лютого о 1 годни 45 м. чером. — Вітер і вимно.
- ☉ Ні в дня 20 лютого о 11 годни 50 м. рано. — Вітер і студено.
- ☽ Перша чверть 27 лютого о 3 годни 47 м. рано. Доц і сніг.

Предсказаня після 100-лїтн. календаря.

З початку вітер і дощ, від 4 до 10 хмарно і вітер, 14 сніг, 15 і 16 вітер і дощ, від 17 до 19 дощ і хмарно, від 20 до кінця хороша погода.

Календар жидівський

Дня (22 лютого) 1 Адар. (4 марта) 11 Адар, піст Естени, (7 марта) 14 Адар Пурім; (8 марта) 15 Адар, вел. Пурім.

Оден учений англійский лікар зробив слїдуюче обчислене: Англичанин що укїнчив 50 лїт житя, переспав 6000 днїв, працював також 6000 днїв, ходив 800 днїв, перебайдакував 1500 днїв, 500 днїв був хорий, забавляв ся 4000 днїв. Пожива его складала ся: з 70.000 фунтів хлїба, 20.000 мяса, 5.000 фунтів ярини.

МАРЕЦЬ

н. ст. с. ст.	Рускі свята	Римські св.
1 П	16 Лют. Памфіла	Март. Альб.
2 В	17 Теодора	Симпліція
3 С	18 Льва п.	Кунегунди
4 Ч	19 Архіпа	Казимира
5 П	20 Льва еп., Агат.	Фридерика
6 С	21 Тимотея	Колети дівн
7 Н	22 2 п. Євгенія ☉	2 Суха. Томи
8 П	23 Поликарпа	Іоана Бож.
9 В	24 Обр. гл. Іоана	Францішки
10 С	25 Тарасія	40 Муч.
11 Ч	26 Порфирія	Константина
12 П	27 Проколія	Григорія вел.
13 С	28 Василя, Нест.	Розини
14 Н	29 Март. Евдокія ☾	3 Глуха. Мат.
15 П	1 Теодота св.	Льонгіна
16 В	2 Зенона, Евтроп.	Любінна
17 С	3 Герасима	Гертруди
18 Ч	4 Конона	Едварда
19 П	5 42 Муч. в Амор.	Іосифа Обр.
20 С	6 Василя м. ●	Евфелії,
21 Н	7 4 п. Теофілякта	4 Середопос.
22 П	8 † 40 Муч. в Сев.	Октавіяна
23 В	9 Кондрата	Віктора
24 С	10 Софрона	Гавриїла
25 Ч	11 Теофана	Благовіщ.
26 П	12 Никифора	Емануїла
27 С	13 Венедикта	Руперта
28 Н	14 5 п. Агапія ☽	5 Чорна. Сик.
29 П	15 Савина	Євстахія
30 В	16 Алексія чол. Б.	Квірина
31 С	17 Кирила	Бальбіни

Зміни місяця.

Повня д. 7 марта о 3 год. 54 м. рано. — Вітер і буря.

☾ Посл. чверть 15 марта о 3 годні 59 м. — Доц і сніг.

☉ Нів дня 21 марта о 9 год. 10 м. вечер. — Неприємний воздух. 21 марта початок весни. — Сонце входить в знак барана.

☽ Перша чверть 28 марта о 5 год. 46 м. вечер. — Слота.

Предсказання після 100-літн. календаря.

До 4 дуже зимно, 5 хороший, ясний день, 7 і 8 хмарно і доц, 12 до 17 дуже зимно, ясні дні і вітер. 19 дрібний доц, 20, 21 і 22 сухий воздух і студений. 23 тепло і парно, 24, 25 хмарно, тепло, доц і сонішно. 26, 27, 28 мрачно і хорошо.

Календар жидівський

Для (23 марта) і Ніван — (6 цвітня) 15 Ніван початок пас.п. (7 цвітня) 16 Ніван друга Пасха. (12 цвітня) 21 Ніван, сьоме свято, (13 цвітня) осме свято.

ЛЮДИ НА СВІТІ.

Всіх людей на світі обчислюють на один біліон 550 мільонів (т. 550,000,000.)

З того припадає:

на Європу	383,024.000	то є на	1 км ²	38
“ Азію	861,330.000	“ “ “	1 “	20
“ Африку	157,734.000	“ “ “	1 “	5
“ Америку	139,444.000	“ “ “	1 “	3.5
“ Австралію	6,082.000	“ “ “	1 “	0.6

Ц Ъ В І Т Е Н Ь

н. ст.	с. ст.	Рускі свѣта	Римскі св.
1	Ч	19 Март. Хризанта	Цѣвіт. Гуг
2	П	20 Преп. Отці	Франц. з П.
3	С	21 Якова. <i>Лазарева</i>	Ришарда
4	Н	22 Цѣвітна. Вас.	6 Цѣвітна Із.
5	П	23 Нікона, Лід. ☉	Вінкентія
6	В	24 Артемія, Захар.	Келестина
7	С	25 Благовіщенє	Германа
8	Ч	26 В. Ч. Гавр. Арх.	Дионізія
9	П	27 Вел. Пятниця	Маріи Єгип.
10	С	28 В. С. Іларіона	В. С. Єзехііла
11	Н	29 Воскр. Христ.	Великдень
12	П	30 Свѣтлий Пон.	Вел. Понед.
13	В	31 Свѣтлий Втор.	Юстіна
14	С	1 Цѣвіт. Маріи	Валеріяна
15	Ч	2 Тита препод.	Анастасіи
16	П	3 Никити	Лямберта
17	С	4 Іосифа пр.	Рудольфа
18	Н	5 2 Томіна. Теод.	1 Біла. Апол.
19	П	6 Евтихія ●	Еми вдови
20	В	7 Георгія	Агнішки
21	С	8 Келестина	Анзельма
22	Ч	9 Евсихія	Сотера і Коя
23	П	10 Терентія	Войтіха еп.
24	С	11 Антипи	Георгія м.
25	Н	12 3 Миронос. Вас.	2. Марка ев.
26	П	13 Артемона	Клета
27	В	14 Мартина	Перегріна
28	С	15 Аристарха	Віталіса
29	Ч	16 Ірини	Петра м.
30	П	17 Симеона	Катерини С.

Зміни місяця.

- ☺ Повня дня! 5 цвѣтнія о 9 год. 26 м. вечером. — Змінна погода.
- ☾ Посл. чверть 13^т цвѣтнія о 3 год. 28 м. вечер.— Змінна погода.
- ☺ Нів 20 цвѣтнія о 5 год. 49 м. рано. Вітер і холодно.
- ☾ Перша чверть 27 цвѣтнія о 9 год. 34 м. рано. — Хорошо.

Предсказанія після 100-літн. календаря

Від 1 до 4 дуже зимно, ясно і вітри. 6 дрібний дощ. 7, 8, 9 сухий воздух і студено. 10 тепло і парно. 11, 12 хмарно, тепло, дощ і сонішно. 13, 14, 15 хорошо і парно. 16 дощ, а відтак хорошо і погода. До 20 рино студено, відтак хорошо 21 громи і дощі. 22 нестала погода і холодно. 23 рано великий приморовок, день ясний і холодний. Від 24 до кінця ночи холоди, дні ясні і сухий воздух.

Календар жидівський

Дня (22 цвѣтдя) 1 Іяр. (9 мая) 18 Іяр.

ЩО РОБИТИ, ЯК З РАНИ ТЕЧЕ ДУЖЕ КРОВ.

При скаліченнях тече дуже кров, коли скалічить ся котру головну жилу, якою кружить кров. Як не дасть ся помочи — скалічений може в кількох мінутах скінчити. Треба в такім випадку пальцями здусити рану і так тримати, доки не прийде лікар. Коли рука зболить, то взяти камінь або що иньше тверде, за велике як яйце куряче, завинути в шматку, приложити до рани і обв'язати сильно. Але не лишати хорого самого, бо через порушенє може камінь посунути ся і кров може на ново зачати текти.

М А Й

н. ст.	с. ст.	Рускі свѣята	Римскі св.
1	С	18 Цѣвіт. Іоана	Май. Филипа
2	Н	19 4 О розсл. Іоана	3. Зигмунта
3	П	20 Теодора і Анаст.	Найд. ч. К.
4	В	21 Януарія	Фльоріана м.
5	С	22 Теодора еп.	Пія V.
6	Ч	23 Георгія влм.	Іоана в Олію
7	П	24 Сави, Єлисав.	Доміцелі
8	С	25 Марка еванг.	Станислава
9	Н	26 5 О Самар. Вас.	4. Григорія
10	П	27 Симеона	Ізидора ор.
11	В	28 Макс., Язона	Беатрикси
12	С	29 9 Муч. в Киз.	Панкратія
13	Ч	30 Якова ап.	Серватія
14	П	1 Май. Єремїї пр.	Бонифатія
15	С	2 Бориса і Гліба	Софїї і 3 доч.
16	Н	3 6 О Слїпор. Т.	5. Іоана Неп.
17	П	4 Пелагїї	Пасхалїса
18	В	5 Ірини муч.	Феликса
19	С	6 Іова	Петра, Цел.
20	Ч	7 Возн. Госп.	Возн. Госп.
21	П	8 Іоана богосл.	Єлени
22	С	9 Пер. м. св. Ник.	Юлії дїви
23	Н	10 7 Св. Отцїв. С.	6. Дезидерія
24	П	11 Мокія	Іоанни
25	В	12 Епіфанія еп.	Урбана і п.
26	С	13 Глїкерїї	Филипа. Нер.
27	Ч	14 Ізидора	Іоана і. п.
28	П	15 Пахомія	Магдалини
29	С	16 О усопш., Мод	Максима
30	Н	17 Сош. св. Духа	Зел. Свѣята
31	П	18 Пресв. Тройці	Пон. 3. Свѣ.

Зміни місяця.

- ☺ Повпя д. 5 мая о 1 год. 5 м. вечер. — Хорошо.
- ☾ Посл. чверть 12 мая о 10 год. 43 м. — Слота.
- ☺ Нів дня 19 мая о 2 год. 40 м. вечер. — Слота.
- ☾ Перша чверть 27 мая о 2 год. 26 м. рано. — Погідно і тепло.

Предсказаня після 100-літн. календаря.

До 13 почп холодні, дні часто горячі і сухі. 14 сухий вітер. 15, 16, 17 хмарно і дощ. 18 сильний приморозок і вітри, вечер дощ. — Від 20 до 22 дуже влізно і мокрий воздух. 23 студений дощ. 25, 26, 27 теплий дощ і сонце свїтїть до кінця.

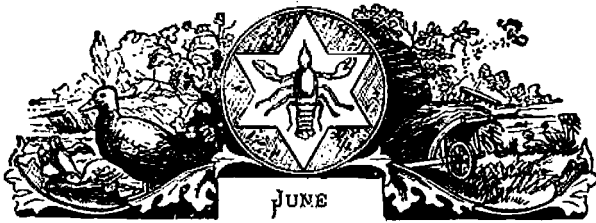
Календар жидівський

Дня (21 мая) 1 Сѣван, (26 мая) 6 Сѣван, (27 мая) 7 Сѣван.

ПЕРША ПОМІЧ ПРИ ЗАТРОЄНЯХ.

Як хто затроїть ся аршеником, даєсь єму зараз молока, білок з яйця розпущений у водї, оливу і що на прочищене. — Як квасами, то даєсь порошок з крейди у водї, або мило розпущене у водї. — Як грибами, то даєсь сильної кави, або чаю, вина червоного, або вивару з кори дубової, чога на воміти, голову поливати зимною водою, не дати заснути.

Ч Е Р В Е Н Ь

н. ст.	с. ст.	Рускі свята	Римські св.
1	В	19 Май. Патрікія	Черв. Нікод.
2	С	20 Талалей	Еразма
3	Ч	21 Констант. і Єл. ☉	Кльотильди
4	П	22 Василиска м.	Квірина
5	С	23 Михаїла, Ефроз.	Бонифатія
6	Н	24 1. Всіх Свят.	1. Норберта
7	Н	25 Обр. гл. І. Хр.	Роберта
8	В	26 Карпа	Медарда
9	С	27 Терапонта ☾	Фел. і Прима
10	Ч	28 Никити еп.	Маргарети
11	П	29 Теодозії м.	Варнави
12	С	30 Ізаакія	Онуфрія
13	Н	31 2. Пр. Евхар.	2. Антонія
14	П	1 Черв. Юстина	Васил. В.
15	В	2 Никифора	Віта і Мод.
16	С	3 Лукіяна	Франца
17	Ч	4 Митрофана ●	Адольфа
18	П	5 Маркіяна	<i>Серця Ісуса</i>
19	С	6 Іляріона	Герваз. і Пр.
20	Н	7 3. Теодата м.	3. Сильверія
21	П	8 Теодора	Альойзія
22	В	9 Кирила, Теклі	Павлина
23	С	10 Тимотея	Зенона
24	Ч	11 Вартоломея	Іоана Хрест.
25	П	12 Онуфрія ☽	Проспера
26	С	13 Акилини муч.	Іоана і Павла
27	Н	14 4. Єлисея, Мет.	4. Володисл.
28	П	15 Амоса, Єроніма	Льва II. п.
29	В	16 Тихона еп.	Петра і П.
30	С	17 Мануїла	Емілії м.

Зміни місяця.

- ☺ Повня дня 4 червня о 2 год. 22 м. рано — Вітер. Цілков. ват. місяця у нас видно.
- ☾ Посл. чверть 11 червня о 3 год. 40 м. рано. Цілк. ват. сонця, але у нас не видно. Много дощу.
- ☺ Нів дня 18 червня о 12 год. 26 м. рано. Змінна погода. 22 червня змінна по года; початок літа. Сонце входить в знак рака.
- ☽ Перша чверть 25 червня о 7 год. 41 м. вечер.— Хмарно, але приємно.

Предсказаня після 100-літн. календаря.

До 12 хороша погода, 13 дощ, 14 погода, 17 хмарно, 19 хмарно і мрачно, 20 дощ, 21 до 25 дуже гарно — гарчі дні. 26 дощі і громи; до кінця гарчі дні.

Календар жидівський

Дня (20 червня) 1 Тамуз. (6 липня) Шіст.

ДЕЩО ПРО ЗЕМЛЮ.

Земля є кругла, як непричком яблуко. Як би хто хотів набити на неї обруч в тім місци, де є найбільше випукла, той обруч був би довгий 40 тисяч 700 кілометрів і 520 метрів, або 5.814 і ще щось миль. (рівник землі.)

Як би хтов тім місци пробив землю дротом на скрізь, як яблуко, то той дрот мусів би бути довгий на 12 тисяч 712 кілометрів і 2 метри, або 1816 миль. (промір землі.)

Л И П Е Н Ь

н. ст.	с. ст.	Рускі свѣта	Римскі св.
1	Ч	18 Черв. Леонтія	Лип. Теоб.
2	П	19 Юди апост. ☉	Пос. П. Д. М.
3	С	20 Методія	Геліодора
4	Н	21 5. Юліяна еп.	5. Іосифа К.
5	П	22 Евсевія, Юлії	Фільомени
6	В	23 Агрипіни м.	Ісаї прор.
7	С	24 Рожд. Іоана Х.	Пульхерї
8	Ч	25 Февронїї м.	Єлисавети
9	П	26 Давида преп. ☿	Кирила еп.
10	С	27 Самсона	Амалїї
11	Н	28 6. Кира і Іоана	6. Пелягїї муч.
12	П	29 Петра і Павла	Генрика
13	В	30 Собор 12 Ап.	Маргарити
14	С	1 Лип. Кос. і Дам.	Бонавентури
15	Ч	2 † Пол. Ризи ПБ.	Розісл. Ап.
16	П	3 Анатолія	Пр. Д. М. шк.
17	С	4 Андрея крит. ●	Алексїя
18	Н	5 7. † Кирил. і Мет.	7. Симеона
19	П	6 Атаназія	Вінкентія
20	В	7 Томи препод.	Чеслава і К.
21	С	8 Прокопія муч.	Пракседи
22	Ч	9 Панкратія	Марїї Магд.
23	П	10 † Антонія пеп.	Аполїнарія
24	С	11 Ольги кн. р.	Христини м.
25	Н	12 8. Ілярія, Пр. ●	8. Якова ап.
26	П	13 Гавріла Арх.	Анни П. Д. М.
27	В	14 Онисима	Наталїї д.
28	С	15 Володим. кн. р.	Інокентія
29	Ч	16 Атиногена	Марти дїви
30	П	17 Марини вмуч.	Абд. і Сенни
31	С	18 Еміліяна, ☉	Ігнатія Л.

Зміни місяця.

- ☉ Повня дня 3 липня о 1 годині 15 м. течер. Слота.
- ☾ Посл. чверть 10 липня о 7 год. 56 м. рано. Погода і тепло.
- ☉ Нів дня 17 липня о 11 годині 42 м. рано. Хорошо і бурі.
- ☾ Перша чверть 25 липня о 12 год. 43 м. вечер. Змінно.

Предсказаня після 100-літн. календаря.

Від 1 до 15 велика спека і хорошо, в дтак до 18 великі дощі. 19 прохне сь, 21 хороша погода, ночи холодні, 25 місячи дощі в грамах. 26 досить гарна погода; до кінця що дня дощ.

Календар жидівський

Дня (27 липня) 9 Аб. Спасене Свѣтнїи.

ЯК ЩО ДІСТАНЕ СЯ ДО ОКА,

то найборше вплине, коли впусить ся до ока троха чистенької оливи. Кажемо виразно — чистої оливи, а не тої, що уживає ся до машин.

С Е Р П Е Н Ь

н. ст.	с. ст.	Рускі сьвята	Римські св.	
1	Н	19	9. Лип. Макрини	9. Серп. Пет.
2	П	20	† Ілії прор.	Пр. Д. М. А.
3	В	21	Симеона юр.	Знайд. с. Ст.
4	С	22	Марії Магдал.	Домініка
5	Ч	23	Теофіла, Троф.	Марії сніж.
6	П	24	† Бориса і Гліба	Преобр. Гос.
7	С	25	† Усп. св. Анни	Каєтана
8	Н	26	10. Ермол., Пар.	10. Кирияка
9	П	27	Панталасймона	Романа
10	В	28	Прохора, Інок.	Лаврентія
11	С	29	Калиника	Зузання п.
12	Ч	30	Сили	Кляри
13	П	31	Євдокима прав.	Гіполита
14	С	1	Серп. † Ч. Хр.	Євзевія
15	Н	2	11. П. м. Стеф. ●	11. Усп. Бог.
16	П	3	Ізаакія, Дал.	Роха
17	В	4	7 Отрок в Еф.	Ліберата
18	С	5	Євсигнія	Єлени
19	Ч	6	Преобр. Госп.	Бенітти
20	П	7	Дометія, Пульх.	Стефана кор.
21	С	8	Еміліяна	Іоанни Ф.
22	Н	9	12. Матія апост.	12. Філіберта
23	П	10	Лаврентія м. ☿	Филипа еп.
24	В	11	Євпла, Клявдії	Вартоломєя
25	С	12	Фотія і Аник.	Людвика
26	Ч	13	Максима	Зефірини
27	П	14	Теодозія печ.	Іосифа
28	С	15	Успене Богор.	Августина
29	Н	16	13. Образа Госп.	13. Усік. Іоана
30	П	17	Мирона ☿	Рожі з Лім.
31	В	18	Фльора, Лавра	Раймунда

Зміни місяця.

- ☺ Повня дня 1 серпня о 10 год. 12 м. вачер. Слота.
- ☾ Посл. чверть 8 серпня о 1 год. 8 м. вечер. Велика спека.
- ☺ Нів дня 16 серпня о 12 год. 52 м. рано. Хороша погода.
- ☾ Перша чверть 24 серпня о 4 год. 53 м. рано. — Хмарно і студено.
- ☺ Повня днц 31 серпня о 6 год. 6 м. рано. Хорошо і тепло.

Предсказаня після 100-літн. календаря.

Від 1 до 4 дощ, 5 хорошо, 6 велика буря з градом, дощі до 18. Від 19 до 23 вітер, 24 дощ і громи, 26 влива. 27, 28, 29 і 30 хмарно без дощу. 31 приморски.

Календар жидівський

Дня (18 серпня) 1 Елюль.

ЯК ХТО ПОПАРИТЬ СЯ, АБО ПОПЕЧЕ,

то най попарене місце натирає гліцериною. Бересь гліцерини, дасть ся кілька капель і натирає. Тим чином не чуєсь болю, а запалене, котре звичайно настає, зовсім усуває ся.

В Е Р Е С Е Н Ь

н. ст.	с. ст.	Рускі свѣта	Римскі св.
1	С	19 Серп. Андрея	Верес. Егідія
2	Ч	20 Самуїла	Юста еп.
3	П	21 Тадея	Ізабелі
4	С	22 Агатоника	Розалії дѣви
5	Н	23 14. Іриня	14. Лаврентія
6	П	24 Евтиха смуч. >	Захарії пр.
7	В	25 Тита, Вартол.	Регіні дѣви
8	С	26 Адріяна, Нат.	Рожд. ПДМ.
9	Ч	27 Пипена пр.	Горгонія
10	П	28 Августа, Мойсея	Николая
11	С	29 † Усік. гл. Іоана	Якинта і Пр.
12	Н	30 15. Александра	15. Гвідона
13	П	31 Пол. пояс. Пр. Д.	Товії
14	В	1 Верес. Сим. ●	Воздв. Ч. Хр.
15	С	2 Маманта	Нікодема
16	Ч	3 Антима	Людмили
17	П	4 Вавила, Мойсея	Лямберта
18	С	5 Захарії	Томи з Вілян.
19	Н	6 16. Чудо Арх. М.	16. Януарія
20	П	7 Созанта, Макар.	Евстахія
21	В	8 Рожд. Пр. Б. ☿	Матяя ап.
22	С	9 Іоакима і Анни	Маврикія
23	Ч	10 Минодори	Теклі д.
24	П	11 Теодора	Герарда
25	С	12 Автонома	Клеофи
26	Н	13 17. Корнил. сотн.	17. Кипріяна
27	П	14 Воздв. Ч. Хр.	Косми і Дам.
28	В	15 Никити, Філ. ☼	Вячеслава к.
29	С	16 Евфимії	Мих. Арх.
30	Ч	17 Соф., В., Н., Л.	Еронима

Зміни місяця.

- ☾ Посл. чверть 6 вересня о 8 год. 42 м. вечер. Холодно і дощово.
- ☺ Нів дня 14 вересня о 4 г. 6 м. вечер. Хорошо.
- ☾ Перша чверть 22 вересня о 7 год. 29 м. вечер. Зміна погоди. — Дня 23 початок осіни. Сонце вступає в знак ваги.
- ☺ Повня дня 29 вересня о 2 год. 3 м. вечер. — Хорошо і приємно.

Предсказаня після 100-літн. календаря.

Дня 1 приморозки і зимні почи. 2 хорошо і тепло. 3 студино без приморозків. 5 рано зимно як в зимі, мрака, до 17 вітер і буря, приморозки. Від 18 до 26 дощ з вітром. 27 і 28 ясні дні. 29 і 30 змінна погода.

Календар жидівський

Дня (16 вересня) 1 Тішрі 5670
 Новий рік. (17) 2 Тішрі. (19)
 4 Тішрі. Пієт Гедалаї. (25) 10
 Тішрі і Свѣто поеднани. (30)
 15 Тішрі, Кучки (1 жовтня)
 16 Тішрі, II Свѣто. (6 жовтня)
 21 Тішрі, Свѣто пальми. (7
 жовтня) коноць Кучок. (8 жовтня)
 Память занон.

ВОДА З СОЛІЮ ЯК СЕРЕДНИК НА РАНИ ВІД ПОПЕЧЕНЯ

Попече хто пальці, то вложити у воду, в якій розпущено досить соли. Попече ся хто на лиці, або де инде, то робити оклади з ропи.

Ж О В Т Е Н Ь

н. ст.	ст. ст.	Рускі сьвята	Римські св.
1	П	18. Верес. Евфем.	Жовт. Д. Р.
2	С	19 Трофима	Леодегарда
3	Н	20 18. Евстахія, Тат.	18. Кандида
4	П	21 Кондрата,	Франца
5	В	22 Фоки, Іони пр. ☾	Плякида
6	С	23 † Зач. Іоана Хр.	Брунона
7	Ч	24 Теклії перв.	Юстини д.
8	П	25 Евфрозини, Паф.	Бригіди
9	С	26 † Іоана Богосл.	Вінкентія
10	Н	27 19. Калистр. м.	19. Франца
11	П	28 Харитона	Плякиди
12	В	29 Киріяка, Теоф.	Максиміліян.
13	С	30 Григорія	Едварда
14	Ч	1 Жовт. Пок. Б. ●	Каликста п.
15	П	2 Кипріяна	Ядв. і Тер.
16	С	3 Діонизія	Гавла
17	Н	4 20. Єротея Вер.	20. Люцини
18	П	5 Харитини	Луки єв.
19	В	6 † Томи апост.	Петра з Аль.
20	С	7 Сергія і Вакха	Феліціяна
21	Ч	8 Пелагії ☽	Уршулі
22	П	9 † Якова апост.	Кордулі
23	С	10 Евлампія	Іоана Кант.
24	Н	11 21. Филипа	21. Рафаїла
25	П	12 Андроніка	Іоана Кант.
26	В	13 Карпа муч.	Евариста
27	С	14 Параскеви	Савини м.
28	Ч	15 Лукіяна ☽	Сим. і Юди
29	П	16 Льонгина сотн.	Наркиза
30	С	17 Андрея	Клявдія
31	Н	18 22. † Луки єв.	22. Вольфг.

Зміни місяця.

- ☾ Посл. чвервь 6 жовтня о 7 год. 42 м. рано. Вітер і зміно
- ☽ Нів дня 14 жовтня о 9 год. 14 м. рано. Вітер і дощ.
- ☽ Перша чверть 22 жовтня о 8 год. 1 м. рано. Вітер.
- ☽ Повня дня 28 жовтня о 11 год. 5 м. вечер. Слота.

Предсказаня після 100-літн. календаря.

Від дня 1 до 9 дощ і мрака. 11, 12 і 13 мрака і дощ з вітром. Від 14 до 23 ясні дні, але холодні. Від 20 до 28 дощ і студень, 26 до 28 погода, але вимно.

Календар жидівський

Дня (16) 1-ий Маршешван.

КОПТІЙСЬКИЙ КАЛЕНДАР.

Після коптійського календаря дня 11-го вересня с. р. починає ся рік 1902 (1-ий Маскарем). Як видно, Етіопи суть майже 8 літ по заду у своїм численю. Їх календар походить від Юлія Африканського і сего календаря зразу уживали хрестіяни в Єгипті, а в половині 4-го віка по Хр. заведено його в Абіссинії. В сім календарі усі дні мають по 30 днів, а до послідного місяця в звичайний рік додає ся 5, а в переступний рік 6 днів.

ПАДОЛИСТ

н. ст.	ст. ст.	ст.	Рускі свѣта	Римскі св.
1	П	19	Жовт. Йоїла	Пад. Вс. Св.
2	В	20	Артемія вмуч.	День задуши.
3	С	21	Іларіона Вел.	Губерга
4	Ч	22	Глікерій	Кароля
5	П	23	† Якова бр. Г.	Захарія і Єл.
6	С	24	Арети, Атаназія	Леонарда
7	Н	25	23. Маркіяна	23. Геркуліяна
8	П	26	Димитрія Вел.	Севера,
9	В	27	Нестора муч.	Теодора
10	С	28	† Параскеви	Андрея
11	Ч	29	Анастасії	Мартина б.
12	П	30	Зиновія і Зин.	Мартина п.
13	С	31	Стахія, Наркиза	Евгенія
14	Н	1	24. Пад. † К. і Д.	24. Серафина
15	П	2	Акиндіна	Леопол.
16	В	3	Айталя, Іосифа	Отмара, Едм.
17	С	4	Іоанкія преп.	Сальомеї
18	Ч	5	Галактіона м.	Оттона
19	П	6	Павла еп. Кл. ☉	Єлисавети
20	С	7	Єронима, Лаз.	Фелікса з В.
21	Н	8	25. Мих. Арх.	25. Вв. ПДМ.
22	П	9	Онисифора	Кикилії
23	В	10	Єреста, Ореста	Климента
24	С	11	Міни, Віктора	Емільї, Іоана
25	Ч	12	† Іосафата	Катерини д.
26	П	13	† Іоана Злат. ☉	Конрада
27	С	14	† Филипа апост.	Віргілья
28	Н	15	26. Гурія, Сам.	1 Адв. Криск.
29	П	16	† Матєя єв.	Сатурніна
30	В	17	Григорія	Андрея ап.

Зміни місяця.

- ☾ Посл чверть 4 листопада о 10 год. 36 м. вечер. Хорошо і лагідно.
- ☉ Нів дня 13 лист. о 3 год. 16 м. рано. Вітер і студено.
- ☽ Перша чверть 20 лист. о 6 год. 27 м. вечер. Бурливо.
- ☽ Повня дня 27 лист. о 9 год. 50 м. рано. Змінна по года. — Дня 14 лист. цїлковите ватїмїне місяця, у нас не буде видне.

Предсказаня після 100-літн. календаря.

Від 1 до 8 дощ, 10 і 11 дуже зимно, 12 дощ, 13 красний осїнній день, 14 в день хорошо, в ночи дощ, 15 хороша погода, 17 вітер, 18, 19, 20, 21 змінна погода, 22 дощ і сніг, 23, 24 дощ через цїлий день, 25 тепло але хмарно, 27 дощ, 28 тепло, хороший осїнній день, 30 сильний дощ.

Календар жидівський

Дня (14 падол.) 1 Кіслев, (8 груд.) 25 Кіслет — Посвячене свѣтяній. (13 грудня) Тебет.

ЛІМОНЯДА БЕЗ ЦИТРИНИ.

Літом о цитрини є вельми тяжко і взагалі вони суть досить сухі. Тому добре приготувити собі лімонядовий порошок: фунт цукру, і унцію цитринової соли, 2 ложочки цитринової есенції, або соку з цитрин, і унцію салїтри змішати і вложити до фляшки і переховати в сужім місци, а буде мати ся холодячий напій, готовий кожної хвилини. Додоти до сєго порошку до шклянки води і насипати до смаку цукру.

Г Р У Д Е Н Ї

н.	ст.	с. ст.	Рускі свята	Римські св.
1	С	18	Падол. Плятона	Груд. Наталії
2	Ч	19	Авдія	Бабяни д.
3	П	20	Григорія, Анат.	Францішка
4	С	21	Введ. Пр. Б. ☾	Варвари
5	Н	22	27. Филомона	2 Адв. Сави
6	П	23	Григорія еп.	Николая
7	В	24	Катери вм.	Амврозія
8	С	25	Климентія п.	Неп.З. ПДМ.
9	Ч	26	Алипа, Якова	Леокадії
10	П	27	Якова пер., Ром.	ПДМ. з Л.
11	С	28	Стефана, Ірин.	Дамазія
12	Н	29	28. Парамона ●	3 А. Алексан.
13	П	30	† Андрея ап.	Лукії,
14	В	1	Груд. Наума	Никаза
15	С	2	Авакума пр.	Фортуната
16	Ч	3	Софронія	Аделяйди
17	П	4	† Варвари	Лазаря
18	С	5	Сави препод. ☿	Граціяна
19	Н	6	29. Николая Ч.	4 А. Немезія
20	П	7	Амврозія еп.	Теофіля
21	В	8	Патапія, Пр. З.	Томи ап.
22	С	9	Неп. Зач. Пр. Б.	Зенона
23	Ч	10	Міни, Ерм.	Вікторії
24	П	11	Даниїла стовп.	Адама і Еви
25	С	12	Спирідіона еп.	Рожд. Хр.
26	Н	13	30. Праотц. ☼	Стефана
27	П	14	Филимона	Іоана
28	В	15	Елевтерія	Дітій уб. у В.
29	С	16	Аггея	Томи
30	Ч	17	Даниїла прор.	Давида
31	П	18	Севастияна	Сильвестра п.

Зміни місяця.

- ☾ Посл. чверть дня 4 грудня о 3 год. 10 м. вечер.—Мрачно і вимно.
- ☽ Нів дня 12 о 8 год. 56 м. вечер. Сніговиця. 29 груд. частне затьміне сонця — у нас не видне.
- ☿ Перша чверть 20 грудня о 3 год. 15 м. рано. Вітер і дуже студено. 22 грудня сонце вступає в знак коворога, початок зимы.
- ☼ Повня 26 грудня о 10 г. 28 м. вечер. Хмарно, вимно лагідніє.

Предсказаня після 100-літн. календаря.

Дня 5 дощ і сніг. 8 цулий дощ дощ. 9 тепло і хмарно. 10 дощ. 11 хороший осінній день. 13 улівний дощ. 14 до 18 тихо, хмарно. 20 випогоджує ся, студено, вітер. Відтак хмарно і сніг, мрак.

Календар жидівський

Дня (22 груд.) 10 Тебет, піст. Облога Єрусалима.

ЛЕДІВНЯ БЕЗ ЛЕДУ.

Налити до кітла свіжої зимної води з керниці, всипати до ньої пів філіжанки соли і до сего повкладати бутлі з молоком, тарілку з маслом, взагалі усе, що хочемо мати свіже і зимне, розміщене в бляшанних пушках. Можна рівно-ж поставляти бутлі з водою до сеї імпровізованої ледівні, а буде мати ся свіжу і зимну воду до п'ятя.

Налендар історичний.

ВСЕСЬВІТНА ЛІТОПИСЬ.

Від сотворення світа	7417
„ потоку світа	4202
„ заведення календаря юліанського (45 р. перед Хр.)	1954
„ введення магомеданської релігії (622 р. п. Хр.).....	1287
„ початку панованя Дому Габсбургів в Австрії (1282) ...	629
„ винайдена стрільного пороху (1300)	609
„ винайдена штуки друкарської (1440)	469
„ уродження Хр. Колумба (1456)	453
„ відкриття Америки (1492)	417
„ реформації Лютра (1517)	392
„ введення тютюну до Європи (1570)	349
„ заведення календаря григоріанського	327
„ привезеня картофель до Європи (1649)	260
„ винайдена машини парової (1705)	204
„ початку панованя династії габсбурсько-льотаринської (1740)	169
„ вибору 1-ий раз Вашингтона президентом Злуч. Держ. (1789)	120
„ з'організованя першої Палати репрез. в Нью Йорку (1789)	120
„ построєня першої желізниці в Англії	79
„ винайдена телеграфу (1837)	72
„ винайдена фотографії (1838)	71
„ винайдена машини до шитя (1846)	63
„ вступлення на престол цісаря Франц Йосифа I. (1848) ...	61
„ знесеня невольництва в Америці (1863)	61
„ винайдена телефону (1877)	32
„ знищення іспанської фльоти під Манілею (1898)	11

РУСЬКА ЛІТОПИСЬ.

Від заснованя руської держави (862)	1047
„ введення славянської азбуки святим Кирилом (862)	1047
„ переводу святаго письма на славянський язык св. Ки- рилом і Методієм (862-885)	1023
„ хрещеня князя Володимира Великого і Руси (988)	921
„ списаня руського права в книзі „Руська правда” за кня- зя Ярослава Мудрого	881

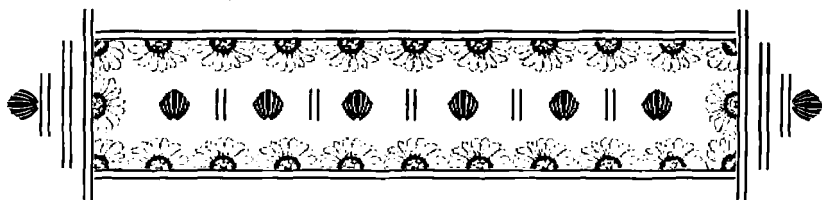
Від смерти князя Ярослава Мудрого і поділу Русі на удільні князівства	855
„ заснована галицького князівства Володимирком	769
„ заснована руського єпископства в Галичині	764
„ першого нападу Татарів на Русь і битви над рікою Калкою	685
„ другого нападу Татарів на Русь	670
„ заложення міста Львова княз. Данилом	654
„ коронування князя Данила на короля руського	654
„ заснована руської митрополії в Галичи	606
„ завоювання галицького князівства королем польським Казимиром Великим	569
„ заснована латинського архієпископства в Галичи	534
„ злучення Ягайлом литовської Русі з Польщею	523
„ знесення руської митрополії в Галичи	500
„ напечатаня першої церковно-славянської книжки „Часослов” в Кракові	418
„ вибору Остапа Дашковича на першого отамана козацького	396
„ заснована руського єпископства у Львові	370
„ тіснішого сполучення литовської Русі з Польщею через унію люблинську	340
„ заложення першої руської друкарні у Львові	336
„ першого видрукування цілого св. Письма в місті Острозі	328
„ заснована Ставропігійського брацтва	323
„ початку козацьких воєн (за гетьмана Косинського) проти Польщі	316
„ початку церковної унії на Русі	313
„ смерті київського митрополита Петра Могили	262
„ початку великої козацької війни за Богдана Хмельницького проти Польщі	261
„ покінчення воєн Хмельницького через добровільне прилучення України до Росії	255
„ смерті славного гетьмана Богдана Хмельницького	252
„ повстання гетьмана Виговського проти Росії	250
„ повстання гетьмана Дорошенка проти Росії	241
„ приступленя до церковної унії львівського єпископа Йосифа Шумлянського	209
„ повстання гетьмана Мазепи проти Росії	201
„ знесення гетьманства царицею Катериною II.	145
„ першого поділу Польщі т. є прилучення Галичини до Австрії, а Білої Русі до Росії	137
„ прилучення Буковини до Австрії	134

Від зруйнованя Січи запорожської царицею Катериною II...	134
„ знесеня кріпостного підданства в Австрії цісарем Йосифом II.	128
„ заведеня кріпацтва на Україні	126
„ заснованя цісарем Йосифом II. руської духовної семінарії у Львові	126
„ заснованя цісарем Йосифом II. університету у Львові ..	125
„ другого поділу Польщі, т. є прилученя Волиня і Поділя до Росії.....	110
„ часу, як появилася перша книжка у народній мові („Енеїда” Котляревського) на Україні	111
„ приверненя галицьк. митрополії у Львові	102
„ часу, як появилася перша книжка в народній мові („Русалка Дністровна”) в Галичині	72
„ смерти Маркіяна Шашкевича (7 червня 1843)	66
„ знесеня панщини в Галичині цісарем Фердинандом I. (3 (15) мая 1848)	61
„ заснованя першого політичного товариства „Головна Руська Рада”	61
„ появленя першої руської часописи „Зоря” у Львові	61
„ основаня першого просвітнього товариства „Галицько-Руська Матиця”	61
„ заложеня „Народного Дому”	58
„ розвязаня „Головної Руської Ради”	58
„ смерти Т. Шевченка (10 марта 1861)	48
„ знесеня кріпацтва в Росії	48
„ часу, як появилася у Львові перша політична часопись руська „Слово”	48
„ наданя конституції в Австрії і отвореня сойму краєвого	48
„ заснованя товариства „Руська Бесіда” у Львові	47
„ заложеня руського театру в Галичині	45
„ введеня польського язика яко викладового в середних школах в Галичині	42
„ заложеня першої часописи славянськими буквами в Америці	42
„ заснованя товариства „Просвіта”	41
„ заснованя товариства „Ім. Шевченка”	36
„ появленя царського указу, забороняючого уживаня руської мови на Україні	33
„ заснованя народної часописи „Батьківщина”	30
„ заснованя народно-політичної часописи „Діло”	29
„ першого народнього віча у Львові	29
„ заснованя руського „Товариства педагогічного”	28

Від заснованя товариства „Народна Торговля”	25
„ перенятя сзуїтами Василянського монастиря в Добро- мили	27
„ другого русько-народного віча у Львові	25
„ заснованя товариства руських ремісників „Зоря”	25
„ заснованя руського єпископства в Станиславові	24
„ заснованя політичного товариства „Народна Рада”	23
„ смерти буковинського кобзаря Юрія Федьковича	23
„ заложеня часописи „Свобода” в Америці	17
„ заснованя товариства асекураційного „Дністер”	17
„ закритя руської духовної семінарії у Відни ,.....	16
„ основаня „Руського Народного Союзу” в Америці	15
„ перетвореня тов. „Ім. Шевченка” в наукове товариство..	15
„ смерти Омеляна Огоновського, довголітнього голови тов. „Просьвіта”	14
„ кровавих виборів в Галичині до ради державної	12
„ першого сільського страйку	6
„ сецесії руських послів з гал. сойму	6
„ царського маніфесту, надаючого народам Росії конститу- цію	4
„ побудованя власної кам'яниці тов. „Дністер”	3
„ побудованя „Народної Гостинниці” у Львові	3
„ першого паломництва Русинів до сьв. Землі під прово- дом митроп. Андрея Шептицького	3
„ укінчення війни російсько-япанської	3
„ першого засіданя Думи	3
„ прибутя першого руського єпископа до Америки	1

КОНСТИТУЦІЯ

ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВ ПІВНІЧНОЇ АМЕРИКИ

з доданєм поправок

А Ж Д О Н И Н І Ш Н О Ї Х В И Л І .

Вступний Артикул.

Ми, люд Злучених Держав, з цілею, сотвореня ліпшої злуки, установленя справедливости, забезпеченя домового супокою, підприємтя средств власної охорони, піднесеня загального добробуту та забезпеченя волі так для нас як і для наших наслідників — установлюємо і закладаємо теперішню Конституцію для Злучених Держав Америки.

А р т и к у л І.

ЗАКОНОДАТНА ВЛАСТЬ.

Параграф І. Усяку законодатну власть отсим надану поручує ся Конгресови Злучених Держав, який має складати з Сенату і Палати репрезентантів.

ПАЛАТА РЕПРЕЗЕНТАНТІВ.

Параграф ІІ. 1. Палата репрезент. має складати ся з членів вибраних що другий рік через населене поодиноких Держав; виборцями в кожній Державі (стейті) можуть бути ті самі виборці, які голосують на членів Законодатної Палати своєї Держави.

КВАЛІФІКАЦІЇ РЕПРЕЗЕНТАНТІВ.

2. Ніхто не може бути репрезентантом, хто не скінчив 25 літ житя і не був найменше сім літ горожанином Злучених Держав, а також если не був тоді, коли зівстав вибраний сталим мешканцем тої Держави, з якої його вибрано.

ПОДІЛ РЕПРЕЗЕНТАНТІВ.

3. Репрезентантів, як також і звичайні податки має ся розділити на усі Держави, які будуть входити в склад Юнії відповідно до числа мешканців (яке буде означуване через доданє до всіх вільних людей, також трех п'ятих частин тих, які лишають ся на примусовій службі протягом якогось числа літ (невільників), як також і иньших осіб*) винявши Індіанів, які не платять податків. Дійсний спис населеня має перевести ся протягом трех літ від хвилі першого зібраня ся конгресу Злучених Держав, а потім що десять літ, в такий спосіб, як се припише право. Число репрезентантів не має бути більше, як один на кожних трийцять тисяч мешканців, однак кожда Держава мусить мати що найменше одного репрезентанта (але до сего часу, доки не переведе ся спису населеня, Держава New Hampshire має право вибрати трьох, Massachusetts вісьмох, Rhode Island і Плянтації Providence одного, Connecticut п'ятьох, New York шістьох, New Jersey чотирох, Pennsylvania вісьмох, Delaware одного, Maryland шістьох, Virginia десять, North Carolina п'ятьох, South Carolina п'ятьох і Georgia трьох*).

ОПОРОЖНЕННЯ.

4. В разі опорожнення в репрезентації якої небуть Держави, власть виконуюча (говернер) тої Держави має розписати нові вибори, в ціли обсадження опороженого місця.

ВИКЛЮЧНІ ПРАВА ПАЛАТИ.

5. Палата репрезентантів вибирає з поміж себе предсідателя (speaker) і других урядників і єї прислугує виключне право потягнення до відвічальности усіх урядників за надужите власти (impeachment).

СЕНАТ.

Параграф III. г. Сенат Злуч. Держав буде складати ся з двох сенаторів з кождої Держави, яких вибирають стейтові Законодатні Палати на протяг шістьох літ; кождий сенатор має один голос.

ПОДІЛ І ОПОРОЖНЕННЯ.

2. Сейчас по згромадженю ся, по перших виборах, сенатори мають поділити ся на три рівні, о скільки се покаже ся можливе,

*) Слова обняті [ ] тепер суть неважні.

кляси: Крісла сенаторів першої кляси мають бути опорожнені по двох літах; другої кляси по чотирох а третьої кляси по шістьох літах, — так, що одну третю часть сенаторів буде вибирати ся завжди що два роки; колиб случилось ся опорожнене через резигнацію сенатора або з иньших причин, в тім часі, коли Законодатна Палата даної Держави не має сесії, то Гвернер тої Держави має іменувати тимчасового сенатора аж до часу зібраня ся Законодатної Палати, яка виповнить опорожнене крісло.

КВАЛІФІКАЦІЇ СЕНАТОРІВ.

3. Ніхто не може стати сенатором, хто не має 30 літ і не є горожанином Злучених Держав протягом десятиох літ, як також коли не був тоді, як зістав вибраний, мешканцем тої Держави, в якій його вибрано.

ПРЕЗИДЕНТ СЕНАТУ.

4. Віцепрезидент Злучених Держав буде президентом сенату, але буде міг голосувати лиш тоді, коли голоси сенаторів будуть ріжноважити ся.

ДРУГІ УРЯДНИКИ.

5. Сенат вибирає иньших урядників а також і президента рго темроге (тимчасово) в случаю неприсутности віцепрезидента Злучених Державах, або тоді, колиб сей заступав президента Злучених Держав.

“IMPEACHMENT” — НАДУЖИТЕ ВЛАСТИ.

6. Одинокий сенат має право розсуджувати усякі обжалованя за надужите власти підчас урядованя (impeachments). Коли сенатори в тій цілі збирають ся, мусять зложити присягу або афірмацію*). Коли має судити ся президента Злучених Держав, то предсідателем мусить бути начальний судія (Chief Justice); ніхто не може бути признаний винним, коли за сим не будуть голосувати дві треті присутних членів.

7. Присуд в справі „impeachment” мусить ограничати ся лишень на видалене з уряду і на віднятю права займати який небуть почетний уряд, довірочний або корисний в юрисдикції Злучених Держав; але крім сього винний буде підпадати звичайним судовим розправам і карам, після права.

---

*) То значить, що „невірющий” може місто присяги дати слово чести.

ВИБОРИ ДО КОНГРЕСУ.

П а р а г р а ф IV. 1. Час, місце і спосіб, як мають відбуватися вибори на сенаторів і репрезентантів мають в кожній Державі означити Законодатні Палати; однак Конгресови прислугує право правного установлення або поправлення тих приписів, коли лиш захоче, з винятком приписів тикаючих ся місцевости вибору сенаторів.

ЗАСІДАНЯ КОНГРЕСУ.

2. Конгрес мусить збирати ся що найменше раз в рік, а іменно в перший понеділок місяця грудня, хиба, що правно визначить ся якийсь иньший день.

ОЗНАЧЕНЕ ПРАВ КОЖДОЇ ПАЛАТИ.

П а р а г р а ф V. 1. Кожда Палата провірить вибори, справозданя і кваліфікації своїх членів, а більшість в кожній становить „quorum” (потрібне число) до залагоджуваня справ; однак меншість може відтягати засіданя з дня на день, також має право прилиувати неприсутних членів до браня участи в засіданях і назначати кари на неприсутних.

ДИСЦИПЛІНА.

2. Кожда Палата установить для себе регулямін засідань, може накладати кари на неприлично заховуючих ся членів а більшістю двох третин голосів може виключити члена.

ОГОЛОШУВАНЕ ПРОТОКОЛІВ.

3. Кожда палата має вести протоколи засідань, і від часу до часу має їх оголошувати, винявши такі місця, які після її гадки повинні лишити ся в тайні. Назвиска членів голосуючих „за” і „против” мають бути втягнені до протоколу, наколи сего зажадає одна пята часть присутних членів.

ВІДЛОЖЕНЕ ЗАСІДАНЯ.

4. Ніяка палата підчас засідань Конгресу не може відложити своїх засідань на довше, як на три дни, без дозволу другої Палати, ані не може перенести ся до иньшого місця, лишень мусить лишити ся там, де обі Палати відбувають свої засіданя.

ПРИВІЛІЇ ЧЛЕНІВ.

П а р а г р а ф VI. 1. Сенатори і репрезентанти за свою службу мають брати заплату зі скарбу Злучених Держав, якої висота має бути правно означена. В усіх случаях, крім зради держави, злочи-

ну або порушення публичного спокою, члени суть вільні від арештованя підчас засідань їх Палати і підчас подорожи на засідання або з засідань. За мови і диспути в Палаті не можуть бути нігде інде потягані до відвічальности.

ОГРАНИЧЕННЯ ДЛЯ ЧЛЕНІВ.

2. Ніякий сенатор ані репрезентант в тим часі, на який зістав вибраний, не може бути назначений на ніякий новоутворений цивільний уряд в юрисдикції Злучених Держав, ані також на такий, для якого підчас засідання тих членів підвищено платню. Ніякий урядник Злучених Держав не може бути членом ніякої Палати, доки сповняє який небудь уряд.

ПРОЄКТИ ДО ПРАВ АБО „BILLS”.

П а р а г р а ф VII. 1. “Bill” (проєкт до права) в цілі підвижки доходів (податків) повинен бути предложений Палаті репрезентантів; однак Сенат може робити, або згодити ся на поправки, так саме як і при всіх иньших „bill-ax”.

УХВАЛЮВАНЄ ПРАВ.

2. Кождий „bill” (проєкт до права) який буде прийнятий в Палаті репрезентантів і сенаті, заки зістане правом, мусить бути предложений президентови Злучених Держав: если він на нього згодить ся, то його підпише; в противнім разі звертає „bill”, подаючи свої причини тій Палаті, в котрій біль оригінально представлено. Ся Палата мусить ті причини в цілости вписати до книги справоздань і має над ними застановити ся. Наколи по застанові дві третини голосів тої Палати упаде за прийнятем „bill-y”, то сей біль мусить бути відісланий до другої Палати з закидами, зробленими через президента. Друга Палата над ним мусить в сей самий спосіб розважити як і перша, а если і там приймуть його більшостию двох третин голосів — він стає ся правом. В усіх таких случаях назвиска членів голосуючих „за” і „проти” мусять бути вписані до книги протоколів в обох Палатах. Наколи який “bill” президент протягом десятиох днів не зверне (винявши неділі) і то числячи від хвилі, коли йому його представлено, в таким случаю він так само зістає правом, як колиб він його підписав, — винявши лиш такий случай, наколи конгрес відложить свої засідання перед тим речинцем — і тоді „bill” не може стати правом.

СПІЛЬНІ РЕЗОЛЮЦІЇ.

3. Кожде розпорядженє, резолюція або голосованє, де є вимажана солідарність (згідність) сенату і Палати репрезентантів (кро-

мі ухвал о відложеню) мусять бути предложені президентови Злучених Держав; а заки стане яка небудь ухвала правосильна, мусять бути ним затверджена, а коли не є потверджена, то мусять перейти більшістю двох третин голосів в сенаті і Палаті репрезентантів в таких услівях, як се є приписане для "bill-ів."

НАКЛАДАНЕ ПОДАТКІВ.

П а р а г р а ф VIII. 1. Конгресови прислугує право накладати і стягати (колектувати) податки, цла, податки від спроваджуваних товарів (imports) і від виробів (excises), сплачувати довги і предпринимати средства спільної оборони як і добробуту Злучених Держав; однак всі податки і оплати мусять бути однакові в цілих Злучених Державах.

ПОЖИЧКИ.

2 Затягати позички грошей на рахунок Злучених Держав.

КОНТРОЛЯ НАД ТОРГОВЛЕЮ.

3. Нормувати торгівлю з чужими народами і поміж поодинокими Державами (стейтами) як також з індійськими племенами.

О НАТУРАЛІЗАЦІЇ І БАНКРОЦТВАХ.

4. Установлювати однакові правила о натуралізації (надаванню горожанських прав) і однакові права, тикаючі ся банкруцтва в цілих Злучених Державах.

ГРОШІ, ВАГИ, І МІРИ.

5. Бити гроші, установлювати їх вартість, вартість чужих грошей а також заводити однакові ваги і міри.

О ФАЛЬШОВАНЮ.

6. Установлювати кари за фальшоване облігацій або будучих в обігу грошей Злучених Держав.

ПОЧТИ І ДОРОГИ.

7 Заводити пошти і поштові дороги.

ПАТЕНТИ І ПРАВА ВЛАСНОСТІ.

8. Підпирати поступ наук і пожиточних штук через забезпечуванє авторам і винахідникам на ограниченный час виключних прав до їх діл або винаходів.

СУДИ.

9. Установлювати нижші суди як Суд Найвижший.

ЗЛОЧИНИ НА МОРЮ.

10. Означати і карати розбої і злочини поповнювані на морю і проступки проти міжнародних прав.

ВІЙНА.

11. Виповідати війну, видавати дозволення приватним кораблям на задержуванє і конфіскованє чужих кораблів (Letters of Marque and Reprisal) і установляти правила що до забираня в неволю на суші і на морю.

АРМІЯ.

12. Організувати і удержувати армію, однак не призначати вдатків грошових на удержанє армії на довший протяг часу, як два роки.

ФЛЬОТА.

13. Установлювати і удержувати воєнну фльоту.

ПРИПИСИ ДЛЯ АРМІЇ І ФЛЬОТИ.

14. Установлювати приписи до заряджень і регульовань сухопутних і морських сил.

ПОКЛИКАНЄ МІЛІЦІЇ.

15. Заряджувати средства в ціли покликаня міліції до виконуваня прав Юнії, усмирюваня бунтів і відбиваня нападів.

ОРГАНІЗАЦІЯ МІЛІЦІЇ.

16. Заряджувати усе потрібне в ціли з'організуваня, узброєня і вправ міліції, як також мати нагляд над сими відділами, які зстануть покликані до служби Злучених Держав. Однак для кожної Держави з осібна застерігає ся право назначуваня офіцерів і власти над вправами міліції; однак сї вправи мусять відбувати ся згідно з приписами карности виданими через Конгрес.

ВИКЛЮЧНЕ ПРАВОДАВСТВО.

17. Мати неограничену власть установляти усякі права в окрузі (не переносячим 10 квадратних миль), який може бути відлучений від декотрих Держав і прийнятий через Конгрес як осідок уряду Злучених Держав; так само мати таку саму власть в усіх місцях, набутих під будову твердинь, магазинів, арсеналів, корабельних варстатів і иньших потрібних будівель; але набуване

мість мусить відбувати ся за згодою законодатного тіла тої Держави, в якій гранцях лежить дана територія.

ВЛАСТЬ В НЕПРЕДВИДЖЕНИХ СЛУЧАЯХ.

18. Установлювати усякі потрібні і пригожі права до виконування вижше означених привілеїв і иньших прав, наданих силою отсеї Конституції урядови Злучених Держав, якому небуть відділови уряду, або урядникови.

ТОРГОВЛЯ НЕВІЛЬНИКАМИ.

П а р а г р а ф IX. 1. Поселюване або спроваджуване людей*) не може бути заборонене через Конгрес ніякій Державі перед роком тисяч вісімсот осьмим, однак Конгрес може наложити податок або цю від спроваджуваних осіб, однак не вижший як десять долярів від голови.

ПРАВО „HABEAS CORPUS”.

2. Конгрес не може знести привілею habeas corpus (то є привілею суду увільнювати неправно арештованих осіб), хиба, що сего вимагає публичне безпеченство в часі бунту або находу ворогів.

АДМІНІСТРАЦІЙНІ КАРИ І КАРИ ПО СПОВНЕНЮ ДІЛА.

BILLS OF ATTAINDER AND EX POST FACTO LAWS.

3. Не може бути ухвалене ніяке право, яке-б накладало кару без судового процесу, ані таке, яке-б накладало кару за проступок поповнений перед існуванем права заказуючого його.

БЕЗПОСЕРЕДНІ ПОДАТКИ.

4. Не може бути наложений ніякий поголовний податок ані безпосередний, хиба що зістане розложений відповідно до спису населеня, який наказано повижше.

ПОДАТОК ВІД ВИВОЖЕНИХ ТОВАРІВ.

5. Не може бути наложений ніякий податок від артикулів вивожених з якої небуть Держави.

ОГРАНИЧЕНЕ ТОРГОВЛІ.

6. Регуляції торговельні або податкові не можуть упривілювати поодиноких Держав, ані також кораблі одних Держав

---

*) Законодавці встедали ся уживати слова: „невільник.”

не можуть бути задержувані ані переглядувані або оподатковувані через другі Держави.

ПРИЗНАЧУВАНЄ ВИДАТКІВ І СПРАВОЗДАНЯ.

7. Не можна видавати грошей зі скарбу без попереднього правного призначеня; від часу до часу мусить бути публично оголошуваний звіт публичних доходів і розходів.

ТИТУЛИ ШЛЯХОТСТВА.

8. Злучені Держави не можуть надавати титулів шляхотства; рівнож і особи, які справують корисні або довірочні уряди в обсягу влади Злучених Держав не можуть приймати від королів, князів ані чужих держав ніяких дарунків, відзначень, урядів ані титулів без попереднього позволеня зі сторони Конгресу.

АКТА ЦІЛКОВИТО ЗАБОРОНЕНІ.

П а р а г р а ф Х. 1. Ніяка Держава не може заключувати трактатів, союза ані звязків; уповажнювати до конфіскації, бити гроші, випускати кредитові листи, заступати золотої і срібної монети якоюсь иньшою валютою в цілі сплати довгів; ухвалювати права допускаючі адміністраційні кари, або накладаючі кари за діла поповнені перед існуванєм права караючого за ті діла; ані ніяких прав нарушуючих контрактові зобовязаня; ані наконець надавати яких небуть титулів шляхотства.

АКТА ВЗГЛЯДНО ЗАБОРОНЕНІ.

2. Без дозволу Конгресу ніяка Держава не може накладати податків ані цла від товарів спроваджуваних або вивожених, з виїмком таких, які покажуть ся доконечно потрібними до удержаня інспекційних бюр; однак увесь чистий дохід з цла і податків зібраний через котру небудь Державу мусить бути зложений в скарбі Злучених Держав. Усі права тикаючі ся тих податків суть зависимі і підпадають під ревізію і контролю Конгресу.

Без дозволу Конгресу ніодна Держава не може накладати цла від об'єму перевозових кораблів ані удержувати війська або воєнних кораблів в часі мира; не може заключувати ніяких умов ані союзів з ніякою Державою ані чужою державою; не може вести війни, хиба що її напав ворог, або що найшла ся в таким положеню, що проволока булаб весьми небезпечна.

А р т и к у л ІІ.

ВЛАСТЬ ВИКОНУЮЧА.

П а р а г р а ф І. 1. Власть виконуюча спочиває в руках президента Злучених Держав Америки. Президент і заступник президента сповнюють свій уряд протягом чотирох літ, вибирає ся їх разом і в слідующий спосіб:

ВИБІР ПРЕЗИДЕНТА.

2. В спосіб приписаний через законодатне тіло в кожній Державі визначає ся електорів, яких число мусить відповідати загальному числу сенаторів і репрезентантів, яких Держава має право вибирати до Конгресу; електором однак не може бути той, хто справує якийсь платний або довірочний уряд в юрисдикції Злучених Держав.

ВИБІР ПРЕЗИДЕНТА І ЗАСТУПНИКА.*)

(Поправка XII-а).

Електори збирають ся в своїх Державах і голосують на президента і віцепрезидента. Принайменше один з кандидатів мусить бути мешканцем иньшої Держави як електори. Електори мусять поіменно вимінити, кого вибирають президентом і віддільно кого віцепрезидентом, замістити в списі усіх кандидатів на президента і віцепрезидента, разом з тим, кілька голосів котрий одержав; виказ сей мусить підписати і посьвідчити, а потім запечатаний відіслати до осідку уряду Злучених Держав на імя президента сенату. Президент сенату мусить в присутности сенату і палати репрезентантів вітворити усі сертифікати, по чім числить ся голоси. Хто одержить найбільше голосів на президента, зістає президентом наколи дістав більшість голосів усіх електорів. Наколи ніхто не дістав потрібної більшости, в таким случаю Палата репрезентантів сейчас вибере президентом одного з поміж тих трох кандидатів, які одержали найбільше число голосів електоральних. При виборі президента голоси збирає ся після Держав, а репрезентація одной Держави має лишень один голос. „Quorum” (потрібне число) творять репрезентанти двох третин усіх Держав, але до вибору є конечною абсолютна більшість усіх Держав. Наколи вибір президента буде зависіти від Палати репрезентантів, а вона не вибере президента до дня четвертого марця слідующего року, то в таким случаю віцепрезидент займе місце президента,

---

*Місто первісної клявулі конституції подаємо єї в змінений формі через XII поправку, яка тепер обовязує.

так само, як на случай його смерти, або з іншої причини означеної Конституцією.

Хто одержить найбільше голосів на віцепрезидента, сей зістає віцепрезидентом, наколи дістав більшість голосів усіх електорів. Колиб ніхто не дістав потрібної більшости, в таким случаю сенат вибере віцепрезидента з двох кандидатів, які одержали найбільше число електоральних голосів. „Quorum” (потрібне число) в тих случаях становити будуть дві третини усіх сенаторів, але до вибору є конечна абсолютна більшість усіх. Хто конституційно не міг-би бути президентом, не може також бути і віцепрезидентом Злучених Держав.

ЧАС ВИБОРІВ.

4. Конгрес може визначити речинець, коли електори мають бути вибрані і котрого дня вони мають голосувати; але один і той самий речинець мусить бути поставлений для цілих Злучених Держав.

КВАЛІФІКАЦІЇ НА ПРЕЗИДЕНТА І ВІЦЕПРЕЗИДЕНТА.

5. Президентом може бути вибраний лишень сей, хто уродився з горожанина Злучених Держав, або був горожанином Злучених Держав в часі прийнятя сеї Конституції. Кандидат мусить мати що найменче трийцят літ і найменче протягом чотирнайцяти літ мешкати в Злучених Державах.

ОПОРОЖНЕННЯ.

6. В случаю усуненя президента з уряду, в случаю його смерти, резигнації або неможливости сповнюваня власти і обовязків, — його місце займає віцепрезидент. Конгрес може установити право, що ділати в разі усуненя, смерти, резигнації або нездібности президента і віцепрезидента, — заразом і назначити, которий урядник має заступати президента. Так назначений урядник мусить виповняти обовязки президента аж до часу устаня нездібности або до часу виборів нового президента.

ПЕНСІЯ.

7. Президент буде діставати в означених відступах часу платню за свою службу, але ся платня не може бути ані обнижена ані підвижена в тім часі, на який він зістав вибраний. Президент підчас свого урядованя не може діставати ніякої иньшої винадгороди ані від Злучених Держав ані від ніякої Держави.

ПРИСЯГА.

8. Перед обнятем уряду президент мусить зложити слідууючу присягу або приреченє: „Торжественно присягаю (або ручу) що буду вірно вповнювати уряд президента Злучених Держав і, о скільки се буде в моїх силах, буду стеречи, підпирати і боронити Конституції Злучених Держав”.

ВИКЛЮЧНА ВЛАСТЬ ПРЕЗИДЕНТА.

Параграф II. 1. Президент є начальним вождом армії і фльоти Злучених Держав, як також і міліції усіх Держав, в хвили, коли єю покличуть до служби Злучених Держав. Президент може жадати письменного справозданя від начальних урядників кожного урядового виділу, відповідно до їх функцій. Президент може завісити виконанє присуду або даровати вину за проступок поповнений проти Злучених Держав, — кромі случаїв, коли потягає ся урядників до відвічальности за надужите власти (impeachments).

СПІЛЬНА ВЛАСТЬ ПРЕЗИДЕНТА І СЕНАТУ.

2. Президент по нараді з сенатом і за його згодою має власть заключувати договори, під услівєм однак, що дві третини присутних сенаторів будуть з ним згоджувати ся. Президент представляє, а по нараді з сенатом і за його згодою, назначає амбасадорів, послів і конзулів, судіїв Найвисшого Суду і усіх иньших урядників Злучених Держав, яких назначуванє не є отсим в иньший спосіб передвиджене, а які в будучности можуть бути правно установлені. Конгрес може правно рішити, що підрядних урядників може іменовувати сам президент, суди або начальники бюр.

ВЛАСТЬ ІМЕНОВАНЯ ТИМЧАСОВИХ УРЯДНИКІВ.

3. Президент може обсаджувати усякі опорожнені посади, які опорожняють ся тоді, коли сенат не має засідань, однак лишень на протяг часу, який кінчить ся з хвилею слідууючого засіданя сенату.

ИНЬША ВИКЛЮЧНА ВЛАСТЬ ПРЕЗИДЕНТА.

Параграф III. Президент має час від часу повідомляти Конгрес про становище Юнії, і заразом звертати увагу на потреби і способи зарадженя сим потребам. В надзвичайних випадках може скликати обі палати або котру небудь з них, а коли не згодять ся на час відложеня засідань, президент може се сам зробити на протяг такого часу, який уважати-ме за відповідний. Президент приймає амбасадорів і других заграничних послів (mini-

ster). Мусить уважати, щоб права стисло виконувало ся. Видавати повновласти на становища урядників Злучених Держав.

„IMPEACHMENTS”.

П а р а г р а ф IV. Президент, віцепрезидент і усі урядники Злучених Держав, яким докаже ся провину надужитя власти в уряді (impeachment), зраду, перекупство або иньший злочин або проступок — мусять бути усунені з уряду.

А р т и к у л III.

СУДОВІ ІНСТИТУЦІЇ.

П а р а г р а ф I. Судова власть Злучених Держав спочиватиме в руках Найвисшого Суду (Supreme Court) і таких нижших судів, які Конгрес час від часу може постанавляти. Судії Найвисшого Суду і других судів виповняти будуть свої функції аж до се-го часу, доки їх справоване ся буде добре а за службу будуть одержувати в означених речинцях винагороду, якої не можна їм зменчити в часі їх урядованя.

СУДОВА ЮРИСДИКЦІЯ.

(Поправка XI-а.)

П а р а г р а ф II. I. Застерігає ся, що судова власть Злучених Держав не розтягає ся на правні процеси розпочаті або ведені проти якоїсь Держави (стейту) через горожан другої Держави або через горожан або підданих чужої держави.

ОРИГІНАЛЬНІ І АПЕЛЯЦІЙНІ СПРАВИ.

2. Усі справи тикаючі ся амбасадорів, иньших публичних послів і конзулів, як також такі, в яких інтересовано стороною є якась Держава (стейт) — мусять бути внесені до Найвисшого Суду. Всякі иньші справи натякнені висше можуть бути лишень заапелювані до Найвисшого Суду, як належні до нього з права і факту; Конгрес однак може установити виняткові правила.

СУДЖЕНЄ ЗЛОЧИНЦІВ.

3. Судженє за усякі кримінальні проступки, кромі справ „impeachment” (то є надужитя урядової власти) мусить відбувати ся перед судом присяглих (jury). Такі суди мусять відбувати ся в тих Державах, в яких поповнено злочин. Колиб однак злочин поповнено не в границях якої Держави то процес мусить відбувати ся там, де призначить Конгрес.*)

*) Гляди справи обняті поправками V, VI, VII.

ЗРАДА.

П а р а г р а ф III. 1. Зради проти Злученим Державам допускає ся лишень сей, хто проти них веде війну, стоїть по стороні ворогів, дає їм поміч і прибіжище. Ніхто не може бути караний за зраду, наколи його провину не докаже ся двома наочними свідками, або коли обжалований публично в суді признасть ся до вини.

КАРА ЗА ЗРАДУ.

....

2. Конгрес має право назначити кару за зраду, однак доказане комусь зради не потягає за собою проступства крови (то є ганьби для потомків); конфіскація майна зрадника може бути заряджена лишень за його житя.

А р т и к у л IV.

ДЕРЖАВНІ АРХІВА.

П а р а г р а ф I. Усі публичні акти, документи і протоколи судові котрої небуть Держави — усі Держави взаїмно мусять признавати і шанувати. Конгрес може видати загальні постанови, в який спосіб такі акти, документи і протоколи має провірювати ся і в який спосіб має бути означене їхнє значіне.

ПРИВІЛЕЇ ГОРОЖАН В УСІХ ДЕРЖАВАХ.

П а р а г р а ф II. 1. Горожани кожної Держави мають цілковите право до привілеїв і свобод в усіх Державах.

УТІКШІ ЗЛОЧИНЦІ.

2. Людина посуджена в якій небуть Державі о зразу, злочин підлягаючий карі смерти (felony) або иньше кримінальне преступство, — наколи втікла перед справедливою і єї найдено в другій Державі, — мусить бути видана на жаданє виконуючої власти тої Держави, з якої втікла, і віддана Державі, яка має юрисдикцію судити злочин.

УТІКШІ НЕВІЛЬНИКИ.

3. Особи позістаючі в примусовій службі або праці*) в якій небуть Державі, в наслідок утечі до иньшої Держави на підставі прав тої Держави, не можуть бути увільнені від первісної служби, але мусять бути звернені тому, кому суть винні службу або працю.**)

*) Невільники, термінатори, контрактові робітники.

***) Право се змінене, о скільки тикає ся невільників через поправку XIII.

НОВІ ДЕРЖАВИ.

П а р а г р а ф III. 1. Конгрес може прийняти нові Держави до Юнії; однак застерігає ся, що в обсягу існуючих Держав не можна формувати нових Держав, ані також не можна творити ніякої нової Держави через злуку двох або більше Держав або частин Держав без попереднього позволення законодавчих тіл даних Держав і Конгресу.

ТЕРИТОРІЇ.

2. Конгрес має власть порядкувати територіями і іншими посылостями Злучених Держав, як також постановляти усі потрібні правила і приписи тикаючи ся їх в який небудь спосіб, однак застерігає ся, що нічо в тій Конституції не має товкувати ся в сей спосіб, щоб се могло принести шкоду Злученим Державам або якійсь поодинокій Державі.

ЗВ'ЯЗКОВА ОПІКА ДЛЯ ДЕРЖАВ.

П а р а г р а ф IV. Злучені Держави мусять ручити кожній поодинокій Державі входячій в склад Юнії републиканську форму управи, мусять також боронити кожду Державу перед наїздом ворогів, як також перед домовими межнубожицями коли о поміч буде просити законодавче тіло або власть виконуюча (в разі неможности зібраня законодавчого тіла).

А р т и к у л V.

О ПОПРАВКАХ.

Конгрес, кілька разів дві третини обох Палат узнасть се за потрібне, запропонує поправки до Конституції, або, на просьбу законодавчих тіл двох третин усіх Держав мусить скликати конвенцію до пропонованя поправок, які, в якім небудь случаю будуть важні що до заміру і предмету як часть сьої Конституції, наколи приймуть їх законодавчі тіла трох четвертин усіх Держ., або зістануть прийняті через Конвенції в трох четвертинах усіх Держав, відповідно до сього, який з сих способів запропонує Конгрес*). Застерігає ся, що ніяка поправка зроблена перед тисяч ві-

*) Артикул сей є вельми скомплікований і неясний. А. О. Wright товкує його так: (I) Пропонувати або сформулувати поправку до конституції може: 1) Конгрес більшостію двох третин голосів в обох Палатах, то є в сенаті і Палаті репрезентантів; 2) Конвенція: а) о яку просять законодавчі тіла двох третин Держав, в) скликана через Конгрес. (II) Поправки суть важні доперва тоді, коли їх затверджено чи то прийнято через а) законодавчі тіла, або в) конвенції в двох третилах усіх Держав. Менче більше є се сей самий спосіб приймања поправок, в який зістала принята і оригінальна Конституція.

сімсот осьмим роком не може нарушити в ніякій спосіб першої і четвертої клявзулі в дев'ятих параграфі першого артикулу; застерігає ся також, що ніяка Держава без її дозволу не може бути ніколи позбавлена рівної репрезентації в сенаті.

А р т и к у л VI.

ДОВГИ І З'ОБОВ'ЯЗАННЯ.

1. Усі довги затягнені і з'обов'язання прийняті перед узнанем тої Конституції будуть так само важні для конституційних Злучених Держав, як були важні для сконфедорованих.

НАЙВИСШІ ПРАВА В КРАЮ.

2. Отся Конституція і права Злучених Держав, які будуть її наслідком (*in pursuance thereof*), як і всі заключені договори або які можуть бути заключені через владу Злучених Держав — будуть найвисшими правами в краю, і суди в кожній Державі мусять до них пристосовувати ся, — навіть і тоді, коли-б Держави (стейтові) права були їм суперечні.

ПРИСЯГА СЕНАТОРІВ І РЕПРЕЗЕНТАНТІВ.

3. Сенатори і репрезентанти, о яких була бесіда висше, як рівнож члени законодавчих тіл усіх Держав, дальше урядники адміністративної і судової влади так Злучених Держав як і кожної поодинокі Держави мусять зложити присягу або запевнене, що будуть попірати сю Конституцію; однак не може вимагати ся ніякої релігії як услів'я обнятя якогонебудь уряду або публичного становиска в Злучених Державах.

А р т и к у л VII.

ПРИНЯТЄ КОНСТИТУЦІЇ.

Прийняте тої Конституції на конвенціях в дев'ятох Державах буде достаточне до заведеня її в усіх Державах, беручих уділ в прийнятю.

Конституцію Злучених Держав прийнято в слідующих Державах:

Delaware, 7. грудня, 1787.

Pennsylvania, 12 грудня, 1787.

New Jersey, 18. грудня, 1787.

Georgia, 2. січня, 1788.

Connecticut, 9. січня, 1788.

Massachusetts, 6. лютого, 1788.
Maryland, 28. цвітня, 1788.
South Carolina, 23. мая, 1788.
New Hampshire, 21. червня, 1788.
Virginia, 26. червня, 1788.
New York, 26. липня, 1788.
North Carolina, 21. листопада, 1789.
Rhode Island, 29. мая, 1790.

ПОПРАВКИ КОНСТИТУЦІЇ.

СВОБОДА ВІРОІСПОВІДАНЬ, МОВИ І ЗГРОМАДЖЕНЬ.

А р т и к у л I*). Конгрес не може ані установлювати ані обмежувати свободи якогось віроісповідання ані також не може обмежувати свободи слова ані преси, — ані привілеїв люду до мирних згромаджень і подаваню до уряду просьб о усуненє кривд.

ПРИВІЛЕЙ НОШЕННЯ ОРУЖІЯ.

А р т и к у л II. Позаяк добре з'організована міліція є необхідною для забезпеченя свободи Держави, тому привілей люду переховувати і носити оружїє не може бути нарушений.

КВАТЕРУНОК ВІЙСКА.

А р т и к у л III. Ніюдин жовнір — в часі мира не сьміє бути заквартирований в ніюдній хаті без дозволу властителя; а в часі війни лишень на підставі відповідних приписів.

НЕСЛУШНІ РЕВІЗІЇ І ЗАБИРАНЄ РІЧИЙ АБО АРЕШТОВАНЄ ОСІБ.

А р т и к у л IV. Право люду до особистої вільности і безпеченства в дому, як також право незаймавости паперів і річий не може бути нарушене через неслухні ревізії, арешти або забиранє річий. Наказ арештованя (warrant) може бути виданий лишень тоді, коли вина є правдоподібна і є поперта присягою або запевненєм (affirmation) як також подрібно має бути означене місце, яке має підлягти ревізії, або особа чи річ, яка має бути забрана.

---

*) Поправки I-X прийнято 15-го грудня 1791 року.

ПРАВА ПОСУДЖЕНОГО ПЕРЕД ПРОЦЕСОМ.

А р т и к у л V. Ніяка особа не може бути потягнена до відвічальности за злочин або переступство, доки не зістане представлена або обжалована через „grand jury”*) — з винятком справ повстаючих в сталій армії і воєнній флотії або міліції підчас чинної служби в разі війни або публичної небезпеки. Ніхто не може бути в тій самій справі виставлений два рази на небезпеку страсти життя або частини тіла. Ніхто не може бути приневолений до складання свідощтва проти себе самого в кримінальних справах; ніхто не може бути позбавлений життя, свободи ані майна без належитого, попереднього правного поступованя. Приватна власність нікому не може бути забрана на публичний ужиток без справедливої винагороди.

ПРАВА ОБЖАЛОВАНИХ ПІДЧАС ПРОЦЕСУ.

А р т и к у л VI. В усіх кримінальних процесах обжалованому прислугує право до безпровокного і публичного процесу перед безсторонними присяглими судіями (jury) в тій Державі і окрузі, в якій поповнено злочин. Приналежність злочину до округу мусить бути правно стверджена перед процесом. Обжалований мусить бути поучений що до натурї і причини обжалованя. Кождому обжалованому прислугує право конфронтації (випитуваня) противних йому свідків на свою користь і при обороні дістаня до помочи адвоката.

ЗВИЧАЙНІ СУДОВІ СПРАВИ.

А р т и к у л VII. В звичайних процесах, де іде о більше як двацять долярів, мусить бути захований привілей судження через суд присяглих, але ніякий факт розвязаний судіями присяглими не може бути дожджений на ново в якім небудь суді Злучених Держав інакше, як після правил звичайного права.

ЗАВИСОКІ КАВЦІЇ, ГРИВНИ І КАРИ.

А р т и к у л VIII. Не можна вимагати зависоких кавцій; не можна накладати зависокої гривни ані назначати жорстоких і незвичайних кар.

---

*) “Grand jury” ріжнить ся від “jury” тим, що перша пересмотрює справу неначе в слідчий спосіб, без відомости підозрілої особи. “Grand jury” може з власного почину “представити” виновника або на засаді донесеня чи то обжалованя — „обжаловати”. Доперва тоді справа іде перед кримінальний суд.

ЗАСТЕРЕЖЕНЕ ОСОБИСТИХ ПРАВ.

А р т и ку л IX. Не треба розуміти, що через вичисленє певних прав в Конституції зносить ся або уменчує ся иньші привілеї люду.

ОГРАНИЧЕНЄ ВЛАСТИ УРЯДУ ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВ.

А р т и ку л X. Власть не віддана Злученим Державам через Конституцію і не заборонена сею Конституцією поодиноким Державам, лишає ся при поодиноких Державах і їх населеню.

ЗВІЛЬНЕНЄ ДЕРЖАВ ВІД ПЛАЧЕНЯ ДОВГІВ.

А р т и ку л XI*). (находить ся на стороні 47).

ВИБІР ПРЕЗИДЕНТА.

А р т и ку л XII**). (находить ся на стороні 44).

ЗНЕСЕНЄ НЕВІЛЬНИЦТВА.

А р т и ку л XIII***). 1. Анї невільництво, анї примусова служба, винявши кару за проступки, на яку хтось правно зістав засуджений, — не може існувати в Злучених Державах, анї також в нїякій місцевости, яка підлягає їх власти.

2. Конгрес має власть перевести сей артикул при помочи відповідного законодавства.

ГОРОЖАНЬСТВО І ПРИВІЛЕЇ.

А р т и ку л XIV†). — Параграф I. Усі особи, уроджені або натуралізовані в Злучених Державах і підлеглі їх юрисдикції суть горожанами Злучених Держав і тої Держави, в якій мешкають. Ніяка Держава не може установлювати або переводити права, яке-би обмежувало привілеї і свободу горожан Злучених Держав; також ніяка Держава не сьміє нікого позбавити житя, волі або майна без відповідного процесу, як також не може в обсягу своєї власти заперечити комусь однакової правної охорони.

---

*) Поправку сю представлено на Конгресі 5-го марця 1794 р. а прийнято 8 січня 1798 р. В наслідок сеї поправки декотрі Держави звільнено від плачення воєнних довгів.

**) Поправку сю прийнято 28-го весня 1804 р.

***) Поправку сю прийнято по домовій війні 18-го грудня 1865 р.

†) Поправку XIV прийнято 28-го червня 1868.

ПРИВІЛЕЙ ГОЛОСОВАНЯ.

П а р а г р а ф 2. Репрезентантів (членів конгресу) поділити ся в усіх Державах відповідно до числа мешканців з вчисленем в кожній Державі усіх людей, крім Індіанів, які не платять податків. Однак колиб право голосованя: — підчас виборів на електорів, президента і віцепрезидента Злучених Держав, на репрезентантів до Конгресу, на урядників адміністраційних і судових в Державі, або на членів Законодатної Палати, — заперечено кому небудь з мушчин тої Держави, який скінчив двацять один літ і є горожанином Злучених Держав, — або, коли-б сей привілей комубудь ограничено в якийсь спосіб, винявши особи позбавлені привілею голосованя за уділ в бунті або за якийсь злочин — підстава (basis) репрезентації такої Держави повинна бути змечена в тім самім відношеню, який заходити-ме поміж числом голосуючих горожан а числом усіх мужеських горожан тої Держави, а які числять двацять один літ.

ВОРОХОБНИКИ ПОЗБАВЛЕНІ ПРАВА ГОЛОСОВАНЯ.

П а р а г р а ф 3. Ніяка особа не може бути ані сенатором ані репрезентантом в Конгресі, ані електором президента і віцепрезидента, ані не може справувати ніякого цивільного ані військового уряду в обсягу власти Злучених Держав або якоїсь Держави, — если ся особа попередно зложила присягу як: член Конгресу, або урядник Злучених Держав, або член Державної Законодатної Палати, або як адміністраційний чи судовий урядник в якій небудь Державі, що буде підпирати Конституцію Злуч. Дейжав, — а слідуучо брала уділ в повстаню або бунті проти тим Злученим Державам, або если давала поміч і прибіжище ворогам; однак Конгрес може більшостію двох третин голосів в обох Палатах знести сі перешкоди.

ПУБЛИЧНИЙ ДОВГ І ДОВГ ПОВСТАНЦІВ.

П а р а г р а ф 4. Публичний довг Злучених Держав, наколи правно зятягнений, на рівні з довгами зятягненими на сплату пенсій і надгород за службу підчас усмирюваня повстаня або бунту, — не може бути заперечений. Однак ані Злучені Державі ані ніяка поодинокка Держава не підіймає ся сплачувати довги і з'обовязаня зятягнені на підпиране повстаня або бунту проти Злученим Державам, — ані не буде виплачувати ся ніяких претенсій за шкоди або звільнене невільників; всі такі довги, з'обовязаня і претенсії будуть уважати ся неправними і неважними.

ВЛАСТИВЕ ЗАКОНОДАВСТВО.

П а р а г р а ф 5. Конгрес має власть переводити при помочи відповідного законодавства услівя того артикулу.

ДОПУЩЕНЄ МУРИНІВ ДО ГОЛОСОВАНЯ.

А р т и к у л XV*). 1. Привілей голосованя горожан Злучених Держав не може бути заперечений ані ограниченый через Злучені Держави ані ніяку поодинокую Державу по причині раси, барви або давнійшого стану невільництва.

2. Конгрес має власть перевести сей артикул при помочи відповідного законодавства.

---

*) Поправку XV прийнято 30 марця 1870.

Президенти Злучених Держав.

	Імя і назвико	Був президентом			Політик на партію
		від року	до року	то є через	
1	George Washington.....	1789	1797	7 л. 10 м. 4 д.	фед.
2	John Adams.....	1797	1801	.....4 р.....	фед.
3	Thomas Jefferson.....	1801	1809	.....8 л.....	реп.
4	James Madison.....	1809	1817	.....8 л.....	реп.
5	James Monroe.....	1817	1825	.....8 л.....	реп.
6	John Quincy Adams.....	1825	1829	.....4 р.....	реп.
7	Andrew Jackson.....	1829	1837	.....8 л.....	дем.
8	Martin Van Buren.....	1837	1841	.....4 р.....	дем.
9	William Henry Harrison..	1841	1841	.....1 м.....	Whig.
10	John Tyler.....	1841	1845	..3 р. 11 м..	дем.
11	James Knox Polk.....	1845	1849	.....4 р.....	дем.
12	Zachary Taylor.....	1849	1850	1 р. 4 м. 5 д.	Whig.
13	Millard Fillmore.....	1850	1853	2 р. 7 м. 26 д.	Whig.
14	Franklin Pierce.....	1853	1857	.....4 р.....	дем.
15	James Buchanan.....	1857	1861	.....4 р.....	дем.
16	Abraham Lincoln.....	1861	1865	4 р. 1 м. 11 д.	реп.
17	Andrew Johnson.....	1865	1869	3 р. 10 м. 19 д.	реп.
18	Ulysses Simpson Grant.....	1869	1877	.....8 л.....	реп.
19	Rutherford Richard Hayes	1877	1881	.....4 л.....	реп.
20	James Abraham Garfield..	1881	1881	.....6½ м.....	реп.
21	Chester Alan Arthur.....	1881	1885	..3 л. 5½ м..	реп.
22	Grover Cleveland.....	1885	1889	.....4 л.....	дем.
23	Benjamin Harrison.....	1889	1893	.....4 л.....	реп.
24	Grover Cleveland.....	1893	1897	.....4 л.....	дем.
25	William McKinley.....	1897	1901	4 л. 6 м. 10 д.	реп.
26	Theodore Roosevelt.....	1901	1909		реп.
27	William H. Taft.....	1909			реп.

Пенсія президента Злуч. Держав

На засіданню першого Конгресу (1789 р.) довго раджено над сим кілька пенсії визначити президентови. Президент Вашингтон заявив, що не хоче ніякої платні. Висоту пенсії пропоновано від 15 до 70 тисяч і наконєць згоджено ся на 25.000 долярів. Таку платню брали президенти до 1873 року, в яким то підвисшено сю до 50.000 дол. на рік. В році 1907 Конгрес додав президентови до пенсії; на кошта подорожий 25.000 дол. і на удержанє дому, стайні і оранжерії 50.000 дол. Разом отже теперішний президент дістає 125.000 дол в рік.

Як дістати горожанські папери

Наколи який емігрант хоче стати горожанином Злучених Держав мусить приноровити ся до слідующих приписів: по перше зголосити ся до суду по блянкет аплікації: а) деклярації б) натуралізації. Виповнивши відповідями рубрики аплікації, має ся єю лишити у судового клерка. Судовий клерк відсилає сю аплікацію до головного уряду в Вашингтоні, звідки визначає ся детектива, який має розслідувати характер і минувшину апліканта.

По яких трьох місяцях або і довше повідомляє ся апліканта, коли має відбути ся переслуханє його просьби. Таке переслуханє відбув ся підчас повного судового засідання. Наколи детективи винайшли щось такого, що свідчить проти апліканта, то тоді вступає прокуратор в суді проти надання прав горожанських аплікантови, як негідному.

Власть надавати горожанські папери мають лишень слідуочі суди: United States Circuit Court, U. S. district C., (існують в усіх Державах Злучених Держав) District Courts (існують в теритириях) а також усі вижші цивільні суди, courts of record в усіх Державах.

Повні горожанські папери може дістати лишень сей, хто мешкав в Злучених Державах безпереривно пять літ і не є анархістом ані не визнає засад многоженства.

Горожанських паперів не видає ся відразу, але по двох літах до сімох по зложеню так званої деклярації.

Давнійше право, після якого емігранти прибувші до Злучених Держав перед укінченєм 18-го року житя могли по осягненю повнолітности дістати відразу натуралізаційні папери без склада-

ня декларації унесено 23-го вересня 1907 року. Днесь отже кожний кандидат на горожанина передше мусить подати декларацію.

Декларацію можна подати зараз першого дня прибуття до Злучених Держав або і кожної хвилі, але так звані „другі папери”, або судове наданє горожанських прав може наступити доперва по п'ятих літах безпереривного побуту в межах краю та доперва в два роки по поданю декларації. Се значить, що коли хтось приміром подасть декларацію доперва по п'ятих літах свого побуту в Злучених Державах то мусить ждати еще два роки від дня подання декларації, заким зможе бути виповнена його просьба о наданє йому горожанських прав; коли знова приміром хтось подасть декларацію такой першого дня свого прибуття до Злучених Держав, то дістати горожанські папери зможе доперва по п'ятих літах свого безпереривного побуту в границях Злучених Держав.

„ПЕРШІ ПАПЕРИ” АБО ДЕКЛАРАЦІЯ.

„Перші папери” як се називають наші люди або декларацію складає ся в однім з висше означених судів. Декларацію може зложити лишень сей, хто скінчив 18 літ житя; зложити єю можна кожного часу.

Хотячий зложити декларацію дістає в суді блянкет, на яким в відповідних рубриках мусить подати своє повне імя і назвиско, вік, рід занятя, опис особи (як виглядає, якого росту, ваги, якої барви волосє, очі і т. п.) місце уродження, послідне місце свого мешканя і послідне підданство, якого вирікає ся, дату свого прибуття до Злучених Держав, назву корабля яким приїхав (або по дати в який иньший спосіб дістав ся тут) а також і теперішню свою адресу.

Так виповнений блянкет мусить бути власноручно підписаний і заприсяжений перед судовим клерком.

„ДРУГІ, ГОРОЖАНСЬКІ ПАПЕРИ” АБО ПЕТИЦІЯ.

Не менче як в два літа а не пізнійше як в сім літ від часу зложєня „декларації”, можна подати „петицію” до суду о наданє горожанських прав.

Петиція мусить бути власноручно підписана і заприсяжена через просячого і через двох сьвідків, якими можуть бути виключно лишень горожани Злучених Держав.

Просячий мусить вперед постарати ся в суді о блянкет петиції. У ній мусить подати також своє повне імя і назвиско, подрібно місце замешканя, рід занятя, дату і місце уродження, звідки виємігрував, яким кораблем приїхав і в яким Суді зложив деклара-

цію. Наколи жонатий, мусить подати повне ім'я жінки, місце єї уродження і походження, імена усіх дітей і дати та місця їх уродин.

Крім сего апліканти мусить присягнути, що не є противником з'організованого уряду (не є анархістом) ані полігамістом (то є що має лиш одну жінку, а не дві або більше) дальше, що вирікає ся свого давнійшого підданства, титулів і привілеїв шляхотства, що має щирий замір зістати горожанином Злучених Держав і буде постійно мешкати в Злучених Державах.

В петиції мусить бути сказано, чи коли відмовлено аплікантові наданє горожанських прав і чи тепер причини відмови зістали усунені.

Двох сьвідків мусить під присягою засьвідчити, що знають апліканта як чоловіка гарного характеру і в повні заслугуючого на наданє йому горожанських прав; що він мешкає в краю повних п'ять літ, а в даній Державі і судовім окрузі більше як рік.

До петиції аплікант мусить долучити сертифікат, який одержав в дни, коли висідав з корабля від уряду Інформаційно-Натуралізаційного а також і декларацію (то є „перший папір”).

ПЕРЕСЛУХАНЄ В СУДІ.

Назвиско кандидата на горожанина оповіщує ся публично, а колиб хто знав про які причини, за для яких не повинен він зістати горожанином, сього обовязком є сейчас повідомити про се дотичний суд.

Суд визначає речинець до переслухання кандидатів на горожан. В означенім речинці кандидат мусить явити ся в суді і на повнім засіданю під присягою осьвідчити, що буде боронити конституції Злучених Держав проти ворогів внішних і внутрішних; крім сього кандидат мусить виречи ся усіх шляхотських титулів і предложити судови докази, що мешкав в Злучених Державах протягом п'ять літ, а в сім судовім окрузі один рік; наконець, що вів моральне жите.

ПИТАНЯ І ВІДПОВІДІ.

Підчас судового переслухання опліканти мусять вміти дати відповіді на менче-більше слідуючі запити

— Question. What is the United States? (Що є Злуч. Держ.)

— Answer. A republic formed of 46 States and 5 Territories. — (Републикою зложеною з 46 стейтів і 5 територій.)

— Q. What form of government have we in this country? (Який лад державний є в сім краю?)

— A. A Republican form. (Устрій республіканський).

— Q. What is a Republic? (Що це є республіка?)

— A. A nation in which the people govern themselves through their elected representatives. (Є се народ який радить сам собою через вибраних репрезентантів.)

— Q. When was this Republic formed? (Коли повсталася республіка?)

— A. Some over one hundred years ago. (Більше як сто літ тому.)

— Q. What is the Constitution? (Що це є конституція).

— A. It is a written agreement made between the States and provided how the nation shall be governed.

(Є се писана угода поміж Державами яка означає, як має управляти ся народом.)

— Q. How is the law making power of the United States divided? (Як ділить ся законодавча власть Злуч. Держав.)

— A. Into three parts. (На три часті.)

— Q. What are these three parts called? (Які то суть ті три часті?)

— A. 1-st Executive. 2-nd The Legislative. 3-rd The Judicial. (1-ше. Власть Виконавча 2-ге Законодавча 3-тє. Судова.)

— Q. Where is the executive power placed? (Хто справує власть виконавчу?)

— A. A the President. (Президент.)

— Q. Where is the legislative power placed? (Хто має власть законодавчу?)

— A. A the Congress. (Конгрес.)

— Q. Where is the judicial power placed? (Хто виконує судову власть?)

— A. In the Supreme Court of the United States. (Найвисший Суд З. Держав.)

— Q. In what part of the country is the government of the United States located? (В якій частині краю є уряд Злуч. Держав?)

— A. In Washington, District of Columbia. (В Вашингтоні, округ Колумбія.)

— Q. Who elects the President? (Хто вибирає президента?)

— A. Presidential electors, who are elected by the people of the several States. (Електори, яких вибирає люд цілих Злучених Держав.)

— Q. How often is a new President elected? (Як часто вибирає ся президента?)

— A. Every four years. (Що чотири роки.)

— Q. Can the same person be elected President more than once? (Чи одну і ту саму особу мож частійше як раз вибирати президентом?)

— A. Yes. As often as the people choose to elected him. (Так часто, як се подобає ся народови.)

— Q. Who can be elected President? (Хто може бути вибраний на президента?)

— A. Every natural born citizen. (Кожний горожанин тут рождений.)

— Q. How old must a citizen be to be elected President? (Кілько літ мусить мати горожанин, щоб його можна вибрати президентом?)

— A. Thirty-five years. (35 літ.)

— Q. What are the duties of the President? (Що є обовязком президента?)

— A. He is Commander-in-Chief of the United States Army and Navy; he appoints the Judges of the U. S. Courts; he makes treaties with other Nations; he signs or vetoes the bills passed by Congress. (Він є начальним вождом армії і фльоти Злуч. Держав; іменує судіїв для судів З. Д.; заключає договори з другими народами; підписує або кладе „veto” на ухвалах конгресу.)

— Q. If the President dies who becomes President? (Хто зїстає президентом, если президент умре?)

— A. The Vice President. (Вицепрезидент.)

— Q. Can a President be removed from his office if he does anything wrong? (Чи президента мож усунути з уряду наколи він переступить закон?)

— A. Yes. (Так.)

— Q. How? (Як?)

— A. By impeachment. (Через обжалованє о надужитє власти.)

— Q. Who tries the President? (Хто судить президента?)

— A. The Senate. (Сенат.)

— Q. Who was the first President? (Хто був першим президентом?)

— A. George Washington. (Юрій Вашингтон.)

— Q. Who in President now? (Хто тепер є президентом?)

— A. William H. Taft. (Вільгельм Тафт.)

— Q. Where does the President live? (Де мешкає президент.)

— A. In Washington. (В Вашингтоні.)

— Q. What makes up the Congress? (З чого складає ся конгрес?)

— A. The Senate and House of Representatives. (З Сенату і Палати репрезентантів.)

— Q. What does the Congress do? (Що належить до конгресу?)

— A. The Congress makes the laws for the United States. (Конгрес ухвалює права для Злуч. Держав.)

— Q. Can the Congress make the laws for all the States? (Чи Конгрес може ухвалювати права для всіх Держав (стейтів)?)

— A. Yes. But only in matters which concern them all together, such as war, Coinage of money, the support of the army and navy, the delivery of mails, etc. — (Так є. Однак лишень в справах, що тикають ся усіх загально, як приміром війна, чеканє грошей, удержанє армії і фльоти, заряд поштою і т. д.)

— Q. How are other matters of government regulated? (Як залягоджує ся иньші урядові справи?)

— A. We each State making its own laws to govern itself according to the Constitution. (Кожда Держава ухвалює для себе права щоб собою радити згідно з приписами конституції.)

— Q. Can one State make laws for another? (Чи одна держава може ухвалювати права для другої?)

— A. No. (Ні.)

— Q. How are Senators elected? (Як вибирає ся сенаторів?)

— A. By the Legislators or Law makers of each State. (Через членів законодавної палати або законодателів кождої Держави.)

— Q. How many Senators are sent to Washington from each State? (Кілько сенаторів висилає кожда Держава до Вашингтону?)

— A. Two from each State. (Двох з кождої Держави.)

— Q. How are the members of the House of Representatives elected? (Як вибирає ся членів Палати репрезентантів?)

— A. By direct vote of the people. (Через загальне голосованє люду.)

— Q. How many Representatives are sent to Washington from each State? (Кілько репрезентантів висилає поодинокa Держава до Вашингтону?)

— A. According to the population. (Відповідно до населеня.)

— Q. How is the Supreme Court made up? (З чого складає ся Найвисший Суд?)

— A. It is made up of Judges appointed by the President from time to time as its members may die or resign. (Складає ся з судіїв назначуваних від часу до часу через президента в міру того, як члени вмирають або резигнують.)

— Q. Has the Supreme Court anything to do with making the laws? (Чи Найвисший Суд може ухвалювати права?)

— A. No. But they can decide whether a law is constitutional. (Ні. Але може орікати, чи право є згідне з конституцією.)

— Q. Who makes the State laws? (Хто ухвалює права в стейті?)

— A. The Legislature, consisting of a Senate and a House of Representatives. (Легіслятура, складаюча ся з сенату і з Палати репрезентантів.)

— Q. How are the members of the Legislature elected? (Як вибирає ся членів легіслятури (законодатної палати)?)

— A. By direct vote of the people. (Загальним голосованєм люду.)

— Q. Who is the chief executive of the State? (Хто є начальним управителем Держави (стейту)?)

— A. The Governor. (Говернер.)

— Q. How is the Governor elected? (Як вибирає ся говернера.)

— A. By direct vote of the people. (Загальним голосованєм люду.)

— Q. What is his term of office? (Який є речинець його урядованя?)

— A. Two years. (Два роки.)

— Q. What is the term of office of the State Senator? (Який є речинець урядованя стейтового сенатора?)

— A. Two years. (Два роки.)

— What is the term of office of the State Representatives? (Який є речинець урядованя стейтового депутата?)

— A. Two years. (Два роки.)

— Q. How are the Judges of the Supreme Court of the State elected? (Як вибирає ся яудіїв Найвисшого Суду в Державі?)

— A. By direct vote of the people. (Загальним голосованєм люду.)

— Q. If admitted to citizenship what privileges have you? (Як що зістанете горожанином, то які маєте привілеї?)

— A. All the privileges of a native born citizen, except that a naturalized citizen cannot be elected President or Vice President of the United States. (Усі привілеї (права) горожанина уродженого в сій державі з винятком, що натуралізований горожанин не може бути ані президентом ані віцепрезидентом Зл. Держав.)

— Q. Have you read the Constitution of the United States? (Чи Ви читали конституцію Злучених Держав)?)

— A. Yes. (Так.)

— Q. When you are about to become a citizen you take an oath

called the oath of allegiance; what does it mean? (Заки зістанете горожанином зложите присягу приналежности; що означає ся присяга?)

— A. I swear to stand by and support the Constitution and laws of the country and to State, and to fight for the country in time of war. (Присягаю боронити і хоронити конституцію і права так крайові як і стейтови а в разі війни буду бороти ся сей край.)

— A. Are you a member of any organization opposed to the principles of our government? (Чи єсьте членом якої організації противної засадам тутешного ладу державного?)

— A. Do you belong to any organization that advises and encourages disrespect for the law and order and for the office of our government? (Чи належите до якої організаціїпозучаючої непошанованє прав і порядку або урядників тутешнього уряду?)

— A. Can you name some right each man has and which all other men must recognize and respect? (Чи можете вичислити кілька прав, які прислугують кождому чоловікови і які всі иньші люди повинні почитати?)

— Q. What do you understand an Anarchist to be? Are you one? (Що то є після Вашої гадки анархіст? Чи Ви самі не єсьте анархістом?)

— Q. Who is the Sheriff of our county? (Як називає ся шериф Вашого повіту?)

— Q. What are some of the Sheriff's duties? (Виминіть деякі обовязки шерифа.)

— Q. If he be born in another country, how can he become a citizen of this country? (В який спосіб хтось, що уродив ся в иньшійм краю може стати ся тутешнім горожанином?)

— Q. What is the meaning of the stars and stripes on the United States flag? (Яке значінє мають зьвізди і смуги на прапорі Злучених Держав?)

— A. The stripes represent Faith, Hope and Love and the stars represent several States. (Смуги означають віру, надію і любов а зьвізди представляють поодинокі Держави.)

Сі питання і відповіді суть подані тут лишень як взір. Кождий судія — річ зовсім природна — може після своєї гадки подавати иньші питання і в иньшій формі. Також не подає ніколи стільки питань, кілько тут є наведених. Головні однак питання завсїгди обертають ся коло знаня тутешньої конституції; без єї знаня ніхто не може зістати горожанином. Уряд хоче, щоб сей, хто задумує стати горожанином, був ним не лишень на папери, але щоб і сповняв всі обовязки та знав всі права горожанські. А до сього доко-

нечно потрібно знати на память усю конституцію Злучених Держав.

ЖІНКИ І ДІТИ.

Жінки і малолітні діти вважають ся горожанами того краю, до якого належить батько. Право однак застерігає, що діти уроджені в Злучених Державах коли дійдуть до літ, вважають ся за горожан, хочайби навіть батько не був натуралізований.

Наколиби апліконт помер по зложеню декларації а перед одержанем горожанських паперів, то вдова і діти можуть дістати горожанські папери без складання віддільних декларацій.

ЗАГАЛЬНІ УВАГИ.

30 днів перед виборами не можуть видавати горожанських паперів.

Судове переслуханє не може відбутися вчаснійше як в три місяці по зложеню петиції.

Хто забив урядника якогонебудь уряду не може дістати горожанських паперів.

Аплікант мусить уміти розмовити ся по англійськи. ..

Прокуратор може задавати підчас переслухання ріжні питання так аплікантови як і його свідкам.

Аплікант мусить заплатити судовому клеркови при поданю декларації \$1.00, при аплікації \$2.00 і за виданє паперів \$2.00.

Коли папери видано неправно, прокуратор може виточити процес о уневажненє.

Хто по одержаню горожанських прав поверне до старого краю і там буде мешкати через пять літ без витовкуваня ся, сей тим самим стратить право горожанства.

За сфальшованє горожанських паперів є визначена кара 10 літ вязниці або 10.000 дол. кари.

Хто вислужить в тутешнім війську може дістати горожанські папери без складання декларації.

Підданий держави, яка веде війну з Злученими Державами не може дістати горожанських прав.

Чужий підданий, який вислужив три роки в флотї Злучених Держав може дістати впрост горожанські папери; хто вислужив пять літ, уже тим самим став ся горожанином.

Хінці не можуть стати горожанами.

Хто не мав 21 літ в тім часї, коли його батько став горожанином — по осягненю повнолітності і наколи стало мешкав з Злучених Державах — вважає ся горожанином.

Діти горожан Зл. Держав чи то роджених, чи натуралізованих, які уродили ся поза границями Зл. Держав, коли дійдуть до повнолітності уважають ся горожанами. (Право 1907, пар. 6. стор. 183.)

Усі натуралізовані горожани Злучених Держав в часі побуту поза границями мають право до такої самої особистої опіки і опіки свого майна як і горожани уроджені.

Право голосованя

Право голосованя походить і є даром Держави (стейту). Натуралізація є правом федеральним і є даром Юнії, а не поодиноких Держав (стейтів). Майже в половині усіх стейтів чужоземці, що зложили декларацію („перші папери”) голосують і мають право голосованя рівно з повними горожанами. В другій половині стейтів можуть голосувати лишень повні горожани. Натуралізований горожанин не має права голосованя доти, доки сего права не дасть йому стейт; в деяких стейтах може голосувати вже в шість місяців по зложеню першої декларації. Позаяк в різних Державах суть різні права, тому наводимо їх тут по черзі.

ALABAMA. Треба бути горожанином Зл. Держав, мешкати в Державі (стейті) послідний рік, а три місяці в повіті (County). Право голосованя тратять особи, яким доказано зраду, спроневірне публичних фондів, надужитє судової власти або які були карані вязницею за злочин.

ARIZONA. Треба мешкати один рік а в повіті 10 днів.

ARKANSAS. Треба мати принайменче перші папери, мешкати в Державі послідних 6 місяців і мешкати в тім повіті в яким голосує ся.

CALIFORNIA. Треба бути горожанином Зл. Держав, мешкати в стейті послідних 6 місяців а в яким голосує ся послідних 30 днів. Тратять ті, яким доказано злочин.

COLORADO. Треба мешкати в стейті 6 місяців. Жінки мають голос підчас шкільних виборів.

CONNECTICUT. Право голосов. має горожанин Зл. Держав, який мешкає в стейті і в місті, в котрім голосує, послідних 6 місяців, є чистого характеру і уміє перечитати якнебудь артикул конституції або якусь секцію статутів стейту. Тратять право голосованя сі, які допустили ся проступку, за який право назначає кару.

DAKOTA (NORTH I SOUTH). Треба мешкати в стейті 90 днів. Жінки голосують також.

DELAWARE. Право голосованя має горожанин, який мешкає в стейті послідний рік, а в повіті послідний місяць. До сього, щоб мати право голосу, треба виказати, що заплатило ся повітовий податок (County tax) в часі означенім на 6 місяців до двох літ перед виборами; вільні від сего виказуваня ся суть ті, які мають більше як 21 але менче як 22 літ. Тратять право голосованя зрадники а легіслатура може відібрати право голос. також і проступникам.

FLORIDA. Треба мати принайменче перші папери, мешкати в стейті послідний рік а в повіті 6 місяців. Особи позістаючі під курателею або яким доказано зраду не сьміють голосувати.

GEORGIA. Треба мати принайменче перші папери, мешкати в стейті послідних 6 місяців а в повіті 30 днів, і мати всі податки з послідного року поплагені. Тратять право зрадники, зброднярі і сї, які брали участь в поєдинках чи то чинно, чи то як секунданти.

IDАНО. Треба мешкати 4 місяці а в повіті 30 днів. Чужоземці мусять бути натуралізовані.

ILLINOIS. Треба бути горожанином, мешкати послідний рік а в дистрикті виборів послідних 30 днів. „General assembly” може видати уставу заказуючу голосувати злочинцям.

INDIANA. Треба мати хоть перші папери, мешкати в Злучених Державах послідний рік а в Державі Indiana послідних 6 місяців. „General assembly” може видати уставу як в Illinois.

IOWA. Треба бути горожанином, мешкати в стейті послідних 6 місяців а в повіті послідних 60 днів. Проступки відбирають право голосованя.

KANSAS. Треба мати хоть перші папери, мешкати в стейті 6 місяців а в „варді” або окрузі 30 днів. Виняті: остаючі під курателею, зрадники, які спроневірили, беручі чи то чинний чи як секунданти уділ в поєдинках і то так в стейті як і за границею, відправлені непочесно з військової служби, ошукуючі Злучені Держави або якийсь стейт, які піднесли оружје або брали уділ в війні проти Злученим Державам.

KENTUCKY. Треба бути горожанином, мешкати в стейті 2 роки в повіті і рік а в прецинкті 60 днів.

LOUISIANA. Треба бути горожанином, мешкати послідний рік в стейті, послідних 10 днів в окрузі голосованя. Виняток становлять проступники а також і сї, що помогали повстанцям проти Зл. Держ., хиба що публично заявлять, що повстане було політичним блудом, і що жалують що брали у нїм участь.

MAINE. Треба бути горожанином і мешкати в стейті послідних 3 місяці. Особи під курателею не мають права голосованя.

MARYLAND. Треба бути горожанином, мешкати рік в стейті а 5 місяців в окрузі голосованя. Особи під курателею і злочинці не мають права голосу.

MASSACHUSETTS. Треба бути горожанином, мешкати рік в стейті, 6 місяців в місті, платити податки від двох літ, уміти перечитати конституцію Злучених Держав і уміти підписати ся. Не можна ані голосувати ані бути вибраним на уряд, коли не мешкало ся в Злучених Державах хоть 2 роки по дістаню горожаньства. Особи під курателею не голосують.

MICHIGAN. Треба мати горожанство, мешкати в стейті 3 місяці, в окрузі голосованя 10 днів. Беручі уділ в поєдинках чинно або помагаючи лишень тратять право голосованя.

MINNESOTA. Принайменче перші папери, мешкати в Злучених Державах рік, 4 місяці в стейті, 10 днів в дистрикті. Осібні клявулі для Індіанів. Не мають права голосу остаючі під курателею і зрадники.

MISSISSIPPI. Треба бути горожанином, мешкати в стейті 6 місяців а в виборчім окрузі місяць. Виняті злочинці і Індіане несподатковані.

MISSOURI. Хоть перші папери і то принайменче від року, а найдовше 5 літ, або бути горожанином, мешкати в стейті рік а в окрузі 60 днів. Голосуючий мусить уміти читати і писати. Виняті суть ті, які в який небуть спосіб помагали би ворогам Злучених Держав.

NEBRASKA. Хоть перші папери і мешкати в стейті 6 місяців, в повіті 40 днів а в варді або прецинкті 10 днів.

NEVADA. Треба бути горожанином, мешкати в стейті 6 місяців, в окрузі 30 днів. Виняті ті, яким доказано злочин в котрім небусть стейті, або які маючи більше як 18 літ піднесли оружје проти Злучених Держав або мали якийсь уряд наданий їм Конфедерованими Державами.

NEW HAMPSHIRE. Кождий горожанин Зл. Держав який мешкає в стейті і окрузі 6 місяців має право голосованя наколи платить урядові податки з винятком осіб звільнених на власну просьбу від плачення податків.

NEW JERSEY. Треба бути горожанином, мешкати в стейті один рік, в окрузі 5 місяців і мешкати в виборчім окрузі. Виняті суть злочинці які не мають права свідчити в суді.

NEW MEXICO. Треба мешкати в території 6 місяців, в повіті 3 місяці, а в прецинкті 30 днів. Треба бути горожанином.

NEW YORK. Треба бути горожанином найменше протягом 10 днів, мешкати в стейті рік, в окрузі 4 місяці в дистрикті 30 днів. Виняті суть ті, що брали уділ в закладаню ся що до висліду виборів і злочинці.

NORTH CAROLINA. Треба бути горожанином, мешкати в стейті 12 місяців, в окрузі 30 днів а крім сего мати 50 акрів землі і платити податок.

OHIO. Треба бути горожанином і мешкати один рік в стейті, 30 днів в повіті а 20 днів в окрузі голосовня.

OREGON. Треба мати хоть перші папери, мешкати в Злуч. Державах один рік, в стейті 6 місяців, в окрузі 90 днів. Легіслатура має права виключати проступників.

PENNSYLVANIA. Треба бути горожанином від місяця, мешкати в стейті один рік, в дистрикті 2 місяці, а маючи 22 літ або більше, виказати ся оплаченими податками, назначеними найменше від 2-ох літ а заплаченими принайменше місяць перед виборами. По повороті з заграниці треба без перерви мешкати через 6 місяців. Обжалований о надужите права голосованя мусить зложити присягу, що обжаловане є фальшиве. Переконаний о такім надужитю тратить право справованя якогось уряду на завсїгди, а на 4 роки право голосованя.

RHODE ISLAND. Треба бути горожанином, мешкати в стейті рік, а в місци 6 місяців. Назвиско голосуючого має бути зарежістроване в грудни попереджаючим голосованє. Треба мати заплачені податки з послїдного року в висоті одного доляра, в який має бути вчислений податок від його реальности в місті виборів, вартости принайменше 100 дол. Виключені злочинці.

SOUTH CAROLINA. Треба бути горожанином, мешкати в стейті один рік а в окрузі 60 днів. Виключені суть перебуваючі в домах убогих або в вязницях. Легіслатура має право виключати тих, яким доказано зраду, вбійство або розбій.

TEXAS. Хоть перші папери доконечно треба мати, мешкати в стейті рік, а в окрузі 6 місяців. Жебраки і зрадники виключені.

TENNESSE. Треба бути горожанином і мешкати в стейті рік, в окрузі 6 місяців і платити виборчі податки. Злочинці виключені.

UTAH. Треба мешкати в стейті 46 місяців. Жінки, вдови і доньки горожан можуть голосувати.

VERMONT. Треба бути горожанином, мешкати в стейті рік, в окрузі 3 місяці, вести чесне жите і зложити присягу, що віддасть ся голос такий, який уважає ся за найхосеннійший для Держави.

VIRGINIA. Треба бути горожанином і мешканцем стейту через 12 місяців, а в місті або окрузі мешкати 6 місяців. Виключені суть ті, які поповнили спроневірене або надужитє урядової власти, які брали участь в поєдинку і жебраки.

WEST VIRGINIA. Треба бути горожанином, мешкати в стейті рік а в виборчїм окрузі 30 днів. Виключені суть ошукуючі підчас виборів, які поповнили спроневірене або зраду краю і жебраки.

WISCONSIN. Треба мати хоть перші папери і мешкати в стейті від року. Особи під курателею, “павпри” і зрадники краю суть виключені.

WYOMING. Треба мешкати в стейті через 90 днів. Жінки мають право голосованя.

Особисті права

На підставі конституції Злучених Держав кожний вільний горожанин посідає свої особисті права з якими слідно запізнати ся, щоб мож з них користати. В случаю, коли хтось найде ся мимоволі без своєї провини в колїзії з судом — а що часами може стати ся — безперечно найліпше зарадити ся совісного адвоката, наколи не знає ся відповідних прав. Часто однак можна заощадити собі коштів, наколи уміє ся користати з прав належних кождому горожанинови.

1) Одним з таких вельми важних прав є привілей так зовимого “writ of habeas corpus.” Мало хто знає про сей важний привілей; постараємо ся в коротці вияснити його значіне та показати, як з нього користає ся.

Може таке случити ся, що хтось зовсім невинний через якесь непорозуміне або чийось злобу дістане ся до вязниці та є наражений на довше сидженє заки прийде черга на його процес.

Щоб сего уникнути можна в почутю своєї невинности зажадати „сейчасового, безпроволочного” розсудженя справи через суд. Треба удати ся до першого ліпшого судії висших судів і зажадати письменно так званого “writ of habeas corpus.” Коли сам увязнений сього зробити не може, то се може залагодити хтось з його родини або приятелїв.

Перед тим судією треба зложити заприсяжене зізнанє, що вязня неправно арештовано. Добре є, коли до сього долучить ся оригінальний розказ арештованя (warrant), а коли його не можна дістати, то треба написати длячого його не можна було дістати.

Наколи не знає ся в якім місци держать увязненого, вистає опис особи і поданє іменн і назвиска. Кождий судія має обовязок видати такий “writ of habeas corpus” і сим розказом припоручити відповідному урядникови дотичну особу вишукати і привести. Потім сейчас розглядає справу, а як покаже ся, що вязня арештовано неправно, сейчас випускає ся його на волю. Колиб трапило ся, що судія відповив видачі такого “writ of habeas corpus,” то тоді іде ся до другого, третого і т. д. аж доки не одержить ся сповнення бажаня.

2) За проступки і злочини, наколи обставини суть такі, що вина обжалованого здає ся певною, видає ся процес. Ніхто однак не може бути засуджений на кару за провину через одного судію: судять його скликані в тій ціли горожани, відповідно заприсяжені, і які складають так зовимий суд присяглих або “jury.” Суть два роди сеї “jury” і кожда з них має иньшу задачу. Так звана “grand jury” складаюча ся з 12-24 судіїв наперед розважає на підставі обжалованя прокуратора і доказів представлених через нього, чи обжалованого арештувати і виточити йому процес. Сі докази не потребують бути еще такі, аби вже доказували вину: вистає, коли зродять сильне підозрінє і на підставі того вимагають арештованя. Наколи „grand jury” заявить ся за арештованєм, то тоді обжалованого задержує ся в слідчій вязниці аж доки не виточить ся йому формального процесу перед другого “jury,” зложеною з інакших 12-ох судіїв присяглих. Тут прокуратор представляє докази вини, правні оборонці (адвокати) боронять обжалованого а тих 12 судіїв рішає, чи обжалований є винний чи ні.

3. Важним еще привілейом є се, що за один і той самий злочин ніхто не може бути два рази процесований. Не тикає ся се дрібних переступлень права (про які рішає мировий судія) хотяй і тут є певна границя. Є се важне тому, що хтось з пімсти або зависти мігби когось раз увільненого казати другий раз арештувати під покривкою, що найшов новий доказ.

Рівнож є заказане судіям визначати за високі кари і кавції (bail)

Конституція Злучених Держав рівнож закаує видавати так зовимі “bill of attainder.” За ніякий злочин родина злочинця не може бути позбавлена права до його мастку.

4. Привілейом горожаннна Злучених Держав є рівнож свобода слова і релігії. Се значить, що всякому вільно говорити, писати або видавати осуд, який йому подобає ся, без попередного стараня ся о позволенє у властей або без подаваня до цензури сього, що хоче писати або говорити. Сего права деякі

належито не розуміють. Тут нема вправді цензури і ніхто не може заборонити комусь говорити або писати, що кому подобає ся. Однак кожний говорячий або пишучий “відповідає за наслідки,” які з сього вийдуть. Если з чийоїсь мови або писаня вийде комусь шкода, він відповідає перед правом за сю шкоду.

Свобода віри значить, що кожному вільно вірити і відбувати такі релігійні практики, які після своєї гадки уважає за найліпші.

Право спадкове

Если хтось лишить по собі якесь майно а не полишить розпорядження своєї послідної волі (тестаменту), то його майно переходить на наслідників і ділить ся на части відповідно до степеня посвоячення. Первородство не надає якихсь спеціальних прав. В поодиноких Державах існують ріжні права, але в головних нарисах вони по більшій часті суть однакові.

Недвижиме майно ділить ся по рівній часті між діти. Если якесь з дітей не жиє, але лишило по собі знова діти, то тоді на тих внуків, переходить та частина майна, яка припадала-би на помершу дитину. Так пр.: хтось мав четверо дітей, з них одно померло, але полишило троє внуків: тоді реальність ділить ся на чотири части, а одна четверта переходить на сих внуків, з яких кожде дістане одну дванайцятую часть реальности.

Наколи померший не полишив дітей, то реальність переходить на батька. Наколи не полишив батька, реальність переходить на матір, братів і сестри в рівних частях або на їх наслідників, відповідно до степеня свояцтва. Наколи не лишив і таких близьких свояків, реальність ділить ся відповідно поміж дальших свояків.

В разі, коли померший не лишив ані близьких ані дальших свояків, недвижиме його майно переходить на власність держави.

Що тикає ся движимого майна, то в кожній Державі існують інакші права і ми в се не можемо тут входити.

Послідна воля (тестамент)

Зробити такий тестамент, який не можна-би потім звалити, зробити є вельми тяжко і потреба до сего опитного адвоката своєї Держави. Тут подаємо загальні права.

Кожда повнолітня людина, умово здорова може зробити тестамент. Замужня жінка має до сего право лишень в деяких Державах відповідно до прав означаючих її право власности. Суть Держави, де і малолітні особи (молодець 18-літний або дівчина 16-літна) мають право розпоряджувати своїм движимим майном.

На початку тестаменту треба ясно написати, що се є послідна воля тестатора. Коли є кілька тестаментів, то важний є сей, який має найпізнішу дату. При кіці тестаменту мусить бути дата і власноручний підпис тестатора як і підписи двох сьвідків. Часто вистане двох сьвідків, однак найліпше є мати трох сьвідків. В разі потреби можуть бути сьвідками навіть і замужні жінки, однак ніколи не можуть бути такі люди, про котрих є бесіда в тестаменті, на які припадає часть наслідства, або які мають обовязок виповнення послідної волі тестатора.

Свої бажаня треба в тестаменті висказати ясно і простими словами.

Наколи в тестаменті пропускає ся діти або внуки, то право є тої гадки, що про них забуло ся і в тім случаю завсїгди признає їм належну пайку, винявши, коли в тестаменті ясно і недвозначно виключає ся їх від наслідства, подаючи причини, длячого се робить ся.

В тестаменті треба подати імя того, який має постарати ся про се, щоб виповнено сю послідну волю. Коли сего не зробить тестатор, то право назначає такого чоловіка.

Кодицилі, чи то додатки до тестаменту мусять так само як і тестамент, наколи мають бути важні, бути заосмотрені підписом тестатора і сьвідків.

В богато Державах жінки і діти мають ненарушиме право до якоїсь стало означеної частини майна помершого, отже в тих Державах навіть і тестаментом не можна їх виключити від наслідства.

Купно і продана

Наколи хто хоче зістати властителем землі, хати або иньших предметів мусить при помочи адвоката або опитного нотаря зробити котракт. Тут можемо лишень в найзагальніших зарисах подати деякі вказівки, бо права тикаючі ся того суть такі численні, устави такі ріжноманітні, що можемо лише перестеречи, аби бути вельми осторожним при заключаваню контрактів купна і спрода-

жи, позаяк з сього походять найчисленніші і найбільше заплутані процеси.

Розрізняємо купно нерухомого майна (реальности) і купно рухомости. До першого належить купно кусників землі (lands) і мійських реальностей (real estate); до другого часто крім ріжних предметів вчислюють ся доми до переносеня по містах, які стоять на власній або винятій землі.

Хотячи купити реальність, передовсім треба переконатися, чи продаючий має повне право розпоряджувати сею річю. В кождім місті і в кождім окрузі (county) є гіпотичний уряд, в яким точно записує ся кождий правний документ тикаючий ся реальности. Тому треба постаратися о писаний, через відповідного чоловіка або фірму виготовлений витяг з такого гіпотечного уряду (abstract of title). У нім по порядку мусять бути списані усі трасакції, через які переходила дотична реальність від самого початку, то є від часу, коли належала до Держави. Треба уважати, щоби сей витяг (abstract) був доведений — о скільки можливо — аж до дня, в яким купує ся реальність, позаяк разом з реальністю набуває ся не лиш права до ньої, але також і усі тягарі звязані з ньою.

Такий витяг дає ся переглянути опитному адвокатови, який дасть потрібні вказівки.

Як нічо не стоїть на перешкодї, купуючи реальність дістає ся акт спродажи від продаючого (warranty deed); сей акт, зладжений правно, мусить бути підписаний через спродаючого в присутности призначеного до сего урядника (мирового судїї або нотаря) а в многих стейтах мусить бути підписаний також і через жінку спродаючого, бо в противнім случаю не мавби вартости.

Сей акт купна і спродажи (warranty deed) треба віддати до гіпотечного уряду, щоб там його втягнули до гіпотечних книг (recording).

Движимий маєток, до якого право власности також треба розслідити, набуває ся звичайно при помочи иньших актів спродажи, так званих "bill of sale". Як небудь вистане там звичайно підпис продаючого (без підпису жінки) то все такої в деяких Державах наслідком уставами забезпечених прав жінки (передовсім при домах переносних) потрібний є також і підпис жінки, щоби спродажа стала ся важною. І тим осторожнішим треба бути при купні рухомого майна, бо такий не втягає ся до гіпотечних книг, то є не рекордує ся і тому права власности можна доказати лишень документами.

Поżyczки можна зтягати на реальности або і на майно движиме. Документ, який обезпечує вірителя називає ся “mortgage,” а в разі коли він тикає ся движимого майна, називає ся “chattel mortgage.” На pożyczену суму майна виставляє ся вексель (note) а до нього долучає ся акт гіпотеки (mortgage); сей втягає ся до гіпотечних книг (рекордує ся). При підписуваню і рекордованю актів гіпотеки заховує ся такі самі средства осторожности, як при актах спродажи і так тут віритель як і там купуючий мусять при помочи витягу пересвідчити ся, що гіпотека є певна.

Дуже часто віритель не хоче, щоби вексель і акт гіпотеки були виставлені на його імя, а то в тій цілі, щоби лекше міг продати сі акти, або і в иньшій якій цілі. В таких разі виставляє ся векслі (note) на своє власне імя (to the order of himself), або як більше осіб підписує, of themselves), але тоді вексель мусить бути підписаний не лиш на тій самій стороні, але також індорсований, то є підписаний в попереk на відворотній стороні. Місто “mortgages,” то є актів гіпотеки часто уживає ся так званих “Trust Deeds.” В тих документах не фігурує віритель як маючий право до реальности в разі недодержання умови, тільки зовсім иньша довірочна людина, яка є опікуном гіпотеки (trustee). Звичайно вибирає ся такі дві людини, з яких дна є правним опікуном (trustee) а друга його заступником (successor in trust) на случай його неприсутности або смерти. Ті “Trust Deeds” тому так радо уживають ся, позаяк улєкшують спродажу прав вірителя, але криводить часто необзнакомлених до непорозумінь, бо сі вичитавши імя опікуна гіпотеки (trustee) мильно уважають його за вірителя. В тим документі є описаний вексель (note) на підставі якого його зладжено а тим самим на чие імя виставлено такий вексель. Природно, що коли вексель є виставлений на своє власне імя, то назвиска вірителя нема ані на векслі ані на “Trust Deed” і тоді можна вигідно продавати такі документи, так як всякий вартісний предмет: правний властитель вексла (legal holder of the note) має свої права забезпечені, хотяй його імя не згадує ся.

Як довг сплатить ся, треба гіпотеку очистити. Віритель, або опікун гіпотеки (trustee) дає тоді акт зреченя ся претенсії (release deed) який також треба рекордовати то є втягнути до гіпотечних книг. Тоді потреба також постарати ся о подерте вексла.

“Chattel mortgage”, т. є забезпечене на движимім майні звичайно є важне лишень два літа. По двох роках тратить свою правну силу. Як довг до сього часу не є сплачений, треба постарати ся о відновленє “chattel mortgage.”

ВИНАЙМ.

Контракти винайму землі, реальности, мешканя або і всіляких предметів, підписані через контракуючі сторони, повинні описувати дуже точно усякі усліва під якими власність переходить на якийсь час в чужі руки. Їх називає ся “leases.” Права Державні в тім випадку суть дуже ріжноманітні.

Як дістати паспорт Злуч. Держав --- ---

Хто є горожанином Злучених Держав, то є має “перші” і “другі” папери а хоче поїхати за границю, повинен перед виїздом постарати ся о паспорт.

Пашпорти видає лишень державний секретар (міністер справ заграничних.)

Хотячи дістати паспорт треба написати по блянкет аплікації о паспорт, менче більше в сей спосіб:

Department of State, Passport Bureau, Washington, D. C.

Dear Sir: Please mail me a blank application for passport to be used to a naturalized citizen

Підпис і адреса.

По одержанню блянкету треба точно і ясно відповісти на всі випечатані у нїм питання, а потім підписати ся і запрягнути свій підпис і свої відповіді перед публичним нотарем.

До так виповненої аплікації треба долучити свої горожанські папери і одного доляра і післати під тою самою адресою, а зворотною почтою дістане ся паспорт.

З американським паспортом можна безпечно подорожувати по всіх краях з винятком Росії і Румунії. Хто хоче їхати до Росії, мусить свій паспорт візувати найперше у російського конзуля в Америці, що коштує \$1.25.

Без візованя паспорт не має ніякого значіня в Росії.

Гроші, міри і ваги --- ---

В Злучених Державах курсують слїдуючі биті урядом гроші.

Мідяні: 1 цент — One cent;

Срібні: Dime — 10 центів, Quarter — 25 центів, Half Dollar — 50 цнт. і One Dollar з написом “In God we trust”, а на відворотній стороні “E Pluribus Unum.”

Золоті: Half Eagle — 5 долярів, Eagle — 10 дол. і Double Eagle — 20 долярів;

Паперові гроші: 1. Видані урядом Зл. Держав, "United States Notes" вартости одного, 2, 5, 10, 20, 50, 100, 500 і т. д. доларів, які за для зеленої краски на відворотній стороні називають „Greenbacks”; 2. Видані рівнож урядом Зл. Держав „Gold Certificates” і „Silver Certificates,” послідні в штуках по 1, 2, 5, 10, 20, 50 і т. д. дол.; 3. Подібні до попередних і маючі такий самий курс „National Currency.”

Приймаючи банкноти треба дуже уважати, позаяк в обігу є дуже багато фальсифікатів, якими одурюють переважно сьвіжо приїхавших емігрантів.

Міри довжини

1 inch (цаль); 12 inches (цалів) — 1 foot (стопа); 3 feet — 1 yard, 1760 yards — 1 миля.

I.

Колп замінемо	інчі то дістанемо	стопа то дістанемо	ярди то дістанемо	милі то дістанемо
1	25·4 ммтр	0·304 метрів	0·914 метрів	1·609 кмтр.
2	50·8 „	0·609 „	1·828 „	3·218 „
3	76·2 „	0·914 „	2·743 „	4·828 „
4	101·6 „	1·219 „	3·657 „	6·437 „
5	127·0 „	1·524 „	4·572 „	8·046 „
6	152·4 „	1·828 „	5·486 „	9·656 „
7	177·8 „	2·133 „	6·400 „	11·265 „
8	203·2 „	2·438 „	7·315 „	12·874 „
9	228·6 „	2·743 „	8·229 „	14·484 „

II.

Колп замінемо	метер то дістанемо	метер то дістанемо	метер то дістанемо	кілометер то дістанемо
1	39·37 інчів	3·28 стіп	1·09 ярдів	0·62 миль
2	78·74 „	6·56 „	2·18 „	1·24 „
3	118·11 „	9·84 „	3·28 „	1·86 „
4	157·48 „	13·12 „	4·37 „	2·48 „
5	196·85 „	16·40 „	5·46 „	3·10 „
6	236·22 „	19·68 „	6·56 „	3·72 „
7	275·59 „	22·96 „	7·65 „	4·34 „
8	314·96 „	26·24 „	8·74 „	4·97 „
9	354·33 „	29·52 „	9·84 „	5·59 „

Міри площі

144 square inches — 1 sq. foot (квадратова стопа); 9 sq. feet — 1 sq. yard; 30¼ sq. yards — 1 sq. rod; 49 sq. rods — 1 rood; 4 roods (або 160 sq. rods) — 1 acre; 640 acres — 1 sq. mile (1 кв. миля)

I.

Коли вмінемо	квадрат. інч. то дістанемо	квадр. стопу (sq feet) то дістанемо	квадр. ярдів (sq. yards) то дістанемо	акри (acres) то дістанемо
1	6.45	9.290	0.836	0.4047
2	12.90	18.581	1.672	0.8094
3	19.35	27.871	2.508	1.2141
4	25.80	37.161	3.344	1.6187
5	32.25	46.452	4.181	2.0234
6	38.71	55.742	5.017	2.4281
7	45.16	65.032	5.853	2.8328
8	51.61	74.323	6.689	3.2375
9	58.06	83.613	7.525	3.6422

квадр. сантиметрів   квадрат. дециметрів   квадрат. метрів   гектарів

II.

Коли вмінемо	квадр. центим. то дістанемо	квадратові метри то дістанемо	гектарів то дістанемо
1	0.15	10.76	2.47
2	0.31	21.52	4.94
3	0.46	32.29	7.41
4	0.62	43.05	9.88
5	0.77	53.81	12.35
6	0.93	64.58	14.82
7	1.08	75.34	17.29
8	1.24	86.11	19.76
9	1.39	96.87	22.23

квадр. інчів   квадрат. ступ   квадрат. ярдів   акрів

Ваги

16 ounces — 1 pound; 25 pounds — 1 quarter; 4 quarters — 1 hundred weight (сотнар); 2000 pounds — 20 hundred weights — 1 ton (одна тона)

Коли замінемо	оунс то дістанемо	round то дістанемо
1	28.3 грамів	0.453 кгр.
2	56.6 „	0.907 „
3	85.0 „	1.360 „
4	113.3 „	1.814 „
5	141.7 „	2.267 „
6	170.0 „	2.721 „
7	198.4 „	3.175 „
8	226.7 „	3.628 „
9	255.1 „	4.082 „

Змінчиві ваги суть для бавовни; 1 bale — big 333 до 504 фунтів. Baggel для муки — 196 фунтів, для рижу — 600 ф., для нафти — 40 гальонів. Quinta (гішпанський сотнар) — 101.4 фунтів.

Міри течей

I. Вино, олива і всі течі крім пива і молока.

2 pints — 1 quart	1 quart — 0.95 літра
4 quarts — 1 gallon	1 gallon — 3.79 літра
3 1/2 gallons — 1 barrel	1 barrel — 1.19 гектолітра
63 gallons або 2 bls. — 1 hogshead	1 hogshead — 2.385 гектолітра
1 pint — 0.47 літра	1 літер 1.05 quart
	1 гектолітер — 0.848 barrel.

II. Пиво і молоко.

2 pints — 1 quart	1 quart — 1.16 літра
4 quarts — 1 gallon	1 gallon — 4.62 літра
36 gallons — 1 barrel	1 barrel — 1.66 гектолітра
1 1/2 barrel або 54 gallons — 1 hogshead	1 літер — 0.86 quart
1 pint — 0.58 літра	1 гектолітер — 0.60 barrel.

III. Збіже, мука і т. д.

2 pints — 1 quart	1 peck — 8.81 літра
8 quarts — 1 peck	1 bushel — 35.24 літра
4 pecks — 1 bushel	1 літер — 1.82 pints
1 pint — 0.55 літра	1 гектолїтер — 2.84 bushels
1 quart — 1.10 літра	

Колл вмінемо	кварт то дістанемо	ґальон то дістанемо	літер то дістанемо	гектолїтер то дістанемо
1	0.94 літрів	3.78 літр.	1.05 кварт	2.83 бушл.
2	1.89 „	7.57 „	2.11 „	5.67 „
3	2.83 „	11.35 „	3.17 „	8.51 „
4	3.78 „	15.14 „	4.22 „	11.35 „
5	4.73 „	18.92 „	5.28 „	14.18 „
6	5.67 „	22.73 „	6.34 „	17.02 „
7	6.62 „	26.49 „	7.39 „	19.86 „
8	7.57 „	30.28 „	8.45 „	22.70 „
9	8.51 „	34.06 „	9.51 „	25.53 „

Приписи поштові

Американська почта ділить всі річи, котрі відбирає до пересилки на чотири класи.

ПОЧТА ПЕРШОЇ КЛАСИ.

Тою почтою має посилати ся усе, що є в цілости або в часті записане, отже листи, картки, рисунки, пляни (если на них суть подописувані обясненя) рукописи писані рукою або машиною, цінники, в котрих пороблено рукою зміни і т. д. Платить ся з цнт. за кожду унцію ваги або єї часть, кромі карток коресп. які коштують і цнт.

ПОЧТА ДРУГОЇ КЛАСИ.

Сим приписам підлягають часописи, періодичні виданя, які принайменче виходять 4 рази до року; друки призначені до літератури если висилають ся в формі аркушевій, суть неоправлені і неслужать як адвертайзмент.

Оплата за щоденні часописи і періодичні видання 1 цнт. від фунта, коли передплатники самі собі відбирають з пошти;
тижневники 1 цнт. від фунта з доставою до домів адресатів;
за прочі часописи (кромі тижневників) 1 цнт. від штуки без
взгляду на вагу, коли надані суть на пошті приватними особами;
за періодичні видання до 2-ох унцій ваги платить ся 1 цнт.,
висше 2-ох унцій 2 цнт.

ПОЧТА ТРЕТОЇ КЛЯСИ.

Книжки, памфлети, ритованя, мапи друковані на папери, фотографії, катальоги, циркулярі, прібки збіжа, насіне і т. д. Платить ся 1 цнт. за кождих 2 унції.

ПОЧТА ЧЕТВЕРТОЇ КЛЯСИ.

Всі иньші річи і предмети, не підчинені приписам пошти 1, 2, 3 класи, приймають ся поштою до пересилки, если не дадуть ся легко ушкодити. Порто 1 цнт. за кожду унцію мусить бути оплачене з гори.

ПОЧТА ЛИСТОВА.

Листи треба адресувати виразно. На горі пише ся імя до ко-го лист писаний, під сим число дому і улица, або число поштової скриньки (Р. О. Вох) а в самій середині місто і державу, в котрій се місто лежить. В лівім кутику на самій горі пише ся своє імя і адресу, щоб лист міг бути звернений на случай, коли його не мож було доручити адресатови. Марки приліпляє ся в правім кутику коверти. Иньша форма заборонена.

Імена держав треба подавати завсїгди скорочено.

ОГРАНИЧЕНЕ ВАГИ.

Вага листів є неограничена і можна посилати поштою і най-тяжший лист, як оплатить ся його в цілости або принайменче половину.

Вага всіх прочих предметів висиланих поштою може виносити найбільше 4 фунти. Лише поодинокі книжки, коли важуть більше як 4 фунти приймають ся до посилки.

ПОЧТА ГРОШЕВА.

Гроші пересилає ся поштовими переказами (money order). Еслиб переказ почтовий затратив ся, то тоді уряд почтовий виставить другий так, що послаючі сторони не можуть мати ніяких страт. За виставлене другого переказу не платить ся нічо.

Щоб післати гроші поштою іде ся до поштового уряду і тут дістає ся даром “application for money order.” Тут треба в відповідній рубриці виписати суму грошей, імя і докладну адресу хто має гроші дістати і своє імя та адресу. Так виповнену картку треба показати урякникови, який після ньї виставить переказ і віддасть його посилаючому. Той переказ має посилаюча особа післати в листі тому, кому посилає ся гроші і чие імя є виписане на переказі. Відбиратель іде з ним на свою пошту, підписує сей переказ, а на запит урядника поштового “who sends”, “хто посилає” має сказати імя посилаючого гроші і тоді їх дістане.

Одним переказом поштовим можна післати найбільше \$100.

Приписи желізничі

Ціла сїть желізнича в Злучених Державах є в посїданю приватних людей і тому досить дорого приходить ся платити за їзду американськими “тренами.”

За діти до 5 лїт включно не платить ся нічо, коли вони їдуть під опікою відповідної особи; за діти від 5 до 12 лїт платить ся половину тикету.

Кождий пасажир може брати зі собою малі, ручні пакунки. Крім сього має право до безплатного перевозу пакунків до 150 фунтів ваги, если має цілий тикет їзди, а до 75 фунтів, если іде за пів тикетом.

Пакунки відбирають ся до перевозу лиш на особових тренах.

Хто має пакунок більший як 150 фунт. ваги мусить за нього доплатити. Звичайно виносить така доплата 12 процент цїни його тикету від кождих 100 фунт. ваги. Если один пакунок важить більше як 250 ф., то не приймає ся його до перевозу. Хто хоче надати свій пакунок, мусить принайменче 20 мінут перед відїздом потягу купити собі тикет подорожи, а відтак надавати пакунок показуючи при тім свій тикет. На се дістане ся нумеровану бляшку (чек), за котрим відбирає ся свій пакунок на місци призначеня. Такий чек не можна згубити. Если комусь по приїзді на означене місце не вигідно відібрати сейчас свій пакунок, то може його лишити в магазині (baggage room). Однак если по 24 годинах його не відбере, мусить платити за перехованє.

В разї, коли би чекований пакунок стратив ся з вини желізничї служби, компанія платить до \$100 відшкодованя тим

особам, котрі надавали той пакунок первоклясним неограниченим тикетом їзди.

Зробити в дорозі перестанок або висісти на якійсь стації з тим, щоб потом на той сам тикет можна дальше їхати там, доки тикет куплений, може лиш сей, хто купив тикет першої класи (first class unlimited ticket). Хто не має такого тикету, мусить їхати без перерви аж до місця призначеня.

Один вагон потягу єсть призначений для курячих (smoking car). Їхати у нїм жінці не пристоїть.

Всякі жалоби і скарги належить вносити до General Passenger Agent даної желізничої компанії.

Права для бизнесменів (в короткости) ==

1. Незнане закона нікого не оправдує.
2. Се обманство — скривати обманство.
3. Закон нікого не обовязує ділати неможливі річи.
4. Згода без намислу (consideration) є неважна.
5. Підписи олівцем суть важні.
6. Поступоване одного спільника обовязує других.
7. Контракти роблені в неділю право уважає за маловартні.
8. Контракт з малолітним неважний.
9. Наставники (власителі, директори, менаджери) суть відвічальні за своїх агентів.
10. Note (вексель) виданий малолітним неважний.
11. Note виставлений в неділю нічо не вартує.
12. Note одержаний обманством від особи нетверезої або як довг виграний в карти не може бути сколектований.

Військові полекші для австрійських емігрантів

Для вигоди емігрантів з Австрії, які перебувають за морем, австрійські військові власти завели вельми важні полекші що до відбуваня військової служби. Сї полекші пороблено, а взглядно розширено в двох напрямках: 1) для рекрутів, що вступають в вік військової бранки і 2) для резервістів, обовязаних до військових вправ.

Маючі ставити ся до асентирунку, від тепер на свою просьбу можуть бути увільнені від ставаня до асентирунку в першій

і другий класі не лиш у краю, але і перед конзулятом. Доперва в третій класі маючий ставити ся, мусить зголосити ся до лікарських оглядин в конзуляті.

В случаю, як що за першим ставленем ся (в 21-ім році житя) рекрут зістане узнаний через конзулят за здібного до служби, може бути асентирований за границею через сей конзулят, однак від активної служби може бути увільнений аж до 1-го падолиста того року, в котрім кінчить 24-тий рік житя.

До сих пор мусів такий рекрут, хотяй-би навіть перебував і за морем, зголосити ся в тім самім році, в котрім узнав його конзулят за здібного до військової служби, перед асентирункову комісію в Австрії. Се було для дотичних получене з величезними стратами часу і гроша а часто і поплатної, сталої праці.

Полекші, признані резервістам, які відбули уже свою обовязкову військову службу, суть еше більші. Резервісти іменно, наколи на час внесуть просьбу о звільнене від військових вправ, дістають се звільнене без найменчих перепон. З увільненем від вправ є рівночасно злучене і звільнене від контрольних зібрань. В тій цілі треба вносити подання, заосмотрені військовими документами (військовий пашпорт і карта покликуюча) що року, до кінця місяця січня до відповідного конзуляту.

Сі полекші певно зменьшать число військових дезертирів поміж нашими емігрантами. Богато з поміж них, не хотячи переривати собі роботи, або не маючи на разі гроший на поворот до краю, не зголошували ся ані до військової служби, ані до військових вправ, ані не подавали в конзуляті ніяких оправдань. Пізнійше, з боязни перед острими карами, не могли більше вернути до краю, мимо сего, що нераз їх особисті відносини доконечно сього вимагали. Заведені тепер полекші суть так догідні, що кождий може легко з них скористати як не одного, то слідуячого року.

Конзулі Злучених Держав

В Австрії.

Буда Пешт — Frank D. Chester, конзуль.

Карльсбад — John S. Twells, агент конз.

Прага. — Joseph J. Brittain, к.

Райхенберг — Charles B. Harris, к.

Трієст — Geo. M. Hotschick, к.

Відень — W. A. Rublee, аг. к.

В Росії.

Батум — Wm. W. Masterson, к.
Кронштадт — Peter Wirgius, агт.
Москва — Samuel Smith, к.
Одесса —
Рига — Alex. Heingartner, к.
Петербург — Frank D. Hill, к.
Владивосток — Paul Nash, к.
Варшава — Hernando de Soto, к.

АВСТРИЙСЬКА АМБАСАДА.

Mr. L. Hengelmuller von Hegervar, амбасадор, Washington,
D. C.

Baron Louis Ambrozy, адвокат, Washington, D. C.
Baron F. Haumerle, секретар, Washington, D. C.

РОСИЙСЬКА АМБАСАДА (WASHINGTON, D. C.)

Baron Rosen, амбасадор.
M. Kroupensky, адвокат.
Prince Nicholas Koudacheff, I-ий секретар.
Colonel Raspoloff, військовий аташе.
Commander Nebolsine, аташе фльоти.

АВСТРИЙСЬКІ КОНЗУЛЯТИ.

W. F. Stoutz, к., Mobile, Ala.
Francis Korbe, к., San Francisco, Cal.
H. Baars, віце конз., Pensacola, Fla.
Edw. Karow, віце конз., Savannah, Ga.
Alex Nuber von Pereked, конз., Chicago, Ill.
Franz Hindermann, к., New Orleans, La.
Louis Hester, к., Baltimore, Md.
Arthur Donner, к., Boston, Mass.
Ferdinand Diehm, к., St. Louis, Mo.
Baron Hoenning O'Caroll, ген. к., New York, N. Y.
T. von Schuetzenburg, к., Philadelphia, Pa.
Adalbert Merle, ген. к., Pittsburg, Pa.
Peter Krafft, к., Manila, P. I.
John Reymershoffer, к., Galveston Tex.

В адресі на коперті треба до назвиска і міста додавати: "Austro-Hungarian Imperial Consulate." Кождий петент повинен звернутися до того конзуляту, який є для нього найблизший.

РОСИЙСЬКІ КОНЗУЛЯТИ.

Murray Wheeler, віце конз., Mobile, Ala.

Paul Kozakevitch, к., San Francisco, Cal.

W. W. Williamson, віце конз., Chicago, Ill.

Albert Schippenbach, к., Chicago, Ill.

Charles Nitze,, віце конз., Baltimore, Md.

T. Quincy Browne, віце конз., Boston, Mass.

N. de Lodygiensky, ген. конз., New York, N. Y.

William R. Tucker, віце конз., Philadelphia, Pв.

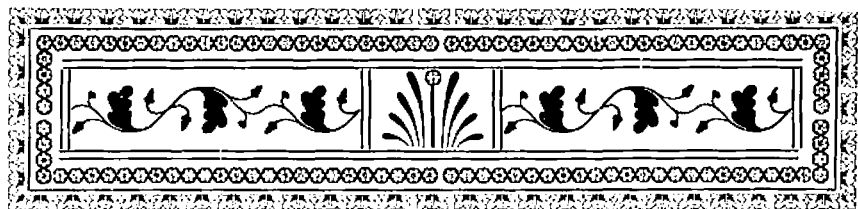
В адресі на коперті побіч назвиска і місцевости треба додавати: "Russian Imperial Consulate."

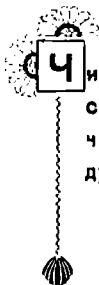

О. КОСТЬ НУРИЛЛО

Рідний край

Чи носиш в серденьку соколе мій брате
сї шуми, що віють од карпатських гір, —
чи чуєш, як пахне те жито не з'жате
душисто на росї під вечір до зір....

Чи тямиш у ясну ноченьку часами
сї сьпівні дївочі голосні, як дзвін,
що котить ся в душу рідними словами,
їх дивний жалісний, тумливий гомін....

Чи спімнеш мій брате на маму стареньку,
що з праці в неволї з'жовтіла на пень,
як тебе прашала в годину чорненьку
за море, далено.... гень.... гень....

Чи бачиш мій брате церковцю, могили,
що квітьом жовтявим квітчають ся в май,
чи з'числиш ті сльози, що жінки пролили
там, брате, в неволї, де твій рідний край....

Perth Amboy, 20. X. 1908.

Др. АНДРІЙ ЧАЙНОВСЬКИЙ

ХТО ВИНЕН?

(ОПОВІДАННЯ)

Я вийшов до салі судової саме в тій хвилі, як предводитель сенату заложив на голову бірет, і виголосив засуд:

“В імені єго величства цїсаря!

Суд окружний признає Стефана Припоня винним злочину крадежи. . . . . і засуджує його на тяжку вязницю через оден рік і т. д.”

По виголошеню мотивів, обжаловиний кару прийняв, а предводитель сказав обжалованому ще таке:

“Ти єси непоправний злодій. Місто уцтво працювати, бо ти хлоп здоровий — ти крадеш. Тями, що коли ти ще раз що найменшого вкрадеш, то підеш як налоговый злодій перед присяглих, а тоді дістанеш найменче пять років.”

Стефан Припонь слухав тої науки, начеб його хвалили. Він всміхався добродушно, а на кінець вклонився і сказав: дзенкую.

Я придвигався йому близше.

Був се кремезний парубок, яких 26 літ. Лице було гарне, чисто виголене з підкрученим в гору вусиком. Волося біляве мов льон. Очи в його були сині, розумні. Він дивився ними, як колиб на його сумліню не було ніякого гріха. Дивлюся я в те лице, і не бачу ніякого збоченя, ні одної черти, котра би вказувала на те, що се небезпечний для чужого добра злодій. Навпаки, як би не арештантська куртина гадати можна, що се парубок, якому кажуть женити ся, а він вагає ся, котру брати.

* * *

За кілька днів робили у мене в огороді арештанти. У тій партії був і Стефан Припонь теж. Я його зараз пізнав. Двох арештантів напинали колючий дріт горі паркану.

— Що то, прошу пана, допоможе — обзиває ся один арештант... такий дріт злодія не спинить... бігме. Мене раз притиснув шандар до такого плота з колючим дротом... здавало ся: ось ось піймає за шворот... Боже сьвятий! Як махну через дріт, як птах... бігме! А шандар став, як теля перед зачиненими воротами. Я йому ще показав язик, тай дав ногам знати...

— А він не стріляв?

— А коли не вільно... він мене ще не спіймав, а лише ловив мене — то не вольно!

— А я тобі кажу, — говорить Припонь, що дурниці плетеш... такий дріт, то є добра річ... Певно, що нашого брата злодія він не спинить, але я би хотів видіти порядного злодія шануючого себе, щоби йшов в сад яблука красти... Така робота для хлопців, а ті то вже певно через такий колючий дріт не полізуть...

— Хиба-ж між злодіями є онорні люде? — питає арештант-газда, що вже сидів за побите...

— Певно більше, як між вами кметями славетними — обзиває ся обиджений Припонь... Порядний злодій не скривдить камрата, не ошукає, додержить слова без присяги, в біді допоможе, не псує зарібку і межі не переоре... У нас є своє право і свій гонір...

Арештанти стали сьміяти ся...

— Якого чорта сьмієш ся? Хиба ти се розумієш? Зломив хлопви руку, біда знає за що і хоче рівнати ся з порядними злодієм?

— З діда прадіда, правда? — докинув один з арештантів...

— Ні, мій батько богач був... в соломі спав, а ходаком чир сьорбав...

Припонь спер ся на рискали і каже до мене:

— Ви, пане книжки пишете, я читав одну в казні... колиб я вам розповів мою історію, булоб з чого книжку зложити...

— Ну, розкажіть, може я і напишу... — кажу я...

— Перш усього не ви-кайте мені... се мені неналежить ся... я арештант-злодій не навик до того...

— Най буде й так. А де ти читати навчив ся?

— А деж-би? в академії, в криміналі, в Станіславові сидів...

— То вже і в Станіславові був?

— На два опади, по три роки...

— Хиба за крадіж?

— А за що-ж би?

— Ну, то розкажуй свою історію...

— Возьміть мене де небудь на бік до інчої роботи, — каже з тиха — на що ті дурні мають слухати... вони і так сего не зрозуміють...

— То ходи викорчуй мені отсю стару черешню...

Припонь узяв свій рискаль, і ми відійшли на другий кінець огорода. Ще раз оглянув ся за дозорцем. Відтак витягнув зза пазухи тютюн, скрутив вмиль папіроску, і закурив.

— Моя мама з бойків була, — зачав своє оповіданє, обкопуючи черешню... В голодний рік зайшла малою дівчиною до Білини великої коло Самбора з родичами. Родичі вмерли, а она стала на службу у багатого шляхтича Білинського Тарасовича. Як вона виросла на дівку, казали люди що дуже гарна була. У того Білинського був син одинак... ну догадайте ся, що далі було. Мама, бувало, розказуючи про се, плаче, і присягає ся, що вона тому не винна... Молодий Білинський попросту знасилував її, тай годі....

Та пощо я се все говорю? На що рушаю кости моєї бідної мами? Я собі зажартував, щоби се все списити в книжку. Пишіть або й ні, мені се байдуже. Але мені вже під серцем накіпіло... конечно треба виговорити ся. Пан нераз боронять в суді, таких як я... Добре вам знати, що нашого брата доводить до такого. Ось я злодій, кримінальник, всі мене боять ся, ніхто в хату не пустить, а в мене таке сумліне чисте, як у малої дитини, бо я бідного ніколи не скривдив... Овшім не одного бідного я запоміг, так мені Боже здоровля дай! Пан з мене сьміють ся? Я звиняю себе як той циган, що хотів кобилу перескочити, впав на неї, а она зірвала ся враз з ним і втікла. Ось послухайте моєї історії до кінця...

Що моїй мамі бідній було робити? Сирота, опущена від всіх... Де її було шукати права і справедливости? Вона пожалувала ся перед господинею, а вона її ще вилаяла: „ти сяка така, заволоко, ти мені хлопця збалувала, він не з таких, я його гарно виховала...” Пожалувала ся перед господарем, а він, сьміючись, каже: „ти повинна собі за честь вважати, що богацький син шляхтич з тобою заходив ся...”

А коли вже приходило до того, вигнали маму з хати, відчипного дали десятку. Пішла мама з плачем... хйба треба було під плотом родити. На дорогу ще її господиня вилаяла: „ти прибуддо, хату-сь мені споганила, хлопця звела з уцтивої дороги...” Зібрала мама свою мізерію і пішла між людий. Змилиувала ся якась бабуся повитуха, і приняла в хату.

Відтак радила бабуся, щоб мама дала мене на вихованє, а сама пішла денебудь за мамку до міста. Та мама й слухати о тім не хотіла, щоби зо мною розставати ся....

Бідувала зі мною як могла, гарувала, заробляла, сорому наїла ся, а не пускала мене з рук на певну смерть.

І я виховав ся між телятами, поросятами, гусьми, в гною, в смороді. Відтак пас я людські гуси, корови, а мама прала, пряла, жала в поли... Ціле село прозивало її бойчихою, а мене бойчу-

ком. Обоє ми були попихачами. Та мама була покірна, нікого не лаяла, не проклинала, а молила ся до Бога, і мене того вчила... І я зносив усе терпеливо, кожному рад був услужити, кожному я вступав ся з дороги. Ми з мамою страх любили ся... Таких приятелів хіба не було на світі.

Еог вислухав наші молитви, і наша доля поправилась. Одному господареві вмерла жінка. Обоє були старі дуже, тай бездітні. Він умовив маму до себе на службу, щоб доглядала його мізерії. Старий добрий був чоловік, терпів на дихавицю і ломило його по костях. Перший раз в житю було нам добре.

Я вже не пас людської худоби, лише його дві корови і двос телят. Мама була щира в роботі і всього доглядала, начеб свого власного...

Тоді захотіло ся мені печеного леду. Бачив я, як людські діти ходили до школи, і мені захотіло ся вчитись. Боже мій! Кілько разів я там напросив ся, а вона мені все: „куди тобі, мій сину до школи! ти сирота, бідний, заробляй так на хліб, а науку лиши богатим,” а сама мама плаче, плаче...

Та я таки упросив, ублагав, і мама згодила ся послати мене зимою в школу. І наш старий господар не противив ся: „чому ні, каже наю йде. Хлопець цікавий, а навчити ся письма, то нікому не завадить.” Ну, піду в школу... Нема мені ні їди, ні спаня... ходжу як не по тім світі, а все про школу думаю...

Я мав п'ятнадцять крейцарів, що заробив у нашого орендаря пасучи худобу. Решту додала мама, і попросила арендаря, щоб купив в місті книжку. Того четверга, як орендар поїхав до Самбора і мав купити книжку, я аж розхорів ся — голова мене страх боліла, в роті пекло, і тряс ся мов в пропасниці.... Яка та книжка буде?

І я діждав ся того. Книжка була червона з верху, а в середині ще смерділо фарбою... Я її оглядав перший раз при каганці. Трохи очи не повилазили так я рад був розпізнати, що ті значки є, як воно можна з того читати, тай слова вимовляти...

Завинув я книжку в платок і поклав її під голову... Довго мені не спало ся... Я все про школу думав, а відтак она мені снила ся. В голові стукотіло мені молотом...

На другий день мама вшила мені торбину з білого полотна. Книжка заходила в торбину як раз, ще оставало місця на кусок хліба і зубець чоснику.

Я аж горів з нетерпячки, коли вже мене мама поведе в школу.

Мама прибрала мене чистенько, причесала мої мов льон ку-чері, взяла за руку і ми пішли....

Я ступав гордо, як би який принц... Другі школярі дивились на мене з погордою, дехто кликнув за мною: бойчук, та я собі нічого з того не робив. Я був страх щасливий, перший і останній раз в життю...

Прийшли ми в школу. Мама поцілувала вчителя в руку, а те-ж... розглядаю ся, а в школі, як в улію гуде... Школярі гомонять, бо ще наука не зачала ся.

— Прощу ласки пана вчителя, — каже мама, а голос в неї так тремтить — прощу і мого Стефанка записати... най би і воно вчило ся...

— Як його записати?

— Та Стефан...

— А батько як?

Мама спаленіла ціла, а сльози з очей так і капають... І я від того засоромив ся, бо в тій хвилі стало в школі тихо, мов маком посіяв... Школярі наставили вуха, і впялили в мене очі... мов шпильками колять. Хоч не виджу того, а чую їхній колючий погляд на собі.

— Батька в його не було — прошептала мама — а я чую, що в неї дух запирає.

— Так треба записати на вас... як називаєте ся?

— Марта Припонь...

— Так і запишемо... Ти Стефанку сідай собі он там! а книжка в тебе є?

Як спитав мене за книжку, то я відразу не той став. Увесь мій сором десь подів ся... Я радів, що можу книжкою похвалити ся, і зараз виймив її з торби...

Мама поцілувала ще раз вчителя в руку, та просила, щоб вважав на сироту, та біцяла заплатити, що на неї припаде... Тоді ще були інші школи, як тепер... кожде платило за дитину окремо. Мама пішла до дому.

Мені стало трохи лячно самому. Була хвиля, що я хотів втікати. Зараз з першого разу стали школярі від мене відсувати ся.

Розпочала ся наука молитвою.

Учитель писав відтак крейдою на таблиці, а ми розпізнавали в книжці... я розумів всьо...

І я ходив до школи цілий тиждень...

Я найліпше вмів зі всіх, вчитель мене похвалив, хлопці мені зазидували...

Та не міг я не завважати, що школярі мене вимінають... Коли я осмілившись зближав ся до якого гуртка в вільну хвилю, вони зараз розходжали ся...

Тоді я сів на своє місце і дивився в книжку.

Хлопці стали мені докучати. Шарпали за вуха, за волосся торгали, щипали... Я всьо зносив терпеливо. Аж раз один збиточник хопив мою книжку. Я кинувся відбирати... Книжку хопили по руках і подерли на шматки... Я бачив, як листки з моєї гарної книжки розліталися. Хлопці з страшним вереском рвали їх на кусочки.

То вже не волосся, не вуха. Мене взяла страшна лють... Я взявся до кулака, і як скажений став розбивати моїм ворогам носи, аж кров потекла. Я справді не знаю, що мені тоді сталося, бо до того часу, я нікого в життю не вдарив. Мені плакати хотілося, як бачив, що хлопці воробцям головки відкручують, не то що.

Счинився плач. Тоді ввійшов в школу вчитель...

Я заливаючись гіркими сльозами розповів вчителю, яку мені шкоду та кривду заподіяли...

— Мусите йому книжку відкупити, та ще я вас за се покараю.

Учитель взяв прута, і вибив збиточників по черзі...

— Завтра аби мені гроши були для нього на книжку, бо ще буду бити.

Я ще не міг заспокоїти свого плачу...

То була перша моя справа, яку мені розсудили по правді.

В дома розповів я мамі, що мені приключилося...

— Сироті все так на світі, — каже мама, тай заплакала...

На другий день прийшли батьки тих збиточників до школи, тай до вчителя:

— Як то так може бути, пане вчитель? нашим шляхоцьким дітям носи порозбивав, а ви їх за се покарали? Як оно? Через такого... свинопаса, щоб наші діти терпіли? То ми платимо на школу, а не він... він тут не сьміє бути... Або його собі держить, і йдуть геть, а ні, то виженуть його зараз... Ми вже о тім на раді громадській говорили...

Вчитель виправдував мене, як міг, нічого не помогло. Вони сказали: або, або... і пішли.

Нічого було робити. Вчитель залежав від їх ласки.

По школі він прикликав мене до себе, погладив по голові, тай каже:

Ти чув, Стефане, що тут говорилося? Не можна тобі більше сюди показуватися, бо нас обох наженуть... Жаль мені тебе, хлопчино, але я нічого тобі не можу помочи... Будь дитиною добрим і прости твоїм ворогам.

Я чув, як мені вся кров вдарила до голови. В ушах зашуміло мов в млині на лотоках, в очах стали скакати іскорки, я трохи не впав, бо голова мені крутила ся.

Я вийшов зі школи мов запоморочений. Ноги мені мов спутані в землю лізуть. Я аж тоді отямив ся, як зайшов в тісну вулицю, де напали на мене ті самі збиточники, і стали мене бити. Здорово мене вибили прутами. Я навіть не обороняв ся. Мене горе побило. Як той мученик зносив я удари і глумлене. Я навіть не крикнув. Те, що мене стрінуло в школі, боліло мене гірше, як ті побої. Прийшов я до дому подрапаний до крові з синяками. Не в силі був слова промовити. Мама йно руками сплеснула. Вона плакала, обливаючи мої рани.

Всьо скінчило ся. Книжка моя, червона, гарненька, подерта — зі школи вигнали, та ще вибили. . .

З того я занедужав. Лежав в дуру і говорив не до речі. З того мого говореня в горячці мама довідала ся всего. Вона пішла до вчителя і дознала ся решти. Вчитель радив піти до префекта зі скаргою. Та що з того? Префект сказав мамі таку рацію: „якого чорта полізла з ним в школу між шляхоцькі діти? — тепер маєш.”

Ось як розсудили богачі сироті справу. . .

З весною я опять опинив ся на пасовиску при коровах. Тепер мені була лиха година. Пастушки стали тепер ще більше висьмівати мене. Прозивали мене філософом. . .

На мою науку поклав я хрестик. Мені тоді і не снило ся, що навчу ся письма аж в криміналі. . . А ті глумленя пастухів дуже мене дратовали, начеб хто незагоєну рану ножиком драпав.

Я жалував ся перед мамою, а она мені все. „тими сином, що сирота правди не знайде, — терпи тай тільки,”

І я терпів, страшно терпів. . .

Одного дня я побачив, як хлопці шляхоцькі били гусята прутами збитків. Стара гуска кричала, гусак скакав та кусав, поки не дісав прутом по голові. А вони шибеники били, тай били. . . На улиці не було нікого.

Я став на них сварити: що робиш один з другим? шибенику, я всьо скажу.

Вони повтікали лишаючи побитих гусят на улиці. . .

Я пігнав корови до дому.

Аж приходить за мною громадський поліцай — префект прислав, аби зараз йти до канцелярії. . .

Я гадав, шо буду свідчити за гусята, тай кажу мамі, як було. Але мама бояла ся чого іншого і таки пішла за мною.

Приходимо, а префект каже:

— Ти лайдаку, будеш людські гусята мордувати?

Я забув язика в роті. Дивлюся, а ті ледарі, що били гусята, стоять собі в канцелярії, та йно підсьміхують ся.

— Я гусят не бив, кажу крізь сльози, то вони били...

— Не правда, — закричали тамті, — то ти сам побив...

— Ти ще будеш набріхувати на шляхоцькі діти? — крикнув мені над головою префект — шельмо! дай йому пятнайцять різок, каже до поліцая...

Тоді виступила моя мама:

— То вони брешуть, він не винен, не дам його бити... злодії! дитину мені будете катувати за чужу пакість? не дам...

— А диви! і та заволока має тут щось говорити? уряд шляхоцький зобиджати? Її насамперед вліпити десять прутів, аби знала...

Поліцай з асесорами хопили мою маму, простерли на лавці, і били тим прутом, що для мене був призначений... Мама не давала ся, пручалась, кричала, просила ся, нічого не помогло. А мені за кожним ударом начеб по серцю ножом різав... я рвав ся ратувати маму, та як хопив один мов кліщами, навіть вкусити його я не міг...

Мама обомліла, впала з лавки на землю. Її відоляли водою...

Припоневи при тих словах задрожав голос. Він пристанув в роботі і обтер сльозу рукавом арештанцької сорочки...

— Тепер положили мене, — говорив дальше. — Я кричав з усеї сили... Та зараз за першим ударом, коли прут врізав ся в моє молоде тіло, стало ся щось нежданого... До канцелярії влетів засапаний старий шляхтич Стефан Білинський Качкенович.

— Не бий! — крикнув, і хопив поліцая за руку. — Він нічого не винен. Я стояв за яблінкою в тім садку, і видів як ті драбуги ганяли за гусятами, а він сварив на них... де ті шельми?

А тих шельмів вже не було в канцелярії...

— Пане префекте, — каже Білинський, — чи у вас Бога в серцю нема? Як можна так сироту кривдити, не розібравши справи, як слід? Фе! Жінку скатували... і хлопця хотіли теж? Фе! встидайте ся!

— Хто-ж знав? — звиняв ся префект... тамті посьвідчили, а я засудив...

— Тепер тамтих приведіть, і випаріть їх двоє тільки, — кричав Білинський.

— Не могу, то шляхоцькі діти, у них є тати, можуть шкоду заплатити...

— Але за брехню, за брехню покарайте...

— Не можу, най їх тати покарають...

А то були префектові свояки...

— Ще раз кажу: фе! Неладно. Просіть Бога, щоби вам той гріх простив, і не карав вас на ваших дітях... ганьба! фе!

Старий вийшов і тріснув дверми за собою...

За той час і мама отямила ся. Збита до крови, зілята водою, з розкудовченим волосем підвелась з землі стогнучи, взяла мене за руку, і ми пішли до дому...

Мама плакала. Але она не йокала, не заводила, як се сельські баби роблять... Плакала тихо, а слези ляли ся горохом. Кожда слеза пекла мене мов розтоплене олово... і я собі плакав... Мене палила та кривда, та несправедливість, яку нам заподіяли...

Ми прийшли до дому. Мама збирала ся йти до суду. Але наш господар відраджував:

— Підеш, небого, то гніздо шершенів порушиш... вони тобі того не подарують, хоч з села втікай!

Мама відлежала цілий тиждень... Не то, що її збили прутом, та ще і добре помяли, заки поклали каушку...

Я ходив як запоморочений. Мама було страх жаль, бо я її дуже любив. Усе, що я тоді чув у префекта, вбило ся клином в мій мозок. Я пізнав, що тим, у яких є багаті батьки, і добре жити, і безпечно... а знову бідним ні їсти що, таї ще напасть на гладкій дорозі чепить ся. Але прецінь правда повинна бути для всіх однакова, для багатих і для бідних, бо правда не купує ся за гроші, як бохонець хліба. Мене і маму били, а вже як треба було вибрати багатів, то не можна, бо вони мають чим викупити ся... о!

Се мене так пекло, так боліло, бо я був безсильний, щоб за свою кривду постояти...

Мама мені говорила, хто є мій батько. Я його добре знав. Фі! фі! богач на все село... вженив ся з богачкою... у його діти як панята, а я пастушок чужої худоби. Я його виминав, бо так казала мені мама. Та мені прийшло до голови, що він мені може, упомане ся за мною... яж його кров, як мені мама нераз говорила...

І я загадав перед ним пожалувати ся на то, що мені приключило ся. Так дарувати не можна. Пішов би я сам до того якогось суду, та не знаю де...

Я пішов до тата. Приходжу на подвірє, всюди чисто, гарно. Він порав ся коло плуга під шопою. Приступаю і хочу його поцідувати в руку. Він, як мене пізнав, то начеб свій смертельний

гріх побачив: збілів цілий... Шарпнув руку, та як не крикне: марш! Несьмієш мені порога переступити...

Я страшно налякав ся, тай стою мов скаменілий. А він верещить, аж запінив ся: марш, тай марш! А боїть ся до мене, до дїтвака приступити. А далі свиснув на пса, і затровив мене псом. Тоді я отямив ся і став втікати... Пес хопив мене за ногу і болючо вкусив. Я впав на землю. А він недюд прикликав парубка і казав мене викинути за пліт. Та парубок мав більше серця. Ціле село знало, чий я син. Він взяв мене обережно на руки, виніс на улицю і каже: „не приходь сюди, небоже більше, бо він ще коли тебе вбє.”

Я прийшов до дому з песячою раною на нозі, а ще з більшою раною в серцю на рідного батька... Мама підвелась на постели. Я її всьо розповів, хоч дуже жалував, що її не послухав...

Вона йно застогнала:

— Побий його Господи! Власну дитину псом затровив!

З того часу настала в мені велика переміна. Доси я все зносив терпеливо. Мені здавало ся, що так мусить бути, що богачі мають над нами панувати, а ми їм повинні покїрно служити, аж до смерти... Тепер моя душа від разу збунтувала ся: як не можна йнакше, то треба собі самому справу зробити....

Моя нога якось загоїла ся, і я пішов знову до своєї роботи: пасти корови.

Одного разу дивлю ся, йде мій батько селом. Я хотів його виминути і сховав ся за пліт. Але він мене побачив. Та в тій хвили хтось кинув за ним грудкою землі...

А він просто до мене. Я в теки, а він розлютив ся, як став гонити, аж піймав. Ах! бив мене, бив! „ти, каже, будеш на мене каміннями кидати?” Я і слова не міг писнути. Вибив мене, викулакував і кинув в бурян. Я ледви підвів ся, ледви зайшов до хати. Мамі я навіть не говорив нічого, бо вона і так мені нічого не допоможе, а сама плаче, гризе ся.

Я сам собі поможу.

Як лише я видизав ся з тих побоїв, загадав тата підпалити... Я лише з тим вагав ся, щоби другі, невинні люди не потерпіли. Треба буде виждати такої днини, коли не буде вітру. Та ще би пождати до осені, аж увесь хлїб зведе, аби вже цілком пішов з торбою. Як палити, то палити.

За той час, я втікав від людей мов дикий. Зазнав я від них бобу. Але при тім, я не показував, що в мені тліє, і зробив свою роботу, як усе.

Прийшла осінь, і я діждав ся такої ночі, якої мені треба було. На дворі було темно і тихо. Ані вітрець не подунув.

Тепер пора. Я знав, що мене чекає, коли мене піймають. Я того не бояв ся, мені лише мами було жаль. Того дня я цілий вечір пересидів коло мами. Я тулив ся до неї, а вона мене гладила по кучерах, пестила і цілувала... Мені серце говорило, що то послідний раз. Я став вагати ся... Вже хотів я мамі признати ся, та ні! Я знав, що мама не допустила би мене. А тут ставали мені перед очима чергою всі злидні, які я витерпів, всі кривди. Я бачив мою червону книжку, як її хлопці дерли, я бачив як мою маму клали на лаву і били до крови, як мене рідний батько псом тровив... і я здержав ся і не сказав мамі ані слова...

— Йди вже дитино спати... — каже мама, — поцілувала мене в голову і перехрестила... То був послідний поцілуй на моїй голові...

Припонець пристанув і важкко задумав ся... Я побачив опять сльозу на його лиці. Та він махнув рукою і говорив дальше.

— Гадаєте, що мене тоді сумліне остерігало, аби я того не робив? Ні. Мене перло до того, на що я рішив ся. Я мусів достати своє право, бо мене кривдили, я мусів сам собі зробити право, коли люде не хотіли... Навіть тепер я того не жалую. Як всі позасипляли, я зтягнув ся по тихо з лежанки і вийшов з хати. Знаєте, пане, коли я пізнійше вибирав ся красти, то нераз мені серце забило ся з тривоги. А тоді я йшов, як до буденної роботи. Йшов палити рідного батька, бо на нїм треба мені було конче зімстити ся.

Поліз я городами, поки не закрав ся під стодолу батька. У мене було клоче і сірники. Я шарнув, підпалив клоче і встромив під суху стріху, та почекав ще, щоби добре розгорілось. Того мені ще було мало. Я пішов ще і підпалив так само стайню.

Але потому скочив я в бурян, пішов низком по під плоти городами, став серед села під широкою вербою і дивлю ся... Горить гарно. Полумя йде в гору як сьвічка.

Вже вогонь і на хату кинув ся, заки люди посхапували ся. Настав рейвах. Вартівники вдарили в дзвони, а я собі нічого... Дивлю ся...

Стояв я так з годину. Потому уличками зайшов під нашу хату, отворив потихоньки двері, зайшов на свою лежанку і сплю...

Аж тут над раном під хатою чую крик. Я схопив ся. Я знав, що то по мене прийшли. Дивлю ся, стоїть купа людей і шандар.

Всі кричать: давайте сюди тих бойків проклятих, ми їм зробимо празник. Я знав, що мене вб'ють, але того мені не було дивно — щож? вб'ють, то най! Раз козі смерть. Але я бояв ся, аби мами моєї не чіпали.

Шандар взяв мене за руку:

— Ти підпалив? — питає.

Я міг не признати ся, бо мене ніхто не видів. Але гадаю собі так: най мій тато знає, що то я підпалив, і за мою кривду.

— Я,— кажу...

— Хто тебе до того намовив?

— Ніхто, хиба моя кривда... Він мене псом тровив, бив, ні за що...

— А чи не намовила тебе до того мама?

— Мама? — кажу я... — як би я був мамі це казав, була-б мене певно не пустила з хати.

Мені дивно стало, як може хто мою маму о таке підозрівати...

Люди кинули ся на мене, та шандар мене не дав.

— Ні, панове, йому волос не сьміє впасти... Я його поведу до суду.

І повів мене. Я навіть не міг з мамою попрощатися. Виходимо за село. Так ладно сонце зійшло. Небо таке погідне, красне. Павутині стелить ся по поли білими пасмами. Люди женуть товар в поле. І жайворонок висьпіває. Так мені весело на серцю, я і забув, куди і за чим я йду...

На дорозі за селом каже до мене шандар:

— Я тебе закую, бо втечеш...

А я дивлю ся йому в вічі весело, тай кажу:

— Ні, пане, не втечу... Куди мені втікати? аби мене шляхта вбила...

Шандар став мене ще раз випитувати, а я йому розповів все до чиста.

Зараз в першій корчмі купив мені шандар молока і гугля. Людський був чоловік.

Мене стали судити.

Страх, що на мене виговорював прокуратор. Він ворожив, що я буду дуже небезпечний чоловік. Ну, то, то він вгадав трохи, але через що я на таке зійшов, про те не згадав ні словом. Я тоді не міг йому дарувати, чого він на мене тільки наворожив. А він, здає ся, вже не одного такого мав на своїм варстаті.

Мені дали лише два місяці арешту, бо я ще не мав чотирнацять літ житя.

Посадили мене в казни, з конокрадами. Вони спершу збиткували ся надімною, а відтак дали мені спокій. Я їм usługував, був веселий. Вони видачи, що я цікавий хлопець, зачали мене вчити.

— Тобі, — каже, — не минуче коні водити. Таким, як ти, нема що робити між тими порядними людьми. Тобі місце між нами. Від нас не буде тобі кривди...

Я вдавав, що мені се подобає ся, а в душі мене се гидило. На таке ремесло, як красти, не мав я охоти. Але я не сьмів перечити, аби не били. Я підпалив, бо мені зробили кривду, але чужого я таки не рушу. Я укладав собі, що як з арешту вирву ся, то підемо з мамою геть з того чортового села. Підемо на службу до якого двора. Будемо враз з мамою мешкати на фільварку. А по тому, як я вийду з війська, то вже буду маму удержувати до смерти. Може і я чого дороблю ся, та куплю яку хатчину...

Так я собі укладав, а воно цілком інакше стало ся... По двох місяцях вернув я до Білини. Була вже зима. Я йду в легкій одежині і порядно змерз. А ту не маю одного крейцара при душі. Голодний, як пес. Той кусок арештанцького хліба, що взяв на дорогу, вже давно з'їв. Коли я прийшов в село, то вже геть смеркло ся. Перш усього хотів я налюбувати ся згарищами мого батька. Я тїшив ся, що і він тепер мерзне, тай голодний так як і я. Та ба! Богачеви і чорт дитину заколише. Дивлю ся, а там стоїть хата новісенька, ще більша чим стара, хоч ще не оббілена з верху. Так само і стодола і стайня. З того я засумував ся. Ось даремна моя робота, шкода було два місяці сидіти, ну, але рахунок наш скінчений. Він мене скривдив, я його спалив — квіта!

Пішов я до мами. Запукав до дверей. Якась стара бабуся відчинила мені двері. Мене зараз тьохнуло в серце якесь недобре чуття.

Війшов я в хату. Бабуся засьвітила каганець. Старий лежав на постели. Мами не було. Я привитав ся, поцілував старого в руку...

— То ти, Стефане?

— Я, а де мама, питаю, а тут чую, як мене за горло корч давить, мов кліщами стискає.

— Вже її не побачиш, — каже старий, — вже тиждень, як похоронили. З туги вмерла...

Мене мов обухом по голові вдарив. А далі став я страшенно плакати...

Бабуня дала мені вечеряти.

— А покажете мені завтра дідуся, де маму похоронили?

— Її могила на право від хреста Петра Кульчицького, просто під плотом самим. Я з тобою не піду, бо я хорий, костей не зберу... Але тобі, небоже, на село показувати ся небезпечно... Шляхта відгрожує ся, що вбють... з ними нема жартів...

Я поклав ся спати на лаві, на тій самій, де у послідне сидів з мамою... Плакав я, плакав, поки не заснув...

Як йно зашаріло на дворі, я скопив ся з лежанки. Дідусь ще спав. Я вийшов потихоньки. Перш усього, я пішов на цвинтар. Там повно снігу. Я зайшов до хреста, а далі на право під пліт. Чи втрафив я на мамину могилу, не знаю, але вона певно почула мій плач... Страшенно я плакав... Чого ми так терпимо? Та її муки вже скінчили ся, а мої йно що зачинають ся. Чому? чого? Через людей! Тепер мені приходило на гадку перечекати тут день, аби мене ніхто не вважав, а ночію, ще раз підпалю батька. То всьо через него... Та він мені не втече... Я махнув рукою, і пішов в сьвіт. З тим селом нічого мене не вязало. Тут наїв ся я біди доста...

Йшов я від села до села о жебранім хлібі. Було й таке, що мене гонили з хати, як неробу, волоцюгу. Та я би був де небудь наймив ся, та хто мене в зимі возьме? Що такий хлопець в зимі заробить?

По якімсь часі, не тямлю вже, здибав я сліпого діда з лірою. Він був сам, бо воджій йому втік. І я згодив ся за дідовода.

Чого я у тій мандрівці, заки діда здибав, навчив ся, то брехати. Я брехав гладко, начеб з книжки читав. А брехати я мусів. Питають мене люди: з відки? хто? Хиба-ж ім скажу хто я, тай що вертаю з криміналу? Тоді певно здохну з голоду. Тоді я став видумувати такі історії, що і сам в те вірив... З початку мені було соромно, бо покійна мама казала мені все говорити правду. За кождим збреханим словом мені здавало ся, що мамина душа гніває ся на мене... але потому то я вже звик до того.

Пішли ми з дідом аж до Гошова. Він мав там свою хату і там перечекали аж до весни.

З весною у діда робота. Пішли ми по відпустах. Куда я не бував, чого не видав! І добре мені було, але і навкучило ся таке циганське житя, той бруд, ті воши, що моє тіло гризли. По році, двох, я підріс, розвинув ся, набрав сили. Діди їдять добре і пють. Але я пити не хотів. Мама мене навчала, що горівка ніколи до добра не доведе.

Я покинув діда і став на службу у одного богача-хлопа. Господар був не злий чоловік. Але його синок, то було зіленько раз! Служила там дівчина-сирота в тім віці, що і я. Панич став її під-

мовляти на згубу. Вона ні, тай ні, дай мені спокій, я бідна наймичка, а ти богацький син. А він її таки раз прихопив в stodолі. Я тямив долю моєї покійної мами і мав її тепер на оці. Отож я в саму пору перешкодив.

— Чи не гріх тобі, кажу, бідну сироту зводити?

— А тобі зась, каже, тай мене в лице...

Ех! мене злість взяла. Як не люну його в писок, аж кров з носа потекла. Ого! не брав ся вже віддавати, та просто до тата на скаргу.

Старий ніби то мене хотів вислухати, як то було, та мамуня обстала за синком, як стала старого підюджувати, аж мене відправили... А старий таки не втерпів, аби мені дещо з платні не обірвати...

— Ей богачі, богачі! Одним ви миром мазані...

Забрав я свої статки і пішов з села таки в ночі на вманя.

Став падати дощ. Ну, треба конче десь переночувати... Надибав я самітну коршму під лісом. В таких коршмах бувають розбійники, нагадав я, тай розсміяв ся в голос. Мені розбійників бояти ся? Застукав я до дверей, ледви отворили.

При столі сидять якісь люди. Вони замовкли і придивляють ся мені з усіх боків, а мені страх сьмішно. Нічого на мені не заробите, гадаю собі, бо у мене навіть зигарка нема. Я страх голодний. Кажу до жида: дай мені що їсти...

— А гроші в тебе є?

— А тобі на що моїх грошей, хиба ти своїх не знаєш? Якийже ти жид, щоб в тебе грошей не було, жартую собі...

— За дармо в мене нічого нема, йди собі!

Я вже злий. А слова в мене не позичиш, не дармо два роки діда водив.

— Я не гадаю наперед платити, поки не виджу за що, кажу, і бренькнув в кишени грішми... ах! ти, юдо! чоловік бідний здох би в тебе під порогом, а ти би не дав...

Оден з тих, що там сиділи, придивляє ся мені дуже пильно. Я придивляю ся йому те-ж. Якийсь знакомий звідкись.

— А ти Стефане куди? — питає.

— Еге! то ви Максиме? — То був один з тих конокрадів, що я з ними сидів в Самборі під млином...

Я таки зрадів, що знайшов знакомого, тай розповів йому всьо до чиста з того часу, як я вийшов з криміналу...

— Ну, у діда, то ще пів біди. Але чого ти, дурню, між богачів пхав ся? мало тобі їх було?

— Навкучило волочити ся.

— Дурний, приставай до нас, заживем всего... богачів досить на світі, а коней ще більше. А ну жиде, дай хлопцеві порцію.

Зараз станула передімною горівка, хліб, масло, сир, а Максим дав ще ковбаси.

Я тоді зважився перший раз випити горівки. Заморочило мені геть голову...

— Виспися добре, до вечера, а завтра вечером до роботи... Ти проворний хлопець і з тебе буде добрий товариш.

Я поліз на вижку на сіно і спав як забитий.

Збудили мене аж перед заходом сонця. Мене боліла голова. Максим повів мене до ліса і тут став мене намовляти, як то добре красти коні: є свіжий крайцар, а жите яке веселе, треба лише бути проворним і тверезим при роботі.

Сеї ночі пішли ми на першу роботу до двора.

Було нас пятох, я наймолодший між ними. Я трохи лякався, а не так лякався, як мені було встидно. Але Максим так приговорював, нагадував мої кривди від богачів. Та-ж се нічого злого, що не дамо богачам надто притовстіти. А з голоду вони не поздишуть, так як бідні люди здихають.

Розумний з біса був той Максим, всі штуки злодійські знав. У тім дворі були собаки. Максим кинув їм тельбухи зі здохлого коня, якого ми на стерниску громадським відкопали. Пси стали над ними рвати ся. Я тимчасом переліз через пліт і відсунув браму. Війшли всі на подвірє, та до стайні. То було літом, стайня була лише засунена дрючком, замкненим на колодку. Максим витягнув скобель мов терне з ноги і ми пішли між коні. Ми тоді ввели девятеро, як злото...

Вивели тихо за браму, я її знову зачипив і переліз через пліт, та вдрапав ся на коня.

Де тоді була служба двірська, бігме не знаю. Здає ся, що їм горячо було в стайні спати, а рахували на пси, та на добрі замки...

— Держись добре гриви! — шепче мені Максим — бо як впадеш, то буду бити...

І ми помчали верхом аж до рана. Над раном ми були в лісі. Завели коні в гущавину, а самі пішли в другий кінець спати.

Мені така робота подобала ся.

— Нема ще чим тішити ся, — каже Максим, — то йно на половину наше. Як завтра в ночі застанемо коні на своїм місци, то наше щастє.

— А щож їм може стати ся?

— А можуть їх знайти і заберуть...

Ми випили горівки, закусили хлібом і ковбасою і полягали спати...

Вечером пішли ми до коней. Вони стояли на тім самім місци, а з голоду то аж гиляки на дереві поогризали.

Відтак попасли ми їх в панськім пшеничнім лані, напоїли, тай в дорогу, поки не заїхали аж на Венгри...

Максим мав тут своїх "блятів" жидів... Заробок був добрий і ми поділили ся по справедливости...

З Венгрів ми теж не вернули з порожними руками. Там я впив ся перший раз вином.

Потому вже йшло як по маслі, одна робота за другою, я до того привик і вложив ся, бо справді під рукою Максима можна було багато навчити ся.

— А деж той твій славний вчитель тепер? — питаю.

— Досиджує в Станіславі, за рік як раз вийде...

— І ти не гадаєш покинути те ремесло погане?

— Воно зовсім не погане, як вам здає ся... а таке як кожде інче... А хйба-ж краще бути шинкарем, та людий розпоювати? та з найбіднійшого послідний крайцар тягнути? може не правда? Та я ще мого оповідання не скінчив.

Гуляв я по світу, попав ся кілька разів... ну, то так, як в кождім інтересі: буває заробок, буває і страта. Дав ся в знаки і мому татунцеві дорогому. Два рази я у його вивів коні, раз розбив комору, а раз підпалив. Я не маю звичаю підпалювати, бо який з того кому пожиток, що піде з димом? Але тут я хотів мстити ся... Я мушу довести до того, що він піде з торбою... А що найкраще, що ані разу мене у него не зловили...

Припонець став гатити сокирою коріне старої черешні з такою завзятостию, начеб рубав того ненависного свого батька...

— А щож тобі другі люди злого зробили?

— Та хйба пан не чули, що я розказував? Щоби було з мене, як би мені не кидали були колод перед ноги? Я би тепер служив десь за фірмана в дворі, був би мав жінку, діти... булаб мама при мені жила, та внуків няньчила... я був би чужої стебелини не рушив... служив вірно... А так я попалив за собою всі мости... І хтож мене до того довів? А що я їм тоді злого зробив? Хйба-ж я не чоловік і не маю такого самого права на жите, як й зони? А що злого зробила їм моя мама? Вони нелюди позавиджували мені світла і я пішов здобувати його аж в криміналі. Я там вивчив ся читати, писати, рахувати, столярку знаю...

За се треба відслужити ся і криміналови і тим добрим, що туди мене справили...

— Та будеш гнити в криміналі все?

— Чогож все? Раз не вдасть ся, а пять разів вдасть ся... Для нас злодіїв кримінал то так, як для хлопа град. Що року град не бє...

— Прийде час, що і в тобі обізве ся сумліне...

— Я бідних не кривджу. Чи знають пан, що я раз так випарив одного конокрада. що вкрав хлопови пару конят. Мусів їх слідууючої ночі відвести, а то я повбіцяв і забоживсь скликати наш злодійський трибунал. А знаєте, то то смерть, або каліцтво. Та шельма сумліня не мав. У того хлопа було всього три морги і аж пятеро дрібних діттих...

Я лише богачам животи пристругую, аби не товстїли надто, та не подушили ся салом.

— Та жарт на бік. Але прошу мені сказати, хто тому всьому винен, що я став тим, чим я тепер є?

В тій хвили Припонь запер ся з цілої сили і повалив ви-корчовану черешню.....

МАРІЯ ГЕРМАН

Призабута ціль

Де сила — там воля,
Де воля — там доля,
Де доля — там щастє,
Де щастє — там рай.

Ми раю бажаєм —
Тїро силу не дбаєм.
Тїому в ярмі гинем
— Ърате, добре знай !!

ФР. НОНОВСЬКИЙ

* * *

Гей, гей! Ми мріли боеві прапори,
вінці лаврові відваги і слави;
здавалось, віра переверне гори,
і знов замають бунчуни, булави!

Що не думали ми у тих понурих,
сутеринових ілїточнах-німнатах,
життя хотїли віддати за брата,
а наша віра пробивала мури!

Ми їшли.... Богато на шляху пропало,
вихор розвіяв всі надїї гарні;
кільнох вже навіть на сьвітї не стало,
а решта — „чорну“ спиває в каварні....

А ми Вкраїну мали будувати!!....

Н. СТРУТИНСЬНИИ

СПОМЯНИ ІЗ ЧАСІВ ПАНЩИНИ

Славна була пасіка у старого Приймака! — А може — хто знає — може ще і нині є. — Довкола неї гарний садок, а по садку походжає сам старий Олекса, сивий мов голуб. Костуром підпирає ся, бо щось немічний на ноги. За те груди як дзвін, плечі як брама; здоровий дідуган! А бистрі, сиві очі не по старечому дивлять ся! Немов го виджу перед собою!

Я з малку був страх охочий до рушниці. То-то бувало навгаляють ся за мною шандарі або посіпаки із сусідного двора! Та не зловили ніколи!

А у старого дубельтівка була. Та ще й яка! Раз об заклад убив'єм із неї кулика на другім боці ріки. Широка у тім місци була, висше сто кроків.

Любив я заходити до Приймака; то з за меду, то з за яблук, а найбільше із за тої рушниці — позичити у старого.

Єго внук, Антось, разом до школи ходив зі мною — товаришували. Він десь тепер попом на Підгір'ю.

Старий колись був отаманом у дворі, відтак вйтував пару років. Богач, як то кажуть, на всю губу!

Ото, бувало, зайду я до Приймаків зараз, як тільки приїду на вакації. Почастують усяким добром, а там вийдемо у садок, посідаємо, та старий пічне балакати. Любив розказувати про старовину, про панщину, про се, що діялось за єго молодих літ. Із тих розказів я затамив особливе оден, за Романа Ребрика, за чоловіка, котрий і у панщину не гнув спини перед усяким, а то або штукаю або незвичайною своєю силою умів видобути ся із усякої халепи.

Та вже хиба послухайте, як то Приймак за него розповідав. Сидить старий на лаві, ми коло него на траві. Пчоли гудуть у пасіці, запашно і тихо усюди, хиба де воробці чи сороки обізвуть ся.

Ото він і пічне своє оповіданє.

*

*

*

Нарікають люде на панщину, нарікають такі, що єі, клятої, і не покушали! Мало вже таких, що запам'ятають. Нема що казати, гірко було кождому. Я у дворі служив, отаманом був. Надивив ся на людську біду та на муку. А проте, як хто був розумний та

хитрий, то і у панщину міг біду латати. Оттак то згадую собі за одного нашого чоловіка, таки тутешного — небіщик уже, дай му Боже царство небесне! Хитра то була штука! Жив тут, у долішнім кінці, писав ся Роман Ребрик. Сила то була у него сила, як у медведя!

Сиротою із малку остав. Як підріс, так дав го пан записати до війська. Та що тепер військо! Три роки вибудеш та до дому. А тогди! Як пішов то і поминай як звали. Як не забили на війні, то хйба на старість калікою вертав віку доживати. Усьо здоро-вля відобрала муштра та битви по чужих краях.

Тогди і асентирки не було, як тепер. Від часу до часу робили по селах нагінку за парубками, як би за диким звіром. Кого піймали, вязали, посадили на фіру та везли до Стрия, де зараз таки пострігали в рекрути, убирали в мундур та пакували до казарень. А хто утік, тому і так увійшло ся.

Ото, як лише хлопці перевідають ся, що їдуть до війська ловити, так і поховають ся по полях, або у „Стінку” забіжуть та перечікують, поки настане спокій.

Та нашого Романа, чи де захопили, чи так не ховав ся, досить того, що закували, посадили на віз та гайда в дорогу.

Сидить наш Роман на возі, пани сьміють ся, а він понурих очи, нічого собі — думку думає. А як вже під'їздили до павелецького ліса, так він до панів і каже: „Гей, панове! Та пустіть мене, будьте ласкаві, до дому! Таж на марне піде моє господарство! Там не остало дома нікого. Хто обійде худібку, хто обробить поле?” Пани, звичайно, ще дужше сьміють ся. Хлопови біда та слъози, а їм сьміх та утіха.

А як уже цілком опинили ся у лісі, тогди Роман ізнова: „Так таки не пустите пани?” — От що вигадав! — сьміють ся та ще й дражнять ся пани. Не вжеж собаки пустять заяця, коли піймали!

А мій Романцьо як запре ся, як сіпне ланцями, так і пірвав! На руках та ногах від разу!

Заки опамятали ся, а Роман уже у лісі, поминай як звали.

Більше вже і не пробували ловити.

Утихло. Роман оженив ся, господарство завів. А жінку взяв таку маленьку, дрібоньку — під паху ему. Добра була та порядна газдиня, але така остра, що й не приступай! А Роман з за неї і сьвіта не видів, любив єї на диво. Він, такий моцар та велит, а

корив ся її та слухав, як дитина. Казали сусіди, що она нераз го і вибила, як до неї приступило, а він її і пальцем ніколи не торкнув.

*

*

*

Дав Бог Ребрикам дитину — треба охрестити, треба погостити людей. Зібрав ся Роман на сусідне село горівки купити. А тоді, за панщини, то кожний мусів купувати трунок у свого арендара. З за того чужим людям жид продавав танше, бо міг лупити із своїх, як хотів. Великий „штроф” був, як зловили, та ще й буків всипали у доклад, аби — мовляв — не брав ся ошукувати.

Та Роман не побояв ся. У павелецькій коршмі купив бо-вічочку, всунув у мішок та тащить до дому, наче паця із торгу.

Не знав сердега, що наш арендар за ним підглядає. Довідав ся чортів син, що в Романа хрестини; а як той за трунком не приходив, то вже знав вражий жид, яка у тім штука.

Ледви Роман у хату вступив з тою горівкою, а тут уже і Мошко і гайдуки з двора. І я був там із ними. Не моя воля а розказ.

Входимо до хати, а Мошко до него:

— Ну! Романе! Дайте нам покушати павелецької горівки, чи добра? — сьміє ся паршук.

Нас було трох із двора та стоїмо, ждемо, що то з того буде.

А Роман аби хоть очима кліпнув — сьміє ся, мов би і не його діло.

— Та сїдайте лише, пане арендарю! — так файно припрошує.

— Вибачте, що не на лаві, але от стара понакладала там всячини. Та уже не погнівайте ся, але сїдайте отут. Пождіть но — нехай застелю!

Із тим словом посадив жида на застелений, горі дном перевернений цебер. Мошко сїв, але все своє торочить:

— Ну, добре! Я сїв, чому би не сїсти! Але ви, Роман, таки по доброму віддайте тоту горівку. Ви знаєте, що ми і самі єї найдемо. На що нам сварити ся та час дармо тратити?!

А Роман сьміє ся тай каже: — Та щож, та шукайте, ви арендар, ви на тім сидите!

Почали ми трясти. Перешукали усї закутки і в хаті і в сїнех і в коморі. І на під лазили, чи не викинув туди. Та де там! Наче чорт ухопив — нема горівки!

Колибисьмо не виділи, як ніс, то годали би, що може й неправда. Алеж ми назирцем за ним цїлий час ішли. — І де він її так скоро спрятав!

— Та нема вже що шукати — кажу я до Мошка — усю хату перевернули з гори до долини.

Став Мошко знов вговорювати Романа:

— Ну! Романе! На що вам біди! Дайте тут горівку та запла- тить тим людям тай по всому. Я не буду мельдувати до пана.

А Роман підсміхує ся тай знов:

— Ну та щож! Таже ви шукайте ,знайдете, то беріть. На то ваше право. Ви арендар, ви на тім сидите!

Оттак они перемовляли ся через яку годину аж навкучилось. Наконєць арендар каже:

— Знаєте що Роман? Я знаю, що ви горівку принесли та що горівка тут, у хаті. Але ви так мудро її сховали, що сам чорт її не найде. Тож слухайте, що я скажу. Я вам ще сам дам око горів- ки, але скажіть, прошу, як то ви та де сховали. І забожив ся жи- дище, що не буде робив ніякої біди, що всьо буде на спокою.

А Роман лукаво сьміє ся, взяв ся по під боки тай каже:

— Мошку, та що я вам маю казати! Таже я вам від разу правду сказав, де она. Таже я вам казав, що ви на тім сидите!

Тут Мошко устав, Роман обернув цебрик, а під цебриком, на котрим орендар сидів — стоїть бочівочка з горівкою. Жид тільки по полам вдарив ся.

— Агій на вас, Романе! Обернули на дурня мене старого!

Що то вже сьміху було із за тої штуки, на все село. Кепку- вав си із за жида усякий. Хто лише бувало зайде до коршми та за- раз за другим, третим словом: — Таже ви арендар, таже ви на тім сидите!

*

*

*

Якось раз у зимі, чи на сани, чи на яку іншу потріб, пішов Ро- ман у „Стінку” та вирубав, що йому було потреба. Злагодив, тягне до дому. Та як вийшов над ріку — ріка замерзла була ціл- ком — де не возьмуть ся побережники та до Романа. Було їх двох.

— А ти, сякий- такий сину! То ти панське добро будеш роз- крадати! Хапають під боки тай за сокиру. Роман сокири не пу- стив, а сам стоїть тай просить ся:

— Люде добрі! Чого причіпили ся? За кусень патика? Пан не збідніє із за тих пару гиляк! Агій на вас! Таже пустіть мене, не робіть встиду мені тай собі із за дурниці!

Але дармо було просити. Они напосіли ся завести Романа до пана. Не знали на кого натрафіли. Сіпають сердягу, поштурку- ють, збиткують ся, от як собаки, коли дірвуть ся до заяця. Гей,

поки терпів Роман, то терпів та просив ся, а далі і терпцю не стало. Як позбирає їх обох до купи, як возьме він їх у свої медвежі лапи. Дармо они торгають ся, моцують, запирають ся ногами. Взяв їх наче у кліщі та веде мов дитий по леді. Завів на саму середину ріки. Одною рукою держить їх обох за рукави, а другою взяв сокиру та починає рубати лід. Лід пирскає на всі сторони, от і вода показує ся, за короткий час прорубав полонку. А наші „злісні“ зі страху лиш зубами дзвонять. Трясуть ся як в пропащениці. Попадали на вколінки та до Романа:

— Бійте ся Бога! Та що ви гадаєте із нами робити?!

— Пущу вас під воду, риби погоду! — лукаво насьміхає ся.

— Таже в нас діти тай жінки. Не сиротіть — зжальте ся над нами!

— А у мене нема дитий, нема жінки?! А нема їх у тих людей, що пограбилисьте за марний хвороб! А кілька буків через вас посипало ся, а на кого?! Не на богачів, а на бідноту, що пішов до ліса за топливом жінку та діти огріти!

Та вже як-то зачали просити та молити та каяти ся. А в Романа не камінна душа! Казав він їм присягнути на леді, над тою полонкою, що вже більше не будуть ніколи за марне пакостити людям. Тогди вже і пустив їх від себе, а сам потяг до села із тими „галузками.“ Від того часу отті побережники вже ніколи не напастували за пuste бідних людей. Відай до смерти запам'ятали науку, яку їм дав Роман.

*

* * *

Поїхав раз Роман до ліса по матер'ял на шіпчину. Нарубав, наклав, тай іде. А на рогачці стоїть лісничий, перепускає фіри. А був він з біса острій панок та ласий на дурницю. Бувало їдеш за чим до ліса, то вже або гуску, або яець або масла або що-то вези у дарунку. Тільки Роман не такий — і сам не дав дарунку і ще других ганьбив, що вчать панка на дурнички. Дочув ся до того лісничий та вже вартує тої рогачки, коли Ромна над'їде. От і над'їхав. Так він зараз причіпив ся до него, що ніби Роман не таке вирубав дерево, яке єму належало ся. Звичайно вигадав наперед, аби тільки причіпити ся.

Замкнув рогачку, спер конята та до Романа: — Давай та давай сокиру та ще кожух на „штроф.“

А наш Роман зігнув ся у двоє, шапку зняв та так покірно, мов ягня, приступає до панка. Хапає за руку, ніби цілувати, та як стисне з усої сили, а лісничому з за кожного нігтя виступила

кров. Аж посинів із великого болю, а Роман, ніби нічого, зігнув ся в дугу та так покірненько вже просить:

— Паноньку, паноньку! Та вже будьте ласкаві та подаруйте ми ще сей раз!

Не треба вам і казати, що го перепустив через рогачку без „штрофу.”

*

*

*

Кажуть люди, що вже як жид, то і мудрий мусить бути. Де там! І межі ними є дурнів чимало! Не висувають ся тільки із своєю глупотою на верха, тому і не видко.

А от, у Романа був сусід, жид, а такий дурень, що хоть і зі сьвічкою шукай такого другого. Шинкував він на „малій коршмині.” Був там і город коло тої коршмини. Посадили жиди цибулі, чіснику, бульби — от усякої городовини.

Десь там у плоті мала бути діра, доста, що Романові безроги раз у раз залазили у гості до жида. Наробили чимало шкоди — звичайно свиня свинею. Десь хтось сказав жидови, що то Романові безроги зіпсували му працю. Тож він пішов до Романа тай каже, що буде скажити.

— Біда! гадає собі Роман, бо сам видів, що шкода не аби яка! Бо тогди ще не було новітних свиний, усе старої, панської раси. Щетина на пів ліктя а рилом хоть ори! Пооралиж они, поорали не аби як жидівський город!

Та вже чи Романове щасте, чи що, аж дивить ся, а на його городі ціла тічня псів. Як схопить ся Роман та з буюком за псами. Усіх понаганяв у жидівський город. Там уже лишив собак в спокою, а они, звичайно, на тічни, гаркають грають ся. Роман же у ворота тай до жида:

— Ну, Лейзор, ви що йно прихлисьте до мене зі сваркою, що мої свині роблять вам шкоду. А от ходіть у город, тай побачите самі, хто вам попсував працю.

Біжить жид тай дивить ся, а там ціла зграя собак перевертає ся по єго грядках.

Зачали оба з Романом пізнавати, чії пси. Хотіли ще й позгнати до хліва, та вже надармо тільки жид налітав ся.

Ну і чи не зробив дурний жидище скаргу?! Завдав до мандатора усіх газдів, чії були пси.

Поставали усі перед мандатором, а жид далі присягає ся і божить, що він на власні очи видів, що собаки порили му бульбу.

Сьміє ся мандатор, сьміють ся усі, що жид вигадав оттаку безглузду дурницю, бо деж видано таки, аби пес та за бульбою рив. А жид аж пінить ся від злости тай врешті каже:

— Що! Не вірите?! А от тутки є Роман, він може присьвідчити. Він сам прибіг до мене показати мені шкодоробів!

Оттут доміркували ся уже усі, яку-то штуку Роман зробив із жидом.

Упало ся жидови чимало насьмішків від людей. Кто здибає кождий питає: — Розповіджте нам, Лейзор, як кто собаки порили вам бульбу?

А він дурний розповідає; не видить, що глумлять ся над ним. І все, бувало, нарікає на мандатора, що нічого не присудив ему.

*

*

*

Оттаке розповідав про Романа Ребрика старий Приймак. А я нєраз, роздумуючи про се, міркував: оттут і уся тайна, чому наш нарід не пропав. Де не мож було замогчи силою, там мусів хитрити наш мужичок. Не дармож і Москалі кажуть „хитрий Малорос!”

Але думаю, що вже більше не пора хитрити. Хитрість оружіє рабів та невільників. А нам ужеб пора усім іти прямим шляхом! Намість хитрости робім із розумом. Сила була і є! А розумом з'уміємо побороти усьо. Викинемо з нашої дороги усі перешкоди: терне, гаде та скали. Вирівнаємо доріженьку, висушимо багна, засиплемо яруги і підемо усі разом шляхом поступу до волі і братерства усіх народів під стягом свобідної України!

МАРУСЯ ПОЛТАВНА

П Е Р Е С Ъ П І В

(З РОСИЙСЬКОГО)

О, навіщо та ніч така гарна була? — —
Не страждала-б я так, долі-б я не кляла....
Полубила його, душу всю віддала,
І за щирю любов стільки мук прийняла.....
Мої краці чуття без жалю він стоптав
І мене, щоб добить, шлюб з немілою взяв.
Як вінчались вони, я до церкви прийшла.....
Ох, яка-ж молода його гарна була:
В білім платті, в квітках, на голові фата,
Ніжне личко бліде, як калина уста.
Він на ню й не дививсь.... Яюсь чудно всьміхавсь,
Мов чогось все чекав, — раз-у-раз оглядався.
Та не бачив мене — я стояла в кутку....
Ледви стерпіть могла свою муку важку.
Серце рвалося мені, задихалась від сліз....
От, священник вінці золоті приніс
І на голови їх молодим надіва....
Світ затьмив ся мені, впала мов нежива....
Ніч. Весілля бучне на все місто луна.
Я стою під вікном, мов зовсім навісна.
І дивлю ся в вікно, як гуляють вони.
Скрипки, бубни гудуть і луртують пісні.
Веселять ся усі.... Молода-ж щось сумна — —
Видно, горе своє вже відчуває вона.
Її мимоволі шепчу: „Що ти, клятий, зробив? —
І мене, і її ти завіщо згубив?!....
І яке то життя її бідну чека.....“
І шалена тоска мені груди стиска.....
І в останнє ще раз подивилась на їх.....
І до кручі пішла, де бушує потік — — —
В його хвилях швидких покінчу я життя,
Усім мукам своїм в їх знайду забуття.

МИКОЛА ЧАЙНІВСЬКИЙ

АЛЬКОГОЛІЗМ А РОБІТНИЦЬКА СПРАВА

Людське жите знає багато таких покус, які чоловіка до себе тягнуть, які є на позір милі, чаруючі та солодкі, а які заведуть його напевно до згуби, як що сей чоловік не має сильної волі, аби тим покусам оперти ся. До таких покус належить такі, що людий побуджують до легкого зарібку, (гра в карти), або такі, що позвляють йому заспокоювати пристрасти (розпушта), а далі такі, що запоморочують чоловіка і позвляють йому на хвилю забувати про окружене. Сюди належать: заживане опієм, піяньство, а у диких народів споживане їдовитого гриба, маримухи. У нас розширене найбільше піяньство, та є уживане горячих або а л ь к о г о л і ч н и х н а п и т к і в: горівки, вина, пива і всяких овочевих медів. Хто раз закушає тих ласошів, той буде їх все уживати, не знаючи очевидно о тім, що вони його заведуть у овочевих медів. Хто раз закушає тих ласошів, той буде їх все стане налоговим піяницею, сей не буде міг без них обійти ся. Такий чоловік не буде міг більше панувати над собою, він стане гірше скотини, страгить волю, охоту до праці, почуте обовязку, стане спосібним до найгірших вчинків, авантурником, безсоромним — а поза тим підупаде також на маєтку, збідніє і піде з торбами. А кінець? Кінець все однаковий, хоч здавав би ся відмінний. Чоловік впаде на дусі і на тілі, набавить ся ріжних недуг і скінчить — або в домі для божевільних, або в вязниці, або ціле жите терпіти-ме ріжні недуги і згине марно, зовсім змарнує ся.

В виду того, що алкоголь є таким страшним ворогом не лиш поодиноких людий, але і цілих народів і цілого людства, нам випадало-б застановити ся, яке становиско повинні ми займати в тій справі, а головно р о б у ч и й л ю д.

ЯКІ ШКОДИ ПРИНОСИТЬ УЖИВАНЄ АЛЬКОГОЛЮ ДЛЯ ЛЮДСЬКОГО ТІЛА?

Ми сказали, що алкоголь належить до тих ворогів, які тягнуть до себе чоловіка проти його волі, зовсім несвідомо. Що се значить? Се значить, що алкоголь — се скритий ворог, подібний до того пса, що лестить ся і не бреше, лиш потайки вкусить в ногу. Так само чоловік, що не горячі напитки, не чує того, що вони йому шкодять, а почує се аж тоді, коли ратувати ся вже за пізно:

ЩО СЕ ТАКЕ: АЛЬКОГОЛЬ? Всі ви знаєте, що се горівка. Маємо різні роди горівок: просту горівку (або спірітус) і різні штучні, варені та солоджені. Проста горівка може бути або дуже міцна — чистий спірітус — або розпущена з водою. Коли вложимо в дуже міцну горівку палець, то палець побіліє — горівка його спалить. Ще ліпше бачимо, як горівка палить, коли возьмемо чистого спірітуса до губи (прим. коли кого болить зуб). Скіра в губі є далеко ніжнійша, як на пальці, і нас попалене місце буде гірше боліти. З того виходить, що спірітус палить шкіру, і то тим сильнійше, чим він є чистіший. Дуже сильний — т. є зовсім чистий — спірітус називає ся **алькоголь**.

Алькоголь творить ся при **ферментуваню**, т. є киснею солодких овочів, меду, бараболі або збіжа. Коли поставимо сок видушений зі свіжих овочів, на вільний воздух, то сей сок почне бурити ся, ферментувати; тоді творить ся там алькоголь і від того часу стає сей сок отруєю.

Придивім ся тепер, які шкоди приносить алькоголь чоловікови, коли він його пє. Алькоголь входить до організму, і вже в **губі** палить ту делікатну шкірку, яка її вистелює. Дальше йде алькоголь через **горло** і **пролник** до жолудка і всюди довершує сеї страшної роботи — **палєня**. Треба знати, що в середині тіла є всі шкірки і болонки далеко ніжнійші як в губі, бо губна болонка загартована через те, що ми їмо дуже горячі або дуже зимні страви. Тим внутренностям приносить алькоголь дуже велику шкоду, бо палить безпощадно їх болонки, чи, як їх учені називають, **тканки**. Спробуймо лишень потягнути горівку носом, а скоро відпаде нам охота до таких штук. Носова болонка є значно ніжнійша від губної, і вона не може знести такої трутки. Через те, що алькоголь палить тіло, чоловік має сильну спрагу і мусить знов пити, а що вода для него „підлий трунок,” то він і пє опять якийсь алькоголічний напиток; опять чує спрагу, і опять не і так „вибиває клин клином” аж до нестями.

ЖОЛУДОК терпить дуже багато через алькоголь. Се неправда, щоби алькоголь „робив добре” на жолудок, або щоби прискорював травленє. В жолудку витворює ся т. зв. **жолудковий сік**, який причинює ся до травленя; алькоголь мішає ся з тим соком, а розпускаючи його, робить його нездатним до травленя. Болонка, що виділює той сік, грубіє і стає неспосібною до витворюваня його і через се западають паниці на нежит жолудка, або й запалєне дальших кормових проводів, т. є **кшишок**.

З жолудка дістає ся алкоголь разом з поживою до крові, а з кровію розходить ся по цілім тілі. Кров від алкоголю затроює ся, а жили, які проводять кров по цілім тілі, вапніють, т. значить стають ся твердші і більше крихкі. Тому-то, коли п'яницю вдарити навіть не дуже сильно по голові, то йому дуже легко може пукнути жила в мозку, кров залле мозок, а се спричинює смерть на місци. — Розширюванє ся жилок під впливом алкоголю можемо бачити на тих п'яницях, де шкіра не дуже груба, як на лиці і на носі. Ніс і лице п'яниці червоні, а на них виступають сині жилки.

З кровію дістає ся алкоголь до серця, великого мясного мішка, який розтяє ся і корчить ся, і в наслідок того втягає в себе кров або її випихає. Се розтяганє і стяганє ся чуємо як „бите” серця. Випхана кров дістає ся в жили, а що серце все наново корчить ся і немов попихає кров, то вона розходить ся по цілім тілі. З тої причини є серце дуже важною частиною людського тіла, бо воно удержує кров в безнастаннім руху. Та алкоголь і ту ширить знищенє. Раз, що приводить до серця вже затроєну кров, а друге, що нищить саме серце. Коли лікарі по смерти п'яниці крають його тіло, то бачуть, що його серце дуже знищенє. Воно або скорчить ся і стане крихке, і длятого не може правильно „бити ся,” або знов розросте ся і поросте товщом — і повстане так зване затовщенє серця. Длятого-то майже всі алкогольіки (алкоголікками називаємо всіх тих, що п'ють алкогольічні трунки) хорують на серце і дуже часто гинуть на затовщенє серця або на серцевий удар.

Від алкоголю терпить і печінка, яка має також дуже важну задачу в людськім тілі. Кров, заки дістане ся вертаючи з своєї мандрівки по тілі назад до серця переходить через печінку і там фільтрує ся, т. зн. очищує ся від усіх поганих примішок, і приходить до серця назад вже знова зовсім чиста. Печінка псує ся від алкоголю; пухне і покриває ся товщею, або корчить ся на половину і твердне, стаючи притім тяжкою. Хора печінка не може як слід сповняти своєї задачі — і до серця доходить нечиста кров.

НИРКИ, що то сповнюють задачу відпроваджуваня всіх непотрібних частин з тіла в виді урини (мочи), терплять від того, що до них кров напливає надмірно і за часто; через се хорують п'яниці на запаленє нирок. З того приходять ще й інші терпіня. Коли моч зістає в тілі і не виходить на дівр, тоді в тілі призбирує ся багато води, яка спадає в діл і збирає ся в жилах в ногах; з того п'яницям пухнуть ноги і вони не можуть ходити.

Та найстрашнійші знищення викликає алкоголь в людським мозгу. Мозог — се найважнійша і найголовнійша частина людського тіла, бо він править цілим житєм. Мозгом чоловік думає і чує; мозог називають мешканцем душі. Мозог складає ся з таких самих тканок, як і ціле тіло, а алкоголь палить ті тканки так само, як палить палець або болонку в губі чи в носі. Тканки грубніють, а в мозгових заглибленнях збираєть ся вода.

Хто нездоровий на мозог, той стає каліка на цілим тілі і на душі. А алкоголь нищить так страшно мозог! Чоловік тратить силу як слід думати, бо кров напливає дуже сильно до мозгу і тисне на його тканки. Вже навіть легке підхмеленє перешкаджає в праці а головно в думаню, і то на довший час (часом навіть на добу або й на півтора доби). Німецький учений Гельмгольц оповідає, що коли випив склянку пива, то того дня не прийшла йому ні одна добра думка. Хто затроєний алкоголем, той не вміє порядно думати, говорить нісенітниці, сьпіває неприличні пісні, бе ся, робить авантури, а коли перебере мірку, тоді засипляє. Часто лучає ся і так, що хто сильно запе ся, той вже більше не встане...

З мозгу виходять всі нерви до цілого тіла; отже і усі нерви затроюють ся алкоголем. Від алкоголю терплять усі змисли; зір стає слабший, очі заходять сльозами і каправіють. Слух приглулює ся; п'яниця стає приглуховатий і не розуміє, що до него говорять. Скіра тратить свою чутливість на дотик і на зміни погоди або теплоти, а і язик перестає відріжняти смак.

ТЕПЛОТА ТІЛА зменшує ся, і то тим сильнійше, чим більше випити. Се лиш так здає ся, що хто випє, то йому робить ся теплійше; то лиш кров зачинає сильнійше грати, але ціле тіло остуджує ся. Звісна річ, що в морози найскорше замерзають ті, що випили „на загріте.“ Усі подорожі на північ, в краї вічного снігу і леду, вдають ся лиш тоді, коли корабельна залага не уживає зовсім алкоголю; норвежський подоржник Хансен, славний із своєї виправи на північ, розказує, що на його кораблі ніхто не сьмів уживати алкоголю, який видавано з корабельної аптеки лише на лікарську рецепту.

Збираючи те все, що ми дотепер сказали, приходимо до переконання, що ціле людське тіло страшно терпить від уживання алкоголю, почавши від ніг, а скінчивши на вигляді лица і на голосі. Ні одна жилка в тілі алкогольіка не остає здорова; кожда знищена, кожда хора, кожда затроєна алкоголем.

ЩОДЕННЕ УЖИВАНЄ АЛЬКОГОЛЮ.

Один учений (Gaule) ужив такого порівняння: „Представте собі велику фабрику, де в окремих кімнатах працюють пильні робітники і вирабляють дуже тонесеньку тканину. Нараз вбігає до тої фабрики якийсь п'яний заведіяка, розбиває всі замки і двері і в кожній кімнаті перевертає варстати та дре готову вже тканину. Вкінці викидає його фабрична служба за двері, але він заповідає, що завтра знов прийде. Чи думаєте, що та фабрика буде виробляти гарні тканини?... Ся фабрика — се людський організм, заведіяка-піяк, се алкоголь, а тканини — се наші власні тіла і наших дітей”.

Щоденно, при кожній нагоді пють люди алкогольчіні напитки, і нікому навіть не прийде на думку, як страшно себе кривдять. Скаже дехто, що „випити трошки не шкодить нічого”, але ми мусимо завважати, що ніхто не вміє задержати міри між „уміркованим” питєм, а п'янством; — хто випе трохи, той вже стратить волю і не буде міг здержати ся від дальшого питя. На логове п'янство родить ся тільки з уміркованого питя, а щоденне питє хоч би тільки в дуже малих скількостях — є далеко шкідливіше, чим одноразове впіте ся.

П'яниць можна поділити на дві класи: на таких, що пють лише часом, мовляв „раз, а гаразд”, і таких, що пють хоч мало, але правильно. Хто впе ся раз, той витверезившись чує велике обмерзінє до дальшого питя і може отямити ся. Інакше ті, що пють мало, а правильно. Вони поволи при звичають ся до питя (так само можна привикнути до настрашнійшої отруї) і з них рекрутують ся на логові п'яниці.

Що алкоголь не є доброю стравою на жолудок, видно прим. з того, що хто впе ся перший раз в житю, того жолудок не хоче приймити в себе такої погани і чим скорше її з себе викидає.

МОРАЛЬНІ ШКОДИ. З АЛЬКОГОЛІЗМУ.

Вистане подивити ся на п'яне товариство, щоби зрозуміти, яку велику моральну шкоду приносить алкоголь чоловікови. П'яний нічим не ріжнить ся від скотини. Для него не існують обовязки, він не уміє здержати себе від злочину, перестає любити родину, і вносить в хату сварку, горе і муку. А подумайте лише, який поганий примір дають дітям родичі п'яниці! Подумайте собі, як ті діти можуть шанувати і любити таких родичів, що вічно бють ся і лають ся поганими словами; — та-ж такі діти нічого не навчуть ся в хаті, крім одної, поганої лайки.

АЛЬКОГОЛЬ А ЗЛОЧИН.

Польська писателька, др. Зофія Дашинська-Голінська виказує, що найбільше злочинів припадає в ті дні, коли люди мають нагоду пити, то є в суботу вечером (по тижневій виплаті), в неділю і понеділок. В середу і четвер злочинів найменше.

Судії і вязничні урядники кажуть, що зі зростом п'яньства росте число злочинів і злочинців. Головно злочини проти моральности, бійки та вбійства мають свою причину в п'яньстві. Кілько то дівчат звело ся на нінащо через п'яньство; половина усіх публичних дівчат — се п'яниці. І хлопці і дівчата попадають через алкоголь в розпусту; половина хлопців зачинає полові зносини в нетверезім стані, а більше як три чверти усіх жінок віддають ся мущині по перший раз також по п'яному.

По п'яному дуже часто повстає бійка, а що п'яниці не памятають ся, то дуже часто лучає ся і убійство, за яке навіть закон не карає. За те дуже рідко вдасть ся п'яному що вкрасти, бо до того треба здорової думки, а потім добрих очий і ніг, щоб спритно втікати.

Так само не поповнить п'яний політичного злочину (хиба обиду маєстату, але се тому, що він не памятає, що язиком меле). Злочину, до якого веде яка висша думка, і де я, п'яний ні п'яниця не поповнить, бо у него нема иньшої ідеї, як лише трюнок.

Причиною злочинів, які поповнює ся по п'яному, є б р а к в о л і. П'яний поповнює часто злочин не тому, щоби не тямив ся, лише тому, що не вміє н а д с о б о ю з а п а н у в а т и.

Коли замкнути шинки і коршми, тоді можна би також звинути і девять десятих усіх вязниць. Коли у Франції подвоїло ся уживанє алкоголю, число злочинців зросло в трое.

АЛЬКОГОЛЬ А НЕДУГИ.

Часте уживанє алкоголю веде, як сказано, до ослабленя мозгу, якого кінцем є у м о в і н е д у г і (божевільство). Професор Форель каже, що третя частина усіх божевільних терпить на звичайне а л ь к о г о л і ч н е б о ж е в і л ь е. До заведеня для божевільних у Відні прийнято 1889 р. 549 хорих; у 219 хорих причиною божевілля було п'яньство. На чеській університетській клініці в Празі на 675 божевільних було 234 таких, що дістали ся сюди через пите с а м о г о п и в а!

Часто лучає ся, що п'яниця по якімсь часі устаткує ся і перестане пити, але час до часу його так скортить, що він не в силі оперти ся покусі і мусить впити ся. Потім жалує того і зарікає

ся, що не буде вже пити, але коли прийде на него знов „свій час”, тоді він опять мусить впити ся. Такий чоловік дуже нещасливий, бо він знає, що його губить, а не має сили піти на иньшу дорогу. Така недуга називає ся діпсомнія або пите за наворотом. Тих хорих можна прирівнати до „вовкулаків” в наших народніх оповіданнях; були се люди, що як на них прийшов „свій час”, то вони кидали всьо, бігли до ліса і перекидали ся в вовків. По якімсь часі вертали знов до хати і були поза тим дуже порядними людьми.

Коли налоговому піяниці відібрати нагло горівку, він попадає в иньшу недугу, звану *delirium tremens*, т. є. піяцьке божевілля. Причиною тої недуги може бути також сильний перепій, якесь велике моральне потрясенє, брак доброї поживи, або якась недуга. Хорий стає якийсь несвій, зачинає тратити гумор, а вкінци має різні привиди. Йому привиджують ся різні звірята, вовки, пси або хробаки та миши, хорий від них боронить ся, а часом дістає нападів шалу: кидає ся, бе всьо довкола себе, хоче втікати. Притім дрожать йому руки, його тіло обливає холодний піт, хорий терпить на безсонність, а все допоминає ся горівки; нічого иньшого не хоче їсти ні пити. Коли його змучить безсонність, хорий засипляє, і або виздоровіє, або дістає другий напад, або навіть часом вмре підчас шалу. — Хто раз мав напад піяцького божевілля, той знов по якімсь часі вертає до питя.

Іньші умові та нервові недуги, що походять з піяньства, є: епілепсія або падачка, неврастенія, різні запаленя нервів (*neuritis* — хорий терпить страшні болі), гістерія та різні недуги мяснів.

Алькоголіки западають також на різні иньші недуги, бо їх організм ослаблений і не має сили оперти ся тим недугам. І так алькоголіки є дуже склонні до усяких умових недуг, венеричних (сіфіліс) та до чахотки (сухіт). Проф. Форель обчислив, що на 100 мушчин 76, а на 100 жінок 66 заражує ся сіфілісом в стані легкого підхмеленя.

АЛЬКОГОЛЬ А УМОВІ СПОСІВНОСТІ.

Робітник, що по обіді випе склянку пива, навіть не припускає, яку тим робить собі кривду і шкоду. Здавало-б ся неможливим, щоби така мала скількість алькоголю, яка є в пиві, (літра

пива має яких 35—40 грамів алкоголю*), могла так страшно шкودити. А прецінь потребуємо лиш собі пригадати, що і вода, коли капає дрібними каплями на камінь, вижолобить в нім ямку, а найтвердший з усіх камінів, діамант, шліфує ся його власним, дрібним піском. Навіть вітер, коли буде віяти довгі роки по камени виглядить його. Так само незначні зміни, які викликає дрібна скількість алкоголю, доходять до великих розмірів, коли з дня на день повторюють ся.

Зараз по першій склянці вдаряє алкоголь на мозог і чоловік чує се як ошоломленє. Його мозог не може вже працювати як слід. Проф. Ашафенбург виказав, що друкарські складачі складають гірше і поволійше, коли не є зовсім тверезі. І так по випитю малої скількості вина (вже 1—1½ склянки) вони тратять 10—15% з свого денного зарібку. — В кількох віденських школах роблено досліди, як впливає пите алкоголів на поступ дітей. Показало ся, що найліпші поступи роблять ті діти, що ніколи нічого не пють, а найгірше вчать ся ті, що їм дають часто пити. Клясу ділено на дві часті і давано дітям рахункові задачі. Одні діти числили по тверезому, другим давано трошки вина або пива. Тверезі діти числили значно скорше, як тамті другі, і не милили ся так часто, — хоч з початку здавало ся, що дитина, підохочена алкоголем, буде скорше числити.

АЛЬКОГОЛЬ А ПОЖИВА.

Коли хто на голодний жолудок напе ся горівки, то в нім голод відізве ся таки на добре: горівка побуджує апетит. З того виробило ся переконанє, що алкоголь заспокоює голод і є дуже доброю поживою. Тимчасом, коли-б хто справді хотів наситити ся горівкою, то скорше запив би ся на смерть, заки став би ситий.

Альккоголічні напитки зовсім не є доброю ані дешевою поживою. Показало ся, що в 10 літрах пива є стілько власне поживи, що в ½ кг. хліба, отже пожива в пиві є яких 4—5 разів дорожша від хліба. В пиві поживний є властиво тільки солод, що творить ся з ячменю; одначе солод можна дістати і без пива, прим. з каві Катрайнера.

Иньша річ, що алкоголь може придавити чутє голоду, так само, як не чуємо змученя, доки танцюємо під музику. Як тільки сядемо, тоді виступає змученє з тим більшою си-

---

*) Пиво має 2—8% алкоголю, вино 9—22% горівка. 40—75% овочеві меди та иньші напитки ріжний процент після того, як їх фабрикує ся.

лою. Заступити поживу горівкою значило-б те саме, що заступити у коня обрік батогом...

Скаже дехто, коли подивить на черевце такого панка, який любить пиво, що піяниці добре виглядають. Та такі товсті люди, се каліки і хорі; вони найчастійше гинуть на затовщене серця, або на мозговий удар (апоплексію). „Добрий вигляд” піяниць походить з такої причини: в людськiм тілі пожива спалює ся і зуживає ся, а чоловік голодніє. Коли до жолудка дістане ся алкоголь, то він спалює ся замість поживи, а пожива перемінює ся в товщ, що громадить ся під шкірою.

АЛЬКОГОЛЬ А СМЕРТНІСТЬ.

Англійські товариства убезпечень на жите завели у себе окрему секцію для абстiнентів (то є для тих, що нічого не пють), а премія вносить там о 25% меньше, як в загальній секції.

Жертвою алкоголю падають найбільше люди, що при нім працюють: броварняні і горальняні робітники, шинкарі та кельнери, навіть пропінаційні урядники. Сама пара, солух горівки ділає так само убиваючо, як і її пите. — В Прусах вмирає річно 1174 людей на п'яцьке божевілле, 508 поповнює самоубійства в наслідок п'яньства, а 31 лютий таки гине від алкогольного затроєня, отже разом 1993 людей (або близько один на тисячу) гине від алкоголю.

Статистика самовбійств виказує, що кождий пятий самовбійник відбирає собі жите в нетверезім стані.

АЛЬКОГОЛЬ А ДІТИ.

Обовязком кождого чоловіка є, дати свому народови здорові діти. Розуміє ся, що тільки здорові родичі можуть мати здорові діти, отже коли батько або мати хорі, то дітям буде все щось бракувати.

В цілій природі панує право наслідства, т. зн. що діти є подібні до своїх родичів, чи то з лиця, чи зі зросту, чи з успособлення, чи як инакше. Так саме і алкогольiзм, як недуга родичів, може перекинути ся і на діти. 75% усіх піяниць походить з п'яцьких родин. Лиш виїмково бувають в п'яцьких родинах здорові діти, що мають досить сильної волі, аби оперти ся покусі п'ятя. Піяньство переносить ся дідично аж до четвертого покоління.

Дитина, сплоджена в п'янім стані, буде найчастійше або калікою або ідіотом. В Швайцарії, де усі мешканці займають ся вироблюванєм овочевих вин, найбільше ідіотів родить ся в дев'ять місяців по збірці вина.

Підчас вагітності достарчує мати дитині поживи з крові; коли вона тоді запиває ся, то подає дитині разом з поживою і отрую. Так саме, коли мати або мамка підчас кормлення не пива, а кажуть, що від пива корм прибуває, — то вже в тім молоці педитина отрую. А треба знати, що алькоголь шкодить дитині п'ять разів більше, як дорослому. Дорослий може видержати 330 грамів алькоголю, а у дитині (3—7 літ) вже спожиті 75—200 гр. (т. є. 2 літрів пива) спроваджує смерть. Як алькоголь ділає на організм малих дитин, видно з того, що пр. молоді пєсики або лошата, годовані хлїбом з горівкою, перестають рости, і лишають ся цуценятами, чи куциками. Се калїки. Вони тупоумні і дуже злосливі.

1740 р. померла в Німеччині пїячка Ada Juske і лишила 834 потомків. З поміж 709 з них було 106 неслюбних дитин, 142 жебраків, 64 ховало ся по домах убогих, 181 дівчат було проститутками, а 71 сидїло в криміналі (між ними було 7 розбійників). Протягом 75 років видала на них держава 5. мільонів марок.

З того виходить, що пїяниця кривдить себе і своїх потомків аж до четвертого покоління.

АЛЬКОГОЛЬ А ВІЙСЬКОВА СЛУЖБА.

Стан здоров'я в краю мірить ся після того, який є процент хлопців здібних до військової служби. В пїяцьких краях відпадає великий процент нездібних до війська. Се зрозуміле з тої простої причини, що коли родичі є пїяками, то діти вже з уродження є до війська нездібні, а відтак самі діти по найбільшій частині заки дійдуть до 20 літ, віддають ся рівнож пїянству і марніють.

В деяких арміях не дають жовнірам нічого пити, особливо там, де військо стоїть гарнізоном в горячих або зимних краях, а також по корабельних залагах і фльотах. Ті армії є здорові, жовніри не хорують і не віддають ся розпусті. Так прим. в англійській армії в Індії заведено абстїненцію, а рівночасно знесено там проституцію.

АЛЬКОГОЛЬ ПРИЧИНОЮ ЗУБОЖІНЯ.

Над тим нема що багато розводити ся, бо в щоденнім житю бачимо тисячі примірів. На алькоголю лише ті зарабляють і богаїють, що його витворюють і ним шинкують; навпаки ті, що його пють, йдуть з торбами.

Причина тому така: Чоловік ніколи не буде більше їсти, як йому потреба. Поповівши добре, чує чоловік відразу до страви, хоч би найсмачнішої, бо жолудок вже повний і більше не прийме.

Цілком на відворот є діло з трукками. Піяниця чим більше пє, тим більше його до питя тягне. Трунок дорожший чим пожива, тому і рахунок наш готовий: при невгасимій жажді питя чоловік більше видасть на напитки, чим на поживу.

Друга причина така: при піятиці тратить ся багато часу. Хто з'їв, обтер губу, відпочав трохи і пішов до роботи. Але хто зачне пити, та ще з церемоніями та принуками, то втратить на те дуже багато часу. А впивши ся мусить що найменше один день витверезувати затроєний мозог, і до роботи не візьме ся. А коли помірковано, що час то гроші, то побачимо як на долони, що хто менше працює, той менше має. До того не треба забувати, що піяниця значно менше зробить чим тверезий чоловік. Ся його здібність до праці зменшає ся з кожним днем, аж стане зовсім нездібним до ніякої праці. Але то ще не всьо. Такого каліку-нездару треба якось вижити, і коли він не має заможнійшої родини, то той обовязок паде на цілу громаду.

ДЛЯЧОГО АЛЬКОГОЛЬ РОЗПОВСЮДНЕНИЙ?

Коли алкоголь є такою страшною отруєю, то длячого — спитаєте — уживанє алкоголічних напитоків так дуже розповсюднене? Длячого усі пють?

На се питанє легко відповісти: До недавна люди не знали, що уживанє алкоголю, навіть в малих скількостях, так страшно шкодить, і для того як бороли ся з піянством, то поборювали лише н а л о г о в и х піяниць, а пите „умірковане” вважали навіть пожиточне для здоровля. Тимчасом показало ся, що навіть найменші скількості алкоголю є дуже шкідливі, і від того часу зачала ся боротьба з алкоголем на жите і смерть.

Звичай питя „трунків” дуже давний. Оповідать, що сам ч о р т винайшов горівку, і навчив чоловіка її фабрикувати. Вже в біблїі розказує ся про піяного Ноя. З часом навчили ся люди виробляти алкоголічні трунки легшим способом, і від тоді датує ся розширенє піянства.

Другою причиною розширення піянства були інтереси б о г а т и х к л я с. Горівку, пиво і вино продукували великі фірми, які могли значно розширити свою діяльність. До того держава станула нинї по сторонї капіталїстів, і тому вважає ся звичайно кожного, хто веде борбу з алкоголізмом — майже ворогом держави.

Бо на алкоголю зароблюють не лише фабриканти, які за свою „пожиточну” діяльність дістають ордери і титули „цїсар-

ських радників” — але і держава сама, яка побирає величезні консумційні податки від горячих напитків.

АЛЬКОГОЛЬ І ДЕРЖАВА.

Держава противна тверезості ще з иньшої причини. Алькоголь убиває умову силу чоловіка. Піяниця не може піднести ся думкою понад уровень звичайного житя, не може піднести ся до якого небудь ідеалу. Його богом є трунок. О поліпшеню своєї долі він не подумає, бо для него всяке напруженє осоружне і він його уникає. Поліпшенє долі суспільства не йде легко. Ті, що їм добре, не хочуть по добру вступити. Ліпший бит треба собі здобувати нераз великанськими жертвами. Треба часто взяти ся і до революції, щоби здобути собі ліпші права. Революція все має свою ідею, свою мету. Піяниця не любить ні ідеї ні мети. Піяниця революції не зробить. Тому держава, що хоче мати спокій і забезпеченє т. зв. суспільного ладу, волить мати діло з піяницями безідейними, що мов ідіотичні воли йдуть послушно в ярмі, аби лише дістати браги, ніж з тверезими горожанами, бо їм захочує ся все чогось ліпшого...

Тим би треба і пояснити, що австрійське міністерство просвіти кілька разів відкинуло просьбу центрального товариства абстинентів о позволенє закладаня між молодіжю середніх шкіл кружків для ширеня абстиненції.

АЛЬКОГОЛЬ А РОБІТНИКИ.

Вже з того всього, що до тепер сказано, можна пізнати, які великі шкоди приносить уживанє алькоголю усім людям, а головно робітничій класі. Робітники живуть вже в таких обставинах, що мусять бороти ся з існуючим ладом; коли-ж вони будуть запивати ся, то ряди борців о ліпшу долю стануть слабнути і рідшати. Тому-то першим і найважнішим обовязком кожного робітника є, виречи ся уживаня горячих напитків і других до того намовляти.

Неправдою є, що алькоголь додає робітникам сили. Правда, що кождей, хто випє, чує в собі більшу силу і може виконати тяжшу роботу, але потім скоро охляне і скорше змучить ся, як тверезий. До деяких робіт мусить робітник ставати тверезий, (прим. желізничий машиніст), бо найменша неувага з його сторони може стати причиною смерти тисячів людей.

Професор Маєр каже, що „треба запротестувати проти погляду, буцім-то алкоголь є пожиточним головно для робітника. . .”

Провідник бельгійської соціальної демократії, Еміль Vandervele, каже: „Алкоголь перешкаджає робітникам побільшати боєві фонди, не дозволяє їм ясно представити собі всі ті нужденні обставини, в яких вони живуть, та безвпинно працювати над усуненням того утиску, який їх гнєте.”

Конгрес австрійської та німецької соціальної демократії з рр. 1901 і 1904, ухвалили резолюції, в яких взивають товаришів по партії до енергійної агітації против алкоголю. Від того часу на всіх конгресах обговорює ся обширно справу алкоголізму.

Робітники мусять вважати на се, що поборюючи алкогольізм підкопують також важні стовпи капіталізму. Коли фабрики алкогольів побанкрутують, пани стратять одно велике жерело доходу. Навпаки робітник-піяниця нічим не ріжнить ся від того, що хоче воду решетом вичерпати. Робітники повинні також пам'ятати про се, що до серйозної боротьби, яку веде їх партія треба серйозних, тверезих борців. Возьмім прим. страйк. В страйку вимагає ся солідарність робітників, вимагає ся, щоби вони були готові наразити ся на найбільші невігоди. Коли-ж робітник піяниця, тоді можна по нім сподівати ся, що з него стане скеб, що він стане до роботи за низшу ціну, щоби лиш міг мати цент на горівку.

Або демонстрація. Хто раз бачив уличні демонстрації робітників, той зрозуміє, кільки то треба спокою і такту зі сторони демонстрантів, щоби не прийшло до проливу крови. Тут один піяний або лише підхмелений може викликати авантуру.

Робітникови не вільно забувати про се, що в їх програмі стоїть домагане осьми-годинного дня праці. Коли-б се домагане здійснило ся, то що тоді має з собою робити робітник, коли буде мати 16 годин вільних від праці? Виспить ся, попоїсть, відпочине і піде — куди? До шинку. А в шинку без горівки, чи пива не обійде ся. Треба проте дати робітникам якусь иньшу розривку, але треба їх також навчити користати з тої розривки. Тоді то робітник видасть заощаджений гріш на приятнійшу, чим шинкову забаву, а тоді і осьми-годинний робочий день причинить ся до піднесеня робітницького стану.

Робітники повинні дальше пам'ятати і про се, що вони не для себе здобувають лїпшу долю, що вони не будуть жити вічно. По них прийдуть їх діти, щоб зазнавати лїпшої долі, як їх батьки, та щоби дальше вести ту боротьбу, яку вони зачали. Діти піяниць не з'уміють скористати, що їх батьки вибороли, вони

не з'уміють також повести далі раз розпочатого діла поправи. В той спосіб робітники будуть бороти ся зовсім без ціли, коли не перестануть пити, бо не будуть мали для кого бороти ся, та й з гори будуть знати, що їх наслідники не поведуть дальше їх доброго діла.

А вкінці повинно робітникам лежати на серці і добро тих їх товаришів, що впрост гинуть від алкоголю. Нині десята часть усіх робітників працює при фабрикації і шинкованю алкоголю. Приймім, що знову тільки десята часть усіх робітників гине через уживане алкоголів, возьмім далі усю страчену робочу силу і час та охоту до праці, а також усю обслугу по шпиталях, заведеннях для божевільних та вязницях, то се дасть знов десяту часть усьої робучої сили народа. Так отже маємо вже три десяті части або близько одну третину. Усуньмо отрую, а зискаємо близько третину робучої сили усього народа. Ту силу можна буде тоді ужити на усунене иньших нещасть, які гноблять людство.

ЯК ВИГЛЯДАВ БИ СВІТ БЕЗ АЛКОГОЛЮ?

Прихильники горячих напитків говорять, що коли-б відобрати людям алкоголь, то відобрало би ся їм також їх усі розривки. На те ми їм скажемо, що „не тільки світа, що в вікні — не тільки розривки, що в алкоголю.” Вони засліплені, иньшої радості, як склянка не знають. Коли-б прозріли, тоді побачили-б, як весело живуть тверезі люди. В Англії є звиж 4 мільйони з'організованих робітників-абстинентів. Вони мають в Ліверпулю свій власний дім і сходять ся там щоденно по роботі. Є там дешеві реставрації, кофейні та чайні, є робітнича читальня, бібліотека, щаднича каса і товариство убезпечень (звиж півтора мільйона робітників в Англії обезпечуєсь на жите.) Кожного вечера панує там глота; робітники сходять ся з своїми родинами, а їх забава далеко здорівйша і веселйша, чим по шинках.

ЩО ДАЛІ РОБИТИ?

Щож нам далі робити? чи далі пити, чи виречи са усіх алкогольних напитків? Мені здає ся, що супроти того усього, що досі сказане, ніхто не буде сумнівати ся, що уживане алкоголів веде нехибно до руїни, не тільки поодиноких людей, але цілих народів, цілого людства.

Ми бачили, що алкоголь є причиною усіх нещасть, які терплять люди; від алкоголю стає са чоловік калікою на душі і тілі, неспосібним до праці і до думаня, тратить волю і сором, забуває про свої обовязки і стає кндидатом на мешканця шпиталю, за-

веденя божевільних або і криміналу. Щасливим може вважати себе той, хто уміє запити ся на смерть, заки загляне у ті палати. Ми бачили, що алкоголь веде до з'убожіння цілих народів, що діти, внуки і правнуки піяниць стають нещасні на ціле жите; вони або вже родять ся каліками, харлаками, чи дурноватими, або мають ріжні злі склонности і самі стають ся піяницями.

Алькоголь веде до злочинів і неморальних вчинків; найбільше неслюбних дітей походить від піяних родичів, а опісля ті бідні сотворіня є наражені на сором і наругу за провину — своїх батьків.

Врешті алкоголь є головною перешкодою в боротьбі робітників о поправу долі.

З того всього виходить, що нам треба звернути зі злої дороги, треба нам самим закинути пите і других до сего намовляти. І аж тоді настане на сьвітї новий лад, нове жите, коли замкне ся останній шинок. І тоді нам стане лекше жити на сьвітї, нашому українському народови і українському робітникови скорше засіє довго ожидана Свобода!

ФР. НОКОВСЬКИЙ

В Л І С І

1.

*Зелений ліс шумів над нами,
немов нас весело витав
у своїм нутрі. Над верхами*

*дерев смерк сірий налягав
до ніг стелили ся нам цвіти,
у гуці соловій співав.*

*А ми радіючи мов діти,
своїми леними думками
в далекі линули засвіти —
зелений ліс шумів над нами.*

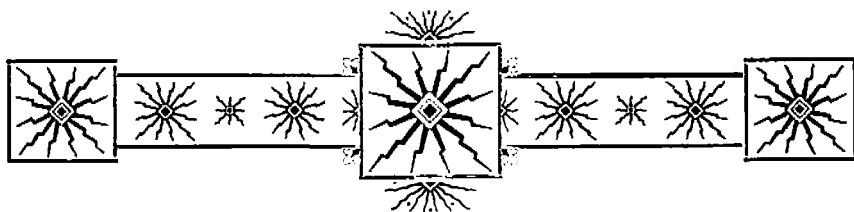
2.

*Зелений ліс шумів над нами,
витали в борі сосни нас,
хилили ся до нас верхами...*

*Незмачно так минув нам час,
як дітям, що поблизко мамі
живуть і бачуть раз-у-раз...*

*Ми линули у даль думками,
спокійно на крилах думи ніс
понад лісами чагарами, —
над нами темний шумів ліс.*

МАРУСЯ ПОЛТАВНА

СИБІРСЬКА ПІСНЯ

(з РОСИЙСЬКОГО)

Славнее море, сьвятий наш Байкал!
Бочка стара — то мій човник легенький.
Гей, Баргузине, не спи, помагай,
Плить козакови близенько!
Довго кайдани тяжкі я носив,
Довго конав в Акатуї, в неволі,
Приятель давний втекти допоміг —
Вирвавсь я врешті на волю.
Шилка і Нерчинськ не страшні тепер, —
В тайзі мене вартові не вловили,
В петрах звір дикий мене не заняв,
Кулі мене не вцілили.
Довго ішов я і в день і в ночі, —
Людні міста мене тільки лякали, —
Хліба селянки давали мені,
Парії курити давали.
Славнее море, сьвятий наш Байкал!
Драгий жупан мій — чудове вітрило!...
Гей, Баргузине, не спи, помагай —
Хмари все небо укрили.

АПОЛІН. НОВАН

НАД БЕРЕГОМ РІКИ

Я сидів на кінці парку, над рікою.
рехкотіло до сонця. Повітря лило ся лїтним, вечірним леготом.

Листяста хопта шевелїла берегом. Плесо ширикої ріки ме-
За моїми плечима простягав ся мїйський огород. Поміж де-
рева і кльомби, вештали ся люди, забуваючи про турботу, а дехто
і силою думав: „Як гарно, — як гарно...!”

Я впялив ся своїм зором у другий беріг ріки: на дуб, що во-
лохатим корінєм звисав над водою, на темно-зелені лози, старезні
лози, на дерева біля чепурненьких домиків, а далі, вже не було
нічого видно, лише зелені верхи, та обрій синього неба.

Плюскали весла і посували ся туди і з відтам човни. Запахко-
тіло і посунув ся серединою кают. Запахло газолїною. Вода за-
плюскала, цілуючи береги.

Стежкою, понад самою водою йшли і біліли ясними суконка-
ми кілька — так десять одинайцять лїтних дївчат; обертала ся
одна до другої, ставали і знов дальше посували ся.

Їх мова чимраз голоснійше і звінка, доходила до мого уха.
Говорили по українськи і вплїтували англійське „ес” і „нов.”

— Е, ти дурна!

— Добре. що ти розумна?!... і знов затихла мова між ними.

— Коли так!

— Коли не так!

— Коли: „Єще Польска не згїнела?”

— Коли: „Єще Руска не згїнела?” — донїс ся сьпів, не так
мельодийний, як невинно дитячий:

„Ще не вмерла Україна...”

Із тим голосом, на перекір і наївно рївночасно також: „Єще
Польска не згїнела! Єще Польска не згїнела!” і т. д. А далі, вони
згубили ся у хопті і нагло та несподївано почув я пискливий голос
і плач.

Я побіг в долину довідати ся, що скоїло ся.

Більшенька дївчинка втікала, а за нею й меньша. Меньша від
першої, сидїла на стежці, плакала, а другі її заспокоювали тим,
що „скажуть її татови,” що „брат мїй її покаже — тїй довбанїй
мазурці!”

Я спитав, що скоїло ся, і чого вона плаче.

— Вона мене била...

— За що?

— Що я сказала „Руска не згінела“, і що Україна ліпша — захлипала.

— Е, бо вона казала, що Польща ліпша! — відозвала ся иньша дівчинка.

— І тому вона тебе била?

— Ага. Вона хотіла, щоби так не казати, але так як вона казала?

— А вона Полька?

— Ага.

— А-я! Полька, що то по польськи не знає говорити! — дала иньша.

— Але ти її нічого не хотіла за те робити, що вона хвалила Польщу?

— Ні...

— Або її що — не можна хвалити? Нам можна та й її можна!... — попередила цікава.

— Так, так, любіть свою Русь-Україну... І памятайте, що треба любити всі народи, але свій найлучше.

Мене проникло зворушенє.

— Я постараю ся, щоби вона тебе більше не била. Йдіть до дому, не ворогуйте на неї, але й не майте нічого до діла з нею.

— Та що з дурною мати? — поважно сказала цікава.

Дівчата, весело розмовляючи, пішли, а я дивував ся і радів, що наших робітників діти національно свідомі...

Але се лише виняток.

Я бачу що иньше.

Велике американське море, в которім потопає наша молодіж: дівчата, хлопці, діти...

А тих, що ратують, так мало!...

Ф. НОНОВСЬНИЙ

ПАТРІОТИ

„Боже великий“ — молять ся всі вірно
„Русь-Україну нам хороши.“ —
Голови буйні похилили кірно
і — — гнуть ще більше зігнені спини!

І ждуть на чудо трівожно і тихо,
на сьвяте чудо з яєних ждуть небес,
а щоб приєпати ненадійне лихо,
кричать що сили: „Наш народ воскрес!“

Сьпівають грімко боєві кеани,
клянуть ся лити навіть власну кров,
і погоїти роз'ятрені рани — —
встають на хвилю, і — падають знов...

В. ЦЕБРІВСЬКИЙ

УРЯДНИК

Я стояв перед дверми великанського державного будинку і коли хотів їх отворити, незнакомий, що стояв там, спинив мене грізно:

— Яке діло маєш тут? За твою безличну сьмілість міг би ти заплатити житєм, як се вже не одному бувало. Не згадуючи других, я перший убив би тебе на сїм місци і справа скінчена.

— А ти хто такий? — запитав я його.

— Се-б то я? Я один з тих, які жарту не знають. Хоч і вийшов я, що правда, з звичайних собі людей, однаково нині я стою що найменше о ціле небо висше від них усіх. Їх житє, їх доля і недоля, правда і неправда в мене ось тут на долони.

— Що? Хиба ти Бог всемогущий?

— Ні, се ще висша ранга, що ти згадав, але ти собі, бачу, хочеш жартувати, та... погоди!

І він випрямив ся по військовому, спустив руки по швам, почервонїв, наморщив брови і глянув на мене оком, з якого падали іскри ненависти. В цілій його постати я вчитав готовість зробити все найстрашнійше.

— А хиба ти не бачиш, що я у р я д н и к!? — закричав він нахилиючись до мене, і від нього віяло найбільшою заїлостію, на яку можна смертельному здобути ся.

— Але-ж, батечку, хиба я яке зло заподїяв!?. . . Може не-свїдомо... чого ти так розізлив ся? — почав я звиняти ся.

Та він перервав.

— Еге, тепер зрозумїв, з ким маєш до діла! Того мені як раз було треба. Тепер можемо поговорити більше по товариськи. Ти посуджував мене о злість, очевидно, не розуміючи мене. Се не то, що у вас злостію називає ся. Моє становище наказує мені таким бути і в тому проявляє ся вага і сила усїєї моєї власти.

І він ще раз підняв гордо свою голову, тільки з єго постати пробивала ся не злість уже, але повага і величність, властива тільки пануючим.

— Так — зачав я — але убити чоловіка...

— Досить, досить, ваше слово не має тут жадної сили. Я не філософ, щоби зо мною розумувати. Урядник не є тим, що в вашім нарічїю зве ся мислитель, бо він не думає, а дістає готовий

наказ з гори, що треба робити і він так робить. Затямте ще, що за всі свої вчинки він є неодвічальний. Йому можна робити найбільші злочини без почуття гріху, без докору совісти. І він робить так. Він не одвічальний перед тими, яким він добро, чи зло заподіяв, але перед тими, що стоять висше него. Він навіть перед собою неодвічальний. Такий вже закон.

Тут він попросив мене сісти, злагодив свій урядовий вигляд і сам примостився побіч мене. Йому очевидно було добре, що знайшов з ким побалакати. І ми говорили далше.

Так оно, але я думаю, що розуму і сумління... — почав я, та він не дав докінчити.

— Ха, ха, ха. А пощо мені сумління, пощо мені розуму? Адже-ж я маю готове: роби т а к! очевидно тому, що так треба; пощо-ж тут розуму, де я маю готове, надумане? А коли так треба, то пощо знов сумління? І він добродушно засміявся.

— Але мені неясне, як може чоловік нічим не висший, ні загалом вартніший від другого чоловіка оправдати своє бажане, підневолювати і загалом панувати над ким небудь, або як може оправдати свою безкритичну, повну уляглисть перед волею другого. Чому остаточно усі не зіллється в одно, як люди, що прямують до одної спільної цілі життя...

— То ви ще і того не знаєте? — таж оно всім знане, добре знане. Оно бачите...

Та в тій хвили він схопився, вийняв револьвер з кишені і побіг, залишивши мене самого. На улиці прицілився до чоловіка, що йшов собі найспокійніше і за хвилю сього чоловіка забрали неживого. А мій знакомий вертає собі найспокійніше, покурюючи цигаро, та глядячи на хмари, що перебігали по небі.

— Так каже закон — сказав він, усміхнувшись добродушно і сідаючи на своє місце. Він видався мені підозрілим... тай сам він якийсь мускулистий силач. Розумієте, такі люди небезпечні для держави. А чи в него жінка, то не моя журба. Що моя дбалість о щасте держави така підозріваюча, то також мене не обходить. Але правда, ми говорили що інше... Ходить отже за мною, я покажу вам, чого ви ще не знаєте.

І повів мене до середини будинка. Я ступав не інакше, якби йшов за розбійником до єго криївки, я дрожав і він завважав се і сказав:

— Ви очевидно в страху. Не бійтеся. Я запевняю вас, як щирий товариш, що вам не грозить тепер жадне лихо. Немає ще

такого розпорядження, хоч можливо, що вскорі може появиться, бо у нас все можливе. Зрештою ми вміємо цінити людей як ви...

Я не міг вгадати, яку цінну прикмету знаходить він у мені, але не хотів питати. Саме его запевнене додало мені духа і ми за хвилину стали в салі заповненій самими скринями, поуставляючи наоколо стін.

— Що в них є? запитав я.

— Добро, гроші...

— А вжеж казюнке, себто царське, тай наше.

— Звідки-ж его набрано таку силу?

— Ет, звідки... Ся скриня з волнської губернії, та з подільської, он тамта з варшавської... і він вичислив одна по одній до послідної. Я і сам не знаю, як оно — говорив він дальше — береш по карбованцеви, по два, а тут назбираєсь така купа. А може вам сказати попросту — се податки наложені і зібрані по закону, бо в нас все тільки по закону. Ось недавно доносили, що в деяких губерніях є голод, люди пухнуть, мруть, але що оно було незгіде з законом, тому сего доносу рішучо не увзгляднило ся. Можеб... та нема в нас такого „отділення”, деби приймали подібні доноси, хоч на всі інші доноси маємо відповідні „отділення.” Се також по закону так уряджено. Зрештою збирати, а потім роздавати на якісь запомоги, противить ся навіть законови природи, чи як там оно по вашому говорить ся. Отжеж ми силою нашого закона розказали, що голод не сьміє бути і дійсно його не стало. До тепер нема про него ні одної звістки, тай на запит дістали відповідь, що все добре. Бачите, як ми вміємо — і він засьміяв ся тоном гордості і зарозумілості.

— Ну, скрині з грішми — не погано, але таки не вгадати мені, звідки в людей жажда панованя, про яку вже згадував недавно. Мені щось неясно.

— От з вас собі мислитель — не во гнів вам. Я скажу вам коротко: кождий робить так, як ви не розумієте, за додатки. Розумієте?

Я дивив ся на него здивований і не сьмів казати, що не розумію, ані твердити, що розумію, бо ануж...

Нараз отворились двері і до салі увійшов оден урядник, за ним другий, третий і за хвилину кімната була повна. Всі ставали на місци належнім свому урядови, прибирали покірний вигляд і легенько дрозачи дожидали. Я стояв в куті поза ними і дрозав також.

За хвилю отворились інші двері і до салі вступив цар, несучи з собою найбільший страх і пошану до своєї особи. Мій страх збільшився до тої міри, що я готов був кинутись на втікача, та в час мій товариш шепнув мені:

— Коли ти боїшся і дрожиш, то знай, що тебе не чекає жадне лихо. Се знак правдивої вірнопідданости і таких цар найліпше похваляє. Не бійсь.

Тепер я видів, що цар сягнув до кишені, видобув грубий, заржавілий ключ, а очі всіх ходили слідом за рухами сього приладу. Оглянувши уважно ключ, а відтак усіх присутних, цар вступив до одної з скринь і всунув ключ до замку. Холодна дрож перейшла по всіх. Віко піднеслось і блеск золотих і срібних монет упав громом на присутних. Я чув найдокладніше дрожане серцець усіх присутних, неприродне дрожане ніг творило навіть слабкий шум в будинку, а уста всіх були так дивно напружені і витягнені вперед, мов би сі люди вмираючи з спраги побачили нараз начинє водою наповнене.

— Наш володар зове се найліпшим доказом вірнопідданости — шепнув мені знакомий і я розумів, що в него на гадці се дрожанє, що повстає на вид гроший.

— Іван Никитин! — голосно закликав цар і наперед виступив урядник найнижшої ранги і дровав так, що я бояв ся, щоби він мертвим не повалив ся.

Ти, говорив цар, сповняв вірно свої обовязки, за то тобі ось тут 200 рублів. Памятай, що є люди, які не дістають нічого і які ще нам дають. Тямячи се, ти повинен тримати їх тісно в руках. Думаю, що зрозумів...

— Мірон Порфіров — кликнув цар знов і наперед вийшов Порфіров, білий і хитав ся на ногах.

Виджу, що ти покірний і вірний, зато тобі 200 рублів, як Никитину, та ще в додатку других 200, щоби тримав добре в руках Никитина. Разом 400. Будь і дальше такий...

Семен Василевич Парнов!

Вийшов Парнов.

Знаю твою вірність, зато-ж тобі 400 рублів, як Порфірову, в додатку-ж других тільки, щоби тримав добре в руках Порфірова.

Агапій Іванович Шевалов!

Маєте 800 рублів, як Парнов, а в додатку других тільки, щоб добре...

Іван Туров-Сабинський!

Ось вам 1,600 і додаточок тільки-ж, але розумієте...

Димитрій Карл Гусаков!

Вам рівно 6,400 рублів.

Вам Алипіє Митренку Серапкин кругло 12,800 рублів.

Виплата йшла дальше і я чув, як кождому подвоювано платню, щоби добре тримав в руках меншого від себе. На лиці всякого, що держав уже в руці свою частку малювалось найбільше вдоволене і самопочуте якоїсь особистої великості незалежної від становища. Але скінчилась виплата і заговорив цар:

Мої діти, щастє держави полягає на дбалости і послуху горожан. Держава — се я, горожани — се ви, та ми собі дуже близька рідня. Затямте отже, що ваш послух потрібний не лиш нам, але так само і вам самим, тому тримайте добре в руках тих, від яких ми маємо все, а они від нас вселаскавійші закони. Тепер з Богом, до другого побаченя.

Голосне ура! заповнило палату і всі зачали виходити несучи з собою все, чого чоловік може на сїм сьвітї сподівати ся. Мій провідник сїпнув мене:

— Друже, пора виходити. Тепер прийдуть найбільші достойники, а ми за підлі, щоби в їх присутности находити ся. Такий закон. Кілько они дістануть, тай які поученя дасть їм цар, того нам не вільно знати. Такий закон. Се тайна не лиш для нас, але і для всіх в цілій імперії.

Ми опинились на рундуці.

— Сїдайте ще на хвилю — заговорив мій „Вергілій” — мені скучаєсь, а в вас часу доволі. . . поговоримо.

Я сїв. Він вийняв свою шкіряну пушку, дістав два цигара, з яких одним приймив мене і запаливши, почав:

— Ви, друже, не маєте понятя, що се таке урядник. Гвер, армата, шабля, навіть простий костур, се також урядники в нашому словарі. Їх служба та, що і у нас, они роблять все по розказу, недумаючи, а ми робимо так само. Ви чули може, що урядників звуть деколи сторожами правди, і они дійсно мають сю почетну назву. Такий, бачите, закон. Але переложите се імя на ваш незаконний діалект, то оно вийде зовсім не тее. Коли-б по вашому урядник був сторожем правди, то повинен би бути рай на сьвітї. Чи не так? А вам здавало-б ся, що я не вмю зовсім думати по вашому. Оно в вас так виходить. Нехай би приміром кождий урядник в державі сказав денно 25 слів чистої, неофіціальної правди, як ви кажете, тогди ні Горкого, ні Толстоя не було-б на сьвітї. Їх голоси правди були би за слабї, щоби їх почути. Я розумію се, але в нас зовсім інакше. В нас закон говорить, що має правдою зва-

тись, а якоїсь позитивної, абстрактної правди ми не знаємо. Ви дошукуетесь правди в усьому, що під очи попаде, а в нас зовсім не так. В нас кождий пильнує свого, а до чужого не мішай ся.

Він на хвилю перервав бесіду і вслухував ся в дикі крики, що долітали з віддаленої частини міста. Я спитав, що-б се мало бути.

— Нічого — відповів він спокійно — се ті, яких ви бачили перед хвилию в сім домі, уряджують погроми. Вийшло, бачите, таке повелініє. Оно навіть потрібно нагнати страху народови, а то не було-б поважання для властей. Мені бодай так здає ся, хоч зрештою не моє се діло ломати собі голову, кого їм вбити, тай за що. Їм самим навіть наказано о тім думати — такий вже закон. Їм велено думати про кращі річи: почести, крашу платню, більші хабарі. Ось приміром мій уряд, мій обовязок вбити кожного, що видаєсь мені підозрілим, а до другого носа не пхай. І я з того дуже вдоволений.

Тут він замовк і хвилю вдивив ся пильно в якийсь загадочний пункт в глибині улиці, а там вказуючи рукою сказав:

— Чи бачите оттого робітника, чи хто він там в студентській шапці і мулярській куртці. Він є для мене загадкою. Навіть його хід видав ся мені підозрілим. Коли хочете — пождіть, бо я мушу вбити його, доки не наблизить ся на 50 кроків до отсего дому. Я сейчас вертаю.

Він вийняв револьвер і побіг в сторону, де видно було робітника. Мені було огидливо і страшно дивити ся за ним і не ждучи его повороту я замішав ся на улиці між товпу, щоби з ним більше не стрітитись. Оглянувшись з далека, я бачив, як вертав з виразом найбільшого тріумфу на лиці; его цілого окружала авреоля щастя і спокою, мов чоловіка, що сповнив найбільше добро усьому людському родови.

САВА ЧАРНЕЦЬКИЙ

Доля емігранта

*Ой горе, горе, тяженьке горе:
Брив через ріки, плив через море,
На кінці світа я опинив ся —
Думав збогачуся — й не доробив ся
Робив у „майнах“ і у фабриці,
Скитав ся всюда по Америці,
Працював в лісі, в степах, на полі,
І не поправив своєї долі.*

*

*Ой горе, горе, тяженьке, горе!
Приїдешь вертати опять за море,
У село рідне, у бідну хату,
Двигати дальше біду прокляту,
Боротись крешко з тими п'явками,
Що нас пустили сими стежками,
І працювати, що буде сили,
Аж до могили, аж до могили!*

*

*Ой горе, горе, жорстоке горе!
Болишь у грудях, у спині коле.
Як дуб здоровий їхав із краю,
А хорий з праці назад вертаю.
За те розуму більше у мене,
Бо їв горяче, сербав студене —
І більше маю гарту, охоти
Повчити братів, як нам боротись.*

ЕВГЕН ГВОЗДИН

„Наша пісня — наша дума“

*Руська пісня благвісна, гармонійна, мила
Песить, любить і голубить, наче сонні крила.*

Хоч не усі люди уміють сьпівати чи грати, але здасть ся тяжко найти людину, щоб не любила пісні-музики.

Бо і якже-ж не любити пісні? Як не любити її, коли, она якоїсь охоти додає до життя, вливає утіху в зневірою наповнену душу чоловіка, наповняє серце радістю і супокоем, заставляє людей забувати про горе-недолю і підносити на своїх крилах кудись високо, високо в далекі незнані світи. Навіть коли до звуків пісні-музики плакати мусимо і тоді она лиш очищує, убагородняє, обновляє нашу душу.

Ніяка утіха, ні забава не може рівнатись з музикою!

А як велике її значінє, усякому відомо!

Она робить людей красшими, ніжнійшими. Неначе огонь розпалє тверде зелізо, так музика розмягчує душу, вливає в неї любов до людей і до всего доброго, величнього.

Навіть старі, заскорузлі, замкнені у собі душі і сї зміняють ся, розмякають і мов оживають почувши музику.

Музика розвиває у людей згоду, захоплюючи їх одною і тою самою мелодією, покликаючи до одної і тої самої мети.

Всякому відомо, як під тони музики легко йти самому, чи у гурті, не чуючи ваги ні змученя.

Під музику здасть ся усяка робота легчою і приятнійшою.

Музичні ритми приучують людину до рухливости, поспіху та справности. Люди захоплені музикою роблять ся смілі, хоробрі, відважні.

Але ще важнійше над музику — пісня.

Пісня, сьпів, ся гармонійна цілість двох найкрасших плодів людського духа — поезії і музики — належить до чинників, що мають могутний вплив на серце і душу чоловіка.

В пісні живим словом і голосом висказуєсь усе те, що у кого лежить на душі: радість, чи горе, туга чи веселість, біль чи вдоволенє. І пісню усякий зрозуміє, її приступ до нашої душі легкий, навіть такому, що не багато знаєє на музиці, що обоятний і мало чутливий на вражіня пісні. З голосом кожде слово сьпівака вливаєть ся в душу слухачів та заставляють їх радіти чи сумувати в купі з ним.

Чи їде він собі на човні в ночі серед річки, чи йде серед білого дня по степу, набігла на душу його чорна хмарка і полилась з душі сумна пісня. Згадав щось радісне, веселе і вже звенить його радісний, веселий сьпів, мов соловейкове щebetанє.

Пісня — се найкращий і найбільший дар людині, се, що так скажу афоризмом одного із німецьких музиків, найкрасша з усіх штук красних; она у ніякому краю не має приналежности а прямо з неба походить.

У пісні, неначе у правдивому, вірному зеркалі відбиваєсь усе життя людське з його горем, щастем, муками і радощами.

Музика і пісня робить людей ніжнішими і чутливішими на горе других людей.

У всіх народів є багато гарних пісень, але усі знатоки кажуть, що нема у ніякого з народів, бодай славянських таких гарних пісень, як у нас Українців.

Нашими піснями захоплюють ся Німці і Москалі і Чехи і Поляки і Шведи, а всі не можуть досить налюбоватись ними.

Оден з німецьких учених, поет Franz Bodenstaedt*) пише ось що: Українська мова, се найзвучніша з усіх славянських язиків, замітна тим, що має великі музичні спосібности. У ніякий другій землі дерево народної поезії не видало таких надзвичайних плодів, нігде народний дух не виявивсь так живо і ясно у піснях, як у Українців. Який трогачущий подих смутку, які почутя висловлюють ся у піснях, які сміваєз коєзи на чужині! Яка ніжність в купі з великою силою проймає його пісні про кохання! Треба еще замітити приличність і безвинність, якими переняті отсі пісні. Треба признати, що народ, який може сьпівати такі пісні і находить у них своє вдоволенє, не стоїть певно на низкому степені розвитку.

А сучасний російський учений Пипин у своїх „Оглядах славянських літератур” каже про українську народну поезію-пісню так:

Українці займають одно з найперших місць з поміж славянських народів, а українська поезія — одна із найзнаменитших прояв у всій славянській поезії.

Усім відомо, — каже оден з наших знатоків пісні — що крім чудових слів, українська пісня має такі музичні богатства, які ставляють її висше пісень усіх народів. Мов у каплі роси грає

---

*) Die poetische Ukraine, Eine Sammlung kleinrussischer Lieder.

сонце усіми красками веселки так і в українській пісні виявляєть ся ціла душа Українця з її радощами, горем, з природою, що його скружає, з пережитою ним історією.

Так говорять про нашу пісню і чужі і свої. Ні одного у сій пісні лишнього слова, ні одної лишньої нотки; повна чувства, мисли і незвичайної простоти. Зовсім так, як казав наш найбільший захитник рідної пісні, Шевченко:

Без золота, без каменя
Без хитрої мови
А голосна і правдива
Як Господа слово!

Возьмім прим. наші історичні думи, що повстали в часах козацької слави, в часах народних подвигів „за правду, волю, свободу,” або наші невольницькі пісні.

Кілько то супокою в їх мелодії навіть тогди, коли описують такі прикрі хвилі, де Турки-яничаре

добре дбали

Тіло біле козацьке-молодське до жовтої кости обривали
Кров християнську неповинно проливали.

Які картинки пересувають ся нам перед очима а усе так гарно зложене в цілість, що ніякий артист сего не зложить.

Або наші пісні чумацькі:

У їх мольодії рисують ся виразно простота і краса українського степу, торжественність степової ночі.

Перед нами розвиває ся ціла драматична картина. Занедужав чумаченько, заслаб тай лежить. . . . . От він і просить братів-товаришів, щоб повідомили про се його батька, матір, пращаєть ся з волами круторогими, що супровожали його в широких степах, пращаєть ся з отаманом, товаришами, прилягає на землю тихо і умирає. І пісня-мелодія описуючи сю хвилю переходить в послідних словах в плач-риданє. От що каже він до товариша перед смертію:

Прости-же мене, брате, вірний товаришу,
Може я й умру!
Зроби-ж мені, брате, вірний товаришу,
З клен-дерева труну;
Поховай мене, брате, вірний товаришу,
У вишневім саду,
У вишневім садочку, на жовтім пісочку,
Під рябиною.

Та щоб моє тіло бурлацькеє біле,
Та й не чорніло,
Од ясного сонця, од буйного вітру
Та й не марніло!

В рекрутських піснях бачимо знов ціле море чувства жалю при розставаню ся з ріднею, з милою, а все те виходить так удатне, що віритись не хоче, що ці пісні творить сам народ. Мельодія слх пісень несе ся звичайно маршовим темпом. Її широкий розмах, різкий ритм так і рисує нам сю юрбу молодців, що взаємно бодять ся, хоч хто знає, які в їх серцях думки.

Ой Бог знає, коли вернусь
Все те в Божій волі
Ой хто знає, чи жив вернусь
Чи ляжу на полі!

— каже рекрут, прощаючись, до своїх.

Або цикль любовних пісень!

Їм, по правді сказати, нема рівних у цілому світі. Ніякий народ не має стільки любовних пісень і таких прекрасних, що наш. Що друга, трета пісня, які сьпіваємо, згадує про „любку,” про „карі очи,” про „моє серденько” і т. д.

А перенесім ся з гадкою до нашого рідного краю, пригадаймо собі наші літа молодії! У літні місяці, коли то „сонце низенько, вечір близенько,” коли із за хмари викотить ся ясний місяць, ви-чікують залюблені на себе, бо як звичайно „кохають ся, щоб мати не знала.” І понесесь пісня з поза тину:

Ой жаль і туга
Нема мого друга
Нема мого сокола
Не буду я весела.

І дівчина нишком слези проливає з якоїсь невідомої нудьги та туги.

А милий собі затыгас:

Ой ти дівчинонько не чуєш як плачу?
Ой вийди, вийди, най тя хоч побачу,
Ой вийди, вийди, розмово
Промов до мене хоч слово.

І зійдуть ся і радощам кінця нема і знов сьпівають:

Ой там під лісом, під дубиною
Сндів голубчик з голубною.

Цілували ся, обіймали ся
Одним крилоньком накривали ся.

А якими то вже прекрасними словами не прозивають себе залюблені у піснях, як накликують ся взаємно, яких зворотів уживають, щоб любов свою як найгарнійше представити, щоб показати, що се найдорожше їх серцю. Нілкий поет, хоч би як талановитий, не віддасть сего своєю штучною поезією. Їм усього за мало. І дівчина-небога, і мила і Дзюба-люба і серце-дівчина, калина, голубка, сонце ясне, чорнобрівка, ластівочка, гребетушка, соколик, соколенько, як усаду вишня, галочка, зірка ясна і т. д. в безконечність.

Ой вийди, вийди, серденько Галю

Серденько, рибонько, дорогий кришталю,

— кличе милий до своєї любки а тут вже усе у його сказано, що могло бути найлучше, усе, що його серце могло відчути.

Правду сказав сей німецький учений, що „народ, який співває такі пісні, не стоїть певно на низкому степені розвитку.”

А другі пісні, у яких представлені всякі обставини буденного життя нашого народу — чи не гарні вони?

Від щебетання соловія в тиху весняну нічку, аж до сліз відданої за неробу, піяницю, що вертаючи „із корчми, жінку бє,” від релігійно-торжественного напіву молодой, якій розплітають русу косу аж до веселої дрібушечки чи козачка-гопака, усі ті пісні такі чудові, такі характерні, що з них ціле життя наше пізнати.

Недаром сказав оден із російських учених: „Українська мелодія на кожному кроці оригінальна. У ній як у зеркалі відбиваєсь тип „Малороса” миролюбивого і глибоко характерного, палкого і пристрастного а притім ніжного чутя. Його пісня, се його ідеал, а її тайн ніхто не зглубить, ані ніякими законами не обмежить.”

І ся пісня „не вмирає”, а противно росте й розвиваєсь ся, перетворюєть ся у нові форми, а народний геній додає їй щораз то нових, цікавих і симпатичних рисів.

От така то ся „наша пісня — наша дума”!

А ось переклад одной нашої пісні на чужий, німецький язык:

Kosak hat sein Pferd getraenkt

Wasser holt die Schoene

Kosak singt sein frohes Lied

Sie weint ihre Traenen.

Weine nicht geliebtes Maedchen

Ich bin an deiner Seite

Lasse dann die Traenen fließen
Erst wann ich weiter reite.
Wolken ziehen, Tropfen fallen
Komm' mit mir zur Huette
Lass' mich mit dir freundlich sprechen
Höre meine Bitte.

Чи може в чужій одежі, в чужім язиці, не гарно нашій пісні?
Се звісна співанка „Козак коня напував, Дзюба воду брала.”

Тож плекаймо народну пісню!

Нарід чеський і німецький тому такий сильний і могутий, та високопатріотичний, що з'умів виплекати, вилеліяти свою народну пісню, зрозумів велику вагу і красу народної пісні у якій ціле життя відбилось так красно, як у найвірнійшому зеркалі.

І наша пісня теж має свою силу. Она хоронила нас перед загладою, хоронила нас від неодного лихолітя, она перестояла одну грізну хвилю, опиралась перед бісурманською навалою, перебула ляцьку неволю і чиста, непорочна доховалась до нині. Чим більше її приходило скитати ся, тим сильніше, глубше вкорінювалась она в народі, тим буйніше розвивалась.

Тож і тепер нехай розносить ся „наша пісня — наша дума” по всіх усядах, де лиш руське серце бе, нехай звук її „небесний, грімкий, благовістний” обнимає усі серця, а хоч вороги наші, люті тирани настають на нас, хоч як они бажать нашої згуби, ми не загинем, марні їх заходи!

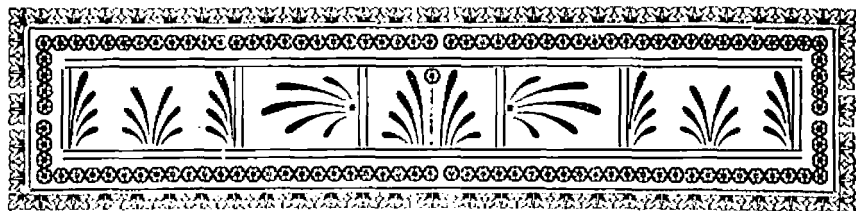
Не нам загинати, бо у наших серцях, у нашій душі

тліє

Огню іскра великого

Тліє не вгасає.....

О. КОСТЬ НУРИЛЛО

З НАРОДНИХ МОТИВІВ

Як гай розіветь ся, зацвітуть чересні,
заведуть ся сьніви в діброві, —
леде моя, леде.... ти на тій вже веслі
ой будеш по слові.

Як зашумлять груши, запахніють бези,
та вітер тужливий повіє, —
ой заплачуть, дівчино, чутливі берези
за тобою, серце-зеліє.

Як стане зазуля у ранці кувати,
як кавка з вороном закраче, —
тоді, гей, самітний буду мандрувати,
хоч пераз серденько заплаче.

Як минеть ся літо, — осінь сумовита,
потягнеть ся в полю іржою, —
не жаль тобі стане за леготєм літа,
за мною .....

Л. ТОЛСТОЙ

Немилосерний богач

Переложив Е. Г.

Умирав богач...

Ціле своє життя був він дуже скупий, тому й зібрав великий маєток.

Нераз витикали йому люди сю хибу, але він відповідав заодно:

„Годі мені інакше робити; в життю гріш є усім, при помочи гроша усього докажеш!”

І ось тепер, коли смерть станула йому перед очима, прийшло йому на гадку, що і на другім світі мусять гроші мати велике значінє і тому треба і там їх мати, щоб не знайти ся в клопоті.

Подумавши так, закликав до себе своїх дітний, а працюючись з ними, приказав їм, щоб вложили в домовину мішочок з золотом.

— Не жалуйте мені — говорив — насипте подостатком золота .

Тої самої ночі розпрощав ся він із світом.

Діти сповнили волю батька та вложили в домовину мішочок, у якому містило ся пару тисяч рублів золотом.

Коли наш скупар знайшов ся на другім світі, розпочало ся урядованє! всюди писали, записували, казали присягати та відсилали від одного до другого.

Бо і там ріжні урядники, канцелярії, суди...

Ледво діждав ся вечера. Був він голодний як вовк а так дуже хотів пити, що язик аж присох до піднебіня.

— Загину я тут — подумав. Нараз бачить він довгий — великий стіл, закритий ріжними смачними стравами та напвітками. Навіть щось смажуть у риночці.

— Ні — говорить до себе — таки я можу своїм помислом похвалитись. Як я знав, що мені гроші придадуть ся. А тут зовсім, як у нас. Аж тепер з'їм і випю порядно.

З усміхом доторкнув ся свого мішочка.

Підходить отже до стола і вказуючи на якусь смачну рибу, питає:

— Що се коштує?

— Дві копійки — відповідає слуга.

Дешево! — думає богач.

— А се? — питає знов — і вказує на таріль печені.

— Також дві копійки — говорить слуга усміхаючись.

— То дайте мені, прошу, потрібну порцію риби, а так само печені.

Слуга слухав та не спішив ся подавати.

Богач повторив своє жаданє.

— У нас платить ся наперед — відповів обоятно слуга.

— Наперед? добре — промовив гордо богач і кинув золоту штуку на стіл.

— Прошу!

Слуга оглянув гріш з усіх боків.

— Ні — каже — се не копійка, а ми лиш копійки приймаємо.

І віддав богачеві гріш, а відтак приказав йому іти.

Здивував ся богач і зажурился.

— Цікаві річи! — думає собі, але треба буде конче виміняти гроші, бо довше не видержу.

Біжить отже до своїх синів і наказує їм у сні:

— Возьміть собі золото, бо оно мені не потрібне, а за се дайте мішочок з копійками. Тут иньших грошей не приймають.

Перелякані сини сповнили сейчас волю батька. Забрали з домовини золото а вложили там мішочок повний копійок.

— Маю вже копійки — закликав богач, станувши слідуячого дня коло стола.

— Давайте їсти!

— У нас платить ся наперед — відказує обоятно слуга, не рушивши ся з місця.

— Прошу, прошу! — кличе богач і кинув на стіл цілу купу нових копійок. — Лиш скорше!

Поглянув слуга на богача тай усміхнув ся.

— Не багато ти видно научив ся на землі — каже слуга. — Ми беремо тут не сі копійки, що їх маєш при собі, але сі, що ти їх давав другим. Нагадай собі, чи дав ти коли бідним, чи поратував їх в нещастю?

Слутив богач очи та задумав ся.

Ніколи не дав він бідакови, ніколи не знав біди-нещастя других.

Слуга моргнув на своїх помічників. Двох великанів відвело богача на бік...

Казань про вічного жида

(Із циклю: „Великі легенди світа.” Michand d’Humiae)

З великим криком вийшло множество до передсінку:

— Роспни, роспни його!... На хрест Ісуса, фальшивого про-
рока.

З відкритою головою, у сніжно-білій туніці виступив Пилат на край балюстради. Був блідий і несупокійно оглядав ся.

— Чого хочете від мене? — запитав в народа.

Та сказав до них: Я переслухав Ісуса в присутности вашій і не нахожду в тім чоловіці ніякої провини, в чім ви його обвиняєте. І післяв я його до тетрарха Ірода. І Ірод також. І щоби стало ся, як ви просили, видав я Ісуса на вашу волю. Ви самі увінчали тернем його голову, били в лице і плювали на Него. І як що правдою є, що він доптав закон Мойсея, то чи не достачно його покарано?...

Крик збільшив ся.

— На смерть його!... На смерть!... Роспни! Роспни!

І Пилат рукою дав знак центуріонові, щоби він повелів товпі мовчати.

Звук труб поніс ся над юрбою і криком.

Проконзуль вихилив ся і старав ся його пустити.

— Йдїть з відти. Не можу судити невинного чоловіка.

І тоді серед гомону схвильованої товпи поніс ся голос первосвященника Каяфи:

— Во істину, Ісус є злочинцем. При мені звав себе Сином Божим. І я роздер на собі одієс, бо велика се була хула. Але се ще не все! Він величав себе жидівським царем. А хто присвоєс собі сю назву, він ворог кесаря... Уважай Пилате!... — Як що увільниш сего чоловіка — ти не є прихильником кесаря...

На звук імени кесаря задріжав римський намісник. В словах патріярха звучала погроза: він міг обжаловати його перед Тиберієм.

А однак, щоби втихомирити жидівський народ — якого він ненавидів — не годен був спромочи ся випустити Того, в якім навіть Ірод не міг добачити ніякого гріха.

Однак старав ся Пилат його пустити.

— Слухайте — сказав. Отсе надходить день Пасхи. Єсть же у вас звичай, щоби я одного випустив вам на Пасху; приведіть тут Ісуса і розбійника Вараву. Самі рішіть, котрий є гідний помилуваня: засуджений за розрух і убійство, чи Ісус?

— Дай волю Вараві! Волю Вараві!... — ревіла товпа підмовлена первосвященниками.

І вивели Ісуса наперед. Вийшов поміж двома вояками, в багряниці і терновім вінці на голові, і з скиптром з тростини у руках, який казали Йому нести, щоби посьміяти ся з Него. Очима, повними кровавих сліз повів по товпі, а в тому погляді понад біль було ціле море тихого піддання ся і якоїсь божеської могутности.

Дроць пішов по кістках усіх, що хотіли Його вбити; найнікчемніші хотіли здобути ся на наругу.

— Ото чоловік!... — сказав Пилат тремтячим зі зворушення голосом.

В тій хвили слуги втягнули Вараву, який опирав ся їм.

— Жиди — відізвав ся словами прокуратор — отсе перед вами той, що ви звали царем вашим. Звів вас, але дивіть ся: біля нього нужденник, якого злочини численні і доказані. Украв він з сьвятині посьвячувані скрині, обдер золоту бляху з кивота, забив пятох жидів і двох римських лицарів. Кого хочете, щоб я пустив вам, то пущу.

Заколихала ся товпа. На найзавзятійших прийшла хвиля нерішучости.

Однак се була збиранина, найгірші відпадки суспільности города Єрусалима, а між ними Вараву мав много прихильників і співтоваришів своїх грабежий.

Загремів голос грізний, різкий, приказуючий :

— Вараву! Хочемо Вараву!

І усі присутні, зняті страхом з присутности сих розбишаків, закричали одноголосно :

— Вараву, Вараву! Пусти Вараву! Ісуса розпни!...

І тоді Пилат приказав винести срібний посуд, який був повний води.

— Нехай буде по словам вашим. Не я, але ви Його засуджуєте. Я невинний в крові сего праведника, ви побачите.

І серед вереску, проклонів і окликів побіди, вложив в воду свої руки, які за хвилину мали підписати нікчемний присуд. На пальці засіяв золотий перстін, яким печатав прикази кесаря.

*

*

*

З поміж усіх тих, що бігли на узгір'я Голгофти, аби дивити ся на муки Ісуса, відріжнював ся передусім один, бо біг скорше як прочі

Се був Ісаак Лякведем. Біг з передсінку намісника. Він був з ряду тих, які серед опянілої горячки загальної ненависти най-

голоснійше домагали ся засуду смерти Сина Божого. А дім його стояв при дорозі, якою воджено засуджених на смерть на гори Кальварії. Він біг скорим кроком, радіючи в душі, що з порога своєї хати пригляне ся сумному походови.

Уже був близько своєї оселі, як що побачив жінку біжучу назустріч, повну несупокою о присуд Пилата.

Ісаак пристанув коло ньої з виразом побіди на лиці:

— Засуджений!... Засуджений!...

Місто радісного привіту, жена склонила голову.

— Чому не радуєш ся з нами?... — спитав жид. — Чи не по правді присуджено смерть обманцеви, що звав себе Сином Божим?

— А як що він казав правду?... — прошепотіла жінка.

— Син Божий!?... Він!?... Що приставав так радо з усяким плюгавством, з волоцюгами, жебраками і вітреницями!?... Він, що піклував ся розпусницями і даровував їм гріхи!?... Він, що боронив каменувати чужоложниці!?...

— А однак він проповідував милосердіє і сам був приміром. А таке нічо не заподіяв, що робило-б Його небезпечним...

— Що!... Ти сьмієш ставати в обороні Сего, який учив, що книжники і мудрці, се суть брехуни! Сего, що назвав сьвятиню печерою злодіїв та прогнав з ньої купців і торговщиків, наших братів, який доказував, що вона буде знищена і відбудована його руками протягом трох днів!... Ти маєш відвагу боронити Того, що кличе: „Горе тобі Єрусалиме!...”

— Я не бороню... але... що тикаєть ся мене... то не була-б я видала присуду...

— Твої слова, то один єще доказ більше, що ми слушно жадали присуду смерти чоловіка, що був чарівником, замотуючим в свої сіти передусім хиткі душі жінок... Клявдія, жінка Пилата рів нож вставлявала ся за ним. Коли-б не наші погрози, то проконзуль бувби пустив Його на волю. Але ми рішучо спротивили ся і правда по наших боці. За хвилину сим путем піде той фальшивий пророк з крестом на плечах. Побачиш, чи зможе зробити чудо, щоб видобути ся на волю.

— Ні!... Не побачу! Піду в хату і зачиню віконниці, аби не дивити ся, як будуть вести на муки Того, що голосив одні слова любови... Я вже і так бачила стільки нещасливців, яких вели на Голгофту.

Наша хата при самій дорозі на се злощасне узгірє, де місто дерев стирчать шибениці, а місто камінців білдіють людські кости...

Ходи, Ісааку, домів, не стій у дверох. . . Душа моя віщує, що се не принесе тобі добра.

— Навряд, я лишу ся! Хочу приглянути ся з яким лицем піде на престол на Голгофті сей, що хотів бути жидівським царем! . . . Що за якийсь без'умний страх напав твоє серце? . . . Не знаю, чому-б я мав дріжати перед сим, який вмере як злодій, чим Він дійсно і є, позаяк покрав почеси, аби у них пристроїти ся і тим приманити до себе мягкі, полохливі душі. . . І ти не маєш чого лякати ся вже нині чоловіка, який хотів віщипити в наші душі боязнь видуманими чудами. . . Всі ті, що йшли колись Його слідами, днесь Його відбігли. Один з апостолів сам Його зрадив, другий відрік ся, а прочі скрили ся десь по печерах. Прийшов уже кінець царствованю нареченого Сина Божого! . . . а сей, що вкрав для себе сю почесть днесь не є вже могутнійший від сих злодіїв, між якими буде висіти.

— Бережи ся, Ісааку, бережи ся! — Се нікчемно так безчестити мученика!

— Тут зовсім не йде про муки, але про покуту. Йди домів, коли тобі угодно; твоє безглузне співчуванє лише поспувало мені утіху. Думаю однак, що приготуєш сього вечера розкішний пир, на який задумую спросити кількох другів. Хочу враз з ними празнувати сьвято смерти Ісуса Назарея, фальшивого пророка і в сю память спорожнити ураз з ними споре число чарок вина з Кармелю.

І пхнувши жінку у нутро хати, залишив ся перед порогом.

Кріпшаючий гамір заповідав наближуванє ся походу, що вів Ісуса на місце муки.

Аби тим гарнійше бачити Ісуса, станув Ісаак Лякведем на камяній лавці, що стояла під стіною його хати, вкритого з усіх усядів буйним листем винограду.

Понад ростучою товпою бачив в віддалі неначе блиски блискавок.

Се були горіючі в лучах сонця копія і шоломи двацять вісьмох їздців, що ескортували засуджених на муки на горах Кальварії.

Раптом товпа і жовніри пристанули при розі площі. Загреміла труба.

Поніс ся до уший Ісаака грімкий голос окличника відчитуючого виданий проконзулем присуд.

І знова двигнув ся похід, збільшений усіми тими, яких прикликав голос окличника,

Нараз товпа здрігнула ся — пристанула. Крик, наруги, сьміхи і глузованя товпи віщували, що Назарєць впав під тягарем хреста.

І уста Лякведемові викривили ся диким сьміхом.

Але вскорі опять вернув лад; похід був уже всего лиш пару кроків від Лякведема.

Серед їздців і опричників, що несли шнури, цвьяхи, кліщі і молоти побачив він чоловіка, який що нї крок гнув ся під тягарем величезного хреста, що калчив його рамена. З чола мученника увінчованого тернем капала крапля по краплі кров, що значила дорогу дрібними, червоними плямами. Здало ся: ще мить і Він упаде. Кождий його рух був змучений, а тіло було обезсилене муками. За кождим кроком грудь Його важко дихала. Як що однак хотів лишень пристанути жовніри понихали Його списками. Засуджений випростовував ся без одного слівця скарги обводячи товпу, що безвпинно вибухала звірським сьміхом, солодким блеском Своїх очий, тих очий, які на перекір тілесному умученю жили якимсь дивним житєм, неначе-б ціла божественна душа рвала ся з них проміннями, розсипуючи сьйво милосердія і благословення для катів.

Тим чоловіком був Ісус. Щоб однак ніхто не був в сумніві про се, йшов поперед Нього слуга, несучий на кінци копія глумливу напись:

Ісус Назарейський, Цар Юдейський.

Перечитавши се, бухнув Ісаак диким, глумливим сьміхом.

Витай жидівський царю — зареготав ся.

— Ти, якому кланяли ся тільки невільниці, направлячі сїтий, вітрениці і ті, що крутять жорнами в млині!... Ха, ха, ха, ха!... І чому-ж архангели Бога, Твого Вітця не зійдуть на землю, щоби огненними мечами прогнати Твоїх катів?!...

Ісус глянув в сю сторону, з відки сей Його хулив.

— Ісааку — сказав — жажду; подай мені дрібку води з твоєї криниці!...

— Моя криниця пуста — зареготав ся жид.

— Ісааку Лякведем, не можу устояти на ногах... поможи мені двигати хрест!...

— Я не Твій робітник!... Приклич собі апостола!...

— Позволь мені хотяй спочити на твоїй лавці!...

— Щоб перестало родити овоч вино, розросле коло ньої?...

— То винеси мені столець з твоєї хати!...

— Ні!... Я-б мусів його опісля спалити, наколи-б Ти сів на ньому!...

— Коли-б я сів на нього, він став би золотим стільцем для тебе в домі Отця могого... Ісааку, Ісааку! Змилуйся надімною...

І Ісус поступив крок ід ньому.

Тоді жид відіпхнув Його скаженим рухом руки:

— Проч, ошусте! Не доторкайся навіть тіни моєї!...

— Не безчесь мене своїм дотиком!... Йди на Голгофту!... Йди, йди, йди!!!...

Месія випрямився. Перший раз блиснули в Його очах зловорожі сьвітла.

— Не я, але ти підеш і ходити меш вже вічно, чоловіче, без життя!... Будь проклятий!...

— Волочити мешся по всіх дорогах сьвіта аж до дня, в якім на приказ Отця могого вибе година Посліднього Суду! Іди нещасний, іди і носи зі собою свою розпуку! Ти, що мав нагоду пізнати Вічну Правду, що міг причинити ся до моєї Слави, несучи разом зі мною хрест, тепер зазнаєш лиш вічну зневагу.

— Передімною ледви кілька кроків, щоб я зложив свій тягар. Ти однак, з хвилию, як він спаде з моїх плечий, перебереш його на себе. І йти меш зігнений і більше утомлений як я в хвили, коли ти відтрунув мене від себе. І ніколи сей тягар не спаде з твоїх плечий, ніколи... чуєш... мимо змученя і болю... Бо ти не вмреш ніколи: присуджую тобі вічне жите. І не намагайся засьміятися опять глумливим сьміхом, бо від сеї хвилини нема для тебе втіхи. Значу чоло твоє, Ісааку Лякведеме, незмазаним пятном. Лиши ся вічним жидом!... А позаяк ти не мав милосердія для мене, то і ти не дізнаєш його від людий. Доперва по моїй смерти прийде моє царство на землі... Йди, возьми твій подорожний кий і ходи з міста до міста, щоб дивити ся на мою будучу славу і на розпадаючі ся храми, посьвячені лжебогам, на повстаючі з їх руїн нові сьвятині Правди, яку я голошу, а яка розійде ся по сьвітї. Йди, йди, а если опізниш ся на годину твого тиняня, то сї, що днесь зневажають мене, звернуть ся проти тебе і виженуть тебе завтра градом каміня. Йди, йди глядати по сьвіту могили, якої не найдеш ніколи!...

*

*

*

Похід пройшов уже давно, а Ісаак Лякведем все еще стояв спертий о одвірок своєї хати, неначе поражений громом прокломом Ісуса. Дроц трясла його тілом; широко розтворили ся його блудні очи, неначе під грозою якогось страшного марева. Пятно страшного встиду, яке пало на нього з уст мученика, збудило у

нім невимовний страх. Він бачив, як кати задрожали, як жовніри скрили ся за своїми щитами, як заржали сполохані коні. Несвідомим відрухом, неначе пхнута непоборимою силою якогось високого приказу, з обридженєм відсунула ся товпа від него.

Хотів отямити ся, вернути до самосвідомости, зробив рух, щоб вийти в хату. Але двері були зачинені і мимо найбільших зусиль не міг відсунути засуви.

— Жінко, жінко!... Відчини!... Молив голосом чоловіка, що хоче втіти перед страшною небезпекою.

Крик його лишив ся без відповіді.

Порозумів, що проклін Ісуса сповнив ся; порозумів, що для нього не було більше домового огнища. Чуючи змагаюче ся безвпинно дрожанє ніг, під грозою страшного якогось страху хотів сісти на кам'яній лавці, тій самій, від якої відігнав Ісуса, як Він молив о хвилину спочинку. Лавки не було.

В ушах його загремів страшний приказуючий голос: „Йди, йди!...”

Як п'яний, який не здає собі справи із своїх вчинків, хитким кроком пішов дорогою, що йшла на узгір'я Голгофти. Здавалось йому, що як перед хвилиною Назореєць, так тепер він мусить хилити са під страшним тягарем хреста. Був страшно змучений і прибитий. Було, неначе в чоло його впив ся терневий вінець, на лиці і в очах його повно крови. На тих самих місцях, на яких падав Ісус, падав і він, а його коліна були повні ран.

Вийшовши на шпиль Голгофти, побачив три під хмари вистрілені хрести. На однім висів Той, що прокляв його. Руки і ноги Його були пробиті великими цвяхами. Передсмертний, храпливий віддих підносив груди. Ісаак почув послідні слова вмираючого: „Совершиша ся!” і нараз простягнув зігнені рамена.

Сей, що кинув на нього проклін на віки, Той розпятий, сконав. З ним разом сконав і страшний засуд. Чи мав дальше боятися такого єства, для якого визволення небо не зробило ніякого чуда?... — Єства, яке так саме марно згнуло, як сі два засуджені рівночасно розбійники?...

З ненависним окликом побіди, з зором погорди, киненим на трупа в терневім вінци, вже хотів вертати домів, виважити двері хочайби і силою, щоби того самого вечера усьвятити в крузі товаришів смерть Назорея.

Ледви однак поступив ся пару кроками, щоби зійти з Голгофти, коли нараз залягла чорна ніч, завив грізний вихор та чіпаючи ся складів його плаща, завернув з дороги.

Ісаак Лякведем боров ся з розпукою.

Вже ступив крок в попереднім напрямі, як нараз величезна блискавка роздерла темряву і з страшним лоскотом впав грім саме перед нього.

Подав ся в зад, на пів свідомий, але його очі опять стрінули хрест, на яким вмер Ісус.

Що за чудо? — Хрест сей не був вже орудієм понижуючої карі. Над темрявою і дощем попелу, що зависли над Єрусалимов він один однісенський лише горів осліплюючою ясністю, був самотнім жерелом блиску, з якого земський гльоб від тепер мав черпати цілі потоки світла. Ісаак Лякведем витягнув до нього рамена, зовсім несвідомо, як божевільний, що серед темної ночі побачив нараз луч ранньої зорі. І збудила ся у його душі свідомість гріха. Він пізнав, що на сім хресті, який поборов темряву, вмер дійсно Син Божий. Пізнав, що був-би відгадав Месію, коли-б не був впав так низько серцем. Пізнав, що належав до ряду тих, які засудили на смерть Спасителя людства, що був найнікчемніший і найнемилосердїйший з поміж них, що злорічив Єму в годину його смерті, в годину, коли божеський мученик обіцював йому золоте крісло в царстві Отця свого в заміну за одну хвилину відпочинку перед дверима зачиненої хати. Пізнав, що тяжким хрестом, який приказав йому вічно двигати Ісус, був безвпинний докір.

Надія здобути прощення оживила його на хвилину.

І як жовніри кинули ся втікати, поранені ломотом хуртовини і сим местним саявом, яке било від хреста мученика, коли мужі і жінки з трепетом і страхом вертали ся до Єрусалима, криючи свої лица в плащах — Ісаак Лякведем хотів впасти до стіп мертвого Ісуса. В сій хвилині однак страшний землетрус зрушив землю; з далеку виглядало, неначе святиня у стовпах огню западає ся в землю, а зловіщий гук роздер нутро землі. Розступили ся скали нагого узгір'я Кальварії; лоскіт напіраючих на себе кістяків прошибнув воздухом.

Коли Лякведем хотів впасти під хрестом до ніг Спасителя, аби молити його о милосердіє, почув раптом руки відкидаючі його в зад з страшною силою.

— Проч, нужденнику!... Геть як найдалше! — кричали проймаючим голосом товпи духів, що виростали десь з щілин і розколин скель.

— Хто ви є, що відбираєте мені надію прощення? — питав Ісаак.

— Ми є осуджені, яких тіла від віків скидано в розколини скель; нас осудила людська справедливість, а днесь відкупила нас

справедливість Бога, відкупив нас Бог, що за нас помер, бо він є Богом Милосердія.

— То чому-ж Він не мав би і мене обдарити прощенням?...

— Бо мимо наших великих гріхів, ми є меншими проступниками як ти; бо коли ми кривдили ближнього, то лише тому, що належали ми до визискуваних; если крадіж сплямила наші руки, то лишень з вини богачів, які забрали нам нашу пайку; если убивалисьмо, то лишень з голоду... Душі наші були повні бути, але підлість і ненависть не зродила ся в наших серцях ніколи, так як в твоїм серці; і коли-б ми були мали свою хату, а Ісус, двигаючий хрест, був би попросив у нас спочити, ми не були-б Його відіпхнули, як се зробив ти, ми-б не були вигнали Того, що сказав: „Любіть друг друга...”

Так говорили душі тих, яких засудила людська справедливість на смерть. І, кинувши ся на Ісаака, поволокли його через міст над долиною смерти аж до судової брами і ганяючи його черед довший час по дорозі, кликали невмолимий присуд Ісуса:

— Іди, іди!...

.... А сови і яструби летіли за вигнанцем там, кудю він йшов... на запад... творячи один грізний похід.

САВА ЧАРНЕЦЬНИЙ

Рада матери

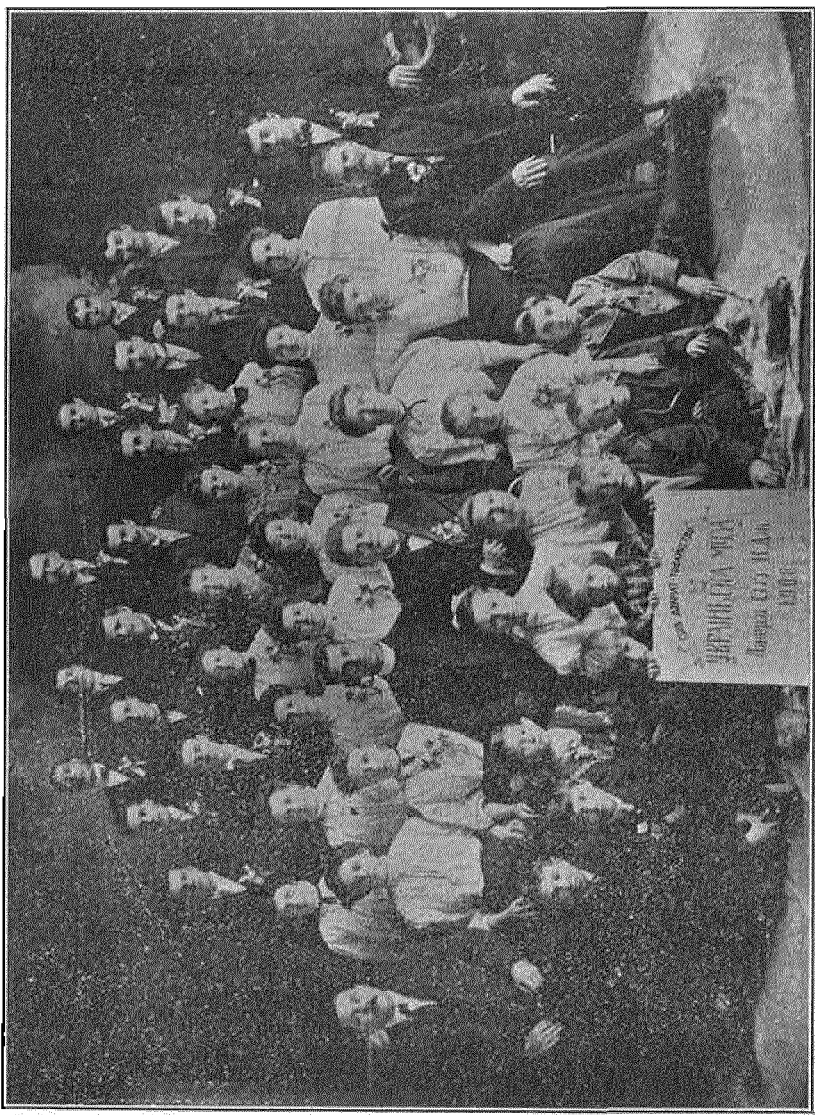
*Любий сину мій,
Дитино моя:
Не пий „виски“ ані пива
До самого дна.*

*А то коло дна
Сидить сатана,
Й возьме твою душу й тіло,
Дитино-ж моя!*

*Виссе з тебе кров,
Зрабує твій гріш,
Не пий, сину „виски“, пива,
Бо се гострий ніж!*

*Так мати сінка
Радить, навча...
І ми її послухаймо —
Се рада свята.*

С. П. ДРАМАТ. ТОВАРИСТВО „УКРАЇНСЬКА МУЗА“ в Джерзі Сіті, Н. Дж.

АНТІН НІЧАН

Віче за стіною

або

як то я своєму сусідові відплатив ся

Раз якось мешкав я в місті Ж. (в Галичині) в сусідстві висшого політичного урядника п. Р., ц. к. надкомісаря староства, а в слід за тим і заїлого ворога Русинів. Мешканє наше було такої через стіну, а навіть ще ближше, бо відділяли нас лише двері, котрі колись лучили оба мешканя в одно. Тепер по якійсь невідомій мені причині зроблено з сего два осібні мешканя. Одно з них власне я заняв.

Аби такі два суперечні елементи, як пан ц. к. надкомісар, до того ще й шляхтич та я, простий робітник, не помішались, забарикадував він зі своєї сторони двері ліжком. Се саме з конечности зробив і я — тай якось так зажили.

Було се в фільварку оо. Василян, положенім в дуже гарній місцевости, недалеко ліса „Гарай.” Пан надкомісар займав 8 комнат, а мені з родиною припало дві.

Панок той, як кожний нащадок шляхти, жив собі дуже достатно. До дітей приняв бону Німку, котру опісля, як Поляки зачали бойкотувати німецькі вироби — прогнав. На візника, а заразом і льокая вирвав десь якогось бідного сільського парубка та убрав його в якусь чудернацьку ліберію, від стіп до голови понашивану світячими гузиками з короною.

Бідолашний Петро, бо так звав ся той парубок, не знав, що з ним тепер діє ся. Як собі люде коли з него шуткували, що вийшов на пана, повтаряв супокійно:

— Я тепер пристав уже до Москаля, та йду на панів. Го, го!...

У мене було противно. Жена була і кухаркою, а заразом і боною до дітей. Візника я не потребував, бо маючи здорові ноги, ходив усюди пішки. От жив собі, як на се позволяли мої обставини.

Довідавшись п. Р., що я наняв помешканє, почав старати ся, аби до того не допустити. Однак всі його змаганя лишились без успіху, бо тодішний ігумен оо. Василян о. Б., чоловік чесний і прагедного характеру, не роблячи як пристало священикови ріжниці між богатим а бідним, відкинув всі його неслухні жаданя.

Не подобало ся тому панкові таке сусідство, тим більше, що через стіну чув у мене заєдно лиш руську бесіду.

Видівши однак, що нічо не вдіє, та аби тільки як найбільше мені докучити, взяв ся на иньший спосіб. На місци, де давнійше під дверми стояло ліжко, поставив столик, а на нім умістив машину до граня.

Прийду було від тяжкої праці до дому, та хотів би трохи відпочати і деяке слово до рідні промовити, а тут годі, бо машина грає, як скажена і то самі маститі патріотичні польські „кавалки.” І не до сьпіву мені нераз було, та бувало, як машина грає, то і заведу собі яку гарну українську пісню, як приміром: „Не пора,” „Ще не вмерла Україна,” „Ми Гайдамаки” і т. п. А сьпіваю, що аж сьвяті в небі радують ся. Мій сусід за стіною зате знова казить ся зі злости.

Щож було робити? Кому поскаржитись?...

Та раз якось думаю — треба з сусідом в згоді жити. Прошу його отже, чи він не залишив би грати під стіною. А він на те з обуренєм:

— E, so tam!... Wolność Tomku, w swoim domku...

Як так, то гаразд. Як вільність, то вільність.

Раз якось так склалось, що моя жена з дітьми виїхала на сьвій воздух до родичів, а я дома лишив ся сам один „босом.”

Тепер задумав я пімстити ся за мою кривду, за невиспані ночі, та за збитки, які мені той паниско робив.

Щож би тут такого зробити? Думаю, думаю, аж вкінци прийшла мені до голови щаслива гадка. Чого найбільше боїть ся галицький урядник? А вжеж, що руського віча. Тож постановив я урядити за стіною віче. Се не потягне за собою кошту ані богато заходів. От буду сам в одній особі предсідателем, секретарем, референтом, а заразом і слухачем.

Як задумав, так і зробив.

Приходить пан надкомісар до дому на вечеру. Чую вже брязкіт тарелів, ложок та вилків, а нарешті і жованє.

Зладивши наскорі кілька рефератів, як про виборчі надужитя і шахрайства, про панські порядки в Галичині і т. д., стаю собі на середині комнати і отвираю віче.

— Поважані слухачі і слухачки! — зачинаю торжественно.—В котрій то державі діють ся найбільші шахрайства і обманьства виборчі, розбої і надужитя на шкоду нашого бідного понезоленого руського народа? Де то жандарми убивають єще перед виборами невинних людей, аби опісля, як небіщики, не могли більше ніколи голосувати, хиба аж на страшнім Суді? Де заяці і дикі свині ті-

шать ся більшою охороною права, як горожани? Де за право риболовства, за котре пан заплатив то корон кладуть покотом панські посіпаки-жандарми аж 7 трупів? Де врешті панує найбільша нужда і темнота, а коршму називають „святою”? З котрого то краю наш народ, не могучи знести нужди і поневолення, мусить втікати, шукаючи кусника хліба далеко за морем, мусить покидати свою прадідну землю, котру так полюбив. Той край — то Галичина з її шляхоцько-панською господаркою! Чи не так, люди добрі?...

А сам і відповідаю:

— Так, то Галичина!

Опісля тупаю ногами об підлогу і кричу як в парламенті:

— Встид! Ганьба таким панам! То гієни, пасожити!

Чув я за стіною, як пан надкомісар, не могучи витерпіти, кинув вилками і закричав:

— Nie pozwalam! Odbieram mówcy głos!...

Я однак нічо собі з того не роблю. Напив ся води, як на доброго бесідника пристало і сиплю далі панам і їх прихвостням, що ся влізе. А говорив я так щиро... щиро, що і камяне серце зрушило-б ся. Не одну тяжку кривду, заподіяну мому народови бачив я на власні очи і то здаєсь додало мені сили.

Опісля перечитав я яркі резолюції, котрі плескаючи здоровезно в долоні, такі сам „одногolosно” і прийняв, а на закінчене відспівав що тільки сил стало: „Не пора, не пора.”

Упоравшись з вічем, сів я вдоволений при отворенім вікні і закурив папіроску.

За той час пан надкомісар здохмив з кілка якесь урядове убранє, припоясав шпаду і так узброєний пустив ся чимскорше в загрожене місце, щоб розігнати віче.

Якже однак здивував ся, коли побачив мене сидячого спокійно при вікні, як би ніколи нічо не зайшло.

Приступас отже до мене і питає:

— Co to za hajdamacki wiec? Nie pozwalam! Rozwiązuje!...

— Шкода, пане, вашого труду — кажу, — то була тільки лекція віча, яку я собі урядив. Зрештою: „вільно Томі в своїм домі.”

Від того часу зникла уже з під дверей машина до граня, котра мені так надоїлась, а пан надкомісар зі встиду не міг ніколи і в очи мені подивитись.

ЧИТАЛЬНЯ „ПРОСВѢТИ“ в МсКеепорт, Ра.

Л. ІЕРУС

Виступ козаків урунського полка в р. 1905 проти царського уряду

Скрізь по Росії і за кордоном склалась мова про козаків, що вони найбільше божевільний та дикий народ в світі. Коли нераз потрібно було вразити поліцію, або яку другу силу, котру уряди в різних державах насилають на робочий люд, нераз пишуть в позакордонних часописах: „Поліція поступала як ті козаки в Росії.” І нігде правди діти: за послідні роки, коли народ в Росії став буритись проти царського уряду, козаки забули про славу своїх предків, котрі боролись колись за народню свободу, потомки славних запорожців стали попихачами царського уряду, його хлопами, в борбі з порушенням за „свободу та землю народом.” Не один чоловік витерпів від нагайки другого, не одна душа пійшла на той світ від прохолоди иньших, не одна дівчина, або молодиця згадувала з жахом про те, як знасилували та глузували над ними. Богато шкоди наробили всему руському народови, його борбі за кращу долю сини колишних запорожців та потомки Тихого Дону.

Урядники та духовенство так привязали народ своїми проповідями, та присягою до царського трону, що вони вірили, що роблять святе діло, розстрілюючи тих, котрі були проти царського уряду, хто виступав проти народнього гнету, хто заступавсь за народню свободу. Борба ся з народом з кожною хвилею розкривала їм очи, з кождим днем повставали нові жертви в людях, і сі приносили вони в угоду царському трону, та земельним дукам. Козакам все більше і більше виявлялось, що їхня служба, котру вони прозивали царською службою, погана служба, що вони через ню, ставали ворогами народа. Їх розум, та серце стали все більше прихилитись до народа, до його тяжкої нужди. Козаки більше стали хилитись до народної революції і помагати народним справам. Перестають знущатись козаки над народом — попирають їх сторону. І так в початках революції вони, коли прибули у яке село, де були перепалки мужиків з дуками, так зараз по наказу урядників, брались карати мужиків, перед дуками.

Відтак сталось інакше, бо коли урядник прикаже карати селян, тоді козаки йому відповідають: „Ми також люди хрещені й не можемо бути катами тих, котрі добивають ся за правду.” Бувало й так: стоять козаки постом в якому небудь обнищеному селі, де половина поселенців не має ніякої худоби. Приходить весна.

Частина селян йде в поле, а друга часть дожидає, коли ті справлять ся, та пожичуть їм худоби. А козаки стоять в селі цілу зиму зі своїми кіньми. Жаль, та сором бере за козацьке серце.

— Ану, хлопці, — скаже хто небудь. Стоймо ми тут, та гаруємо на панів, а наше добро гине в нашому краю; нікому там ні хазяйнувати-правити, ні поля з'орати. І тут також стоїть земля не з'орана, бо людям нічим в поле виїжджати. Гайда хлопці в поле, поможем бідним людям хоч хліб засіяти, зробим й ми хоть яке добре діло, а то про нас уже богацько не гарного кажуть.

Беруть хлопці своїх коней, та йдуть у поле робити. Така служба так остогидла козакам, що вони стали засилати грамоти до послів Государственной Думи, щоб Дума поклопоталась за них і оборонила їх від тяжкої служби для дуків, і охоронила від упадку хазяйство. Були і такі козаки, котрі не тільки, що не просили кого небудь о заштиту від такої служби, але самовільно кидали ю, та їхали домів і боролись проти уряду, котрий змушував до служби силою. Так поступив урунський полк кубанського козачого війська.

II.

Кубанські козаки суть прямі потомки колишних запорожців. Цариця Катерина збурила Запорожську Січ та вислала запорожців на ріку Кубань, що протіка по сіверній части Кавказа. Тут не сотки років прийшлося козакам вести війну з живучими у кавказьких горах Черкесами.

Кавказ став частию Росії, а служба козака й тепер не полекшала. Так, як двіста років тому взад, так й тепер козак виправлявся на війну на свій кошт, а й колись ся справа не була так тяжкою. Давнійше козак йшов в полк беручи свого власного коня, одержу мав ткану в його домі, а рушниця позіставала йому, від своїх дідів.

Тепер усе змінилось. Від козака домаганось, щоб мав великого та сильного коня, одержу має бути зроблена по формі з такого сукна, яке приписує мати Петербург й т. д. Щоб собі усе те міг справити, козак потребував мати зоо карбованців, або й більш. А потім сама служба і усі повинности, котрі відбував, усе тяжким гнетом лягло на його хазяйстві, котре з кождим роком більше й більше никло; а до того й землі приходиться ся все менше і менше на душу. Особливо мало стало землі на тій части кубанських козаків, котрі поселились по горішній части під висо-

ким кавказським краєм. Земля тут каміниста, покрита лісами і для хліборобів не надаєсь. Козаки живуть тут дуже бідно.

Ті козаки, котрі поселились на долині Кубані суть заможні-щі, бо земля тут урожайна й добра для хліборобів, а і для козаків тут переносити службу військову лекше. Урунський полк, про котрий тут оповідаєсь, зложений з козаків, живучих в горішній часті і терплячих велику нужду не тільки з причин служби у війську, але також і зі сторони інтелектуальності — словом, горе безвихідне. Революція в Росії спричинила, що сі козаки найскорше пробудились до граці; вони терплячи нужду, перші з козаків стали в ряди борців за волю й права народні.

III.

В годину революції, та великого народного руху, урунський полк був розбитий на часті, і розставлений по різних місцях сіверного Кавказа; так, що дві його часті, стояли в Катеринограді, дві в г. Новоросійську, одна на ст. Кавказу, одна на ст. Мінеральної, а нинші по других місцях. Всі ті (часті) сповняли поліційську службу, берегли порядку по містах і залізнодорожних стаціях, а всім їм прийшлося виповняючи приказ урядників, розганяти народні віча, та стріляти по них. Так було, коли показавсь маніфест 17 октября в г. Новоросійську, як була забастовка робітників в порті й на залізній дорозі. Тоді було вбитих з ручниць шістьох мушкетерів, а 20 ранених.

Так було і в г. Катеринограді, коли зробилась демонстрація по причині побору запасних солдатів на російсько-япанську війну. Тут було застрілених з чоловіків, се було 17 октября 1905 року, тоді, коли по всій Росії настала загальна забастовка. Цар видав маніфест „о народних свободах,” а його прихвостні, о високих і низьких рангах урядники, зробили чорносотенний погром на те, щоб царський маніфест відкликано. Такий погром зроблено і в Катеринограді.

18 октября люди, котрі дізнались із часописей про маніфест царський, стали збиратись при міській суді, й зробили там величезне віче, після котрого, з червоними флягами пійшли демонструвати по головних улицах, співаючи пісні про „свободу.” Загальна тоді настала тишина. Понад головами вічевиків грав ся в воздуху червений прапор з написом: „Да здравствует самодержавіе народа.”

Коли уже усей демонструющий народ був в самім осередку міста, тоді на зустріч з одної поліцейської скритки вискочила куп-

ка чорносотенців з царським портретом, сьпіваючи „Спаси Господи люди Твоя.” Демонстранти з під червоного прапора не мали на думці чіпати чорносотенців, хотіли обминути їх. Проводирі мали уважати над спокоем та порядком. Та одначе в сю хвилину один з чорносотенних провокаторов умисно дав вистріл з револьвера прямо в портрет царський. В сю мить, як на даний знак, виросла поліція та козаки як з землі, та дались добре в знаки спокійним людям, а й богато з демонстрантів потурбовано. Тоді кліка чорносотенців зі сьпівами „Боже царя храни” й „Спаси Господи люди Твоя” звернула в одну вулицю й там спалила і розбила дім одного лікара Рожліна.

Поліція та козаки хоронили погромщиків, та не мішали їм в злодійстві. Перейшло так кілька днів, люди трохи заспокоїлись після вчинку чорносотенців, а „робочий комітет” став скликувати людей на вуличне віче.

IV.

В останніх днях октобра було скликане віче в городському саду. Народа зійшлося 12—13 тисяч. Проводирі застановились на нараді, що означає виданий царем маніфест, що спричинило до видання його, хто і на що спричинив погром, та що має робити народ, щоб свободу, котра є на папері ввійшла в ужите й в руки народа.

Один з проводирів пояснив, що видане царського маніфеста спричинив стрейк робітників, що в Росії право стало рівне для всіх, що тепер в Росії нема ні шляхти, ні селян, всі стали рівними горожанами; в сю хвилю із товпи вічевиків відозвався сильний голос: „А прошу пана проводиря сказати, чи ми, козаки, після маніфеста маємо бути рівними по праві горожанами, чи катами? Скажіть, будьте ласкаві, чи після маніфеста ми маємо стріляти в бідний народ, в голодних робітників, в нужденних мужиків, як то приказують нам наші урядники, чи освободимось ми уже від сеї хвилі від тяжкої служби панів?”

Тисячи голов повернулись до сего місця, відки чутний був могутий голос. І всі побачили в самій гушавині три червоні шапки; се були шапки на головах трех козаків з урунського полка, котрі прийшли тут на віче.

— Козаки тут! Козаки прийшли на віче! — заговорила товпа, і з тисячів грудей вирвався могутий оклик:

— Слава! Слава козакам! Слава урунцям!

15 хвиль стояв проводир на трибуні, та ніяким способом не міг прийти до слова, щоб дати відповідь на запит козака. Могуча товпа все кричала без перестанку:

— Слава! Козаки тримають з нами! Козаки тепер наші! — та при тім махали шапками.

І було чого радуватись... Ще так недавно були козаки панами того місця, еше недавно по вулицях міста розганяли козаки людей нагайками, а тепер на народньому вічу роздаєсь могучий голос козака, котрий бажає свободи.

Ще не так давно сумно виглядали твари кількох людей, а тепер голос козака питає, чи вони по вказанюь маніфеста не будуть уже катами. Радість на вічу була не до описаня, бо і як до недавна козак був пострахом людей, а тепер сей страшний людоїд стоїть тут разом і побіч з народом, та говорить такі слова, від яких серце розпалюєсь радостію, а й від такої радости дехто заплаче сльозами щастя, надії.

— А чи козак не має душі? — чути розговор в товпі: е, брат і у козака душа, тільки начальство заховало її під присягу. А людська сльоза, та кров чоловіка, як бач, подоптали присягу. Такі вже вони палкі, готорили між собою другі.

Через 15 хвиль проводир накликував на народ, щоби успокоїв ся, щоб міг дати відповідь козаку. Народ затих.

Всі звернули ся до проводира, та накликували один другого до спокою. Козаки запитують, чи мають вони вже певну свободу, чи суть вільні від тяженької праці панам, чи мають бути по наказі его імператорського величества катами над російським народом — заговорив проводир. Я вже виказував вам, що цар видав маніфест, щоб заспокоїти народ, але думка у царя й міністрів одна; не дати народови ніякої свободи, котру голосить ся в маніфесті. Вони бажають, щоб все було по старому. Щоб осягнути сю ціль, на те суть погроми, котрі організують ся в поліцейських шпігунах, і для охорони погромщиків вислають вас, козаки, чого булисьмо сьвідками недавно в сім місті. Чорносотенці підпалили дім. Начальство не тільки не казало зробити вам кінець сему хулїганству, але дало вам приказ помагати хулїганам в розбою. Начальство не тільки, що не вислало пожарної сторожи, щоб пожар погасити, але еше забороняло людям, котрі старались самі пожар пригасити, бо вступу забороняли хулїгани з царським портретом. По иньших городах спалювали чорносотенці театри з народом, котрий збиравсь на віча. В місті Томску спалили чорносотенці будинки желізно-дорожні служажих, а кожного, хто виходив на вулицю, вбивали.

А що робили козаки? Вони не тільки, що не боронили людей від огню, але самі ще помагали хулїганам. Слухаючи своїх урядників, козаки тепер, як народ бажає нового уряду, суть вороги парода. І як, що вони хочуть тримати з нами, як що вони бажають собі свободи від злої служби і других незгод, най порозуміють ся з народом, котрий домагаєсь свободи. Народна свобода, буде й ваша свобода. Не йдїть проти народу, коли бажаєте йому й собі добра, а допомагайте йому в його боротьбі за лучшу, та кращу будучність. Проводир скінчив.

По вічу роздавсь голос:

— А се було-б добре, як би козаки перестали слухати своїх урядників, та постояли як один за народом. Тодї усе буде гаразд.

Так ще з пів години гомонїв народ поміж собою, та обдумував, яким би способом вибороти собі найскорше свободу. Потім коло трибуни борців розпочали революційні пісні. З тисячних грудий роздалась пісня борби, а голос хору розлягавсь широко та далеко. Скоро потягнула товпа з саду на вулицю, а відси почали розходитись на всі сторони.

Через 3—4 тижні після описаного віча в Екатериногороді стали самовільно збиратись козаки урунського полка з ріжних місць, куди були порозміщувані. Тільки в г. Новоросійську zostалась одна сотня, котра відцуралась від решти полка. Всі козаки збирались по власній охотї; їх ніхто не нудив, і zostавших ся в г. Новоросійську не стали примушувати силою, але убїгались тільки з'єдинить їх з цілим полком, та бути з усіми на рівні. В Екатериногороді появились козаки без всякої старшини. Своєї старшини не хотїли вони з собою брати, а й заборонили їм з ними (з козаками) їхати.

В Екатериногороді зробили козаки полкове віче, на котре не пустили нікого зі своїх урядників. На вічу виробили грамоту до наказного Атамана, найвизшого свого урядника. В сій грамоті докоряли урядови за хабар, за крадіж, за знущанєсь над козаками, та домагались в нїй, щоб позамазувано написи на мійських парках, котрі голосять, що собакам й низшим степеням військовим вхід в парк заборонено. Дальше домагались в грамоті, щоб козакам дозволено ходити по хідниках, як і решті людям, а не по середині вулиці, куди їздять кіньми. Вони закидали урядови що до служби військової, де мусять знаяжуватись на свій кошт. Жалувались на те, що висилають їх на війну, з яким небудь закордонним ворогом, проти свого народу, котрий борєсь за правду та береже свої народні права. При кінци грамоти вони заявляють, що більше не хочуть сповняти своєї служби, і просять

відпустити їх домів, а також солідаризують ся з голосом народа, котрий домагаєсь скликаня збору, вибраня народом людей для упорядкування та поліпшення народнього житя.

На сему вічу вибрали вони з поміж себе отамана козака Курганова і порішили при сім постояти як мур. Сего самого вечера відослали козаки уложену грамоту до наказного отамана, і приказали, щоб він через день надумавсь, прибув на їх віче і дав відповідь на уложену грамоту. Колись наказних гетьманів на вічах вибирали усі козаки, і нич для них понижаючого не було, коли козаки накликували їх з собою на раду, а тепер такі гетьмани присилають ся до війська козацького з Петербурга. Перед Петербургом вониж повзають на колішках, за се можуть збиткуватись над козацтвом, тримати козаків за своїх невільників і робити їх царськими та своїми прихвостнями.

Не в смак видавсь наказ козаків наказному гетьманови. Урядник царський не хотів з початку вірити, але видав приказ, щоб козаки не виступали проти уряду, але сейчас їхали у царську службу в ті місця, котрі вони самовільно покинули.

Не доставало, здаєсь, єще сего, щоб більшим гнівом запалали серця розлючених козаків. Усі як один урадили наложити на нього і на полковників кайдани і спровадити їх всіх до тюрми. Зібралось скоро віче, на котрім єще раз порішено вислати послів з приказом явленянь отамана на вічу, а як і сей раз не захоче, показати свою силу, начхати на нього, кинуть службу, та їхати домів. Коли побачив наказний отаман, що козаків не злякав його приказ, зразу зробивсь м'якким і прирік, що появить ся на другий день в ранці.

Ранком зібрались козаки на полковому подвірю. На дворі був слабнький мороз. Сніг з легка скрипів під ногами. Козаки мали на собі одєжу домову. Коней позіставляли на припоні, а забрали з собою рушницї й шаблі. Лиця у козаків були суворі, крім сих, котрі пробували пошуткувати. Між козаками ходив мовчки вибраний ними полковий отаман Курганов, мужчина рослий та маючий. Сонце на сході показувало уже годину десяту. Наказний отаман не давав про себе жадної звістки. Поміж козаків діставсь уже голос невдоволення. Одні почали лаяти словами, другї шуткували з чогось, сьміялись слушаючі їх. Курганов, почувши про невдоволенє козаків, старавсь запанувати над собою.

По якімсь часї показавсь на кони полковник, а з ним старшина. Козаки почали збиратись в громаду. Полковник дав команду, щоб козаки стали в ряд. Лиш о диво, ніхто не рушивсь з місця, як би команда не до них відносилась.

— Пійшов ти до бісового батька, у нас є новий командир — кількох проголосило.

Курганов вийшов наперед і голосно сказав до полковника:

— Пане полковнику, козаки не будуть вас уже більше слухати, вони тепер слухають мене.

По тих словах повернувся Курганов до козаків, дав їм команду „ставати в ряди.” Подобались козакам слова нововибраного отамана.

— О се гаразд — се гарно! — притакували козаки, і скоро вповняли команду свого нового отамана.

— Все-ж таки втер носа полковнику!

Полковник засоромлений, злий, блідий як смерть від'їхав в сторону. Скоро приїхав сам наказний отаман зі своїм адютантом і старшиною. Старшина помагала йому вилізти з візка, твердо ступав ногою. Наказний отаман приступив ближше. Курганов дав приказ козакам віддати отаманови військову честь. Отаман поздоровивсь з козаками.

Наказний отаман намаляв їх, щоб вони не слухали тих, котрі намаляють їх до бунту, але служили вірно тому, кому перед тим служили.

— Ми не робимо ніякої зміни, а коли буде потреба оборонити наш народ від ворога, тоді всі як один станемо до борби — відповів Курганов. Але-ж тепер посилають нас стріляти в свій рідний нарід, ми не хочемо бути зрадниками народу, ми заприсягли боронити народ перед ворогами, а теперішній уряд є його найбільшим ворогом. Ми бажаємо вибороти лучшої долі для народу й тепер як раз лучилась нагода. Ми не будемо класти жадних перепон в сім ділі, і полк повідомляє вас, пане, наказний атамане, звільнить їх від своєї служби, та відпустить козаків домів, бо й близько великий Різдвяний празник, а ми всі вже запрошені через нашу сімю.

Наказний гетьман замовчав на хвилию, а далі сказав, що він не може сего зробити, не може відпустити козаків домів.

— Тоді козаки самі без дозволу пійдуть — відповів Курганов.

— Робіть, як знаєте — сказав наказний отаман, — а я не можу на власну руку вас відпустити.

— Ну так нам і балакати нема про що — відповів Курганов.

Після такої розмови всів наказний отаман у свою повозку сумний та зажурений і виїхав з полкового двора. За ним потягнули полковник та старшина. Козаки самі остались.

— Ну хлопці, що тепер мемо робити? — спитав Курганов. Чи хочете йти в ворожу службу, як наказний отаман сказав, чи хочете йти додів, як ваше серце вам наказує?

— До дому! До дому! — закричали козаки. — Нічого нам тут робити, а коли панам не до вподоби, хай самі за се відповідають.

— Ну, так розбирайте коней, візьмем наш полковий прапор і з Богом підемо до наших батьків, материй, жінок і дітей, бо ми за ними, а вони за нами гірко побивались.

Коли вже усїддали коней, забрали зі собою прапор і полкову касу, та поїхали у свої загороди, сьпіваючи по дорозі козацькі пісні. З музикою, з піснями, з полковим прапором по переду приїхали козаки збунтованого полка до міста Майкопан, та пристанули ксло управи окружного отамана. Вибраний козаками за отамана Курганій, представив окружному отаману рапорт о щасливім повороті урунського полка до своєї окружної станиці, і просив його в імени козаків відпустити їх додів. Окружний отаман відповів, що не може згодитись на се по причині, що вони самовільно опустили полк, і без дозволу наказного отамана прибули до окружної станиці. По сїм вийшов Курганов від окружного отамана і про все повідомив козаків.

— А ти не потряс того старого чорта за бороду? — гукнув котрийсь з козаків.

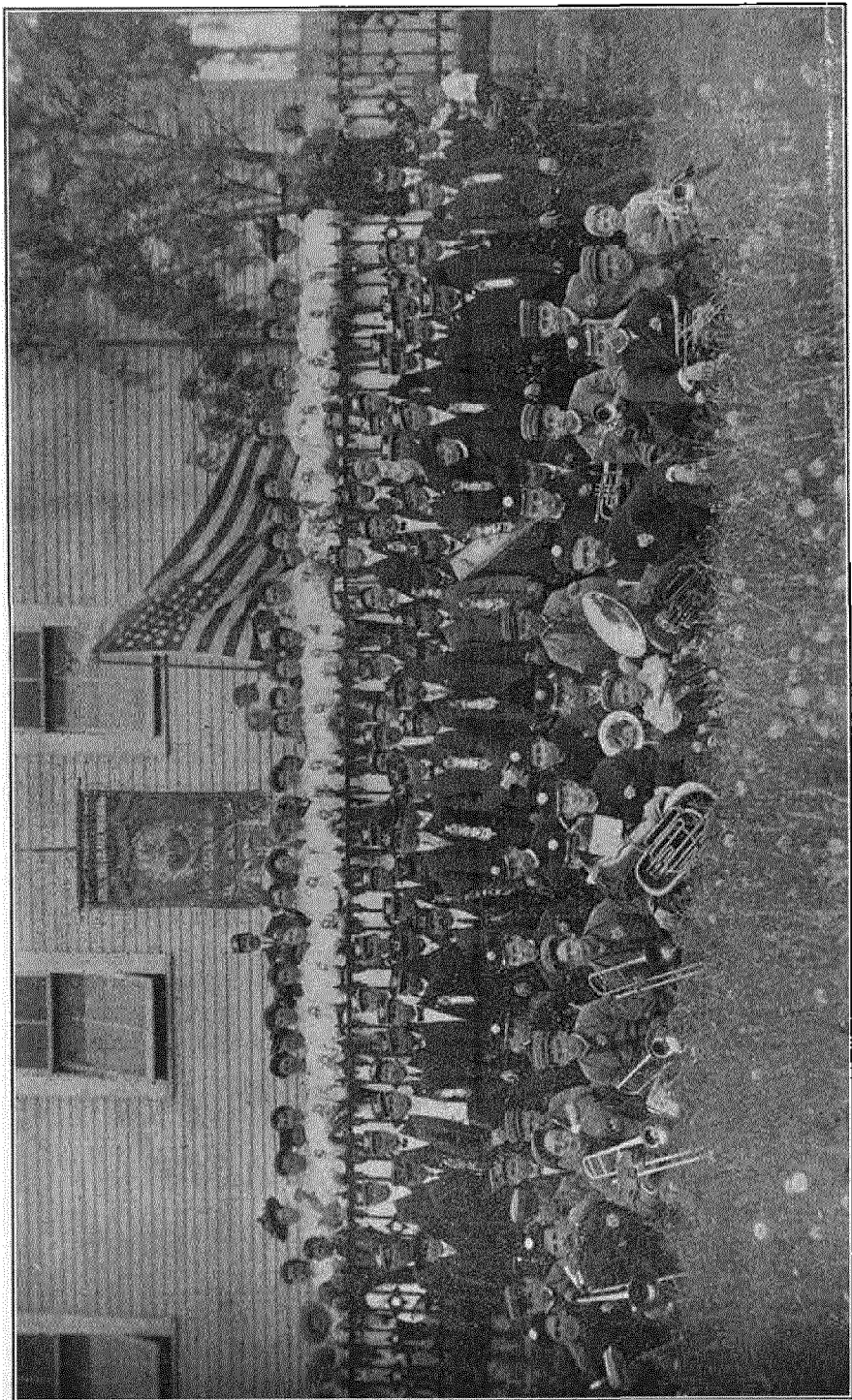
— Не пристало молодим людям глумитись над старими, зрештою ми звязались словом нікому не робити пакости, хиба тоді покажемо слою силу, як виступлять проти нас оружно, або коли прийдесь нам постоять в обороні поневодених братів. Тепер рушмо до станиці Гіочинки, а там краще обдумаєм, що нам далі робити.

— Гарзд сказано! — гукнули козаки і повернули до станиці Гіочинки.

Гіочинці знали уже про все, і навіть про те, що козаки повернули додів мимо волі урядників. Частина урунського полка походила як раз з Гіочинки. Старики і молоді, жінки, дівчата, малі діти — всі вийшли напроти урунцям. Старики держали в руках хлїб і сіль, а молоді стояли під революційним прапором та сьпівали робітничі пісні. Коли вже козаки віхали в станицю, усї чужі і свої почали витатись з великою радістю. Курганов розказав зібратись усїм козакам вечером коло станочного правлення, а відси відпустив усїх додів.

Велика радість запанувала в станиці. Старим козакам видавалось се дивним — і в душі може не похвалювали вчинку урунців, за те молоді козаки і дівчата радувались, та чванились, що ма-

THE CITY BAND AND THEIR FAMILIES, 1911, at Elmira Heights, N. Y.

ють славними борцями своїх братів. І тут долетіла вже радісна вістка про народний рух за вільне та свободне життя, вони дізнались уже з часописей про віче в Катериногороді, про резолюцію віча, та раді були з того, що в їх дітях пробуджується давний дух козацький, що вже не хочуть більше зносити ярма шляхти та поспіпак царських, та нищать усе те, що стоїть проти народної волі. Знадли вони із газет про перепалки, які козаки мали з наказним отаманом і всі солідаризувались з урунцями. До вечера віддихали козаки вільним воздухом при родинах, знайомих, розказували їм свої вражіння з міста, а тим часом Курганов склав раду з полкових виборних, котру вони прозвали „воєнним совітом,” котрий давав пораду, що даліше мають робити. „Воєнний совіт” мав порішити також думку получения ся разом з революціонерами проти царського уряду, коли-б уряд заперечив народну свободу, і не хотів скликати народних діячів.

Вечером зібралось усе урунське козацтво і иньші козаки коло станичного правління. Курганов в імени „Воєнного совіту” представив, що тепер дієсь по усій Росії, що весь народ борєсь за народну свободу проти царського уряду, котрий перечить волі народній. Він сказав, коли народ побідить, то урунцям не спаде ані волос з голови, за їх надто відважний крок, коли-б не дай Боже уряд побідив, тоді прийдесь урунцям потерпіти за свою сміливість. В кінци запитавсь: „Чого бажать урунці? Чи боротись за народ, чи даліше бути нещасними кріпаками царського уряду?”

— Геть з проклятою службою панам! — відозвались козаки. — Ми не будемо більше зрадниками та душегубами народа. Сльози материй спадають на нас за душегубство. Коли уже маємо проляти кров, то за народ, за свободу — будемо стояти в обороні народної честі.

— Ну, так гаразд, хлопці... Дайте-ж ваше козацьке слово, що як тільки „Воєнний совіт” завізве вас, усі явитись мусите в сій станиці, і будете боротись за народ, за честь, славу і волю, та козацьку долю. Чи всі згоджуєтесь на борбу за славу і честь козацьку?

— Всі годимось! — відповіли козаки, — всі ми за одного, а один за всіх.

Після сего відпустив Курганов відважних урунців домів на Різдвяний празник, а сам з „Воєнним совітом” остав в станиці гіючинській.

Так минали тижні, минув і місяць, а наказний отаман як би забув про вчинок урунців. Вістка про се дійшла і у Петербург, та там дізнались, що не тільки полк урунський опустив царську

службу, але що і на цілім Кубані нема спокою між козаками, ба й иньші полки кинули службу за урунцями. Розгнівався уряд на наказного отамана, що не умів упоратись зі збунтованими полками, длятого порішено післати отамана на відставку від служби, а на його місце післати другого. Довго прийшлось шукати нового отамана. В Петербургу на той час усі потратили голови. Поки шукали нового, нещасний, засоромлений отаман опускав своє місце із Екатериногорода.

В Петербурзі засідав тоді „Совіт Робочих Депутатів.” В Москві почалось повстанє, на вулицях робили барикади, настала різня між революціонерами, а з другої сторони жандармами. В Ростові, в Екатеринославі, по залізничних дорогах, та иньших місцях приходилось до кровавої бійки робітників з жовнірами, де удавалось нераз робочим забрати жовнірів в полон. При кінци грудня усі побачили, що сила царська змагалась. В Москву прислали гвардійців Семеновців, людей здорових, сильних, лизунів царських, а московських жовнірів, як ворохобників, позамикали по арештах. Гвардійці перемогли революціонерів. Москва піддалась. Замовкла стрільба і в других місцях і тепер доперва пригадав собі уряд про урунців.

Усі діла наказного отамана перейшли тепер на генерала Бабича. Він був родом з Кубані. Знало його все козацтво, тож думав, що його, як кубанця, козаки поважати будуть більше, чим присланих з Петербурга. Наляканий урунцями й другими козаками, не знав, як взятись до бунтівників. Думав, що силою змусить їх до послуху і підданьства, так щож, такої сили не було у нього в руках. Вислати иньші полки кубанських козаків проти урунців — мала надія, бож сумнівавсь, чи підуть проти своїх. Роздумував довго новий наказний отаман над всілякими способами. В кінци виладнав новий отаман письмо до станичних отаманів, в котрім завзиває усіх станичних отаманів, щоб підписали засуд на урунський полк, по причині зломаня присяги цареві, чого допустив ся власне урунський полк. Стали отамани скликувати віча, на котрих предклядано зазив окружного отамана до підписуваня. Справа та однак не удалась, а иньші полки не тільки, що не підписали письма засуду, але еше похвалювали вчинок урунців, та признали їх першими мучениками, дали їм першеньство в народній справі між козаками на Кубані.

Коли наказний отаман побачив, що і в той спосіб не виграє справи, взяв ся на иньші хитрощі. Він порозсилав по всіх станицях своїх шпігунів. В тім помагали йому старшина і сі подали собі руки всюди виступати проти урунців, скликали охотни-

ків, котрі-б постояли за царя, виступили проти урунців і тим показали, що ще не всі козаки відступили від служби царської. На таких царських службістів зголосило ся багато козаків, а були переважно козаки з околиць, де жили заможні, бо убогі козаки не хотіли стати ренегатами власного народу. До сеї служби вписав ся полк карательний і з'обов'язав ся пійти проти урунців. В перших днях лютого 1905 року полк карательний пійшов під гіючинську станицю. В сю хвилю урунський полк був весь зібраний.

Як тільки „Воєнний совіт” полка прочув, що наказний отаман збирає проти них військо, сейчас розіслав він до усіх козаків з урунського полка, щоб сейчас усі зібрались в станиці гіючинській, а тим часом „Воєнний совіт” розіслав по всіх станицях прокламацію, в котрій заявляє, що урунці не хотіли бути в службі царській по причині, що не хотіли бути ворогами народу. На поміч урунцям стали приходити козаки з ближших околиць, люди з города Майкону. У руниці стали готуватись проти карательному полку.

Начальник карательного полка, полковник Мудрий, прислав до урунців посла з приказом здати себе без борби, в противнім разі він уживе оружя. Сей приказ був відчитаний перед полком урунців. Почали клопотатись, яку-б відповідь дати Мудрому, в кінці порішили не піддатись без бою. Тоді написав Курганов так: „На силу, будем відповідати силою.”

Минув так тиждень. Мудрий не показував ся в Гіючинську. Тим часом „Воєнний совіт” вислав до революціонерів в Катериногороді письмо о пораду, чи мають лишитись в Гіючинську, чи лучше відіхати у кавказські гори. Одначе ані на одно письмо не дістали урунці відповідь. Тоді вислав „Воєнний совіт” спеціального посла в Катериногород, щоби дізнатись, як стоять справи. Посол сей, коли вернув, представив „Воєнному совіту,” що завзяті революціонери сидять в арештах, що в Москві та иньших місцевостях усі революційні товариства розбиті, порозв'язувані. Всім тепер стало сумно, стратили надію на яку небудь поміч. Ріжні гадки тепер виринули. Одні домагались постояти до кінця боротись до послідної краплини, другі радили удатись в гори та шукати там захисту. Иньші знова не радили удаватись в гори, бо там могла ждати їх загибель. Осталось еще, або йти на смерть без жадної надії на кращу будучність, або піддатись без проливу крові полковнику Мудрому. Послідного погляду державсь й Курганов. Він сказав:

— Не добре тепер починати війну, без надії на вдачу. Народ еще не підготовлений до рішучого кроку, наразимось на сьміх,

як сталось з нашими зійськами під Мукденом. Ми готові будем стати до борби, як зберуться революціонери, коли почуємо, що за нами сила та правда. Нам краще тепер піддатись Мудрому, а відтак коли буде у нас відповідна сила і підготовлене, тоді станемо враз, та оборонимо правду.

Курганов заявив, що він напише завтра Мудрому, що полк видасть оружжє, але прапор має зіставитись в полку. На другий день в ранці почули козаки по станиці стрільбу пушок, се Мудрий почав стріляти на станицю. Урунці повибігали готові до борби, не знали сараки, що Курганов порішив піддатись Мудрому. Курганов був перед своїм полком, і дав приказ бути готовим до борби. Уряд та почта були призначені на шпиталь для раних. Жінкам та дітям було приказано вибратись із Гючинки. Бачив своїми очима полковник Мудрий, як потягнулись підводи з людьми із станиці. Коли вже кілька підвод виїхало зі станиці, заявив Курганов своїм козакам, що він вже вислав письмо до Мудрого, де представив йому видачу оружжя, але прапор має полишитись при полку. Тут подав їм причини, для чого піддаєсь.

— Коли одначе — заявив дальше Курганов — схотіло-б ся Мудрому винищити наших козаків і відобрати прапор полковий, сего діпне хиба по наших трупах.

Так закінчив Курганов свій погляд. Всі згодили ся на се.

Невдовзі прийшло від Мудрого письмо, в котрім пише, що хоче закінчити діло миром, та запевняє словом, що не порушить полкового прапора, що не вдіє жадної кривди козакам, крім „Воєнному совіту,” котрим він вже сам заопікуєсь.

В своїм письмі Курганов домагає ся, щоб козакам не діялась жадна кривда. Після такого письма, післав Курганов Мудрому вістку, що полк піддає ся. За дві години ввійшли козаки з полковником Мудрим в станицю гючинську, де приарештовано 35 людей з „Воєнного совіту.”

УРУНЦІ ПІД СУДОМ Й АРЕШТОМ.

30 людей, котрих приарештувано з „Воєнного совіту” були відпроваджені в Екатериногород і там замкнуто їх в уголовній вязниці. Зразу чули себе арештанти страшно пригнобленими; все-ж таки вірили, що революція не згинула, що народ буде бороти ся еще, що виборуть еще для себе і братів долю.

Як раз в сю пору зібралась перша Дума. Велику надію покладали тепер усі поневолені козаки на народних послів в Думі. Всім здавалось, що вони можуть зробити все, що вони можуть заступитись за хрещеним народом, що можуть добути народови

землю та волю. Тюремні вязні жили надією, що ось-ось отворять вязницю і вони вийдуть на волю. Так думали також і урядники вязниць, тож лучше обходились з вязнями. Лучше жилось і Урунцям в уголовній вязниці. — Козаки-сторожа та військо не тільки не держали їх під ключем, але впускали до них гостей, та знайомих на відвідини, а ночію нераз випускали їх і погуляти. Вправді не знали про се урядники, а вязні мали часописи та книжки. До нечасних Урунців приїжджали з ріжних околиць козаки, щоб відвідати увязнених, Урунці давали своїм побратимам здорову політичну науку, розказували їм про те, що робилось в сю пору по Росії. Вечерами приходили до них члени революційних організацій, вели з ними політичні та просьвітні дискусії, приносили їм ріжні книжки.

Вязниця, де сиділи Урунці, зробилась тепер політично-просьвітним кружком для кубанського козацтва. Агітація козацтва особливо через уголовну вязницю вносилась тоді, коли царський уряд розігнав першу Думу. Душі приарештованих козаків запали революційним боевим огнем. З уголовної вязниці виринала гадка, щоб підняти проти царського уряду усе кубанське козацтво, а ся агітація переводилась через людей, котрі навідувались до вязнів. Урунські козаки думали, що коли усе козацтво збунтуєсь, зіллє ся в одну велику організацію, тоді визволить їх з вязниці, а вони получат ся з революціонерами і стануть разом визволити ся з під царського кнута.

Час упливав скоро. Народ по розпущеню першої Думи, почав лагодити ся до вибору другої Думи. Тим часом царський уряд зростав в щораз більші сили. Уряд щораз більше звужував право свободи. Урядники ставали острійшими взглядом своїх підданих, та спричиняли, що народ ставав уже на краю безодні. Така нагла зміна далась відчуті і для Урунців. По їх головах снувались сумні гадки. Не мож так скоро підготовити 100 мільоновий народ до зрозуміння їхнього положеня — став часто говорити Курганов. Не мож так скоро просьвітити так велику масу еше по части темних та диких людей, до еего треба праці, праці на літа. . .

Представителі революційних організацій порозуміли дуже добре, що про загальне повстанє нема ще і бесіди, що часткові повстаня не доведуть до загального визволеня, до загальної свободи. Приходилось їм нераз вздержувати народ від таких часткових повстань. Царський уряд коли знав, що в його руках тепер велика сила, з більшою строгостію почав карати невинний народ. Царські суди дуже часто тепер видавали кару смерти на повішенє або розстріляне. Не забули також царославні кати і про Урун-

не, почули нещасні про наказ з Петербурга їх справу віддати воєнному суду. Чутка не була видумкою.

Воєнний суд приступив до справи урунського полка. Судія слідчий був чоловік совісний і до народного руху досить прихильний, але вину їх, себто письма та проклямації, котрі накликували инше козацтво до повстаня — се годі було укрити. Судія стягнув зізнання з обвинених, а на вину приписав тільки самовільне опущене служби Урунцями.

Довго відволікалась справа Урунців. Начальство потерпало, щоб через острый засуд, не стягнути на себе біди від кубанців. Дперва в червни 1905 в літі рознеслась чутка, немов би Урунців повели на суд. В одну мить, де хто працював, кинув роботу, та пійшов в суд. Першими, котрі твердо постоювали за волю Урунцям, були каменярі з ріжних околиць. „Не даймо, не даймо!“ — кричали каменярі; вхопив кожний, що му під рукою було й скоро поспішив в суд.

Неправдивою однак була вістка. Урунці сиділи дальше в уголовній вязниці. Робучий народ бачучи, що се все видумка, походив по вулицях, а вкінці розійшов ся домів.

Така відвага чужинців показала урядови, що народ не забув еще на Урунців. Начальство стало тепер слідити за кожним кроком руху в народі, старалось запобічи рухови народа, коли буде суд над Урунцями. Наказний отаман зарядив, щоб усі склепи і варстати не замикано, щоб робітники могли робити, а не інтересувати ся справою Урунців. Наказу сему мусіли повинуватись всі купці-ремісники, але зараз на другу днину усі фабрики, склепи, маґазини були позамикані. Робітники всі застрайкували, вийшли на вулицю, та тут домагались свободи Урунцям.

Як раз в сю днину розпочав воєнний суд справу з Урунцями. Наказний отаман зажадав багато війська для охорони перед напливаючим народом. Всюди, куди переходили вязні, було розставлене зійсько для береження порядку.

Дня 11 грудня ранком розпочала ся розправа проти зо людий тих, котрі належали до „Воєнного совіту“ — в переході зі всіх усюдів стерегли їх жовніри царські. Нещасні вязні поступали по двох в ряді, лица їх були сурові, поважні, одежа на них була сьвяточна темно червоної краски. Військо, кстре їх проводжало, вигляд мало сумний, так як би не вязнів провадило, але вязні його. Поза тими йшло зоо козаків по чотирох в ряді — також Урунці, котрі не були приарештовані, вони йшли без всякої сторожі. Невдовзі почав сходитись „воєнний суд.“ Предсідагель заняв уже своє місце, позанимали свої місця й иньші судії. По-

чали уже розглядатись за зізнаннями, в сю хвилину на салі роздалась революційна пісня Марсілеза, котру розпочали Урунці. Як грім з ясного неба, так вдарила ся пісня судіїв. Вони сего не сподівались, думали, що козаки будуть тепер каятись за свої вчинки, а вони співвають:

Вставай, пробудись робочий народе,
Година свободи прийшла,
Шукай щастя в борбі, не маєш нагоди?
Щоб кров ворогів ся поляла,
Цар вампір ссе з тебе горячую кров,
Він ломить свободу і права.

Предсідатель на голос пісні задрожав, не знав, що має робити. Уся судова служба ані не ворухнулась, не могла навіть до дверей рушитись і сказати, що в суді співати не вільно. Слова та голос пісні чути було аж на вулицю. Коли вже Урунці та інші покінчили пісню, на сали стало тихо. Предсідатель розказав вводити вязнів по черзі, перший був визваний Курганов. Єму закидали, що він був проводирим збунтованого полка, що він відмовляв козаків від царської служби, що взяв касу полкову, виступав проти отаману Мудрому, сьміявся з царського наказу, друкував прокламації до кубанських козаків, в котрих намавляв козаків проти царського уряду:

— Чи так було? — спитав його предсідатель.

— Так — відповів Курганов.

— Значить, єсь винним і признаєш собі кару? — спитав пред-

— Ні, не признаю. Я робив так, як наказувала мені совість та розум. Я стояв, і буду стояти за поневолений народ, над котрим ви збиткуєтесь, за се можете мене й розстріляти.

Всі, котрі були обвинені, дали таку саму відповідь.

По розправі, котра тягнулась 5 днів, наступив такий ось засуд: Курганов дістав 15 літ каторжної тюрми, 2 його заступників по 12 років вязниці, решта членів „Воєнного совіту” по 2 роки кріпости, а всім Урунцям по кілька неділь відсидження в уголовній вязниці під ключем.

Після засуду дораджували Курганому, щоб утікав з вязниці. Самі жовніри давали йому спосіб. Курганов не згодив ся однак на се. Він сказав:

— Я не хочу, щоб люди думали, що я зі страху перед карою утік, я й там знайду товариство, там суть і салдати і матрози — хайже будуть й козаки. Не скажуть тоді, що з козаків не були революціонери, що козаки не були правдивими речниками свободи та щастя народа.

ЕВГ. ГВОЗДИН

Невдалий лік

Пан Мелетій хорував довгий час на зуби. Га! хто то сего не ззнав? Кого то зуби не болять? Се як хліб насушний: Випеш зимної води по горячій страві, сядеш в желізници на протягу — ось і болять зуби.

Пан Мелетій не знав навіть звідки взяв ся у него сей біль. Вчера ходив здоров, як риба, не пив зимної води, не ходив по вітрі — словом нич! Днесь рано встає, ціла долішна щока болить!

Випив сніданє — лекше стало; але скоро вийшов на місто — зачав зуб таки добре боліти.

Що такого стало ся? Ніколи зуби мене не боліли — нарікав перед товаришем — аж десь тепер...

— Буває оно нераз, буває! Мій сусід жонатий яких дванадцять літ, ніколи не мали дітій, а вчера нараз — уродив ся їм син!

— Алеж товаришу! Я тобі про свої зуби, а ти мені за діти!

— Га! бачиш... діти, то як хорі зуби.

— А як же там твій зуб? Болить?

— Рве аж голова ходить!

— Дай вирвати! Вирваний не буде болів!

— Я з тобою, бачу, не добалакаюсь! Видно не знаєш, що то біль зубів.

— Що? Не знаю? Я з одним своїм зубом мучив ся більше пів року... Нераз зайду до лікаря... Погляне... Але-ж ваш зуб зовсім здоров!... Запише воду... Перейде, лиш добре полокати! Ага перейде! За два-три дні знов іди! Дасть тобі яку масть, а все те до сто чортів.

— І щож ти робив?

— Що я робив? Ходив, а зуб однако болить! Зверхи виглядає ніби здоровий, але все таки не зовсім. Так як деякі люди. Гарні, солодкі зверхи, а в серці Бог зна, які у них думки. Вирвати і конець!

— Коли-ж мене ціла щока болить...

— Іди до дентиста!

— Побачу еще завтра.

— Говори здоров! Завтра буде еще гірше!

Пан Мелетій махнув рукою з нехотя та подав ся домів. Хотів вступити до лікаря, але стрітив знакового купця. Вступили на перекуску. Купець, побачивши хорого, радить деякі средства.

— Знаєте добродію, у вас певно нерв хорий, а тоді на се иншого способу треба!

— Як то?

— Вірте мені! Раджу вам добре, бо й сам переконав ся.

— Що говорите? Справді?

— Побачите! Се вам певно поможе! Дістанете ось... такий кусник, пігулку, кладете її на хорий зуб і рано усе гаразд.

— Де-ж сего ліку дістати?

— Маю знакому швачку, она давно вже лічить на зуби. Хочете? так ідем сейчас!

— Чи я хочу? — питаєте.

— Отже ходім!

Пан Мелетій заплатив за перекуску і пішли, а взгядно побігли до лікаря-швачки. Мешкала далеко за містом в убогій хатині. Дала Мелетію тверду як камінь пігулку таї каже:

— Се мусите покласти на хорий зуб, заким ідете спати... Рано можете викинути.

— А як би так я случайно ликнув її у сні?

— Нич вам не стане ся! Але на одну річ мусите зважати. Від часу, коли возьмете пігулку, не вільно вам ні слова промовити до рана. Свої не сьміють нічого про се знати. Інакше нич з сего! Тямте добре мою раду!

— Але-ж пані, все зроблю, щоб лиш болю позбути ся.

— Дуже добре! Лиш памятайте на мою раду; ані слова промовити! Не вільно!

— Дякую! Дякую! — говорив Милетій з поспіхом, всуваючи швачці гроші у руку.

— І кажете біль перейде?

— Як би рукою відняв!

Вернув наш Мелетій вже під вечір домів. Дома застав — го-стий. Прийшли дві знакові сего жінки.

Проклинаючи в дусі свою гірку долю — засів чемний господар до товариства. Щож було робити?

А тут зуби доскулюють аж голова ходить. Гості сиділи аж до десятої. Вкінці забрались.

— Не будем нічого їсти? — спитала жінка, видячи як Мелетій роздягав ся.

— Ні! Іду спати!

Пішли. Мелетій роздягає ся, а у руці держить, стискає пі-

гулку. А жінка розкудкудакалась, як квочка. І се і те — а все цікаве, самі жіночі справи.

— Знаю я, знаю усі ті ваші болі!

— Або гая — знаєш?

— Знаю, знаю усе! Завтра мені скажеш. Я сплячий... тай тобі уже час.

— Іду, іду! Але що тобі сталося? Чи ти не хорий? — скажи!

— Алеж нічого, нічого! Спати хочу і нич більше.

— Ей Мелетій, ти щось таїш передімною, я бачу з твоїх очей.

— Дайже мені спокій! Іди уже раз спати!

— Я іду, але памятай, коли-б ти... щось... то не гарно! А може тобі купіль приладити? Масаж на жолудок? Може води з соком?

— Нич — кажу — нич не хочу!

— Може маєш яку гризоту? Скажи! Перед жінкою нич не треба закривати.

— Не маю ніякої гризоти! — що хочеш? — Лягай вже спати!

— Лягаю, лиш не сердь ся, бо може тобі пошкодити.

— Але чи уважав ти, що оповідала Марія?

— Ох Боже! Що мене се обходить?

— Я лиш так, бо знаєш...

— Але-ж казав-ем, що знаю, усе знаю! Гаси сьвітло!

— Вже! Добраніч!

— Добраніч!

Поклали ся. Темнота залягла спалню. Жінка прошептала молитви, відвернулась і замовкла.

— Дякувати Богу — думас Мелетій. За хвилю засне.

Вложив лік на зуб, замкнув очі і приляг до подушки.

А жінці не спить ся.

Вибила одинайцята година.

Жінка сіла на ліжку.

— Мелетій! — спиш?

Муж не відозвав ся.

— Так скоро заснув... Слухай чи ти усі двері замкнув? Там хтось як би ходив по під двері.

— Проклята баба! — подумав уже зі злостію Мелетій.

— Чуєш? — Досягла его рукою.

Мовчав та відкинув з гнівом її руку.

— Ага! Не промовлю, бо шкода заходу з моїм ліком. Мовчав дальше.

— Гей, Мелетій! Бій ся Бога! Що тобі? Де запалки?

Засвітила свічку.

Мелетій ані ворухнув ся, лиш остро поглянув на жінку. Перелякана зірвалась з ліжка і почала кликати служницю. За хвилину прийшла заспана Настя.

— Що стало ся, пані?

— Нещастє, Настуню... Панови бесїду відняло! Не можуть говорити!

— Мати Божа! Таж недавно єще говорили, щож би се було? Може де підвіяло? Може гостець? Може по лікаря?

— А деж тепер єго знайдеш?

— Тут, в другім домі від нас.

— Біжи-ж чим скорше!

— Біжу, біжу!

— Ах Господи милосерний! Матїнка Божа! Яке то наше життя? Ідеш здоров а тут вже й труп!

Побігла.

Пані підійшла до ліжка...

— Ісусе Христе! — Мелетій! Чи ти єще живеш?

Мелетій махнув рукою.

— Ого! Він вже таки не промовить! Щож я нещасна пічну? Може то удар на серце? І таке буває! Могло через ухо до серця дістатись.

Одягалась з поспіхом. Пару хвиль побігала коло ліжка, але Мелетій не ворухнув ся. Затяв ся! Що? Він не має себе поконати?

Прибігла Настя.

— Нема лікаря... є цирулик.

Малий жидок всунув свою руду голову до покою.

Що єму є? Може серце, може голова, чи я маю знати?

Єму певно пявки... А може кров пустити? То буде добре! Де він? Оооо! Він вже почорнів! Не знаю, чи єму pomoже! Він вже — ого! Неживий!

— Хто? Я неживий? — скрикнув нараз Мелетій та схопивсь з ліжка. — Ти нехристе! Ти поганська віро! — Дам я тобі, побачиш, чи я живий! За двері!

— Скочив, зловив жидка за ковнїр і винїс до сїний.

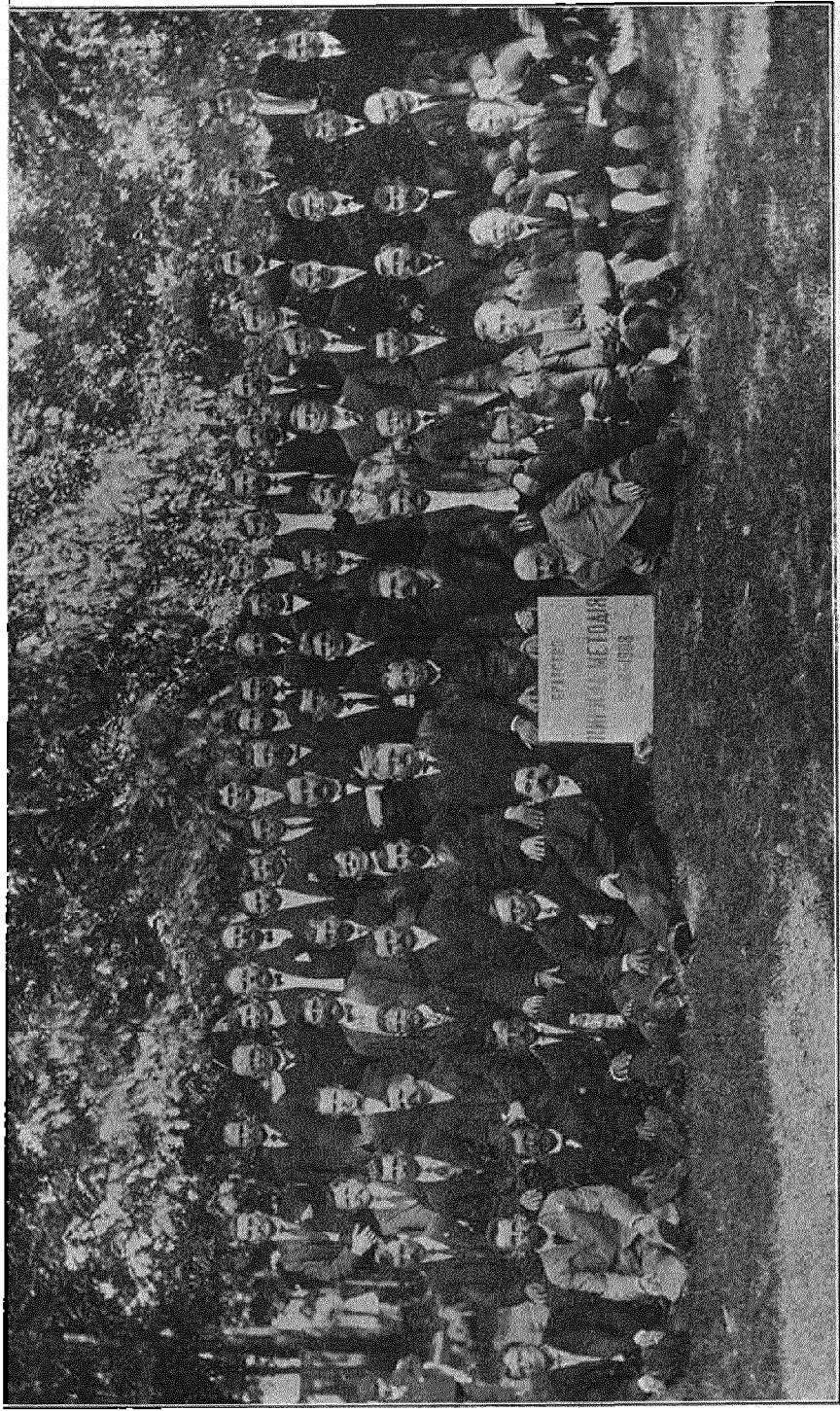
— А се що сталось! Чудо! Як скоро відійшло... Слава Богу!

Скочив Мелетій у хату.

— Геть мені з очий прокляті баби, бо потовчу кости!

Вхопив палицю. Жінка з Настею вибігли до кухні, де переспали до рана.

Мелетій заснув лихий, але зуб і дальше болїв та болить до нинїшнього дня.

БРАТСТВО СВ. КИРИЛА І МЕТОДИЯ в Shamokin, Pa.

Дещо про Братство св. Кирила і Methodія в Шамонін, Па., та про засноване „Руського Нар. Союзу“ в Америці

Братство, о котрім тут мова, порішено заложити дня 20-го мая 1888 р. за почином Теодозія Талпаша і Івана Глови. В місяць по сім, дня 20-го червня, відбув ся перший мітинг, приступило в члени 63 місцевих Русинів; головою зістав вибраний Теодозий Талпаш. Того самого року закупило братство ґрунт під церкву і зараз взяло ся до будови. Таким робом згадане братство було основателем нової руської парохії, котра сьогодня почванити ся може неабиякими здобутками, а про які певно не один наш земляк мав нагоду переконати ся або сам, або з оповідання других людей.

Дня 30-го мая 1893 р. відбула ся в Скрентон, Па., перша конвенція „Соединенія Руских Братств.“ На сю конвенцію вислало було шамокінське братство сімох делегатів. Сі делегати винесли з сеї конвенції як найпоганійше вражінє. Показало ся іменю, що цілою організацією трясє самовільно несовістна кліка кількох здеправованих людців, та що ті людці дбають більше про свій власний карман, ніж про добро і розвій цілої організації. Панове урядники предкладали до одобрєня делегатам такі чудні позиції і такі „чисті“ рахунки, що вже „найменший з найменших“ бачив безличну крадіж чужого добра в живісінькі очи. Так приміром редактор „Вістника,“ а заразом тодішний секретар „Соединенія“ д. Юрій Жаткович нарахував собі за самі почтові марки аж 200 доларів (!) і то лише за пів року! Не забудьте-ж, просимо, що „Соединеніє“ було під ту пору заледви в пеленках!... Таких „позицій“, як отся Жатковичова, було там більше, а всі ті „позиції“, разом взяті, отворили очи тим, котрі хотіли бачити. О. Обушкевич, що належав враз з о. Констанкевичом до шконтруючої комісії, не мав навіть відваги переглянути урядничі книги до кінця; десь в половині своєї роботи відрік ся всього, і плюнувши з досади на ціле діловодство, зложив свій мандат. . .

Шамокінські делегати, вернувши домів з сеї ославленої конвенції, мали що оповідати своїм товаришам на братськїм мітингу, а результатом сього оповідання було однодушне рішенє цілого братства, щоб сейчас виступити з „Соединенія.“ Свою постанову мотивували поодинокі братя так: „Нас єсть тепер 300 членів. Коли хто з наших умре, скинемо ся зараз всі по долярови і виплатимо посмертну запомогу самі.“ (Посмертне в „Соединенію“ виносило тоді 300 доларів, а місячна вкладка 50 центів).

Згодом прийшли шамокінці до переконання, що було би добре оснувати зовсім нову організацію заповогову, бо багато наших родимців з иньших місцевостей незадоволені з господарки „Соєдиненія” і хотять накивати на него пятами.

Скликано отже в другій половині липня 1893 р. загальні збори Братства сьв. Кирила і Методія і на тих зборах заложено нову руську організацію: „Руський Народний Союз.” Статути „Союза” вироблено на засадах широкої автономії: ухвалено було приймати до нової організації усіх Русинів і Русинок без ріжниць віри і без згляду на стан суспільний ново вступаючих членів. Урядниками „Союза” зістали вибрані: Теодозій Талпаш, предсідателем; Іван Глова, касієром, а о. Іван Констанкевич, секретарем.

Зараз по тих зборах приступило до „Союза” Братство сьв. Петра і Павла в Мт. Кармел, Па., а в серпні Братство сьв. Івана Хрестителя в Олифант, Па. В місяцю жовтні вступило до „Союза” православне Братство Успенія Пресьв. Богородиці в Вилксбери, Па. Се братство заплатило тільки одну місячну вкладку і зараз таки виступило, взявши наперед 300 доларів за помершого члена. Такий людяний поступок о. протоєрея Товта захитав був невеличкою касою „Союза” та не на довго. Предсідатель д. Талпаш враз з секретарем о. Констанкевичем з'їздили (очевидно за свої власні гроші, бо в касі „Союза” не було нічого) трохи не всі тодішні парохії і своїм горячим словом приєднували молоденькому „Союзови” чимраз більшу скількість сьвідомих Русинів. В жовтні приступило до „Союза” Братство сьв. Петра і Павла в Джерзі Сіті. Н. Дж., а згодом і иньші братства.

Перша піврічна конвенція „Союза” (вже офіційна, бо з делегатами) відбула ся дня 22 лютого 1894 р. в Шамокін, Па. На тій конвенції ухвалено деякі поправки до статутів, а посмертне оставлено те саме т. є 300 доларів з місячною вкладкою 50 центів. Урядників вибрано тих самих. Перша річна конвенція відбула ся 4 липня 1894 р. в Мт. Кармел, Па.

Отсе подали ми можливо найкоротший начерк перших початків нашої питомої організації. Що діяло ся дальше, як „Союз” степеневно щораз більше розвивав ся і хто найбільше причинив ся до його зросту — о тім, поки-що, не потребуємо писати, бо многі наші „Союзовці” памятають і знають се самі. Ми вернемо ся еще на хвильку до шамокінського Братства сьв. Кирила і Методія, котрого репродукцію помістили ми в сім календарі на вічну памятку грядучим поколінням. А що історія сього братства звязана тісно з історією „Союза”, тож треба нам конче сказати хоч кілька

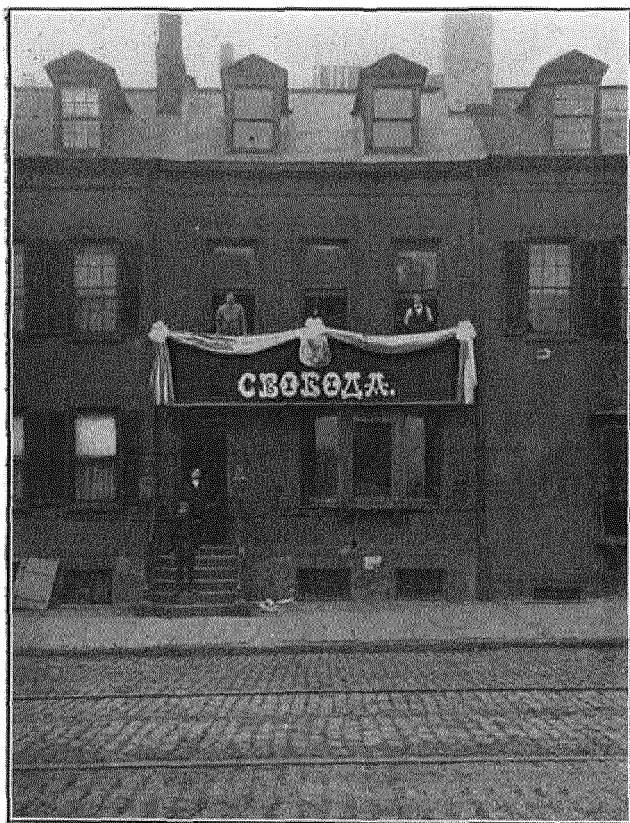
слів про само братство. Щоб не нудити шан. Читачів і не забирати багато місця, скажемо тільки найважнійше і найпотрібнійше.

Братство св. Кирила і Методія побудовало церкву, вивінувало її в найпотрібнійші річи і закупило дім на приходство за суму 1570 долярів. Крім того купило спорий кусень землі на кладбище, що разом з обгородженем коштувало 960 долярів. Нині є в шамокінській парохії аж пять осібних братств і одно сестрицтво, але славне Братство св. Кирила і Методія все веде перед і всі парохіяни віддають йому належну честь і пошану. Весь маєток парохіяльний під сю пору представляє оруглу вартість 80.000 долярів, та се вже заслуга цілої парохії. Само братство має в касі 1,400 долярів готівки, а членів 110, з котрих більша часть належить до основателів. Члени платять 50 центів місячної вкладки, а за се мають право до посмертної запомоги в квоті 100 долярів. На случай недуги побирає хорий член з каси братства по 5 долярів тижднево через 6 місяців. Теперішні урядники братства: Алексей Шаршонь, предсідатель; Гаврііл Малиняк, секретар; Антін Лучковець, касієр.

На засіданю братськім дня 19 липня 1908 р. ухвалено одногolosно відсвяткувати торжественно 20-літний ювілей заснованя товариства, а крім того порішено однодушно з нагоди сього ювілею іменувати почетними членами братства: Їх Преосвященство Кир Сотера, як першого руського Архієрея в Америці; Теодозія Талпаша і Івана Глову, як перших основателів братства. Ювілейне торжество відбуло ся дня 9. серпня спільною гостиною. Були промови і співви місцевого хору, була скромна перекуска і мила дружна забава членів. Відтак ціле братство відфотографувало ся і на тім закінчив ся 20-літний ювілей сього заслуженого для своєї громади, а по части і для цілої американської Руси братства.

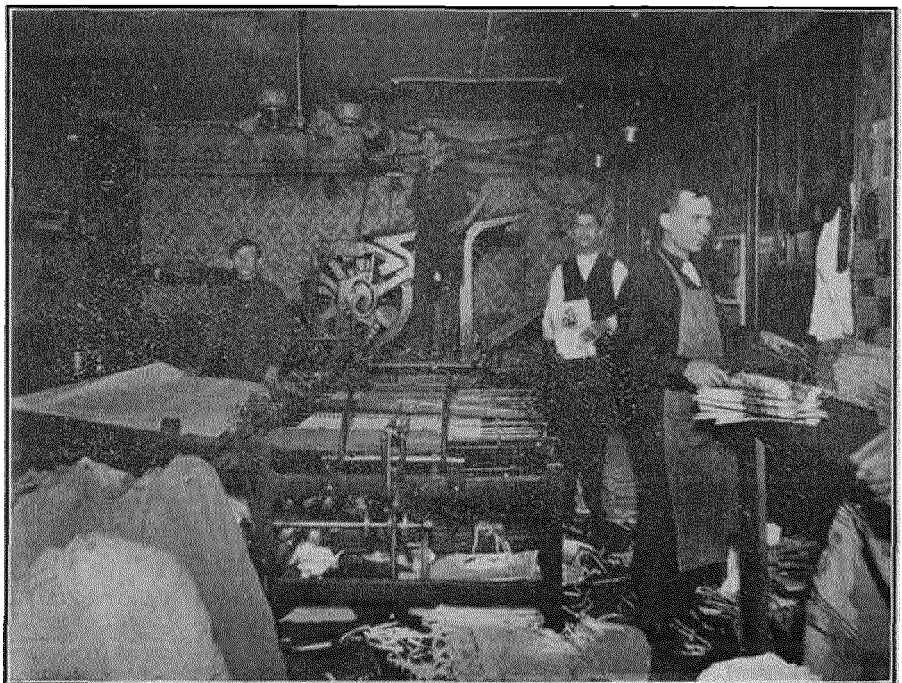

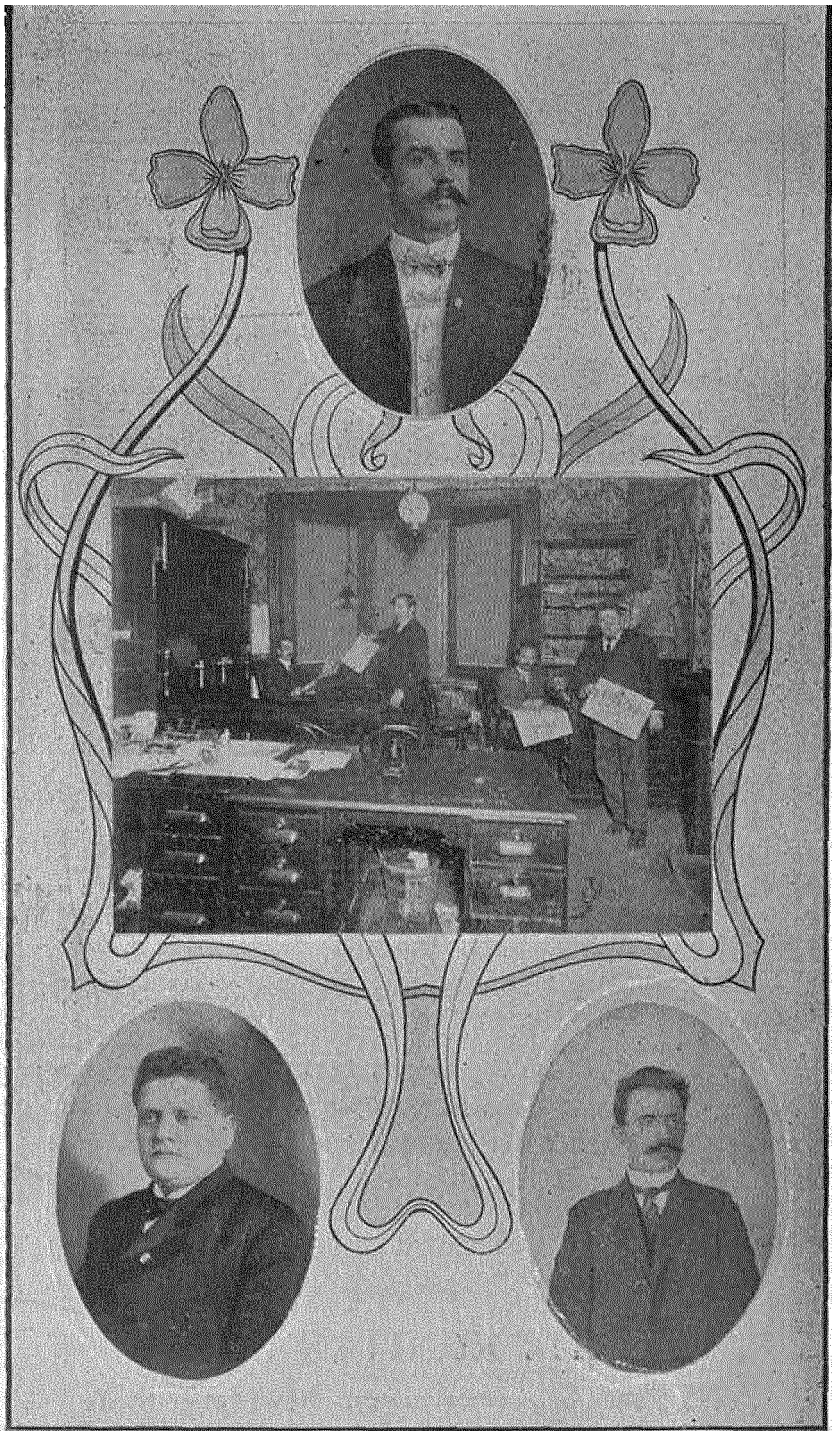

ДІМ, В КОТРІМ МІСТИТЬ СЯ ОФІС, ДРУКАРНЯ, РЕДАКЦІЯ
І АДМІНІСТРАЦІЯ „СВОБОДИ“.

ГАЛЯ СКЛАДАЧІВ „СВОБОДИ“.

Конст Кирців, менаджер друкарні

Старий, добрий приятель з Європи

— се —

— * Д ра РІХТЕРА * —

Котвичний Пейн Експелер

Хто його уживав в старім краю, той знає, як знамениті прислуги він робить в дома, як усуває всякі терпіння і кілька то гроший він зашпарував, котрі би ви мусіли заплатити докторови.

Найліпше помагає на ревматизм, невральгію, гавт, скалічене, перестуду, біль горла, біль зубів, біль крижей і біль уший. Також запобігає слабости, если його ужити на біль в грудях, дуже часто нищить зарідки запаленя легких або сухіт.

Також успішно уживають його майже у всіх случаях звихнення. Не повинен бракувати в жадній хаті, а розумна жінка все має флящину експелеру під рукою на випадок потреби.

25 центів і 50 центів по всіх друштвах

або через

F. AD. RICHTER & CO.

215 Pearl St., ===== New York, N. Y.

● ПЕРША РУСЬКА КНИГАРНЯ В АМЕРИЦІ ●

ЗАСНОВАНА В РОЦІ 1904

В МІСТІ СКРЕНТОН, ПА.

продає всякі руські книжки так американських як і краєвих видавництв, а іменно: молитвенники, піснословці, зборники, псалтирі, житя святих, катехизми, коляди, календарі, букварі, провідники, читанки, повістки, оповідання, казки, сьпіванки, історії, штуки театральні і другі наукові і забавні книжки; папери листові з гарними малюнками і віршами; руські переписні листки (посткарти) патріотичні і з гарними видами; образці святих; машинки до друку руськими і англійськими буквами. Цінники висилає даром.

РУСЬКА КНИГАРНЯ отворила також банковий офіс, щоб охоронити Русинів перед визиском всяких несовістних агентів і полагоджує отсі справи:

ПОСИЛАЄ ГРОШІ до всіх частий сьвіта по найнижшій ціні, скоро і безпечно; ПРОДАЄ ШИФКАРТИ на найліпші корабельні лінії по тій самій ціні, що і головні офіси компанічні в Нью Йорку; ПОЛАГОДЖУЄ СПРАВИ ВІЙСЬКОВІ, як відбуте асентерунку перед австрійським конзулем в Америці, увільнене від вправ військових і контролі.

Письма і гроші посылайте на адресу:

RUSKA KNYHARNIA, 404 Broadway, SCRANTON, PA.

Найкрасшим ділом, яким може повеличати ся Руська Книгарня, є без сумніву книжка: ЖИТЕ ІСУСА ХРИСТА, котру Книгарня видала своїм накладом. Книжка та повинна находити ся в руках не лише у кожної руської родини, але у кожного руського чоловіка християнина, у кого ще не вигасла іскорка любови до нашого великого Учителя і Спасителя Ісуса Христа, та запізнати ся з Ёго повним любови житєм тут на землі і тим промостити собі дорогу до житя вічного. — Книжка та обнимає зоо стор. друку і містить в собі 73 прекрасних образків і мапу Сьвятої Землі, а оправлена є в сильне червоне полотно з золотими витисками. Коштує вже з оплатою почти \$1.25, а хто бере більшу скількість на розпродаж, дістане значний опуст. Пишіть сейчас замовлене і присилайте гроші на адрес:

RUSKA KNYHARNIA, 404 Broadway, SCRANTON, PA.

Руська книгарня обслужує Русинів в Сполучених Державих і Канаді вже шестий рік і дістає багато листів з похвалами, однак ми хотіли би знати, чи є хто з вас недоволений? Може потернів хто яку школу з нашої вини, або не дістає книжки на час, або гроші його не дійшли до краю в протягу двох тижнів і т. д., най все те оголосити публично, покликуючи ся на правдиві факти, а дістане від нас нагороду.

З поважанєм

ВАСИЛЬ ГРИШКО, властитель.

Г. Е. СМОЛИНСЬКИЙ,

директор і управитель власної оркестри на дутих і смичкових інструментах, поручає ся на весіля, балі, пікніки і представлення.

78 Avenue B, New York.
Phone 3019 Orchard

Shamokin

LUMBER AND M'FG COMPANY

СКЛАД

будівляного матеріалу

Контрактори і будівничі

37 South Fifth street.

Phones Bell and United

Shamokin, Pa.

Теодозій Талпаш
Theo Talpash's
Hotel and Restaurant, Cafe

Sumburg st, Shamokin, Pa.

—Добрий вечір, друже мій!

—Добрий вечір, свате!

—А куда-ж так спішите?

—До Талпаша, брате!

—Що за Талпаш?... Звідки він?

—Та-ж краєи наш милій!

В нього усі Русими

Покріпллють сили.

Що за бриндзя й пиво там!...

Обходить ся файно,

Обслуґує як братам,

Таню надзвичайно!...

Мих. Роздільский

абсольтент ц. к. висш. школи державної для артистичного промислу, поручає ся П. Т. Духовенству і церковним

Комітетам як

АРТИСТ-МАЛЯР

Малює церковні образи, відновлює старі іконостаси, приукрашує стіни в церквах, театральних галлях, виконує театральні декорації, картини і всякі роботи з обсягу малярства.

404 Broadway,

SCRANTON, PA.

**ПИЙТЕ ВСЕГДА ШАМОКІН-
СЬКЕ ПИВО.**

Ліпшого нігде не виробляють
як у **FUHRMAN & SCHMIDT,**

власителі
SHAMOKIN, PA.

L. S. CHAPEL,

Dealer in
Lehigh and Bernice COAL
Office and Yard near Lehigh
Valley Depot.

Elmira Heights, N. Y.

J. L. CARPENTER,

Dealer in
**HARDWARE, Tinware, Stoves,
Ranges, Refrigerators, Tin,
Copper and Sheet Iron Work.**
14th St., **Elmira Heights, N. Y.**

William M. Lloyd

Судія мировий на всю околицю
Весь бизнес залагоджує скоро
325 North Shamokin St.
SHAMOKIN, PA.

Wm. S. Altwater & Sons

INSURANCE

40 Elizabeth St., **Derby, Conn.**

Howard B. Peck

АДВОКАТ

282 Main St., **DERBY, CONN.**
Telephone No. 2

W. E. Sloan

REAL ESTATE

and

INSURANCE

239 Main St., **DERBY, CONN.**

GAREY BROTHERS

14th St., **Emira Heights, N. Y.**

Dealers in Men's, Women's
and children's Shoes. Full line of
Rubber goods, trunks, valices
and men's furnishings and work-
ing men's goods. We respectful-
ly solicit your patronage and we
assure you good value for the
least money.

H. Blankfield

Печи і фюрнічер всіякого рода

177-179 Main St., **DERBY, Conn.**

De-An-Shel

НАЙЛІПШИЙ ФОТОГРАФ.

Cor. Elizabeth and Third St.

DERBY, CONN.

The Purdy Drug Co.

Найліпша аптика в цілім місті.

68 Elizabeth St., **Derby, Conn.**

J. J. FLYNN

Hack, Livery & Boarding Stables

Special attention given to carri-
ages for Funerals and Weddings.

Cor. 5th & Caroline St.

DERBY, CONN.

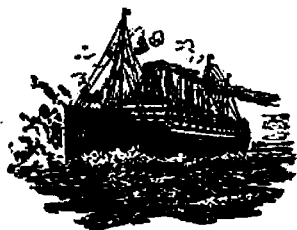
H. W. OWEN

Вирабляє найліпші соки, напит-
ки, як Soda, Strawberry, Lemon,
Orange. Має знамениту Beaver
Spring Water. У него найліпше
брати всі напитки на балі, пік-
ніки і всякі забави.

Myrtle Ave., Cor. Brook St.

ANSONIA, CONN.

Рік заложення 1879

М. РОЗЕТ

**Найстарший руський банк в Америці
і контора шифарт**

\$15,000.00 капці в стейті New York і під державною контролею стейту New Jersey

197 Stanton St., New York City.

22 N. Main St., Wilkes-Barre, Pa. | 142 E. Federal st., Youngstown, O.
145 Montg'ry St. Jersey City, N.J. | 477 State St., Perth Amboy, N. J.

Родимці! Прошу удавати ся до мене з цілим довірем в всіх ваших ділах, а я буду Вам служити як найліпшою радою і обслужу Вас як найчемнійше і найдешевше.

Руський † Лікар

DOCTOR S. ROBERT SCHULTZ

39 E. 7th St., New York.

Телефон 3645 Orchard.

Лічить усякі недуги діточі, мужескі і жіночі.

Виліченс — сли можливе — гарантує ся.

Лічить після найновіших систем електрикою, та посідає найлутні електричні машини.

Досліджує при помочи промінів Рентгена.

Nebulitzer — однокое наїуспішнійше средство проти катару при помочи інгаляції.

Години урядові: 8—10 рано, 2—4 по полудни, 6:30—8 веч

Дає ради і всказівки рівнож листовно.

DOCTOR SCHULTZ,

39 E. 7th St., New York City, поміж 2 а 3 евеню.

ВЛАСНА ПРАЦЯ

ГРИГОРІЙ КУЗНЄВИЧ

АРТИСТ-РІЗБЯР,

укінчивший в Римі академію штук красних.

ВИКОНУЄ ПРАЦІ: КАМІННІ, МАРМУРОВІ І ДЕРЕВЛЯНІ, ВІВТАРІ, ІКОНОСТАСИ, А ТАКОЖ НАГРОБНИКИ НА ЦВИНТАР. — РОБОТИ ВИКІНЧУЄ АРТИСТИЧНО І ПО ДУЖЕ НИЗЬКИХ ЦІНАХ.

429 E. 14-th st., New York.

Іван Діханський

руський, знаменито уряджений
стор, продає полотно, сорочки і
всьо, що кому потрібно до їдже-
ня. Желізни і бляшані товари.
203 Cor. Shamokin and Pine St.
SHAMOKIN, PA.

JAMES P. McCORMICK

Судія мировий і асекурація
100 First st and 404 E I dependence
SHAMOKIN, PA.

A. LIACHOWITZ

518. Shamokin St.,
SHAMOKIN, PA.

Спродасе годинники, ланцуш-
ки, перстені і дороцінності і
музичні прибори.

Unger & Snyder

АДВОКАТИ

репрезентують добрі асекурації
від огню.
241 W. Spruce St., Shamokin, Pa.

JOHN. H. RHOADS

фарбує дома і паперує
Тютюн і знамениті цигара.
523 North Market St.,
SHAMOKIN, PA.

Elmer Heffelfinger

посередник в купованю прапер-
тів.
144 Lincoln St., Shamokin, Pa.

ІВАН ПЕРУН

Сальон, галя на балі, весіля і за-
бави, найсмачнійші напитки,
знамениті цигара. Русини, па-
м'ятайте, що і свій хоче жити!
109 Jersey St., ANSONIA, Conn.

The Shamokin Marble & Granite Works
PETER BARR, властитель
Cor. Independence & Market St.
SHAMOKIN, PA.

*Памятники, угольні каміні, огородже-
ня, плити, бруковане, келіне до вікон
і всякі роботи, входять в обсяг каме-
нярства*

FRY and DAVIS

КОНТРАКТОРИ БУДОВИ
Оба телефони.
Water St., SHAMOKIN, PA.

JOHN BORKOWSKI

підприємця похороніа.
Винаймає також керичи на
хрестини, весіля, похорони та
при иньших okazіях по дуже
низьких цінах.
Race St., SHAMOKIN, PA.

ДИМИТРІЙ СИДОРЯК

має гарно уладжений стор, гро-
серню і бучерню. Завсїгди сві-
жий товар. Русини! Час уже
зрозуміти клич: „Свій до свого.”
37 High St., ANSONIA, CONN.

ПАВЛО ХОМКОВИЧ

має гарно уладжений сальон у
власнім домі, де мож дістати до-
брі і здорові напитки. Русини,
йдіть лиш до свого!
17 Star St., ANSONIA, CONN.

К. ДЕМ'ЯНЧИК

ГОТЕЛЬНИК.
127 S. Shamokin St.,
SHAMOKIN, PA.

Іван Борошевич

Ансонійці пам'ятайте, Боро-
шевича не минайте; в нього до-
бре пиво, віска, а до того ще й
закуска. Сальон його коло дипа.
2 Rail Road Ave., Ansonia, Conn.

АДОЛЬФ МАНДЕЛЬ

===== Б А Н К И Р =====

155 Rivington st., ☼ New York, N. Y.

Продає шифкарти на найліпші пароходи до
краю і з краю до Америки.

Платить 4% за вложені гроші.

Посилає гроші до старого краю дешево і скоро,
як також виготовлює контракти і нотаріальні акти.

THE NATIONAL BANK

of Shamokin, Pa.

John Mullo'n, президент

Andrew D. Robertson, вайспрезидент

Geo C. Graeber, касієр

Frank A. Gable, ас. касієр

Con. R. Graeber, телер

Вплачений капітал	\$	100.000.00
Надвижка і зиски		200.000.00
Члени винні		100.000.00
Весь маєток		1.450.000.00

ІЛЬКО ГЛИВА

Знаменито уладжений салъон у власнім домі. Там можна забавити ся, як в дома і голова не буде боліти. Ану, Русини, лиш до свого!

86 Jersey St., ANSONIA, Conn.

ІВАН КОБАСЯР

має гарно уладжений стор з ріжного сорта напитками, сода, ice cream і кенді. Русини, лиш до него!

15 Clifton Avenue,
ANSONIA, CONN.

ТЕОДОР ЦІРКОТ

Знаменито уладжена гросерня і бучерня з найліпшими товарами. Ансонійці! Йдіть лиш до нього, бо він чесний і чесно Вас обслужить.

65 Jersey St., ANSONIA, Conn.

H. SPERO

Купуйте лишень у него годинники, перстені, дорогоцінності, ланцухи і т. д. Низькі ціни. За якість товару гарантує ся.

200 Main St., DERBY, CONN.

Elias B. Nagar

має мужеські і жіночі убраня, всіякого сорта полотна і т. д. Йдіть і спробуйте, а переконасте ся, що він є чесний чоловік.

34 Water St., DERBY, CONN.

W. N. M. ORAM and JOHN F. ORAM

знапі адвокати

мешкають P. O. S. of A. Bldg.

SHAMOKIN, PA.

H. P. Raup's Son's

теслі і будівничі

продають всякого рода матеріял будівляний

Cor. Franklin and Chestnut Streets
Phones: United Nr. 1922

SHAMOKIN, PA.

East End Lumber Co.

Головний склад будівляного дерева

SHAMOKIN, PA.

J. W. TABER

Dealer in Dry Goods, Notions and Groceries,

Cor. 14th and Elmwood Ave.,
ELMIRA HEIGHTS, N. Y.

FRANK HEHR

ПЕКАРНЯ.

515 Shamokin St., Shamokin, Pa.
Phones United No. 1902

Шамокінська Руська Торговля

605 North Shamokin St.

SHAMOKIN, PA.

Русини повинні купувати в тій гросерни.

Менаджер гросерні

Семан Хорошак.

P. H. NICHOLSON,

Fresh and Salted Meats, Fish Oysters, Clams, Poultry Etc.

100 West Fourteenth St.,
ELMIRA HEIGHTS, N. Y.

CHAS. FRITSCH

Dealer in

CHOICE FAMILY GROCERIES

200 West 14th St.,
ELMIRA, N. Y.

АЛЕКСІЙ ГОРБАЛЬ

NOTARY PUBLIC

135 Main St. Telephone 586-5
DERBY, CONN.

Має гарно уряджений стор, гросерію, бучерню і всякого рода інші товари. — Посилає гроші до старого краю дуже скоро, безпечно і таво. Гроші нісломі А. Горбалем суть доручені в пронягу 10 до 12 днів — Продає шифкарти на всі корабельні лінії до і з Європи по цінах установлених головною компанією. — Продає драфти котрі суть платні по цілім світі. — Вишукує роботу для дівчат і для мужчин. Взагалі помагає всім, хто до него згодиться ся о пораді.

Спробуйте і переконайте ся!

Михаїл Стельма Готельник

512 COMMERCE ST.

SHAMOKIN, PA.

ІВАН ВОРГАЧ

ВСІМ ЗВІСНИЙ ГОТЕЛЬНИК
432 N. Maple st., Mt Carmel, Pa.

Шклянки у нього як старокравці коповки!

ГАВРИЛ МАЛИНЯК

WHOLESALE
Cor. Franklin & Spruzheim st.
SHAMOKIN, PA.

Має завсїди на складі свіже пиво в великих і малих бочівках з найлучших броварів, як також найліпші горівки і лікери. — СВІЙ ДО СВОГО!

Dr. F. J. Meek M. D. Др. Минолайчин

польский лікар.

Доктор медицини, хірургії і акушерії. Спеціаліст слабості жіночих і дитячих.

Офіс: 25 N Shamokin St.

SHAMOKIN, PA

'Phones U. T. & T. Co. (Local) No. 1673. Penn'a T. Co. (Bell)
No. 154—Z. (Long Distance)

Міжнародна Книгарня

Заложена 1892 р.

На складі книжки в усіх мовах. Українські і російські книжки в великім виборі.

Випожичає ся книжки (30 цнт. в місяць). Прибори до вишивання, рисованя і мальованя та переплетня книжок.

A. WASSERMAN,

45 Clinton Street

NEW YORK, N. Y.

Shamokin Brewing Co.

Шамокінське пиво варять з найчистішої і найлучшої води. Се пиво зване „Сходяче Сонце” стає чим раз популярнішим в Шамокін. Замовляти можна обома телефонами.

HAARISON ST.,

SHAMOKIN, PA

ПЕТРО ЯРЕМА

ОДИНОНИЙ РУСЬНИЙ ПОГРЕБНИК

127 E. 7th St.

Тел. 2446 Orchard

NEW YORK, N. Y.

Каря природи

JOSEPH TRINER'S

Щоби заживати життя, треба слухати законів природи, котрі кожний легко зрозуміє, если зверне увагу на функції свого тіла. Знаємо дуже добре, що природа є для нас добра і все нас перестерігає, заки наложити на нас кару. Перша пересторога — се якесь невдоволенє, друга пересторога — се біль, а третя — се вже слабість. Если не звернемо увагу на ті перестороги, тоді паде на нас тяжка кара в роді поважної хвороби або і смерти.

ВСЕ ЩО ПОТРЕБА НАМ ЗНАТИ,
аби забезпечити ся перед хворобою або зменшити її, є придбати собі певну просту методу в який спосіб позбутися тих перших пересторог природи Найлекше доказати сего можна при помочи:

Трінера Американського Еліксіру Гіркого Вина

зараз в тій хвилі або в короткім часі як лиш покажуть ся перші знаки слабости. Жерелом слабости суть все покармові знаряди, органи травлення. Ви тратите:

**ВАШ ЗДОРОВИЙ АПЕТИТ, ВАШУ ТІЛЕСНУ СИЛУ,
ВАШУ УМИСЛОВУ ЕНЕРГІЮ, ВАШ ВИГЛЯД.**

Щось Вам бракує і треба тому запобічи, щоби здержати розвиток хвороби. Всі знаємо, що коли наше тіло буде приймати поживу в звичайній кількості, то всі органи нашого тіла наберуть природної живучости і поверне нам кріпке здоровлє. Трінера американський Еліксир Гіркого Вина є одиноким домашнім лікарством, котре викликає в жолудку приємність і пожаданє поживи. Оно скріплює м'якшину жолудка і кишок, сповняє роботу травлення, викидає всякі непотрібні речі з тіла, а се збогачує та очищує кров. Скоро усуває біль голови і другі признаки неправильного травлення.

Оно є проблєне в чистого і зовсім доспілого червоного вина і зі сприваними гіркими зілї без всякої домішки алькоголю або яких хемікалій, тому котре дає єго найделікатїйший жолудок. Уживайте його на всякі слабости жолудка і давайте кождому членови родини. Принагідна доза, навіть если хвороба є зовсім здорова, захищає вашу силу.

В другосторах:

JOSEPH TRINER,

manufacturing chemist

1042 S ASHLAND AVE.

CHICAGO, ILL.